

AGRÁRMINISZTERIUM

ZÁRÓ ÉRTÉKELÉSI JELENTÉS

a Vidékfejlesztési Program 2014-2020
tematikus értékelésére vonatkozóan

*20a. A CLLD (közösség által irányított helyi fejlesztések)
megközelítés hozzáadott értékének értékelése*

20b. Helyi Akciócsoport szintű értékelés

„A Vidékfejlesztési Program lebonyolítását támogató informatikai rendszerek fejlesztését támogató informatikai és közigazgatási szakértői tanácsadás, valamint a KAP 2020-hoz kapcsolódó monitoring tervezői feladatok és szaktanácsadás ellátása” című projekt keretében

Projektvezető:

Saad Tamás

Szakértők:

Magócs Krisztina, Szerepi Anna, Dr. Nemes Gusztáv

A minőségbiztosításba bevont külső szakértő:

Gyene Gyöngyvér

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Mezőgazdasági
Vidékfejlesztési Alap

A vidéki térségekbe beruházó Európa

Készült: 2021. június 23.

MINŐSÉGBIZTOSÍTÁSI NYILATKOZAT¹

„A CLLD (közösség által irányított helyi fejlesztések) megközelítés hozzáadott értékének értékelése” és a „Helyi Akciócsoport szintű értékelés” című Záró Értékelési Jelentésben, melyet 2021. június. 30. záródátummal az Agrárminisztérium megbízásából a Field Consulting Services Zrt. által vezetett konzorcium készített, teljeskörűen teljesülnek az értékelés folyamatába épített minőségbiztosítás keretében vizsgált minőségi elvárások:

1. Az értékelés **módszertana, megközelítésmódja** megfelel az Európai Bizottság által közreadott útmutatóknak és szabályoknak, a nemzetközi és hazai értékelési standardoknak. Az értékelő az egyes minőségi szempontokkal kapcsolatban felmerült észrevételeknek megfelelően a jelentést átdolgozta.
2. A megállapításokat az értékelésben bemutatott tények meggyőzően alátámasztják. Az alkalmazott módszertan, az adatforrások kezelése szakszerű. Megvalósul a megállapítások, következtetések, javaslatok koherenciája. A javaslatok kidolgozottsága, gyakorlatiassága elfogadható.
3. Az **értékelési kérdések relevánsak, vizsgálhatók, és kitérnek** az alábbiakra:
  - a. a VP eredményeinek, nettó hatásának kimutatása
  - b. javaslatok megfogalmazása a felhívás feltételrendszerének, a kiválasztási szempontoknak olyan továbbfejlesztésére, amelyek az eredményességet, az indikátorok teljesíthetőségét növelik,
  - c. hatás- és kiegészítő eredményindikátorok előállítása
  - d. a LEADER hozzájárulásának értékelése (ahol releváns²)
  - e. szinergiák a többi operatív programmal
  - f. a KAP Stratégia tervezését, az indikátorok előállítását segítő előzmény-adatok vizsgálata
  - g. a szakpolitikai környezet időközi változásai
  - h. a VP hozzájárulása a hazai és EU stratégiai célokhoz, továbbá a várt és egyes nem várt gazdasági, társadalmi, környezeti/fenntarthatósági hatások
4. Az értékelés az elfogadott Indító Jelentésben meghatározott **értékelési kérdéseket teljeskörűen megválaszolja**. Azokban az esetekben, ahol az értékelés nem ad választ az értékelési kérdésre, a jelentésben megfelelő indoklás található a releváns szakaszoknál.
5. A jelentés szakszerű, közérthető, áttekinthető.

Összességében „A CLLD (közösség által irányított helyi fejlesztések) megközelítés hozzáadott értékének értékelése” és a „Helyi Akciócsoport szintű értékelés” című Záró Értékelési Jelentés kiválóan megfelel az elvárt minőségi követelményeknek.

---

¹ Az 1. melléklet részletezi a minőségbiztosítás célját, szempontjait, feladatait és illeszkedését az értékelési folyamatba. A minőségbiztosítási nyilatkozatot a minőségbiztosításba bevont külső szakértő állítja ki a Záró Értékelési Jelentés véglegesítését követően.

² Az MB Nyilatkozatban itt zölddel jelzett tartalmakat nem minden jelentés esetében várja el az indító jelentés. A MB nyilatkozatban mindig az adott jelentésre jellemző tartalmakat kell szerepeltetni a listában.

TARTALOMJEGYZÉK

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ.....	8
EXECUTIVE SUMMARY	14
1. BEVEZETÉS.....	20
2. CÉL.....	24
2.1. Értékelési háttér	24
2.2. Értékelési szempontok	24
2.3. Értékelési cél	24
2.4. Értékelési kérdések	25
3. MÓDSZERTAN.....	27
4. VIZSGÁLT INTÉZKEDÉSEK.....	30
4.1. Intézkedések háttere, jelenlegi környezete, várható jövője	30
4.1.1. <i>Stratégiai, szakpolitikai, jogszabályi háttér</i>	30
4.1.2. <i>Kapcsolódó támogatási programok</i>	32
4.1.3. <i>2021-2027 tervezési státusz</i>	35
4.2. Értékelés alá vont felhívások.....	35
4.3. Az intézkedésre vonatkozó korábbi értékelési megállapítások	36
4.4. CMEF és PMEF indikátorok	39
4.4.1. <i>Eredményindikátorok</i>	39
4.4.2. <i>Output indikátorok</i>	43
4.5. Folyamatok, eljárásrendek, intézményrendszer	46
4.5.1. <i>A projektkiválasztás LEADER specifikumai</i>	46
4.5.2. <i>Programmódosítások és egyéb változások a felhívásokat érintően</i>	47
4.5.3. <i>Intézményrendszeri tanulságok</i>	49
4.5.4. <i>Kedvezményezetti tanulságok</i>	50
4.5.5. <i>Monitoring tanulságok</i>	55
5. MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK.....	59
5.1. A LEADER HACs-ok működése, a Helyi Fejlesztési Stratégiákon keresztül történő helyi szintű pályázatadás eredményezett-e olyan hozzáadott értéket, amely hagyományos, központilag meghirdetett pályázati intézkedésként történő megvalósítása során nem jött volna létre?	59
5.2. Milyen mértékben valósultak meg a Helyi Fejlesztési Stratégiákban megfogalmazott célok? Mely tényezők segítik és melyek akadályozzák a tervezett célok megvalósulását? Milyen eszközöket alkalmaznak a HACs-ok a HFS céljai teljesülésének mérésére?	76
5.3. A kibővített ÉVJ és az ex post értékelésben vizsgált 17. értékelési kérdés kapcsán: „A Vidékfejlesztési Program keretében végrehajtott intézkedések milyen mértékben mozdították elő a vidéki térségekben a helyi fejlesztéseket?”	86
5.4. Milyen javaslatok fogalmazhatók meg annak érdekében, hogy a következő időszak KAP által elvárt eredményeit hatékonyabban érvényesítsük?	91
6. JAVASLATOK ÖSSZEFOGLALÁSA.....	92
MELLÉKLETEK	97
1. sz. melléklet: Minőségbiztosítás célja, szempontjai, feladatai és illeszkedése az értékelési folyamatba	97
2. sz. melléklet: Részletes vizsgálati módszertan	98

---

3. sz. melléklet: Felhasznált források	108
4. sz. melléklet: Partnerségi folyamatban résztvevő szervezetek	111
5. sz. melléklet: HACS adatgyűjtés kérdéssor	112
6. sz. melléklet: Az O.20 mutató értékei	114
7. sz. melléklet: A társadalmi hatásmonitoring kérdéssora	118
8. sz. melléklet: LEADER monitoring eszköz.....	123
9. sz. melléklet: A LEADER HACS-ok térképe.....	136

RÖVIDÍTÉSJEGYZÉK

AKI	Agrárközgazdasági Intézet
AIR	Annual Implementation Report (Éves Végrehajtási Jelentés)
AM	Agrárminisztérium
CLLD	Community-led Local Development (közösség által irányított helyi fejlesztések)
CMEF	Common Monitoring and Evaluation Framework (Közös Monitoring és Értékelési Keret)
EFOP	Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Program
EIP	Európai Innovációs Partnerség
EMVA	Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap
ÉNGy	Építési Normagyűjtemény
ENRD	European Network for Rural Development (Európai Vidékfejlesztési Hálózat)
ERFA	Európai Regionális Fejlesztési Alap
ESZA	Európai Szociális Alap
FTE	Full Time Equivalent (Teljes munkaidős egyenérték)
GREXE	Expert group on monitoring and evaluating the CAP (A KAP monitoringjával és értékelésével foglalkozó szakértői csoport)
HACS	helyi akciócsoport
HBB	helyi bíráló bizottság
HFS	Helyi Fejlesztési Stratégia
HVS	Helyi Vidékfejlesztési Stratégia
IH	Irányító Hatóság
IJ	Indító Jelentés
IIER	Integrált Igazgatási és Ellenőrzési Rendszer
ITM	Innovációs és Technológiai Minisztérium
KAP	Közös Agrárpolitika
KK	kifizetési kérelem
KH	megyei kormányhivatal
KÖJ	Köztes Értékelési Jelentés
KSH	Központi Statisztikai Hivatal
LEADER	Liaison Entre Actions pour le Development de'Economie Rurale (kapcsolat a fejlesztési tevékenységek között a vidéki gazdaság fejlődése érdekében)
LESZ	LEADER Egyesületek Szövetsége
MÁK	Magyar Államkincstár
MÉF	Monitoring és Értékelési Főosztály
NAK	Nemzeti Agrárkamara
NAV	Nemzeti Adó és Vámhivatal
NEA	Nemzeti Együttműködési Alap
NUTS	Nomenclature of Territorial Units of Statistics (Statisztikai Célú Területi Egységek Nomenklatúrája)
OP	Operatív Program
PM	Partnerségi Megállapodás

PMEF	Performance Monitoring and Evaluation Framework (Teljesítmény Monitoring és Értékelési Keret)
REL	Rövid Ellátási Lánc
SFC	System for Fund Management (Pénzügyi alap Kezelési Rendszer)
STÉ	Standard Termelési Érték
THM	társadalmi hatásmonitoring
TK	támogatási kérelem
TOP	Terület- és Településfejlesztési Operatív Program
ÚMVP	Új Magyarország Vidékfejlesztési Program
VP	Vidékfejlesztési Program
ZÉJ	Záró Értékelési Jelentés

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra Az értékelés GANTT-ja	21
2. ábra A HFS-ek megvalósítása keretében 2020 év végéig támogatást nyert kérelmek beadása és az első támogatói döntés között eltelt idő (nap) HACS-onkénti átlaga és a támogatott kérelmek száma	51
3. ábra A HFS-ek megvalósítása keretében 2020 év végéig támogatást nyert kérelmekből a 365 napot meghaladó átfutási idővel kezelt támogatott kérelmek aránya (%) és a támogatott kérelmek száma HACS-onként.....	52
4. ábra A HFS-ek keretében 2020 év végéig felhasznált fejlesztési forrás aránya (%) és a támogatott kérelmek száma HACS-onként.....	53
5. ábra A 2A kiemelt területbe sorolt LEADER TK-k száma minősítési kód szerint.....	63
6. ábra A 3A kiemelt területbe sorolt LEADER TK-k száma minősítési kód szerint.....	64
7. ábra A más programokból finanszírozott projektekben való HACS részvétel hozzájárulása	75

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. táblázat A tematikus célkitűzést jelentősen támogató programok főbb üzenetei a Partnerségi Megállapodás szerint (a felsorolás nem kizárólagos)	30
2. táblázat CMEF és PMEF indikátorok	39
3. táblázat TOP konstrukciók, amelyekben a HACS-ok szakmai partnerek	74
4. táblázat EFOP konstrukciók, amelyekben a HACS-ok szakmai partnerek	74
5. táblázat Foglalkoztatásbővítési vállalások	77
6. táblázat Társadalmi befogadást szolgáló vállalások	78
7. táblázat A környezeti fenntarthatósághoz kapcsolódó vállalások	78
8. táblázat A helyi identitás növeléséhez kapcsolódó vállalások	80
9. táblázat A helyi infrastruktúra- és szolgáltatás-fejlesztéshez kapcsolódó vállalások.....	80
10. táblázat A helyi gazdaságfejlesztéshez kapcsolódó vállalások.....	81
11. táblázat A turizmus fejlesztéséhez kapcsolódó vállalások	82
12. táblázat Az R22 / T21 mutató teljesülése	87
13. táblázat A munkahelyteremtés fajlagos költsége	88
14. táblázat Az értékelés szempontjai	98
15. táblázat Esettanulmány klaszterek jellemzői	101
15. táblázat Esettanulmány helyszínül kiválasztott HACS-ok.....	103
16. táblázat A THM vizsgálat mintájának alapvető demográfiai jellemzői.....	104
17. táblázat A LEADER projektek elsődleges célkitűzése alapján gyűjtendő mutatók listája	105
18. táblázat Az O.20 mutató értékei	115

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

Bevezető és célok

A LEADER³ az Európai Unióban **majdnem három évtizedes múltra visszatekintő, integrált vidékfejlesztési gyakorlat**, amely a többi vidékfejlesztési intézkedéshez képest csekély anyagi forrás felhasználásával jelentős eredményeket ér el. A LEADER program alapelve az alulról felfelé építkező, aktív részvételen és partnerségen alapuló megközelítés, amely kifejezetten a helyi szükségletekre válaszol. A módszer hazánkban is hatékonyak bizonyult. A LEADER **alapelvei a program kezdetétől változatlanok**.

Az **értékelés célja** - igazodva a Vidékfejlesztési Program (a továbbiakban: VP) Értékelési Tervéhez - annak bemutatása, hogy a LEADER megközelítés alkalmazása létrehozott-e olyan hozzáadott értéket, amely a hagyományos pályázati rendszeren keresztül nem jött volna létre, illetve annak vizsgálata, hogy milyen mértékben valósultak meg a Helyi Fejlesztési Stratégiákban (a továbbiakban: HFS) megfogalmazott célok.

Jelen dokumentum az értékelési feladat Záró Értékelési Jelentése (a továbbiakban: ZÉJ), amely a KAP Stratégiai Terv (2023-2027) LEADER beavatkozásának tervezését is kívánja támogatni. A VP Értékelési Terve a LEADER vonatkozásában két tematikus értékelési feladatot tartalmaz (20a. A CLLD (közösség által irányított helyi fejlesztések) megközelítés hozzáadott értékének értékelése és 20b. A helyi akciócsoportok szintjén végzett értékelés), és mivel a két témának számos közös eleme van, a két témára közös értékelés készült.

Miért fontos ez a téma?

LEADER megvalósítása az intézményrendszer minden szintjén többlet erőforrást igényel a horizontális megvalósítási mechanizmushoz képest, ezért **alapvető fontosságú** annak vizsgálata, hogy **mely tényezők ösztönzik és melyek akadályozzák a realizálható maximális hozzáadott érték kialakulását/elérését**.

A központi, egységes pályázati felhívások mérsékeltén tudnak a **vidék térség-specifikus fejlesztési szükségleteire reagálni és a kiaknázandó helyi erőforrásokra épülő fejlesztési lehetőségeket támogatni**. A LEADER az egyetlen olyan végrehajtási mechanizmus a vidékfejlesztésben, amely kifejezetten a helyi igényekre reflektálva, alulról építkezve tervezi és valósítja meg a vidéki térségek kisléptékű fejlesztéseit. Ez a forrás kiemelt jelentőséggel bír a kistelepülési önkormányzatok, vidéki mikroállalkozások és civil szervezetek fejlődésében, valamint a helyi közösség és társadalmi-gazdasági ökoszisztéma fejlesztésében.

A vidéki térségek egyik legnagyobb problémája a változtatásra képes képzett és tapasztalt emberi erőforrás korlátozott rendelkezésre állása. A LEADER Helyi Akciócsoportok (a továbbiakban: HACs) ezekben a térségekben igyekeznek biztosítani a **fejlesztéspolitikában, stratégiai tervezésben, projektervezésben és -megvalósításban járatos munkaerőt**. A HACs munkaszervezetek fontos, sokszor az egyetlen alkalmas segítők a térségben fokozott jelentőséggel bíró projektek kidolgozásának, megvalósulásának.

Magyarországon a 103 LEADER HACs által kidolgozott HFS-ekben megfogalmazott célok megvalósítására **2020. év végéig 14 023 db támogatási kérelem (a továbbiakban: TK) került benyújtásra és 8 427 db TK részesült támogatásban**. Tekintve, hogy helyi jelentőségű kisprojekteket hivatott

---

³ Liaison Entre Actions pour le Développement de l'Economie Rurale (kapcsolat a fejlesztési tevékenységek között a vidéki gazdaság fejlődése érdekében)

megvalósítani, a **jóváhagyott támogatási összeg átlagosan 12 393,58 Euró, vagyis az intézkedés viszonylag kevés forrással nagyon sok kedvezményezettet ért el.** E számok alapján a HACs munkaszervezeteknek kiemelkedően fontos szerepe van a **vidékfejlesztési források minél szélesebb kedvezményezetti körhöz történő eljuttatásában.**

Mit és hogyan vizsgált az értékelés?

Az értékelés során a VP LEADER intézkedésének relevancia, **hatékonyság, eredményesség és hatásosság szempontokat figyelembe vevő vizsgálatát végeztük el** a VP végrehajtása és a következő időszaki tervezés támogatása érdekében. A tematikus értékelés céljai alapján az értékelés kiemelten fókuszált a **LEADER módszer alkalmazásával létrehozott hozzáadott érték bemutatására, valamint a HFS-ekben kitűzött célok megvalósulásának mérésére és elemzésére.**

A vizsgálatba vont alintézkedések a VP 7.0 verziója alapján:

- 19.1. Helyi partnerségek felkészülése, a HFS tervezése;
- 19.2. Jó minőségű helyi fejlesztési stratégiák megvalósítása – helyi szintű pályáztatás;
- 19.3. A térségek közötti és nemzetközi együttműködések kialakítása és az együttműködés keretében közös projektek megvalósítása;
- 19.4. A HACs-ok társadalom- és gazdaságszervező, mobilizáló tevékenységének és a működésük költségeinek fedezése.

Az értékelés során kvantitatív és kvalitatív eszközök egyaránt felhasználásra kerültek. A **kvantitatív vizsgálat** során megtörtént a **művelési adatbázis 2020. év végi adatainak feldolgozása, a HACs-ok körében végzett online adatgyűjtés;** az értékelők elemezték a HACs-ok **2020. IV. negyedévi beszámolóját, továbbá online kérdőíves adatfelvétel segítségével reprezentatív társadalmi hatásmonitoring (a továbbiakban: THM) vizsgálatot is készítettek** 13 db kiválasztott HACs területén érintett lakónépesség körében. A kiválasztás módszertanát a 2.sz. melléklet részletezi.

A **kvalitatív vizsgálat** keretében elemzésre kerültek a releváns **hazai és nemzetközi dokumentumok; 4 db szakértői interjú** elkészítésére került sor az intézkedés megvalósítása témában és **11 HACs munkaszervezeti interjú** a művelési adatbázis kiugró értékei hátterének feltárása érdekében. Irányított klaszterképzés révén az értékelők kiválasztottak **4 HACs-ot, ahol esettanulmányok** keretében HACs-onként legalább 12 db, különféle helyi érdekelttel készített interjúk révén részleteiben tárták fel a LEADER helyi eredményeit. Az értékelés szintetizált eredményeit a LEADER HACs-ok részvételével **műhelymunka eredményeképpen validálták.**

Milyen eredményeket ért el a LEADER?

A HFS-ek megvalósítása és a HACs-ok működése **jelentős hozzáadott értéket eredményezett.**

A benyújtott TK-k és a támogatott kedvezményezettek magas száma azt mutatja, hogy nagy az igény a HFS-ekben megfogalmazott célokhoz kapcsolt fejlesztési lehetőségekre. A LEADER HACs-ok közreműködésével és az általuk megfogalmazott helyi felhívásokon keresztül a LEADER forrás a célcsoportok széles körét érte el.

A LEADER HACs-ok jelenléte és tevékenysége nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy olyan szereplők is forráshoz jussanak, akiknek a LEADER HACs és a munkaszervezetek ösztönzése, illetve konkrét segítsége nélkül erre nem lett volna esélye.

Mivel az alulról jövő kezdeményezés elve érvényesülni tudott, sikerült **olyan valós szükségletekre reagálni, amelyekre más programok nem, vagy nem a potenciális kedvezményezettek számára elérhető feltételekkel nyújtottak lehetőséget.** A LEADER HFS-ek megvalósításán keresztül nagymértékben sikerült az alulról szerveződő (bottom-up) fejlesztések megvalósulásához, a célok eléréséhez támogatást nyújtani.

A **térségen belüli hálózatok⁴ létrehozása**, működtetése megközelítőleg a **HACs-ok negyedénél valósult meg.** Ezt az arányt, illetve a **valóban térségi, integrált projektek arányát növelni kell.** Utóbbi projekteknek kulcsszerepe van, vagy lenne a helyi közösség és/vagy gazdaság fejlesztésében, kialakításukra és megvalósításukra sok esetben a legalkalmasabb (vagy az egyetlen) helyi szereplő a HACs és munkaszervezete.

Leginkább a **HACs-ok animációs tevékenysége⁵ és saját kezdeményezésű, ágazatokat, fejlesztési irányokat összefogó, facilitáló projektjei képesek ösztönözni** a térségi szintű integrált projektek megvalósulását, azaz egy adott térség erőforrásainak, szereplőinek és fejlesztéseinek programszerű összekapcsolását.

A HACs-ok fontosnak tartják az **együttműködést, akár az ágazatok kapcsolódását és az innováció szempontjának érvényesítését,** ezért a helyi felhívások jelentős részénél megjelennek e szempontok tartalmi értékelési kritériumként is.

A HACs-ok több mint fele a LEADER mellett más forrásból származó projektek előkészítésében és megvalósításában is részt vesz. Ez nagymértékben hozzájárul a HACs munkaszervezet (és a LEADER) térségi beágyazódásához, szakmai és kapcsolati tőkéjének gyarapodásához és a helyi fejlesztési kapacitás növeléséhez.

A HFS-ekben megfogalmazott célok - a kedvezményezettek vállalásai alapján - várhatóan teljesülni fognak. A LEADER HFS-ek megvalósítása a **foglalkoztatás növekedését is eredményezi.** A 2020. év végéig támogatott projektek maradéktalan megvalósításával prognosztizálható **új munkahelyek** száma a

---

⁴ A HACs-ok körében végzett közvetlen adatgyűjtésben az alábbi két kérdés vonatkozott a HACs-ok hálózatépítési és működtetési tevékenységére:

Voltak/vannak-e a HACs-nak olyan kezdeményezései a 2014-2020-as időszakban, amelyekkel hozzájárult helyi problémák újszerű megoldásaihoz elsősorban a szereplők közötti kapcsolatok kialakítása, konkrét közös cselekvéssé alakítása révén? Pl. szereplők közötti tematikus hálózatok kialakítása/működtetése, turisztikai információs portál, több szereplőt pozitívan érintő tevékenységek/tudásátadás stb. Ha igen, melyek azok?

Támogatta-e a HACs olyan hálózat(ok) létrehozását, működtetését, amely az elsődleges mezőgazdasági termékek és feldolgozott élelmiszertermékek értékesítésének segítségét szolgálta minőségrendszerek és közvetlen értékesítési csatornák, rövid ellátási láncok megteremtésén keresztül? Ha igen, melyek azok?

⁵ „A LEADER-ben az animáció az érintettek „összekapcsolása”, a közös megértés és értékrend kialakulásának elősegítése a jövőbeli közös munkához, cselekvés a közös célok eléréseért. Más szóval: mobilizálás, képesség tétel, aktivizálás a HFS céljainak megvalósítása érdekében...” „Az animáció olyan tevékenységek kezdeményezése, amely későbbi együttműködések és más szervezetek által megvalósítandó projekteket alapoz meg. Ezekben az esetekben a HACs a kezdeményező, tervező, szervező (összehozza a potenciális partnereket), így megalapozó, mediáló szerepet tölt be (közelíti az álláspontokat), finanszírozza a megalapozó megvalósíthatósági tanulmányokat, szakmai inputokat az elinduláshoz, otthont ad új, később önálló szervezetteknek (infrastruktúra és humán kapacitás) stb. Ezek a tevékenységek viszonylag kis erőforrás befektetésével megnyithatják a kaput jelentős fejlesztésekhez (hólabdahatás). Az animáció végigkíséri a HACs életét a megalakulástól a tervezésen át a HFS megvalósításáig...” (Forrás: VIDÉKKUTATÁS 2012–2013 LEADER 2014–2020, Javaslatok a felkészüléshez, Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Regionális Kutatások Intézete, Pécs, 2014)

műveleti adatbázis alapján **1 497,09 db új munkahely**; a HACS munkaszervezetek által a 2020. IV. negyedévben leadott, a támogatói okiratok alapján gyűjtött kedvezményezett vállalat alapján pedig 1 103,05 fő és 160 FTE⁶. A VP felhívásai között az egy munkahely létrehozásának fajlagos költsége a LEADER esetén a legkedvezőbb (6 356 754 Ft).⁷

Milyen javaslatok fogalmazhatók meg annak érdekében, hogy a következő időszak Közös Agrárpolitika (a továbbiakban: KAP) által elvárt eredményeit hatékonyabban érjük el?

- Javasolt a LEADER intézkedésnek a jelenlegi **5%-ot meghaladó** támogatása, valamint a LEADER HACS-ok más, a vidéki térségben hasznosuló források felhasználásába történő bevonása. A HACS munkaszervezetek, illetve az eddigi munka során kiépült helyi hálózatok és bizalmi rendszerek jelentős fejlesztési kapacitást képviselnek. Ha jelentősebb forrás állna a helyi fejlesztés rendelkezésére, pl. más vidékfejlesztési beavatkozások, esetleg más programok menedzsmenete által, akkor a HACS-ok több témában a helyi szereplők szélesebb körét szólíthatnák meg, kiszolgálva a helyi fejlesztési igényeket. Így végeredményben sokkal több forrást tudnának hatékonyan kihelyezni és jelentősebb strukturális változásokat tudnának generálni a helyi fejlesztésben. Ugyanakkor a HACS-ok és munkaszervezeteik teljesítménye, tevékenységük határfoka nagyon nagy szórást mutat - amit a forrásfelhasználás mértékének és dinamikájának eltérő görbéje is alátámaszt -, így ahhoz, hogy a vidékfejlesztési források szélesebb körének kezelésébe be tudjuk vonni a HACS munkaszervezeteket, jelentős képzés, felkészítés, valamint a tevékenység monitoringjának kiterjesztése szükséges.
- **Mivel a helyi gazdaságfejlesztésben, munkahelyteremtésben és -megtartásban a forrás mértékéhez képest jelentős eredményt ért el a LEADER, javasolt továbbra is ösztönözni, hogy a HFS-ek forrásának legalább felét a HACS-ok gazdaságfejlesztésre fordítsák.**
- Javasolt a **HACS-ok tapasztalt humán erőforrásának megtartása**, fejlesztése, ennek érdekében a működési folytonosság biztosítása a teljes programozási időszakra **legalább 3,5 fő teljes munkaidős létszám** finanszírozásával.
- Javasolt továbbá a HACS-ok számára **pályázhatóvá tenni olyan fejlesztési forrást, amellyel a HFS céljainak megvalósulása érdekében maga a HACS tud integráló projekteket megvalósítani.** Feltétlenül javasolt az **animációs tevékenységgel kapcsolatos folyamatos tudásátadás biztosítása, a jó gyakorlatok, eredmények kommunikálásával**, annak érdekében, hogy minél több HACS tartsa ezt a tevékenységet szükségesnek és lehetségesnek.
- Amennyiben a vonatkozó jogszabályok ezt lehetővé teszik, javasolt a működési forrás vonatkozásában **biztosítékadási kötelezettségtől való mentesítéssel az előlegfelvétel feltételének megteremtése.**
- Ahhoz, hogy a LEADER továbbra is a **helyi szükségletekre reagáló**, más programokból nem támogatható fejlesztéseket ilyen **széles kedvezményezett körben** képes legyen ösztönözni,

⁶ Teljes munkaidős egyenérték: az összes munkaóra számának és a munkahelyenkénti teljes munkaidőben ledolgozott órák éves átlagának a hányadosa

⁷ Az M06 intézkedés diverzifikációs felhívása esetén az egy munkahely létrehozásának fajlagos értéke 34,5 millió Ft, az M04 intézkedés felhívásainak átlagban 30,9 millió Ft.

javasolt a **HACs döntési autonómiájának megtartása** a HFS-ek és a helyi felhívások tartalmának kialakításában (a szabályok következetes betartása mellett).

- A HACs-ok által meghatározott eredménymutatók rendkívül sokfélék, és nehezen besorolhatóak az EU által definiált indikátor-rendszerbe. Javasolt, főként a következő időszakra vonatkozóan **a HFS-ek eredményeit programszinten összesíthetővé tenni** néhány kötelező kulcsindikátor és további választható indikátorok módszertanának és rögzítési felületének biztosításával (LEADER monitoring eszköz).
- A munkaszervezetek **szakmai fejlődésének legfontosabb eszközei jelenleg a HACs-ok által kialakított kezdeményezések** (HACs-ok egymás közötti kapcsolattartása, szervezett találkozók stb.). A HACs-ok közötti hálózatosodás támogatása központi rendezvények szervezésével és a HACs-ok saját akcióinak támogatásával, illetve a HACs-ok részvételének támogatása (finanszírozással, kapcsolatokkal, információval) a nemzetközi hálózatokban, tapasztalatcserében, európai vidékfejlesztési eseményeken, konferenciákon, képzéseken emelhetné munkájuk szakmai színvonalát.
- Javasolt a **HACs-ok célzott felkészítése és segítése az alábbi szakterületeken pl. tudásbővítő rendezvények és jó gyakorlatok átadása keretében:**
  - a közösségfejlesztés modern (offline és online) módszereinek megismerésére;
  - online kommunikáció és marketing;
  - társadalmi befogadás;
  - környezeti fenntarthatóság.
- Az intézményrendszer és az eljárásrend átalakítása csúszást okozott az intézkedés végrehajtásában. Javasolt a következő időszakban (finomításokkal és egyszerűsítésekkel) **megtartani a jelenlegi informatikai és eljárásrendi háttérrel**. Az informatikai rendszernek, az útmutatóknak, eljárásrendi **segédanyagoknak javasolt készen állni az ezek használatára vonatkozó képzések és a helyi felhívások meghirdetése előtt**.
- A nagy számú, gyakran sok pontatlanságot tartalmazó helyi felhívások elkészítése és minőségbiztosítása jelentős erőforrást és időt igényel. E folyamat egyszerűsítése és a gyorsítása végett javasolt, hogy a HACs-ok alkalmazzák az Irányító Hatóság (a továbbiakban: IH) által rendelkezésükre bocsátott, a jelenlegi helyi felhívások alapján jól szövegezett **minta felhívásokat**, amennyiben ezáltal a **HACs-ok döntési autonómiája nem sérül** és ezek alkalmazása mellett is maradéktalanul tudják érvényesíteni a HFS-ekben kitűzött célokat.
- A LEADER projektek átlagos nagyságrendjéhez képest **hosszúak és összetettek a helyi felhívások**, ezért javasolt ezek, valamint a **pályázati dokumentáció egyszerűsítése**.
- A Magyar Államkincstár (a továbbiakban: MÁK) vagy a megyei kormányhivatal nem vesz részt a helyi felhívások minőségbiztosításában, mely a kifizetés fázisában hozott felszínre olyan problémákat, amelyeket a helyi felhívásokban kellett volna kezelni, és utólagos megoldásuk többlet terhet jelentett az intézményrendszernek és kockázatot a kedvezményezettnek. A HACs-ok autonómiájának megtartása mellett javasolt a **MÁK és/vagy a megyei kormányhivatalok bevonása a helyi felhívások minőségbiztosításába** a jogszabályi feltételeknek való megfelelés biztosítása érdekében.

- Az érintett intézmények (IH, MÁK, megyei kormányhivatalok, HACS-ok) közötti együttműködés és kommunikáció terén mind helyi, mind országos szinten merültek fel hiányosságok. Az **intézmények közötti hatékonyabb együttműködés érdekében javasolt** olyan eszközök alkalmazása (kombinációban a jelenlegi e-mail, telefon, regionális értekezletek eszközökkel), amelyből egyszerre több (köztük a passzívabb szereplő is) tanulhat. Ilyen eszköz a **Gyakran Ismételt Kérdések (GYIK) felület újraindítása**, irányított műhelybeszélgetések, illetve az igény és szükséglet alapján összeállított képzési terv mentén történő folyamatos képzés. **A forráskihelyezés vonatkozásában gyengébben teljesítő HACS-ok számára szakmai segítség biztosítása** a folyamat korai szakaszában a felzárkózás és a fokozott minőségbiztosítás érdekében. Javasolt a folyamatba épített, megelőző jellegű mentorálás, erre vonatkozóan erőforrás biztosítása.
- Amennyiben nincs lehetőség a LEADER HACS-ok számára kiegészítő fejlesztési és működési forrás biztosítására, javasolt a 2022 utáni időszakra vonatkozó HFS-ek elkészítését, értékelését és kiválasztását, valamint a helyi felhívások első minőségbiztosított körének jóváhagyását **2023. év első felében lezárni** annak érdekében, hogy az új program megvalósítása minél hamarabb elindulhasson. Az átfedések megelőzése érdekében a HFS-ek tervezéséhez megfelelő **időben, egyértelmű információt szükséges adni a HACS-oknak a többi várható vidékfejlesztési intézkedés** és a komplementer támogatási lehetőségek, pl. a Magyar Falu Program várható felhívásai vonatkozásában is.
- Javasolt az IH és a megyei kormányhivatalok LEADER-rel foglalkozó kapacitásainak, illetve az informatikai háttér LEADER-t érintő humán erőforrásainak növelése, fejlesztése a nagyszámú és heterogén helyi felhívások minőségbiztosítása, valamint a helyi felhívásokra benyújtott támogatási kérelmek kezelésének még gördülékenyebb lefolytatása érdekében.

EXECUTIVE SUMMARY

Introduction and objectives

LEADER⁸ is **an integrated rural development approach in the European Union that has been in place for almost three decades** and has achieved significant results with limited financial resources compared to other rural development measures. The LEADER programme is based on a bottom-up, participatory, and partnership-based approach that responds specifically to local needs. The method has proved to be effective in Hungary as well. **The basic principles of LEADER have remained unchanged since the beginning of the program.**

The aim of the evaluation, in line with the Evaluation Plan of the Rural Development Programme (hereinafter: RDP), is to demonstrate whether the LEADER approach has created added value that would not have been achieved through the traditional application system and to assess the extent to which the objectives set out in the Local Development Strategies (LDS) have been achieved.

This document is the Final Evaluation Report (hereafter "FER") of the evaluation exercise, which is also intended to support the design of the LEADER intervention in the CAP Strategic Plan (2023-2027). The evaluation plan of the RDP Evaluation includes two thematic evaluation exercises for LEADER (20a. Assessing the added value of the CLLD (community-led local development) approach and 20b. Evaluation at the level of local action groups), and as the two TOPICS have many elements in common, a joint evaluation has been prepared.

Why is this topic important?

LEADER implementation requires additional resources at all levels of the institutional system, compared to the horizontal delivery mechanism, and it is therefore **essential to examine which factors encourage and which hinder the development/achievement of the maximum added value that can be realised.**

Centrally announced, unified calls for proposals are **limited in their ability to respond to the area-specific development needs of the countryside and to support development opportunities based on local resources to be exploited. LEADER is the only delivery mechanism in rural development that specifically plans and implements small-scale development in rural areas from the bottom up, reflecting local needs.** This resource is of particular importance for the development of small municipalities, rural micro-enterprises and non-governmental organisations, as well as for the development of the local community and the socio-economic ecosystem.

One of the most significant problems in rural areas is the limited availability of skilled and experienced human resources. The LEADER Local Action Groups (hereinafter LAG) aim to provide these areas with **a workforce skilled in development policy, strategic planning, project design and implementation.** LAGs are important, and often the only, facilitators for the development and implementation of projects of high importance in the given area.

By the end of 2020, **14 023 applications for support (hereinafter AS) had been submitted and 8 427 AS-s had received support** to achieve the objectives set out in the local development strategies developed by 103 LEADER LAGs in Hungary. Given that the measure aims to implement small projects of local importance, **the average amount of aid approved is EUR 12,393.58, i.e. the measure has reached a very**

---

⁸ Liaison Entre Actions pour le Development de l'Economie Rurale (Links between the rural economy and development actions)

large number of beneficiaries using relatively few resources. Based on these figures, **LAGs have a key role to play in channelling rural development resources to the widest possible range of beneficiaries.**

What and how did the evaluation examine?

The evaluation has assessed the LEADER measure of the RDP in terms of **relevance, efficiency, effectiveness, and impact** in order to support the implementation of the RDP and the planning for the next period. In line with the objectives of the thematic evaluation, the assessment focused, in particular, on **demonstrating the added value generated by the LEADER approach and on measuring and analysing the achievement of the objectives set in the local development strategies.**

The submeasures examined based on the RDP version 7 are:

- 19.1 Preparation of local partnerships, designing LDS;
- 19.2 Implementing good quality local development strategies – local level tendering;
- 19.3 Preparatory support for inter-territorial and transnational cooperation and implementation of joint projects in the framework of cooperation;
- 19.4. Covering the costs of the social and economic animation and mobilisation activities of LAGs as well as their costs of operation.

Both quantitative and qualitative tools were used in the course of the evaluation. The **quantitative assessment** included the **processing of data of the operational database up to the end of 2020**; the **processing of the result of an online data collection conducted among the LAGs**; the evaluators analysed the **2020 IVth quarterly report of the LAGs** and conducted a **representative social impact monitoring** (hereinafter: SIM) **survey** among the population of 13 selected LAGs using online questionnaire based data collection. The methodology of the selection is detailed in Annex 2.

As part of the **qualitative assessment** relevant **national and international documents** were analysed; **4 expert interviews** were conducted regarding the implementation of the measure and **11 interviews were made with LAG work organisations** to explore the background of the outstanding values of the operational database. Through guided clustering, **4 LAG** were selected by the evaluators **to carry out case studies** to explore in detail the local results of LEADER through interviews with at least 12 interviews per LAG with different local stakeholders. The synthesised results of the evaluation were **validated through a workshop** with the LEADER LAGs.

What results has LEADER achieved?

The implementation of the LDSs and the operation of the LAGs have resulted in significant added value.

The high number of submitted TCs and supported beneficiaries shows a high demand for development opportunities related to the objectives set out in the LDSs. Through the LEADER LAGs and their local calls for proposals, the LEADER resource has reached a wide range of target groups.

The presence and activities of the LEADER LAGs have greatly contributed to facilitate access to resources of actors who would not have had the chance to do so without the encouragement and specific assistance of LEADER LAGs and the work organisations.

As the principle of the bottom-up initiative was able to prevail, **it was possible to respond to real needs that other programs did not address or did not provide on terms that potential beneficiaries would be**

able to meet. Through the implementation of LEADER LDSs, it has been possible to a large extent to provide support for the implementation of bottom-up developments and the achievement of goals.

The **establishment and operation of networks⁹ within the LAGs area took place at approximately a quarter of the LAGs.** This proportion, and **the proportion of real territorial, integrated projects needs to be increased.** The latter projects have or would have a key role to play in the development of the local community and / or economy, and in many cases the LAG and its work organization are the most suitable (or only) local actors for their design and implementation.

The **animation activities of the LAGs¹⁰ and their own-initiated facilitation projects bringing together sectors and development directions, are the most likely to encourage the emergence of territorial integrated projects,** i.e. the linking of resources, actors and development programmes in a given region.

LAGs consider **cooperation, interconnection of sectors and innovation** to be important, therefore a significant number of local calls include these aspects as content evaluation criteria.

More than half of the LAGs are involved in the preparation and implementation of projects financed by sources other than LEADER. This greatly contributes to the territorial integration of the LAG work organization (and the LEADER), to the enrichment of its professional and network capital and to the enhancement of local development capacity.

The targets set in the LDSs are expected to be met, based on the commitments made by the beneficiaries. The implementation of LEADER LDSs will also lead to **an increase in employment. The number of new jobs forecasted** to be created with the full implementation of the projects supported by the end of 2020 is **1,497.09** according to the operational database; according to the beneficiaries' commitments reported in the 2020 IVth LAG quarterly report the number of new jobs created was

---

⁹ In the data collection among LAGs, the following two questions concerned the network building and operating activities of LAGs:

Did/does the LAG have any initiatives in the 2014-2020 period that contributed to innovative solutions to local problems, mainly by building relationships between actors and transforming them into concrete joint action? E.g. creation/operation of thematic networks between actors, tourism information portal, activities/ knowledge transfer that positively affect several actors, etc. If yes, what are they?

Has HACCS supported the creation and operation of network(s) to support the marketing of primary agricultural products and processed food products through the creation of quality schemes and direct sales channels, short supply chains? If so, which are they?

Did the LAG support the establishment and operation of network(s) that served the marketing of primary agricultural and processed food products through the establishment of quality systems, direct sales channels or short supply chains? If so, what are they?

¹⁰ „In LEADER, animation is about "connecting" stakeholders, promoting a common understanding and values for future joint work, action towards common goals. In other words: mobilising, empowering, activating to achieve the objectives of the LDS..." "Animation is the initiation of activities that lay the foundations for future cooperation and projects to be implemented by other organisations. In these cases, HACCS acts as initiator, planner, organiser (bringing together potential partners), thus playing a founding, mediating role (bringing positions closer together), financing feasibility studies to establish the groundwork, providing technical input to get things started, hosting new organisations that will later become autonomous (infrastructure and human capacity), etc. These activities can open the door to major developments (snowball effect) with a relatively small investment of resources. Animation accompanies the life of LAGs from its inception through the planning to the implementation of the LDS..." (Source: VIDÉKKUTATÁS 2012-2013 LEADER 2014-2020, Proposals for Preparation, Hungarian Academy of Sciences, Institute of Regional Studies, Centre for Economic and Regional Studies, Pécs, 2014)

1,103.05 persons and 160 FTE¹¹s. Among the RDP calls, the unit cost of job creation was the lowest for LEADER (HUF 6,356,754)¹².

What proposals can be made to achieve more effectively the results expected from the Common Agricultural Policy (hereinafter CAP) in the next period?

- CAP is proposed to support the LEADER measure **beyond the current 5%** and to involve the LEADER LAGs in the utilisation of resources other than LEADER in rural areas. The LAG work organisations and the local networks and trust-based systems built up through the work to date represent a significant development capacity. If more resources were made available for local development, e.g. through other rural development interventions, or perhaps through the management of other programmes, LAGs could reach a wider range of local actors on a number of issues, serving local development needs. Thus, they would be able to deploy much more resources efficiently and generate significant structural changes in local development. However, the performance of LAGs and their work organisations and the effectiveness of their activities show a very wide variation – as evidenced by the different curves of the rate and dynamics of resource absorption – and thus, to involve LAG work organisations in the management of a wider range of rural development funds, significant training, coaching and extension of monitoring of their activities is needed.
- **As LEADER has achieved significant results in local economic development, job creation and retention relative to the level of resources,** it is recommended to continue to encourage LAGs **to allocate at least half of their resources to economic development.**
- It is proposed to **maintain and develop the experienced human resources of the LAGs** for which to ensure continuous operation for the whole programming period by funding **at least 3.5 full-time equivalent as staff.**
- It is also recommended **to provide LAGs access to development resource that allows the LAG itself to implement integration projects** in order to achieve the objectives of the LDS. It is definitely recommended to **ensure the continuous transfer of knowledge related to animation activities, by communicating good practices and results,** in order to make this activity necessary and possible for as many LAGs as possible.
- If the relevant legislation allows, it is recommended to **create the condition of advanced payment by exempting the operational costs from the obligation to provide a guarantee.**
- In order for LEADER to continue to support developments that **respond to local needs** and cannot be supported by other programs as well as reach such **a wide range of beneficiaries,** it is recommended to **retain LAG's decision-making autonomy** in the content of LDS and local calls (while respecting the rules).
- The result indicators defined by the LAGs are extremely diverse and difficult to classify in the EU-defined indicator system. It is recommended, especially for the next period **to assist the results of LDSs to aggregate** at program level, by providing a methodology and a recording

---

¹¹ Full time equivalent: the total number of hours worked divided by the annual average number of full-time hours worked per job

¹² For the diversification call of measure M06, the unit value per new job is 34.5 million HUF, while the average value that of measure M04 is 30.9 million HUF

interface for a few mandatory key indicators and other optional indicators (LEADER monitoring tool).

- **The most important tools for the professional development of the LEADER work organizations are currently the LAGs initiatives** (liaison between LAGs, organized meetings, etc.). Supporting networking between LAGs by organizing central events and supporting LAGs' own actions, and supporting LAGs' participation (through funding, contacts, information) in international networks, exchanges of experience, European rural development events, conferences and trainings could increase the professional level of their work.
- **Targeted training and assistance for LAGs is proposed in the following areas, e.g., awareness-raising events and transfer of good practices:**
  - learning about modern methods of community development (offline and online);
  - online communication and marketing;
  - social inclusion;
  - environmental sustainability.
- The restructuring of the institutional system and procedures caused a delay in the implementation of the measure. **It is proposed to maintain the current IT and procedural background in the next period** (with refinements and simplifications). It is recommended that **the IT system, guides, and procedural aids are prepared before the training on their use and the announcement of local calls.**
- The preparation and quality assurance of many local calls, often with many inaccuracies, requires significant resources and time. To simplify and speed up this process, it is proposed that LAGs use **model calls** which are well drafted on the basis of current local calls and made available to them by the Managing Authority (MA), **provided that this does not infringe the decision-making autonomy of the LAGs** and that they can fully achieve the objectives set in the LDSs.
- **Local calls are long and complex** compared to the average size of LEADER projects, so **it is recommended to simplify them and the application documentation.**
- The Hungarian State Treasury (hereinafter: HST) or the county government office is not involved in the quality assurance of local calls, which brought to the surface problems at the payment phase, which should have been addressed in the local calls. Solving these problems at a later stage was an additional burden on the institutional system and risk to the beneficiary. While maintaining the autonomy of the LAGs, **it is recommended to involve the HST and / or county government offices in the quality assurance of local calls** in order to ensure compliance with legal requirements.
- There were shortcomings in the co-operation and communication between the relevant institutions (MA, HST, county government offices, LAGs) at both local and national level. **In order to improve cooperation between institutions**, it is proposed to use tools (in combination with the current e-mail, telephone, regional meetings) from which several actors (including the passive ones) may learn at the same time. Such tools include the **relaunch of the Frequently Asked Questions (FAQs) platform**, guided workshops, and ongoing trainings based on a training plan drawn up on the basis of needs and requirements. **Providing an early-stage technical assistance to LAGs underperforming in terms of resource allocation** in order to help them catch

up and enhance quality assurance. Preventive mentoring built into the process is recommended and resources should be mobilised for this purpose.

- If it is not possible to provide additional development and operational resources for LEADER LAGs, it is recommended that **the preparation, evaluation, and selection of LDSs for the post-2022 period** as well as **the approval of the first quality assurance round of local calls be completed in the first half of 2023**, so that the implementation of the new program may start as soon as possible. In order to prevent overlaps, it is necessary to **provide the LAGs with timely and clear information on other expected rural development measures and complementary support options**, e.g., the expected calls of the Hungarian Village Program.
- It is recommended **to increase the human capacities dealing with LEADER in the MA, the county government offices, as well as regarding the IT background**, in order to increase the efficiency of the quality assurance with the large number and heterogeneous local calls and the selection procedure of applications submitted for local calls.

1. BEVEZETÉS

Háttér

Az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alap (a továbbiakban: EMVA) felhasználását szabályozó európai uniós jogszabályok (1303/2013/EU rendelet 56. cikk¹³ és 1305/2013/EU rendelet 76. cikk¹⁴) előírják a támogatások eredményességének, hatásainak, tapasztalatainak rendszeres értékelését. Ennek megfelelően, az Irányító Hatóság az értékelői konzorciummal egyeztetve 2020-ban közösen határozott arról, hogy a következő programozási időszak támogatása céljából elvégzi 2020 évre vonatkozóan is a következő témájú értékelési jelentés elkészítését::

*„A CLLD megközelítés hozzáadott értékének értékelése”, valamint
„A helyi akciócsoportok szintjén végzett értékelés”*

A megbízás kerete „A Vidékfejlesztési Program lebonyolítását támogató informatikai rendszerek fejlesztését támogató informatikai és közigazgatási szakértői tanácsadás, valamint a KAP 2020-hoz kapcsolódó monitoring tervezői feladatok és szaktanácsadás ellátása” tárgyú keretszerződés.

Jelen dokumentum az értékelési feladat Záró Értékelési Jelentése.

Lehatárolás

Az értékelés az alábbi beavatkozásokat vizsgálja:

Téma: Az értékelés a LEADER intézkedés vidékfejlesztésben elért eredményeit vizsgálja.

Tárgy: A 4. fejezetben bemutatott intézkedések és felhívások: A LEADER helyi fejlesztésre (közösségvezérelt helyi fejlesztések) irányuló támogatás (M19) intézkedései

Időhorizont: 2014. január 1. – 2020. december 31.

Szemponatok: A beavatkozások relevanciája, a végrehajtás hatékonysága, az intézkedések eredményessége és hatásossága (Az egyes értékelési szempontok magyarázata a vizsgálati módszertan részletes ismertetésénél, a 2. sz. mellékletben, a konkrét értékelési kérdések a 2.4 fejezetben találhatóak.)

Célközönség: szakpolitikai döntéshozók, tervezők, EMVA IH, MÁK és a LEADER megvalósításának nemzeti és helyi szintjén dolgozó operatív szakemberek.

---

¹³ Az Európai Parlament és a Tanács 1303/2013/EU rendelete (2013. december 17.) az Európai Regionális Fejlesztési Alapra, az Európai Szociális Alapra, a Kohéziós Alapra, az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapra és az Európai Tengerügyi és Halászati Alapra vonatkozó közös rendelkezések megállapításáról, az Európai Regionális Fejlesztési Alapra, az Európai Szociális Alapra és a Kohéziós Alapra és az Európai Tengerügyi és Halászati Alapra vonatkozó általános rendelkezések megállapításáról és az 1083/2006/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről

¹⁴ AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 1305/2013/EU RENDELETE (2013. december 17.) az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról és az 1698/2005/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről

Szükségesség

A VP jelen értékelés szempontjából releváns 7.0 számú verziójában¹⁵ foglalt Értékelési Terv 9.3 fejezete definiálja az egyes ellátandó értékelési feladatok tartalmát és kereteit.

A tematikus értékelések az Éves Végrehajtási Jelentések kiegészítéseként, a 2014-2020 programozási időszakra vonatkozó tapasztalatok összefoglalását teszik lehetővé, mely eredmények részben a jelen időszaki programvégrehajtás és főként a már folyamatban lévő, következő időszakra vonatkozó KAP Stratégiai Terv tervezés részére egyaránt értékes kiindulópontot, illetve kiegészítő, alátámasztó információkat szolgáltathatnak.

Cél

Az értékelés célja a VP vonatkozó intézkedéseinek relevancia, hatékonyság, eredményesség és hatásosság szempontokat figyelembe vevő vizsgálata az értékelési kérdések (ld. 2.4 fejezet) mentén a Program végrehajtása, valamint a következő időszaki tervezés továbbfejlesztése érdekében.

Az értékelés célját a 2.1 fejezet részletezi. Összefoglalva jelen tematikus értékelés célja a LEADER eszköz alkalmazásával létrehozott hozzáadott érték bemutatása és a HFS-ekben kitűzött célok megvalósulásának mérése.

Munkafolyamat

Az értékelés első eredménye az Indító Jelentés (a továbbiakban: IJ), mint szakmai és projektmenedzsment eszköz volt, melynek elkészítése és jóváhagyása 2020. szeptemberében valósult meg. A Köztes Jelentés (KÖJ) feladata a már elérhető értékelési eredmények tervezői felhasználásának elősegítése volt. Az értékelés szakmai feladat-ellátásának eredménye a ZÉJ. A ZÉJ elkészítéséhez kapcsolódó szakmai munkafolyamat ütemezése a következő volt:

1. ábra Az értékelés GANTT-ja

Hónapok	2020 03	2020 04	2020 05	2020 06	2020 07	2020 08	2020 09	2020 10	2020 11	2020 12	2021 01	2021 02	2021 03	2021 04	2021 05	2021 06
Tevékenységek																
Szerződés																
Indító Jelentés (IJ)																
Köztes Jelentés (KÖJ)																

¹⁵ <https://www.palyazat.gov.hu/download.php?objectId=1090611>

Együttműködés

Az értékelők a projekt megvalósítása során együttműködtek az értékelés tárgya és környezete szempontjából releváns intézményrendszerrel (AM, IH és MÁK) és a LEADER HACS-okkal.

Az intézményrendszer részéről az értékelés két fő területen igényelt közreműködést: egyrészt az értékelés elvégzéséhez szükséges adatok, információk, dokumentumok és interjú-alanyok rendelkezésre bocsátásában, másrészt az elkészült szövegtervezetek és más értékelési outputok véleményezésében, iterációjában és végül jóváhagyásában (IH).

A MÁK, mint fő adatszolgáltató tevékenysége kapcsán az értékelés elvárása volt, hogy a megfelelő adatok átadása mellett egyúttal szóban is történjen egyeztetés az értékelést végző szakértőkkel annak érdekében, hogy az alkalmazott terminológia és módszertan megértése a MÁK és az értékelő számára is egységes legyen.

Partnerségi folyamat

Az értékelés a VP releváns érintettjeinek bevonásával készült. Ennek fő lépései a következők voltak:

1. Az értékelések témaköreinek kiválasztása: a főbb értékelési kérdések meghatározása a VP partnereinek bevonásával, a VP véleményezésének keretei között.
2. Az egyes értékelések pontos tartalmát, módszereit meghatározó IJ előkészítése az AM és az értékelők közös szervezésében lefolytatott műhelybeszélgetések és elektronikus véleményezés keretében.
3. A ZÉJ véglegesítése az AM által lefolytatott egyeztetéseket követően.
4. A ZÉJ bemutatása és megvitatása széleskörű partnerséget felölelő rendezvény (webinar) keretében.
5. A ZÉJ írásbeli véleményeztetése az értékelés szempontjából kiemelt partnerek bevonásával.
6. A ZÉJ megküldése a Vidékfejlesztési Program Monitoring Bizottságának véleményezés céljából (1303/2013/EU rendelet 56. cikk)
7. A ZÉJ kiegészítése a beérkező észrevételek figyelembevételével. A véglegesített ZÉJ-t az Agrárminisztérium a palyazat.gov.hu weboldalon publikálja.

A partnerségben résztvevő szervezetek listája a 4. sz. mellékletben található.

Minőségbiztosítás

Az értékelő az értékelés folyamatába épített minőségbiztosítás keretében, minőségbiztosító szakember bevonásával gondoskodik arról, hogy az értékelési jelentés megfeleljen az elvárt szakmai és formai minőségi szempontoknak. A minőségbiztosítás célját, szempontjait, feladatait és illeszkedését az

értékelési folyamatba az 1. sz. melléklet ismerteti részletesen. A minőségi elvárások teljesüléséről szóló *Minőségbiztosítási nyilatkozat* az értékelési jelentés fedlapját követő oldalon található.

Felépítés

A ZÉJ az alábbi fejezet-struktúrában készült, mely az Értékelési Útmutató 2. fejezetében foglalt tartalmi elvárások alapján került kialakításra.

Cím	Rövid tartalom
Vezetői összefoglaló	A ZÉJ vezetői összefoglalója.
1. Bevezetés	Az értékelés háttere, lehatárolása, szükségessége, célja, módszerei, munkafolyamata, az együttműködésben részt vevő intézmények, a ZÉJ felépítése és minőségbiztosítása.
2. Cél	Az értékelés célja az Értékelési Terv alapján, és az értékelési kérdések.
3. Módszertan	Az értékelési kérdések megválaszolásához szükséges módszerek, mutatószámok, továbbá adatok és információk, illetve ezek rendelkezésre állásának ismertetése.
4. Vizsgált intézkedések	Az értékelés tárgyát képező intézkedések helye a stratégiai és a jogszabályi keretrendszerben, a kapcsolódó támogatási programok, illetve a 2021-2027-es időszak tervezési státuszának bemutatása. Az vizsgált intézkedések összefoglaló bemutatása. Pénzügyi előrehaladás és eljárásrendek ismertetése, monitoring és indikátorok.
5. Megállapítások, következtetések és javaslatok	Az értékelési kérdések kapcsán végzett elemzések, eredmények. Az értékelési kérdések kapcsán megfogalmazott válaszok és javaslatok.
6. Javaslatok összefoglalása	Javaslatok táblázatos összefoglalása.
1. sz. melléklet	A minőségbiztosítás célja, szempontjai, feladatai.
2. sz. melléklet	Az értékelés során vizsgált szempontok, az értékelési kérdések ismertetése, az értékelési kérdések megválaszolásához szükséges módszertan, vizsgálati eszközök és adatforrások.
3. sz. melléklet	A felhasznált források bemutatása
4. sz. melléklet	Partnerségi folyamatban résztvevő szervezetek
5. sz. melléklet	HACS adatgyűjtés kérdéssor
6. sz. melléklet	Az O.20 mutató értékei
7. sz. melléklet	Társadalmi hatásmonitoring kérdéssor
8. sz. melléklet	LEADER monitoring eszköz
9. sz. melléklet	A LEADER HACS-ok térképe

2. CÉL

2.1. Értékelési háttér

A VP-ben foglaltak szerint „az Értékelési Terv (a továbbiakban: ÉT) célja, hogy a különböző értékelési feladatok egy komplex dokumentumban kerüljenek rögzítésre, ezzel segítve a végrehajtásban résztvevőket a tervezéshez és végrehajtás minőségének javításához szükséges, hasznos és használható értékelések elvégzésében.” Továbbá, „az Értékelési Terv biztosítja, hogy megfelelő és elegendő értékelési tevékenység elvégzésére kerüljön sor, valamint, hogy a program eredményei és hatásai mérhetőek legyenek” (VP, 2014a, o. 883).

A VP Értékelési Terve a LEADER vonatkozásában két tematikus értékelési feladatot tartalmaz. A két értékelésnek számos közös eleme van – pl. a LEADER intézkedés kontextusa; módszertan, amelyben a kvalitatív vizsgálatra vonatkozó eszközökben logikus mindkét témára vonatkozó tartalmakat együttesen megjeleníteni; mindkét értékelésben releváns adatok és mutatók; kapacitásterv és ütemezés –, ezért a két témára egy közös ZÉJ készült.

2.2. Értékelési szempontok

Az értékelés során vizsgálatra került, hogy a VP tématerület szempontjából releváns intézkedéseinek összessége milyen relevanciával, hatékonysággal és eredményességgel rendelkezik. E szempontok mindegyike az értékelés tárgyát képezi, ugyanakkor a tématerületi és előrehaladási különbségekből fakadóan az egyes szempontok súlyozása eltérő.

Az értékelési feladat további lényeges szempontja a kommunikálhatóság, vagyis az értékelés szempontjából releváns alapinformációk, illetve értékelési eredmények közérthető, világos és tömör bemutatása.

Az értékelés szempontjai a VP Értékelési Terve és a megrendelő által jelzett igények alapján:

- a LEADER specifikumok (innovativitás, partnerség, jó kormányzás, többszintű kormányzás minősége, hálózatosodás, alulról jövő kezdeményezések, ágazatköziség, együttműködés) megvalósulásának mértéke;
- az eredmények strukturált, rendszerben történő gyűjtése, bemutatathatósága;
- a LEADER Strukturális Alapokból finanszírozott operatív programokhoz való kapcsolódása, szinergiája;
- olyan eszközök alkalmazása, amellyel a Program megvalósítóin kívül a kedvezményezett szintet (kedvezményezettek és a nem kedvezményezettek) eléri;
- a Covid-19 koronavírusjárvány hatásai a HFS-ek megvalósítására.

2.3. Értékelési cél

Az értékelés célja a VP vonatkozó intézkedéseinek relevancia, hatékonyság, eredményesség és hatásosság szempontokat figyelembe vevő vizsgálata az értékelési kérdések (ld. 2.4 fejezet) mentén, a Program végrehajtása, valamint a következő időszaki tervezés továbbfejlesztése érdekében.

Az értékelés eredményeképpen előálló értékelési zárójelentés eredményei becsatornázásra kerülnek a folyó 2023-27-es KAP Stratégiai Terv szakmai-tartalmi tervezési folyamatba a tényalapú tervezési

szemlélet további erősítése érdekében. Ennek megfelelően az értékelés fő fókuszai az eredmények, ezek elérésének hatékonysága, valamint a már rendelkezésre álló hatások értékelése (bővebben ld. 5. fejezet).

Az értékelési feladat célja a VP Értékelési Terve alapján

1. annak bemutatása, hogy a téma szempontjából releváns 19. intézkedés (M19) – a „LEADER helyi fejlesztésre (közösségvezérelt helyi fejlesztésre) irányuló támogatás” – megvalósítása eredményezett-e, és ha igen, milyen mértékben és módon olyan hozzáadott értéket, amely hagyományos, központilag meghirdetett pályázati intézkedések megvalósítása során nem jött volna létre;
2. annak bemutatása, hogy milyen mértékben teljesülnek a LEADER HFS-ekben meghatározott célok.

Az értékelési feladat további célja:

3. a LEADER intézkedés más kiemelt területekhez történő hozzájárulásának számszerűsítése;
4. az ex post értékelés 17-es értékelési kérdés (A VP keretében végrehajtott intézkedések milyen mértékben mozdították elő a vidéki térségekben a helyi fejlesztéseket?) megválaszolásának segítése;
5. a KAP stratégiai tervezés segítése a LEADER témájú kérdések vonatkozásában.

2.4. Értékelési kérdések

Az értékelés IJ-ben elfogadott értékelési kérdései a következők:

1. **Az értékelés egyik fő kérdése, hogy a LEADER HACS-ok működése, a Helyi Fejlesztési Stratégiákon keresztül történő helyi szintű pályáztatás eredményezett-e olyan hozzáadott értéket, amely hagyományos, központilag meghirdetett pályázati intézkedésként történő megvalósítása során nem jött volna létre. A hozzáadott érték vizsgálata az alábbi kérdések megválaszolása mentén történik:**
  - a. A HACS-ok közreműködésével könnyebbé vált-e a kedvezményezettek számára a forráshoz jutás? Olyan kedvezményezetteket is sikerült aktivizálni, forráshoz juttatni, akik egyébként nem pályáztak volna, és/vagy akiknek a hagyományos, horizontális pályázati rendszerben nagy valószínűséggel nem lett volna erre lehetősége/esélye?
  - b. Milyen mértékben valósultak meg a LEADER specifikumok:
    - i. Olyan helyi szükségletek kielégítésére nyújtott lehetőséget a LEADER (alulról jövő kezdeményezések), amelyeket más intézkedések vagy programok nem támogatnak?
    - ii. A HACS munkássága és a LEADER-ből finanszírozott fejlesztések milyen mértékben erősítették a helyi/térségi szerveződéseket és kapcsolatokat, a térséghez/közösséghez tartozást, az aktív, öntevékeny hozzáállást?
    - iii. Hozzájárult-e a LEADER a vidéki térségekben a helyi kormányzás és a többszintű kormányzás minőségének javulásához?
    - iv. A HACS hozzájárult-e tartós hálózatok kialakulásához?

- v. A LEADER segített-e életre hívni olyan fejlesztéseket, amelyek több szereplő együttműködésével valósulnak meg, vagy amelynek eredményéből a közvetlen kedvezményezettten kívül más helyi szereplő is részesül (más gazdasági szereplő számára is bevételt teremt, életminőséget javít stb.)?
  - vi. A LEADER hatására létrejöttek-e több ágazatot érintő fejlesztések, illetve segítette-e újszerű, innovatív megoldások fejlesztések megvalósulását?
- c. Milyen tényezők járultak hozzá a magasabb hozzáadott értéket elérő HACs-ok sikereihez?
- d. Milyen módon segítették egyéb más programok a LEADER hozzáadott érték érvényre jutását?
2. Az értékelés másik fő kérdése, hogy milyen mértékben teljesülnek a Helyi Fejlesztési Stratégiákban megfogalmazott célok? Mely tényezők segítik és melyek akadályozzák a tervezett célok megvalósulását? Milyen eszközöket alkalmaznak a HACs-ok a HFS céljai teljesülésének mérésére?
3. Az értékelés információkat szolgáltat az ex post értékelésben vizsgálandó 17. értékelési kérdés megválaszolásához: „A Vidékfejlesztési Program keretében végrehajtott intézkedések milyen mértékben mozdították elő a vidéki térségekben a helyi fejlesztéseket?”
4. Milyen javaslatok fogalmazhatók meg annak érdekében, hogy a következő időszak KAP által elvárt eredményeit hatékonyabban érjük el?

3. MÓDSZERTAN

Az értékelés kvantitatív és kvalitatív elemzési módszerek kombinációjával, az elemzési eredmények szintetizálásával történt. A módszertan részletes kifejtését ld. a 2. sz. mellékletben.

Kvantitatív vizsgálat

A kvantitatív vizsgálat az alábbi három fő **adatforrásra** támaszkodott:

1. Műveleti adatbázis, elsősorban a 2020.12.31-én történt lekérdezés adatbázisa szerint kifizetéssel érintett TK-k adatai.
2. A HACS-ok körében végzett adatgyűjtés, amelynek kérdéssorát az 5. sz. melléklet tartalmazza. A 103 HACS-ból 89 küldte vissza a kitöltött kérdéssort.
3. A HFS-ek és a HACS-ok 2020. IV. negyedéves beszámolóit.

A kvantitatív vizsgálat **témakörei**:

- a műveleti adatbázis vizsgálata:
  - az intézkedés előrehaladása;
  - a kedvezményezettek körének specifikumai;
  - a források földrajzi eloszlásának specifikumai;
  - a társadalmi befogadás, a szegénység újratermelődésének és a hátrányos megkülönböztetésnek a csökkentése;
  - a projektek eredményeinek vizsgálata;
  - a LEADER más kiemelt területekhez való hozzájárulására.
- a műveleti adatbázis adatai és szükség esetén szekunder adatbázisok adatai alapján a Bizottság 808/2014/EU végrehajtási rendelete¹⁶ szerinti kötelező, és az úgynevezett addicionális vagy kiegészítő eredménymutatók meghatározása:
  - O.18: A helyi akciócsoportok által lefedett népesség
  - O.19: A kiválasztott helyi akciócsoportok száma
  - O.21: A támogatott együttműködések száma
  - O.22: Projektgazdák száma és típusa
  - O.23: Az együttműködési projekteken részt vevő helyi akciócsoportok egyedi azonosítója
  - R22 / T21: a Helyi Fejlesztési Stratégiák által érintett vidéki népesség százalékos aránya (6B kiemelt terület¹⁷)
  - R24 / T23: a támogatott projektek (LEADER) által létrehozott munkahelyek (6B kiemelt terület)

¹⁶ A Bizottság 808/2014/EU végrehajtási rendelete (2014. július 17.) az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról szóló 1305/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet alkalmazási szabályainak megállapításáról

¹⁷ 6B kiemelt terület: 6) A társadalmi befogadás előmozdítása, a szegénység csökkentése és a gazdasági fejlődés támogatása a vidéki térségekben. B) a helyi fejlesztés előmozdítása a vidéki térségekben;

- Adicionális indikátor: A Helyi Fejlesztési Stratégiák által érintett vidéki népesség százalékos aránya a VP vidéki térség definíciója alapján
- Adicionális indikátor: A Helyi Fejlesztési Stratégia révén támogatott projektek/kezdeményezések száma
- Adicionális indikátor: A LEADER keretében létrejött együttműködések száma, minősége
- Adicionális indikátor: Az innovatívnak minősített fejlesztések aránya a HFS-ek keretén belül megvalósuló fejlesztéseken belül
- O20: A LEADER hozzájárulása a 6B kiemelt területhez: a javított szolgáltatás/infrastruktúra előnyeit élvező vidéki népesség százalékos aránya (6B kiemelt terület)
- a HACS-ok körében végzett adatgyűjtés és a HACS szakmai beszámolók adatainak elemzése:
  - a HFS-ekben meghatározott célok teljesülése;
  - támogatott fejlesztések specifikumai (kiegészítő jelleg, helyi specifikumok megjelenése);
  - a LEADER és más OP-k közötti szinergia;
  - a LEADER hozzájárulása a szegénység és diszkrimináció elleni küzdelemhez;
  - a HACS-ok körében végzett monitoring és önértékelés tevékenységek.
- THM: a közösségi média segítségével végzett online kérdőíves vizsgálat célja a lakosság LEADER-rel kapcsolatos véleményének feltárása volt. Ez az adatsor a LEADER HACS-ok lakossági szintű ismertségéről, beágyazottságáról és hasznosságáról ad információt. Az erre vonatkozó megállapítások a LEADER megközelítés hozzáadott értékére vonatkozó értékelési kérdés megválaszolásának fontos inputjai. A THM összesen 13 HACS akcióterületéhez tartozó településeken került megvalósításra. A végleges minta 924 fő válaszait tartalmazza, a HACS-ok által érintett lakosság arányait megfelelően teljesíti. A THM módszertanát a 2. sz. melléklet, kérdéssorát a 7. sz. melléklet tartalmazza. Feldolgozott eredményei az 1. és a 3. értékelési kérdésre adott válaszokban olvashatók.

A kvalitatív vizsgálat eszközei és témakörei:

- Dokumentumelemzés:
  - LEADER vonatkozásában releváns uniós és hazai, valamint a készülő uniós jogszabályok
  - LEADER vonatkozásában készült értékelések (lásd 4.1 fejezet)
  - ENRD és a Bizottság útmutatói
  - HFS-ek, helyi felhívások és kapcsolódó dokumentumaik
  - HACS-ok szakmai beszámolói
  - LEADER HACS-ok működésének keretét adó Együttműködési Megállapodás, Támogató Okirat
  - TOP CLLD értékelés
- A tervezésben és a megvalósításban érintett szakemberek körében készített félig strukturált interjúk (4 db), amelyek az alábbi kérdésekre fókuszálnak:
  - a LEADER hozzáadott érték érvényesülésének mértéke, ösztönzők, akadályok, a siker tényezői;

- o a HFS-ekben rögzített célok megvalósulásának mértéke, befolyásoló tényezők;
- o a koronavírus járvány hatása.

Interjúk készültek a MÁK (1 db) és az IH (1 db) témában illetékes munkatársaival, valamint a LEADER Egyesületek Szövetségének elnökével (1 db) és a HACs-ok munkaszervezet vezetőivel (1 db csoportos interjú 3 résztvevővel).

- A megvalósításban tapasztalt kiugróan negatív vagy pozitív eredmények hátterének feltárása szakértői interjúkkal. Összesen 11 rövid interjúra került sor az alábbi témákban:
  - o a 2A¹⁸ és a 6A¹⁹ kiemelt területből a diverzifikációhoz sorolt fejlesztések vonatkozásában a VP többi intézkedéséhez képest előálló hozzáadott érték;
  - o az együttműködések támogatásának vonatkozásában előálló hozzáadott érték;
  - o más programokban való részvétel vonatkozásában előálló hozzáadott érték;
  - o a forrásfelhasználásban való elmaradás fő okai.
- Esettanulmányok készítése (4 db esettanulmány, a következő HACs-oknál: A Bakonyért Vidékfejlesztési Egyesület, Rinya-Dráva Szövetség Egyesület, Körösök Völgye Vidékfejlesztési Közhasznú Egyesület, HAJT-A Csapat Egyesület):
  - o interjúk készítése a HACs munkaszervezet tagjaival (min. 2 db/esettanulmány), a HACs tagjaival (min. 2 db/esettanulmány), kedvezményezettekkel (min. 5 db/esettanulmány) és LEADER forrásból nem részesült helyi szereplőkkel (min. 3 db/esettanulmány);
  - o az esettanulmányok célja a kvantitatív értékelés eredményeit befolyásoló tényezők feltárása, az eredmények árnyalása, validálása;
  - o az esettanulmányok a HFS-ekben tervezett célok és a LEADER specifikumok megvalósításának gyakorlati kérdéseire, a sikert/kudarcot befolyásoló tényezőkre fókuszáltak;
  - o az esettanulmányok helyszínének kiválasztása irányított klaszterképzéssel történt, amely az alábbi szempontokat vette figyelembe: területi reprezentativitás, méret, fejlettségi szint, forrás lekötésének mértéke.
- Validáló műhelymunka (1 db): a LEADER HACs-ok és a végrehajtásban közreműködő szereplők részvételével szervezett műhelymunka célja a fenti vizsgálatok szintetizált eredményeinek validálása. A műhelymunkára online került sor, tanulságai beépültek a végrehajtás eljárásrendjét taglaló fejezetbe és értékelési kérdésekre adott válaszokba.

---

¹⁸ 2A kiemelt terület: (2) a mezőgazdasági üzemek életképességének javítása és a versenyképesség fokozása valamennyi régióban és a mezőgazdasági termelés valamennyi típusa esetében, valamint az innovatív gazdálkodási technológiák és a fenntartható erdőgazdálkodás előmozdítása, különös tekintettel a következő területekre: A) valamennyi mezőgazdasági üzem gazdasági teljesítményének javítása, valamint a mezőgazdasági üzemek szerkezetátalakításának és korszerűsítésének a megkönnyítése, mindenekelőtt a piaci jelenlét, a piacorientáltság, és a mezőgazdasági tevékenységek diverzifikálásának fokozása céljából;

¹⁹ 6A kiemelt terület: (6) a társadalmi befogadás előmozdítása, a szegénység csökkentése és a gazdasági fejlődés támogatása a vidéki térségekben, különös tekintettel a következő területekre: A) a diverzifikálásnak, kisvállalkozások alapításának és fejlesztésének, valamint a munkahelyteremtésnek a megkönnyítése;

4. VIZSGÁLT INTÉZKEDÉSEK

4.1. Intézkedések háttere, jelenlegi környezete, várható jövője

4.1.1. Stratégiai, szakpolitikai, jogszabályi háttér

A stratégiai célok elérésének jelenlegi állását és a szakpolitikai kihívásokat a vizsgálat az értékelési kérdések mentén mutatja be, és az 6. (javaslatok összefoglalása) fejezetben összegzi.

A témára vonatkozó Uniós és nemzeti célokat a Partnerségi Megállapodás és a Nemzeti Vidékstratégia az alábbiakban foglalja össze.

Partnerségi Megállapodás

A Partnerségi Megállapodás (a továbbiakban: PM) alapján a 9. tematikus cél alá sorolt beavatkozások fő célja a szegénység elleni sikeres küzdelem, erős területi fókusszal a leghátrányosabb helyzetű, döntően vidékies térségekre. A fejlesztések által érintett főbb tématerületek között szerepel a „*vidékiek térségeiben – különösen a hátrányos helyzetű térségeiben – a társadalmi integráció elmélyítése elsősorban jövőformálásra képes közösségek szervezésével (CLLD)*” (PM).

A PM szerint a LEADER a tematikus célok szinte mindegyikéhez hozzájárulhat. „*A fő irányt a helyi gazdaság és foglalkoztatás fejlesztése képezi a többi területi alapú fejlesztéshez hasonlóan (8. tematikus cél), különös tekintettel ennek közösségi vonatkozásaira, közösségfejlesztő módszereire és hatásaira a helyi közösségi tudat, az önszervező és öngondoskodó képesség terén. Emellett a közösségi részvételre építő közösségi és kulturális fejlesztések nagymértékben hozzájárulhatnak a városok és a vidéki térségek fejlesztéséhez (9. tematikus cél). A CLLD módszer kitűnően alkalmas továbbá a sérülékeny, szegénységgel sújtott közösségek bevonására, de Magyarországon a CLLD alapú közösségépítés e hátrányos helyzetű csoportok közösségein kívül is fontos.*” (PM)

1. táblázat A tematikus célkitűzést jelentősen támogató programok főbb üzenetei a Partnerségi Megállapodás szerint (a felsorolás nem kizárólagos)

Operatív program	Fő fejlesztési üzenet e tematikus célkitűzéshez kapcsolódóan
EFOP	Az EFOP a társadalmi felzárkózásért első helyen felelős operatív program
TOP	Települési egészségügyi és szociális közszolgáltatás (alapellátás) fejlesztése, közösség-szervezés, közösségvezérelt helyi fejlesztések (CLLD), szociális városrehabilitáció.
VP	Vidéki települések közösségépítést szolgáló közösségi tereinek fejlesztése (LHH térségekben ²⁰ közszolgáltatási helyszínek kialakítása céljából is), közösségvezérelt helyi fejlesztések (CLLD) (keretükben különösen szociális munka, nevelés-fejlesztés, közösség-szervezés), élelmiszer-önellátási tudásátadás, vidékies települések társadalmi célú gazdaságainak eszközellátásának javítása.

Forrás: Partnerségi Megállapodás

A PM felsorolja a Strukturális Alapok és az EMVA integrációjának kiemelt tématerületeit, amelyhez a terv szerint a vidéki CLLD az alábbiakkal járulhat hozzá:

- A vidéki szegénység elleni küzdelemben: A kedvezőtlen szocio-demográfiai helyzetű térségek közösségvezérelt helyi fejlesztéseinek (CLLD) keretében törekvés a szociális munka, a nevelés

²⁰ Leghátrányosabb helyzetű térségek

javításának támogatása, valamint a közösségszervezés (a közösségek kísérleti jelleggel a város-vidék kapcsolatok fejlesztése, illetve LHH térségi pozíció esetén még kiegészítő Strukturális Alapok forrásokból is részesülhetnek). A műveleti adatbázis, a HACs-ok körében végzett célzott adatgyűjtés és az esettanulmányok információira támaszkodva „A VP 6. prioritás intézkedéseinek hozzájárulása a társadalmi befogadás elősegítéséhez és a szegénység csökkentéséhez” című értékelés részletezi a LEADER hozzájárulását a szegénység és diszkrimináció elleni küzdelemhez.

- Vállalkozásfejlesztés és foglalkoztatás vidékies térségekben: Az EMVA főként a közösségvezérelt helyi fejlesztések (CLLD) az agrár- és kisléptékű falusi turizmusfejlesztéssel, valamint a mikro-vállalkozások támogatásával járul hozzá. Az értékelés vizsgálja a LEADER-ből finanszírozott fejlesztések eredményeképpen létrehozott munkahelyek számát. (R.24/T23: A támogatott projektek által létrehozott munkahelyek száma (6B kiemelt terület, LEADER))
- A helyi érdekű gazdaságszervezést szolgáló fejlesztések: A közösségvezérelt helyi fejlesztések (CLLD) vidékies települések csoportjainak szintjén vagy kisváros-térségi léptékben tudnak helyi termékfejlesztési, termelési-fogyasztási együttműködési, hálózatosodási akciókat, valamint háztáji integrációs és megújuló energetikai rendszereket (vállalkozói és közösségi) támogatni. Az értékelés vizsgálja az együttműködésben megvalósult vagy azt eredményező fejlesztések arányát, az ágazatok közötti integrációt és a LEADER keretében létrehozott hálózatok működését.

Nemzeti Vidékstratégia 2014-2020

A Nemzeti Vidékstratégia 2014-2020 egyik alapelve a helyi közösségi részvétel és együttműködés, melynek érvényesítésében a stratégia szerint a LEADER megközelítésnek, módszertannak fontos szerepet kell játszania. A határon átnyúló kapcsolatok erősítésében a LEADER nemzetközi együttműködések jelentőségét emeli ki a stratégia.

„A vidékstratégia megvalósításának feltétele, hogy helyi és térségi szinten olyan intézményi és szakmai, szakpolitikai koordináció valósuljon meg, amely mozgósítja és a tervezési, fejlesztési folyamatba bekapcsolja a helyi szereplőket, együttműködést alakít ki közöttük, biztosítja a település és a térség területének, erőforrásainak használata feletti közösségi ellenőrzést és felelősségvállalást.” (Nemzeti Vidékstratégia 2014-2020)

A vidéki térségek megmaradásának, fejlődésének alapja a vidékstratégia szerint a jól működő helyi gazdaság, amely nemcsak helyi szintű ágazati, vállalkozási fejlesztéseket, hanem a helyi adottságok, erőforrások felmérésére építő, a helyi gazdaságot szervezni képes szervezeti rendszert, menedzsmentet kíván. Ebben prognosztizált a LEADER-nek növekvő szerepet a dokumentum.

Az értékelés vizsgálja a helyi fejlesztési kapacitás alakulását (pl. HACs munkaszervezetek foglalkoztatotti létszámának és szakmai tapasztalatainak alakulása, HACs tagok száma, aktivitása, létrehozott hálózatok stb.) és hozzájárulását a helyi közösségek és gazdaság fejlődéséhez (THM véleményfelmérés, esettanulmányok segítségével).

A Nemzeti Vidékstratégiában megjelenő stratégiai célok közül a LEADER leginkább a 4.: „A vidéki gazdaság létalapjainak biztosítása, a vidéki foglalkoztatás növelése” és az 5.: „A vidéki közösségek megerősítése, a vidéki népesség életminőségének javítása” célhoz járulhat hozzá.

A 4. célhoz való hozzájárulást elsősorban a LEADER támogatás eredményeképpen létrehozott munkahelyek száma (R24/T23) mutatja, de a hozzájárulás mértékének megítéléséhez fontos adalék lehet a munkahelyek megtartására, új vállalkozások indulására, vállalkozások stabilizálására vonatkozó helyi szintű információ, vélemények (esettanulmányok, THM).

Az 5. célhoz való LEADER hozzájárulást a javított szolgáltatásokkal elért népesség aránya mutatja leginkább, de a kulturális és természeti örökség megőrzésére irányuló fejlesztések aránya, illetve a THM és az esettanulmányok kvalitatív információi is segítik ennek megítélését.

4.1.2. Kapcsolódó támogatási programok

A HFS-ek tervezésénél erős ajánlás volt a LEADER kiegészítő jellegének érvényesítése, miszerint kerülni kellett az olyan fejlesztések támogatását, amelyet párhuzamosan a VP más intézkedése, esetleg más OP vagy fejlesztési program is támogat. *„Tekintettel a LEADER források korlátosságára a HFS-ben, a kiegészítő jelleget hangsúlyosan kell kezelni. Olyan beavatkozásokat célszerű tervezni, amelyek katalizátorként működnek és megsokszorozzák a fő programokból finanszírozott fejlesztések hatásait. Az első szándékú közvetlen beruházások helyett azok létrejöttét és működését elősegítő fejlesztéseket javasolt generálni, támogatni.”* (Forrás: HFS tervezési útmutató)

Szintén a tervezési útmutató rendelkezik arról, hogy a HACCS-ok a HFS tervezésekor vegyék figyelembe:

- a VP LEADER-en kívüli, a HFS szempontjából releváns többi intézkedését, alprogramját, a többi operatív program és bármely egyéb hazai vagy nemzetközi fejlesztési program lehetőségeit (pl. Turisztikai Desztináció Menedzsment szervezetek fejlesztése, Biztos Kezdet Program, Natúrpark, nemzeti park, Foglalkoztatási Paktum, Nemzeti kastély és vár program, Bejárható Magyarország „gerinc-útvonalak” stb.);
- a megyei, járási, települési vagy egyéb területi szinten megfogalmazott fejlesztési prioritásokat / beavatkozási területeket / jelentős projekteket (pl. megyei területfejlesztési koncepciók, megyei területfejlesztési programok, Integrált Településfejlesztési Stratégiák, megyei vagy a közeli megyei jogú város Integrált Területi Programja, települési esélyegyenlőségi tervek stb.)

A kiegészítő források bevonása, a lehetőségek kombinációja többek között történhet úgy, hogy:

- maga a HACCS pályázik és kedvezményezettként valósít meg programokat, fejlesztéseket (kivételt képez ez alól a LEADER intézkedés HFS-ek megvalósítása alintézkedése, amelynek a HACCS nem lehet kedvezményezettje);
- a HACCS részt vesz más szervezetek projektjeinek megvalósításában, menedzselésében;
- a HACCS kapacitásaival, kapcsolataival, hálózataival, szolgáltatásaival segíti sikeres fejlesztésekhez a potenciális kedvezményezetteket. (Forrás: HFS tervezési útmutató)

A vizsgálat kiterjed a LEADER kiegészítő jellegének értékelésére.

A Terület- és Településfejlesztési Operatív Program keretén belül a CLLD eszközt urbánus térben²¹ alkalmazzák. Az ERFA és ESZA által finanszírozott városi CLLD a HFS-ekből a helyi közösségek erősítését és a kulturális és közösségi terek infrastrukturális fejlesztését támogatja, 45,64 Mrd Ft keretösszegeből.

---

²¹ A VP-ből finanszírozott LEADER és a TOP-ból finanszírozott városi CLLD területileg egymástól lehatárolt. A VP LEADER intézkedése a 10 ezer fő alatti, míg a TOP CLLD intézkedése a 10 ezer fő feletti településeken megvalósuló fejlesztésekhez vehető igénybe.

A TOP CLLD és a VP LEADER megvalósításának közös jogszabályi kerete a 272/2014 (XI. 5.) Korm. rendeletben²² szabályozott CLLD eljárásrend. A két program intézkedései közötti átfedésmentességet a 10 ezer fős településnagyság alapján történő lehatárolás biztosítja. A vizsgálat kiterjed a két program közötti esetleges szinergiák értékelésére.

A HFS tervezését követően indult el két jelentős program, amely nagymértékben befolyásolta a LEADER HFS-ek megvalósulását:

A 2019-ben 75 Mrd Ft, majd 2020-ban további 40 Mrd Ft keretösszeggel meghirdetett **Magyar Falu Program** tartalmában, valamint a jogosult települések és kedvezményezettek tekintetében is jelentős átfedést mutat a VP LEADER intézkedésével. A vizsgálat kitér a két program közötti esetleges átfedések és szinergiák értékelésére.

A Kormány által 2017. október elején elfogadott **Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030.** célja, hogy „a magyar turizmus GDP-hez való közvetlen és közvetett hozzájárulása a jelenlegi 13-ról 16 százalékra növekedjen 2030-ra, ezáltal Magyarország 19 helyet lépjen előre a turizmus nemzetközi versenyképességi listáján. Emellett elérendő célként határozza meg, hogy 2030-ra a kereskedelmi szálláshelyeken megduplázódjon a vendégéjszakák száma, a fejlesztéseknek köszönhetően 1000 szállás- és vendéglátóhely újuljon meg, és a Magyar Turisztikai Ügynökség részvételével 500 projekt valósuljon meg. A Stratégiához illeszkedő fejlesztésekhez a Kormány minden eddiginél nagyobb mértékű, több mint 820 milliárd forint forrást biztosít 2030-ig.”²³

A Stratégia pillérei közül az „A - A Kisfaludy Turisztikai Fejlesztési Program: desztinációs logikán alapuló termék- és attrakciófejlesztés, alpinfrastruktúra-fejlesztés” pillér függ leginkább össze a LEADER által nyújtott lehetőségekkel. A Kisfaludy Turisztikai Fejlesztési Program stratégiai céljai:

- A1. Desztináció alapú megközelítés és új szemléletű attrakciófejlesztés és alpinfrastruktúra-fejlesztés
- A2. Térbeli és időbeli koncentráció oldása
- A3. Minőség, új célcsoportokat megszólítani képes élménykínálat megteremtése
- A4. Elérhetőség javítása
- A5. Innovatív turisztikai megoldások elterjesztése

E program már működő elemei:

- 1) a Kisfaludy Szálláshelyfejlesztési Konstrukció, melynek keretében számos, főként kereskedelmi szálláshelyek fejlesztését támogató pályázati felhívás jelent meg, ugyanakkor 60 milliárd forintos kerettel a LEADER léptékű működő magán szálláshelyek fejlesztése is lehetővé vált 2020-ban;
- 2) a Kisfaludy Tematikus Élményparkfejlesztési Konstrukció, amelynek keretében kalandparkok, aquaparkok, a Balaton kiemelt üdülőkörzetében gyermek- és ifjúsági táborokhoz kapcsolódó szolgáltatások fejlesztése és új élményparkok létesítése támogatott;
- 3) balatoni vízi csúszdák és
- 4) strandok fejlesztése;
- 5) TourInform irodák és információs pontok fejlesztésének támogatása.

²² 272/2014. (XI. 5.) Korm. rendelet a 2014-2020 programozási időszakban az egyes európai uniós alapokból származó támogatások felhasználásának rendjéről

²³ <https://kisfaludyprogram.hu/programrol/nts2030/>

4.1.3. 2021-2027 tervezési státusz

A 2018/392 Tanácsi rendelet tervezet²⁴ 5. és 6. cikkében meghatározott célstruktúrában a LEADER intézkedés „a vidéki térségek társadalmi-gazdasági szerkezetének megerősítése” általános célhoz és „a foglalkoztatás, a növekedés, a társadalmi befogadás és a helyi fejlesztés előmozdítása a vidéki térségekben, ideértve a biogazdaságot és a fenntartható erdőgazdálkodást” című 8. specifikus célhoz sorolandó.

A LEADER megvalósításának keretszabályait a 2018/375 Tanácsi rendelet tervezet²⁵ 25-28 cikke tartalmazza. Ez alapján a LEADER alapelvei, uniós szabályozási kerete és a minimum 5%-os pénzügyi súlya nem, illetve alig változik a 2021 – 2027-es időszakban.

4.2. Értékelés alá vont felhívások

A LEADER helyi fejlesztésre (közösségvezérelt helyi fejlesztések) irányuló támogatás (M19) intézkedés négy alintézkedése keretében két felhívás jelent meg.

Az értékelés témája vonatkozásában releváns alintézkedések:

- 19.1. alintézkedés: a helyi partnerségek felkészülése, a HFS tervezése;
- 19.2. alintézkedés: jó minőségű Helyi Fejlesztési Stratégiák megvalósítása – helyi szintű pályázattal;
- 19.3. alintézkedés: a térségek közötti és nemzetközi együttműködések kialakítása és az együttműködés keretében közös projektek megvalósítása;
- 19.4. alintézkedés: a HACs-ok társadalom- és gazdaságszervező, mobilizáló tevékenységének és a működésük költségeinek fedezése.

Az értékelés témája vonatkozásában releváns felhívások:

- VP6-19.1.1-15 A Helyi Fejlesztési Stratégiák elkészítésének támogatása
- VP6-19.3.1-17 A LEADER helyi akciócsoportok együttműködési tevékenységeinek előkészítése és megvalósítása

Az elemzés alá vont felhívások részletes bemutatását a ZÉJ kapcsolódó, „Felhívások bemutatása, keretek és pénzügyi előrehaladás”²⁶ (Field Consulting és Collectivo, 2020) cím kiegészítő dokumentum tartalmazza, amely felhívásonként mutatja be a VP műveleteit, annak tartalmát, pénzügyi kereteit és előrehaladását.

---

²⁴ Javaslat AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS RENDELETE a közös agrárpolitika keretében a tagállamok által elkészítendő stratégiai tervhez (KAP-stratégiai terv) nyújtott, az Európai Mezőgazdasági Garanciaalap (EMGA) és az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap (EMVA) által finanszírozott támogatásra vonatkozó szabályok megállapításáról, valamint az 1305/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet és az 1307/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről

²⁵ Javaslat AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS RENDELETE az Európai Regionális Fejlesztési Alapra, az Európai Szociális Alap Pluszra, a Kohéziós Alapra és az Európai Tengerügyi és Halászati Alapra vonatkozó közös rendelkezések, valamint az előbbiekre és a Menekültügyi és Migrációs Alapra, a Belső Biztonsági Alapra és a Határigazgatási és Vízügyeszközre vonatkozó pénzügyi szabályok megállapításáról

²⁶ Az IH jóváhagyását követően a dokumentum az értékelésekkel együtt a palyazat.gov.hu portálon lesz hozzáférhető.

4.3. Az intézkedésre vonatkozó korábbi értékelési megállapítások

A ÚMVP LEADER intézkedését külső értékelők a megvalósulás félidejében (2010) és a program zárását követően (2015) értékelték:

- Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (2007 – 2013) félidei (mid-term) értékelése²⁷
- Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (2007 – 2013) utólagos (ex-post) értékelése²⁸

A VP LEADER intézkedésének értékelései:

- VP 2018. évi kibővített Éves Végrehajtási Jelentés²⁹
- A CLLD megközelítés hozzáadott értékének értékelése (2019)³⁰
- A helyi akciócsoportok szintjén végzett értékelés (2019)³¹

Általános értékelési megállapítások

A Partnerségi Megállapodás az **ÚMVP félidei értékelésének** megállapításaira alapozva emelte ki, hogy „a LEADER típusú vidékfejlesztés bevezetése az érintett közösségek jelentős részét elindította a jól működő helyi kormányzás kialakulásához vezető úton, a fejlesztési partnerséget és aktivitást segítette. Ugyanakkor a LEADER-nek nem volt erős társadalmi felzárkózási küldetése [...] nagyobb hangsúlyt kell helyezni a közösségi bevonás stimulálására, a közösség- és stratégiaépítésre pedig megfelelően hosszú időtartamot kell biztosítani. A LEADER fejlesztéseket kezelő normatív eljárásrenden alapuló program-végrehajtás nem segítette a több szektort érintő, komplex fejlesztéseket. A közösségek programjának előkészítésében és végrehajtásában az autonómia, önállóság, önszerveződés erősítendő. A társadalmi tanulás és a közösségek közötti együttműködés is javítható. A hátrányos helyzetű csoportok részvétele csekély volt, megvalósultak ugyan társadalmi integrációs projektek, de a módszertan nagyobb lehetőségeket kínál az eddigi eredményekhez képest. Ezért a közösségekben (különösen a leghátrányosabb helyzetű térségek területén szerveződő közösségekben) ösztönözni kell a társadalmi integrációs beavatkozásokat (közösségszervezés, nevelés-fejlesztés és egész életen át tartó tanulás, szociális munka, egészségfejlesztés). Mindezt a közösségek képzésében is jobban meg kell jeleníteni.” (PM)

Az ÚMVP ex post értékelésének LEADER-re vonatkozó fő megállapításai:

A IV. (LEADER) tengely megvalósításában különböző mértékben ugyan, de érvényesültek a LEADER elvek:

- Az ÚMVP LEADER tengelyéből támogatott projektek mérete (75% 5 millió Ft vagy az alatti összegű támogatás) és a támogatott fejlesztések nagy száma (12,5 ezer db-ot meghaladó) arra engedett következtetni, hogy **2007-2013-ban a LEADER ki tudta szélesíteni a potenciális pályá-**

²⁷ <https://umvp.kormany.hu/mid-term>

²⁸ <https://www.palyazat.gov.hu/az-j-magyarorszag-vidkfejlesztési-program-2007-2013-utlagos-ex-post-rtkelse>

²⁹ <https://www.palyazat.gov.hu/vidkfejlesztési-program-vp#>

³⁰ <https://www.palyazat.gov.hu/download.php?objectId=1089691>

³¹ <https://www.palyazat.gov.hu/download.php?objectId=1089545>

zók körét, és olyan vidéki vállalkozásokat és civil szervezeteket is elért, hozzásegített támogatáshoz, akik a horizontális intézkedésekre kevés eséllyel pályázhattak volna. Semelyik másik intézkedés nem tette lehetővé ilyen mennyiségű és ilyen kis léptékű fejlesztések megvalósulását.

- A HACs-ok meglátása szerint a többi intézkedéshez vagy programhoz képest **alacsony támogatási összeggel magas hozzáadott értéket** tudtak produkálni azáltal, hogy **a helyi igényekre tudták szabni a támogatási lehetőségeket**. Az akciócsoportok szabadon határozhatták meg a támogatandó célokat, tevékenységeket, az értékelési szempontokat, a támogatások minimum és maximum értékhatárait és a támogatás intenzitását. Ez jelentős szabadságot adott a helyi szempontok érvényesítéséhez.
- A szektorokon, ágazatokon átnyúló együttműködés korlátozott mértékben valósult meg. A merev pályázati rendszer és a LEADER munkaszervezetek humán kapacitásának és animációs forrásainak korlátossága akadályozta a szempont érvényesítését, de a legnagyobb akadály, hogy **a közös érdekek felismerése és az ebből táplálkozó szemléletváltás hosszú folyamat**. A kvalitatív vizsgálat az alacsony mértékű innovációs tartalomra a merev eljárásrendet, az erre fordítható HACs munkaszervezeti kapacitás elégtelenségét, de legfőképpen a szemléletváltás szükségességét és a tudáshiányt emelte ki.
- Az IH – HACs viszonyára az **egyirányú kommunikáció** (felülről lefelé történő utasítás, szankcionálás) volt jellemző. Ehhez képest jelentős előrelépés volt az IH részéről az időszak végére kialakított **regionális delegáltakkal (rajtuk keresztül a HACs-okkal) való rendszeres kapcsolattartás**. A HACs – MVH alapvetően hierarchikus alá- és fölérendeltségi viszonya mellett többen számoltak be korrekt, jó szakmai együttműködésről, a feladatok és információk megosztásáról, közös tájékoztatók tartásáról stb. A bizalom a legtöbb HACs estében erősödött a periódus végére.
- A **kérelemkezelés jelentős energiákat vont el** a Helyi Vidékfejlesztési Stratégia (HVS) mentén történő valós fejlesztő tevékenységektől, a partnerség aktivizálásától, a passzívabb társadalmi csoportok bevonásától, a LEADER kulcsszempontjait magukon hordozó projektek generálásától.
- A periódus végére is érvényes maradt, hogy a HACs-ok jelentős része nem vált önálló, proaktív, partnerségi alapon működő helyi fejlesztési ügynökséggé. Ehelyett sok HACs és a hozzá tartozó munkaszervezet az **önkormányzatok által dominált, az IH és az MVH által irányított reaktív végrehajtó szervezet maradt**. Bár ez utóbbiak aránya a periódus végére csökkent, mégis elmondható, hogy ezzel a helyi fejlesztési kapacitás létrehozása, a LEADER típusú fejlesztés egyik legfőbb célkitűzése sérült.

A HVS-ek céljainak megvalósulását a legtöbb HACs számottevő mértékűnek ítélte, de általános vélemény volt, hogy a HVS-t és a LEADER-ből fejlesztendő célterületeket a helyi szükségletekhez igazíthatták a HACs-ok, amennyiben ezeket reálisan tervezték, zömében meg is tudták valósulni. A **LEADER fejlesztések többsége hiánypótló, szükséges és hasznos** volt. A LEADER foglalkoztatásra gyakorolt hatására vonatkozóan az értékelőknek nem állt rendelkezésére számszerűsített eredmény mutató. A LEADER-ből finanszírozott kisléptékű beruházások (a vállalkozásfejlesztésre fordított támogatások átlagos összege 6 millió Ft alatt volt) vonatkozásában nem életszerű munkahelyteremtést elvárni. A gazdaságfejlesztési projektek egy része munkahelyteremtéssel, többsége azonban munkahely megtartással, az önfoglalkoztatás megteremtésével vagy stabilizálásával párosult. Főleg a leszakadó, hanyatló térségekben nagy szükség van ezekre a kisléptékű fejlesztésekre, mert ez az a nagyságrend, amit a helyi vállalkozások még képesek és meg is mernek lépni. A vállalkozók számára problémát

jelentett, hogy **ezekre a projektekre is ugyanakkora adminisztrációs teher hárult, mint a jóval nagyobb értékű fejlesztésekre.** Jelentős, a teljes időszakon végighúzó problémát okozott, hogy a **HACS-ok banki hitel felvételére kényszerültek a működésük megkezdéséhez,** mivel a működési költségek kb. fél éves utófinanszírozással érkeztek.

A VP 2018. évi kibővített Éves Végrehajtási Jelentése és a VP Értékelési Tervében definiált két tematikus értékelés főbb megállapításai:

2018. végéig a HACS-ok megalakulása, a HFS-ek megtervezése és jóváhagyása, valamint a helyi felhívások többségének közzététele történt meg. Megvalósult kérelmek, így ezek számszerűsíthető eredményei híján a vizsgálatok a HACS-ok körében végzett kérdőíves felmérésre, az eredményeket validáló műhelymunkára, illetve a HFS-ek és a helyi felhívások vizsgálatára terjedtek ki. A kvalitatív vizsgálat főbb megállapításai:

- A LEADER HACS-ok kezelésébe utalt fejlesztési keretösszeg korábbi tervezési időszakhoz viszonyított csökkenésével a **munkaszervezetek működtetésére fordítható forrás, így az abból finanszírozható helyi fejlesztési kapacitás is csökkent,** melynek következtében elsősorban a LEADER hozzáadott értéke szempontjából kulcsfontosságú feladatok elvégzésére marad kevesebb humán erőforrás (hálózatépítés, projektek generálása, a pályázók érdemi segítése).
- A HACS-ok által meghatározott, relatíve alacsony maximális támogatási összegek ellenére **a TK-k követelményei nem egyszerűsödtek.**
- A vizsgálat idején a munkaszervezetek dolgozói hasznos **munkaidejének csaknem felét (45%) a kérelemkezelés** töltötte ki.
- A kérdőív tanulsága szerint a **HACS partnerségek taglétszáma érdemben nem változott** az elmúlt időszakhoz képest (átlag 99). Az „oszlopos tagok” aránya a korábbi tervezési időszakhoz képest nőtt.
- A LEADER-ben **alacsony az innovációs tartalom és a fejlesztések vonatkozásában az ágazatok közötti kapcsolat gyenge.** A kvalitatív vizsgálat eredménye arra enged következtetni, hogy a fejlesztéseknek számottevő része **épül együttműködésre, vagy azt eredményez.**
- *„az intézkedés végrehajtásának eddigi időszakában a LEADER módszer alkalmazásának hozzáadott értéke összességében csökkent az előző programozási időszakhoz viszonyítva... ehhez hozzájárult az elhúzó kérelemkezelés miatti bizalomvesztés, a projektgenerálásra, hálózatépítésre, animációra fordítható kapacitás csökkenése, illetve a korábbi időszakhoz viszonyított forráscsökkenés, aminek hatására a LEADER veszített a jelentőségéből a helyi szintű fejlesztéspolitikában és a vállalkozók körében egyaránt.”*(A CLLD megközelítés hozzáadott értékének értékelése, 2019)
- A HFS-ekben kitűzött specifikus célok és azok megvalósulásának mértékét mutató eredmény indikátorok alapján a VP-ben a LEADER vonatkozásában előirányzott **500 db új munkahely létrehozása** teljesülni fog.
- A 103 HACS 2018. december 31-ig megjelentetett 621 db helyi pályázati felhívás témája és az azokban megfogalmazott tartalmi értékelési szempontok kategorizálása alapján a HACS-ok szándéka szerint a **LEADER leghangsúlyosabb fejlesztési területe a gazdaságfejlesztés.**

- „A válaszadók többsége (70%) szerint a HFS-ekben kitűzött célok várhatóan „számottevő mértékben” teljesülni fognak. Ehhez szükséges a pályázatkezelési és támogatás döntési eljárás felgyorsítása. A 2020 utáni időszakra vonatkozóan javasolt a LEADER - számottevően kisléptékű fejlesztései - vonatkozásában az egyszerűsített költségelszámolás, valamint a többi beruházási alap integrálási lehetőségeinek áttekintése.” (HACS szintű értékelés, 2019)

4.4. CMEF és PMEF indikátorok

A jelenlegi Közös Monitoring és Értékelési Keretrendszer (CMEF) a következő programozási időszakban a Teljesítmény Monitoring és Értékelési Keretrendszer (PMEF) fogja felváltani. E fejezet célja, hogy bemutassa a két programozási időszak - jelen értékelési témájához kapcsolódó - indikátorait, rögzítse a hasonlóságokat és különbségeket, valamint a PMEF indikátorok esetében a jelentés leadásáig rendelkezésre álló információk alapján feltárt esetleges kihívásokat és azok megoldására vonatkozó javaslatokat.

A CMEF indikátorok esetében jelen fejezetben az indikátor definiálása történik meg, az indikátorok számított értékét (amely nem volt már korábban is adott), a releváns értékelési kérdéshez kapcsolódóan mutatjuk meg az 5. fejezetben.

Mind az eredményindikátorok, mind az output indikátorok esetében a PMEF indikátorokat az előzményének tekinthető CMEF indikátorhoz kapcsolódóan mutatjuk be.

4.4.1. Eredményindikátorok

A CMEF és PMEF eredmény indikátorokat a 2. táblázat mutatja be, azonos sorban jelölve azokat az indikátorokat, amelyek esetében közvetlen előzmény kapcsolat áll fenn.

2. táblázat CMEF és PMEF indikátorok

CMEF	PMEF
R22 / T21: a Helyi Fejlesztési Stratégiák által érintett vidéki népesség százalékos aránya (6B kiemelt terület) (%)	R31a: A LEADER Helyi Fejlesztési Stratégiákkal lefedett vidéki népesség aránya (%)
Addicionális indikátor: A Helyi Fejlesztési Stratégiák által érintett vidéki népesség százalékos aránya a VP vidéki térség definíciója alapján (%)	
R24 / T23: a támogatott projektek (LEADER) által létrehozott munkahelyek (6B kiemelt terület)	R.31: Növekedés és foglalkoztatás a vidéki térségekben: Új munkahelyek a támogatott projektekben

Forrás: Adatfeldolgozási kézikönyv (CMEF) és COMMON RESULT INDICATORS 01/10/2020 FOR REPORTING IN THE APR 01/10/2020 (PMEF) alapján saját szerkesztés

A 2014-2020 időszakban a LEADER intézkedés eredményességét mérő, a Bizottság 808/2014/EU végrehajtási rendelete³² szerinti kötelező eredményindikátorai a következők:

³² A Bizottság 808/2014/EU végrehajtási rendelete (2014. július 17.) az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról szóló 1305/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet alkalmazási szabályainak megállapításáról

o **R22 / T21: a Helyi Fejlesztési Stratégiák által érintett vidéki népesség százalékos aránya (6B kiemelt terület) (%)**

Az R22/T21 mutató a definíciója szerint megadja a VP-ben érintett teljes vidéki népességen belül a LEADER HFS-ekkel érintett népesség arányát. A mutató kiszámításához adott a nevező, amely az az Európai Bizottság város – vidék tipológiája alapján lehatárolt túlnyomóan vidéki és köztes területek népessége. A számláló pedig az O.18 „A Helyi Fejlesztési Stratégiák által érintett vidéki népesség”. A mutatót a HFS-ek kiválasztását követően kellett számszerűsíteni.

A mutató kiszámítási módja az Éves Végrehajtási Jelentés alapján: $O18 / ((\text{vidéki népesség aránya} + \text{köztes népesség aránya}) * \text{Magyarország teljes népessége} / 100) * 100$

A mutató értéke³³: 66% A célérték: 68,03% A teljesülés mértéke 97%. A mutató számításának részletes kifejtését és teljesülésének mértékét a 3. értékelési kérdéshez adott válasz taglalja az 5.3 fejezetben.

A mutatóhoz szorosan kapcsolódik az alábbi addicionális indikátor:

o **Addicionális indikátor: A Helyi Fejlesztési Stratégiák által érintett vidéki népesség százalékos aránya a VP vidéki térség definíciója alapján (%)**

Ezt az addicionális mutatót azért javasolták az értékelők, mert a kötelezően alkalmazandó R22/T21 mutató nem fejezi ki azt, hogy a LEADER intézkedés a VP 6. prioritása által definiált vidéki térség³⁴ 100%-át lefedi. Ennek oka, hogy az R22/T21 mutatóban kötelezően alkalmazandó az Európai Bizottság város – vidék tipológiája alapján NUTS3 szinten lehatárolt vidéki és köztes térség, amelynek népessége (8,1 millió fő) jelentősen eltér a VP által a 6. prioritás vonatkozásában lehatárolt vidéki népességtől (3,86 millió fő, 2014).

A 2021-2027 időszakban az R22/T21 mutató „utódja” az alábbi indikátor:

o **R31a a LEADER Helyi Fejlesztési Stratégiákkal lefedett vidéki népesség aránya (%)**

Az R31a mutató és definíciója megegyezik az elődjével. A mutató teljesülését a HFS-ek kiválasztása után kell számszerűsíteni. Ha többszöri alkalommal történik a kiválasztás, akkor minden kiválasztás után a mutató értéke kumulálódik.

A mutatóra vonatkozó indikátor fiche alapján a tagállamok dönthetnek arról, hogy a Bizottság lehatárolását alkalmazzák, vagy a KAP Stratégiai Tervben határolnak le a LEADER által támogatható vidéki térséget. Amennyiben ez utóbbit választja a tagállam, a mutató célértékének meghatározásához és később a teljesülés méréséhez szükséges a Stratégia által érintett vidéki térség lehatárolást megtenni.

Az indikátor fiche³⁵ alapján a mutató számításának módja: a LEADER-ből finanszírozott HACs-ok által érintett vidéki népesség / teljes vidéki népesség.

³³ Forrás: Forrás: ÉVJ

³⁴ Vidéki térségnek minősül a 6. prioritás alkalmazása szempontjából az a település, ahol közigazgatási jogállástól (város/község) függetlenül: a népesség 10 ezer főnél kevesebb (összesen 2961 település, 3,92 millió lakos, 74 862 km²); 10 ezer fő feletti lakossággal rendelkező tanyás települések külterületei (összesen 53 település, 1,61 millió lakossal, amelyből 84 291 fő lakik külterületen, 10 126 km²); nem jogosult a fenti jellemzők ellenére sem: Budapest és a budapesti agglomerációhoz tartozó települések.

³⁵ Európai Tanács (2020): Proposal for a Regulation on CAP Strategic Plans Indicators - Updated Commission fiches on result indicators. Brussels, 25 September 2020. WK 10162/2020 INIT

Amennyiben az a döntés születik, hogy a Bizottság vidéki térség lehatárolása lesz a mérvadó az indikátor meghatározásában, úgy javasolt továbbra is alkalmazni a fent részletezett addicionális indikátort.

Az EMVA IH-val folytatott interjú szerint nincs tervben jelentős módosítás a LEADER jogosultsági területet illetően, illetve a HACS-ok többsége folytatni kívánja a jelenlegi tevékenységét. Amennyiben nem változik a LEADER területi lehatárolása, akkor a KSH 2019-es év végi lakónépeség adatával számolva

- az R31a mutató értéke: $8\,019\,310 \text{ fő} / 5\,270\,493 \text{ fő} = 65,72\%$
  - túlnyomórészt vidéki és köztes térség népesség (Forrás: URT_GIND3, 2020 jan): 8 019 310 fő
  - a LEADER-ből finanszírozott HFS-sel lefedett lakónépeség (Forrás: TEIR, 2019 év végi lakónépeség): 5 270 493 fő
- az addicionális mutató értéke: $3\,801\,457 \text{ fő} / 3\,801\,457 \text{ fő} = 100\%$
  - a program által lehatárolt vidéki térség (TEIR, 2019 év végi): 3 801 457 fő
  - a LEADER-ből finanszírozott HFS-sel lefedett vidéki lakónépeség (TEIR, 2019 év végi): 3 801 457 fő

A 2014-2020-as időszak következő CMEF indikátora:

o **R24 / T23: a támogatott projektek (LEADER) által létrehozott munkahelyek (6B kiemelt terület)**

A mutató definíciója szerint összességében mutatja meg, hogy a LEADER keretében támogatott projektek révén mennyi új munkahely jön létre, teljes munkaidős egyenértékben (FTE - *full time equivalent*) kifejezve. A mutatót nemek szerinti bontásban kell meghatározni. Az indikátor értékébe csak az újonnan létrehozott munkahelyek számíthatók be, beleértve az önfoglalkoztatást. A megtartott munkahelyek és az önkéntes munka nem kerülhet beszámításra.

Az indikátorra vonatkozó fiche alapján a mutató előállításához szükséges adatok forrása a TK-ban vagy az üzleti tervben rögzített létszámbővítő vállalás. Az útmutató szerint ezt az adatot a HACS-ok rögzítik és továbbítják az IH felé. Ez Magyarországon azért nem alkalmazandó, mert a pályázó a TK-ot az IIER-ben rögzíti, így a vállalás a MÁK számára a pályázat feltöltésétől fogva elérhető.

Az ENRD segédanyaga³⁶ alapján a fejlesztés közvetlen eredményeképpen létrehozott FTE értéket kell jelenteni az éves végrehajtási jelentésekben a TK-ban (és/vagy KK-ban) tett vállalások alapján. A TK-ban (és/vagy KK-ban) tett vállalást az éves végrehajtási jelentéshez a kifizető ügynökségnek véletlen minta alapján validálnia kell. Azt kell validálni, hogy a projekt zárásakor megvalósult-e a TK-ban tett vállalás.

Ugyanez a segédanyag említi, hogy az ex-post értékelés feladata ugyanakkor nem a közvetlen foglalkoztatási eredmény mérése, hanem egy addicionális indikátor segítségével ("Jobs created via LEADER supported projects") a támogatás bruttó és nettó foglalkoztatási hatását kell kimutatniuk az értékelőknek, reprezentatív mintán.

A támogatási kérelmekben nem FTE-ben kell rögzíteni a foglalkoztatási vállalásokat, hanem alkalmazotti átlagléttszámot kér a bázisévre (a TK benyújtását megelőző év) és vállalt alkalmazotti átlagléttszámot a

---

³⁶ WORKING DOCUMENT EVALUATION-RELATED QUERIES UPDATE JUNE 2020, https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/evaluation_publications/wd_faq_june_2020.pdf

fejlesztés lezárását követő időszakra. Ez utóbbi a projekt közvetlen eredményeképpen létrejött foglalkoztatás növekedés (a bázisadat és a vállalt növekedés összege).

A fenti eltérés miatt az éves végrehajtási jelentésben történő adatszolgáltatáshoz elvégzendő foglalkoztatási vállalás validálás során szükséges a projekt eredményeképpen létrejött foglalkoztatás FTE-ben történő bekérése.

A MÁK és az értékelők által javasolt módszertan alapján a tervezett létszám változás a záró kifizetés évéhez egy évet adva, vagyis az első fenntartási évre vonatkozóan lett figyelembe véve.

A mutató értékét és teljesülésének mértékét a 3. értékelési kérdéshez adott válasz taglalja az 5.3 fejezetben.

A 2021-2027 KAP Stratégiai Terv foglalkoztatás terén elért eredményeit az alábbi mutató hivatott mérni:

○ **R.31: Növekedés és foglalkoztatás a vidéki térségekben: Új munkahelyek a támogatott projekteken**

A 2021-2027 Stratégiai Terv Rendeletben a munkahelyteremtés a nyolcas specifikus célkitűzés egyik kiemelt területe (EB, 2018d): SO8: A foglalkoztatás, a növekedés, a társadalmi befogadás és a helyi fejlődés előmozdítása a vidéki területeken, ideértve a biomassza-alapú gazdaságot és a fenntartható erdőgazdálkodást.

Az R.24 / T.23 indikátor az R.31 indikátor előzmény indikátorának tekinthető. Az R31 indikátort akkor kell alkalmazni a LEADER vonatkozásában, ha az elfogadott HFS-ekben megjelenik célként a foglalkoztatás bővítése.

Az R.31 indikátor az SPR XII. melléklete alapján nem magindikátor, tehát nem kötelező célértéket tervezni rá, csak abban az esetben, ha valamelyik beavatkozáshoz ezt az indikátort rendelik eredmény mutatónak. Ennek ellenére érdemes megfontolni, hogy a foglalkoztatási hatás mérése továbbra is a program tervezésének, monitoringjának és értékelésének része maradjon, hiszen az SPR nyolcas specifikus célkitűzésének fókuszában a vidéki térségek foglalkoztatás előmozdító hatása áll.

Az R.24 / T.23 (CMEF) és az R31 (PMEF) indikátorok vonatkozó fiche-ek szerinti részletességű összehasonlítását a „Foglalkoztatási hatás vizsgálata” című tematikus értékelés 5. táblázata tartalmazza.

A mutató célértékének számszerűsítéséhez elengedhetetlen, hogy a HACS-ok a HFS-ek tervezésekor egységesen értelmezzék a mutatót, és azok, akik terveznek gazdaságfejlesztéssel, határozzák meg a mutatóra vonatkozó tervezett célértéket. A mutató országos szintű célértékének meghatározása a HACS-ok által tervezett érték összege. Javasolt továbbá, hogy a 2021-2027-es programozási időszakban a támogatási kérelmekben bekért foglalkoztatási vállalások is összhangban legyenek a PMEFL-fel és a HACS-ok által alkalmazott útmutatással. Erre a HACS-ok számára az értékelés keretén belül készítendő LEADER monitoring eszközben³⁷ teszünk javaslatot.

---

³⁷ A LEADER monitoring eszközre tett javaslat jelenleg készül, a végleges változat a 8. sz mellékletbe kerül.

A 2021-2027 időszakban a LEADER-hez kapcsolható további eredménymutatók:

- R.23a: A környezettel / éghajlattal kapcsolatos teljesítmény a vidéki területeken végzett beruházások révén: A környezeti fenntarthatósághoz, az éghajlatváltozás enyhítéséhez és az alkalmazkodási célokhoz hozzájáruló műveletek száma a vidéki területeken
- R.32: A vidéki gazdaság fejlesztése: KAP támogatásból fejlesztett vidéki vállalkozások, beleértve a biogazdálkodást
- R.33: A vidéki gazdaság digitalizálása: Támogatott „Intelligens falvak” stratégiával érintett vidéki lakosság
- R.34: Összeköttetés teremtése Európa vidéki térségei között: A szolgáltatásokhoz és az infrastruktúrához a KAP támogatásnak köszönhetően jobb hozzáféréssel rendelkező vidéki lakosság aránya

A fenti indikátorok szerepeltetéséről és a célértékek kialakításáról a HFS-ek elfogadása után és azok alapján dönt a tagállam.

4.4.2. Output indikátorok**o O.18: A helyi akciócsoportok által lefedett népesség**

A támogatott HACs-ok által lefedett települések lakosságának összegzésével áll elő az adat.

Az indikátor szorosan összefügg a T.21 célindikátorral, ahol az összes vidéki népességgel kerül összevetésbe. Az indikátor jelenleg a csak külterülettel jogosult települések esetén is a település teljes területének lakónépességével számol, mivel a T.21 indikátornál, ahol az O.18 a számláló, a nevezőben az Európai Bizottság város – vidék lehatárolása alapján NUTS3 szinten határozták meg a kötelezően alkalmazandó vidéki népesség számát.

Az O.18 mutató 2014-es lakónépességgel számolva: 5 365 000 fő

A mutatónak nincs PMEF utódja.

o O.19: A kiválasztott helyi akciócsoportok száma

Az O.19 mutató értéke: 103 db HACs (a VP felhívásaihoz kapcsolódó HACs-ok száma)

Az O.19 mutató utódja a PMEF-ben az **O.27 Támogatott Helyi Fejlesztési Stratégiák (LEADER) vagy előkészítő tevékenységek száma mutató, de a megfeleltetés nem teljeskörű.** A mutató definíciója az indikátor fiche alapján: az elkészített vagy megvalósított azon HFS-ek száma, amelyre az adott pénzügyi évben az együttműködés keretében kifizetés történt.

A mutatót javasolt két beavatkozásra bontani:

- HFS előkészítés O.27: Az elkészített HFS-ek száma
- HFS megvalósítás O.27: A megvalósított HFS-ek száma

A HFS előkészítésére vonatkozó O.27-es értéket javasolt a 2022-es évre tervezni.

A HFS megvalósítására vonatkozó O.27-es értéket javasolt 2022-re 0-val, 2023-ra csak működési és animációs költséggel tervezni. 2024-től javasolt fejlesztési forrásfelhasználással is tervezni.

A 2014-2020 időszakban a LEADER-hez kapcsolható további CMEF output mutatók:

o **O.20. A támogatott LEADER projektek száma**

Az Éves Végrehajtási Jelentés a LEADER keretében támogatott projektek kimeneteit (O.20 mutató) – az eddigi gyakorlatnak megfelelően – a 6B kiemelt területhez sorolja, amely összhangban van a VP programdokumentumában alkalmazott besorolással. Az Európai Bizottság útmutatója³⁸ szerint a 6B kiemelt területhez történő besorolás esetén a lejelentendő indikátor a LEADER-HFS-ek megvalósítása keretén belül javított szolgáltatással/infrastruktúrával érintett lakosság száma.

Az O.20 mutató értéke a 6B célterületre vonatkoztatva: **1 277 384 fő**

A mutató számítási módját és értékét a 3. értékelési kérdéshez adott válasz taglalja.

A 2021-2027-es időszakban a fenti O.20-as mutató a 6B kiemelt területhez sorolt fejlesztések esetében megfeleltethető a LEADER vonatkozásában az alábbi R.34-es mutató számlálójának:

R.34 Összeköttetés teremtése Európa vidéki térségei között: A szolgáltatásokhoz és az infrastruktúrához a KAP támogatásnak köszönhetően jobb hozzáféréssel rendelkező vidéki lakosság aránya

Az R.34 mutató számításának módja: A vonatkozó fejlesztések hatásából részesülő vidéki lakosság / a tagállam vidékfejlesztési beavatkozásokkal megcélzott teljes lakossága (%)

A mutató célértékét a LEADER vonatkozásában HFS-ek elfogadása után kell meghatározni.

A számláló a vidéki lakosság azon része, mely először részesül támogatásban a kiválasztott művelet kapcsán (az elérni kívánt eredményt figyelembe véve). A lakosság az első kifizetés alkalmával kerül beszámításra. Törekedni kell a duplikációk elkerülésére. Amennyiben egyazon térségben több releváns műveletet is végrehajtanak, az érintett lakosságot csak egyszer kell figyelembe venni. A mutató az érintett települések vagy egy adott terület (pl. HACs) potenciális kedvezményezettjeire vonatkozik

A mutató előállításához javasolt a következő programozási időszakban:

- a LEADER HACs-ok által megkülönböztetni, lekérdezhetővé tenni a helyi szolgáltatásokat és infrastruktúra fejlesztését szolgáló kérelmeket;
- a helyi szolgáltatást vagy infrastruktúra fejlesztését tartalmazó kérelmekben javasolt a pályázókkal meghatározni a potenciális célcsoport létszámát, amelyhez javasolt útmutatót biztosítani. Erre a LEADER monitoring eszközben teszünk javaslatot.

Az EMVA IH döntése alapján **a 2014-2020-as ÉVJ-kben nem lesz lejelentve a LEADER 6B-n kívüli kiemelt területekre gyakorolt hatása**. Az értékelők szakmai hipotézise szerint a LEADER a 6B-n kívül számos egyéb kiemelt területre is hatást gyakorol, ezért az értékelés célul tűzte ki olyan output mutatók számszerűsítését is az O.20 alapján, amely a LEADER 6B-n kívüli más kiemelt területre gyakorolt másodlagos hatásáról nyújt képet. Ehhez elkészült a **2020. év végi adatszolgáltatásban támogatotti státuszban lévő kérelmek elsődleges cél alapján történő fókuszterületi besorolása**. A besorolás módszertani részletezését a 2. melléklet tartalmazza. A 2020.12.31-ig kifizetéssel és a besoroláshoz szükséges adatokkal rendelkező 3 528 db TK O.20 mutatójának értékeit a 6. sz. melléklet részletezi. A

---

³⁸ Working Document for the Rural Development Committee, Rural Development Annual Implementation Report Monitoring Tables 2014 – 2020, 2019 February

TK-k kiemelt területi besorolása alapján elmondható, hogy a 6B kiemelt terület mellett a LEADER 19.2 alintézkedése keretén belül megvalósuló fejlesztések között jelentős

- a **2A kiemelt területbe** sorolt kisleptékű elsődleges mezőgazdasági termék előállítását megvalósító TK-k száma **(714 db TK)**;
- a **3A kiemelt területbe**³⁹ sorolt élelmiszerfeldolgozást és integrációt célzó kérelmek száma **(415 db)**;
- és a **6A kiemelt területbe** sorolt nem agrárgazdasági fejlesztések száma **(2997 db)**;

○ **O.21: A támogatott együttműködések száma**

A MÁK-tól kapott 2020.12.31-i adatok alapján a kifizetéssel rendelkező együttműködési projektek száma térségek közötti és nemzetközi együttműködés bontásban.

A mutató értéke determináció nélkül a kapott adatok alapján:

- a támogatott együttműködések száma összesen: 52 db, ebből
  - térségek közötti: 44 db
  - nemzetközi: 8 db
- A támogatott együttműködések száma az ÚMVP determinációval együtt: 329 db⁴⁰

A mutatónak nincs PMEF utódja.

○ **O.22: A LEADER intézkedésből finanszírozott projektgazdák száma a kedvezményezettek minősítési kódja alapján**

A kapott MÁK adatok alapján a mutató értéke a 2020.12.31-ig kifizetéssel rendelkező 19.1, 19.2, 19.3 és 19.4 alintézkedésre benyújtott kérelmekből a duplikációkat kiszűrve, determináció nélkül:

1. Helyi akciócsoporthoz: 104 db
2. Belföldi természetes személy: 264 db
3. Mikroállalkozás: 1 346 db
4. Kisvállalkozás: 5 db
5. 1-4-be nem tartozó vállalkozás: 75 db
6. Nonprofit szervezet államháztartáson belül: 684 db
7. Nonprofit szervezet államháztartáson kívül: 821 db

A 2020-as ÉVJ, amely tartalmazza az ÚMVP-s determinációkat is, az alábbi értékeket tartalmazza:

1. Helyi akciócsoporthoz: 108 db
2. Egyéb: 1311 db

³⁹ 3A kiemelt terület: (3) az élelmiszerlánc szervezésének – többek között a mezőgazdasági termékek feldolgozásának és forgalmazásának, az állatjólétnek és a mezőgazdaság terén alkalmazott kockázatkezelésnek – az előmozdítása, különös tekintettel a következő területekre: a) az elsődleges termelők versenyképességének javítása, mégpedig azáltal, hogy megfelelőbb módon integrálják őket az agrár-élelmiszeripari láncba a minőségrendszerek révén, a mezőgazdasági termékek értékének növelése, valamint a helyi piacokon, a rövid ellátási láncokban, továbbá a termelői csoportokban és szervezetekben és szakmaközi szervezetekben folytatott promóció;

⁴⁰ Forrás: 3. Summary table – number of projects applied_contracted_finalised, amelyben a determinációval érintett együttműködési projektek száma: 276 db

3. Nem kormányzati szervek: 253 db
4. Kkv-k: 1471 db
5. Közintézmények: 712 db

A mutatónak nincs PMEF utódja.

○ **O.23: Az együttműködési projektekben részt vevő helyi akciócsoportok egyedi azonosítója**

A 2020 év végéig kifizetéssel rendelkező 52 db együttműködési projektben összesen 55 db HACS vesz részt. Ezek célterületenkénti eloszlása:

- térségek közötti: 51 db
- nemzetközi: 7 db

A mutatónak nincs PMEF utódja.

4.5. Folyamatok, eljárásrendek, intézményrendszer

4.5.1. A projektkiválasztás LEADER specifikumai

A HACS-ok kiválasztása

A HACS-ok kiválasztása **standard eljárásrendben** történt. A HFS-ek tervezését megelőzően megszületett a döntés a LEADER országos (vidékinek minősülő településeket magába foglaló) lefedettségéről. A HFS-eknek nem voltak tartalmi korlátai, a HACS-ok a VP által szabott keretek között szabadon dönthettek az intézkedések tartalmáról. A HFS-ek tervezése, értékelése és elfogadása két lépcsőben zajlott. Első lépésben az IH által kiadott útmutató alapján elkészült HFS tervezeteket független szakértők értékelték és látták el részletes módosítási javaslatokkal, valamint heti rendszerességgel csoportos konzultációs lehetőséget biztosítottak a HACS-ok számára. A tervezetek értékelésénél az értékelők módosítási javaslatokkal élhettek (pl. más programokkal vagy a VP intézkedéseivel való átfedések megszüntetéséről; a beavatkozási logika korrekciójáról; a kiválasztási kritériumok versenysemlegességéről; a támogatási arányok maximalizálásáról) a stratégiák minőségének javítása és a VP-ben foglalt feltételeknek való megfelelés érdekében. Második lépésben a HFS-ek módosított, az egyesület közgyűlése által elfogadott változatát az IH hagyta jóvá.

A HFS-ek megvalósítása

A helyi felhívásokra benyújtott TK-k kiválasztása **közösségvezérelt helyi fejlesztés kiválasztási eljárásrend** keretében történt. Az eljárásrend specifikumai:

- az IH **együttműködési megállapodást** köt a HACS-csal a jóváhagyott HFS megvalósítására és az ennek érdekében felhasználható támogatási keretösszegre;
- az IH **támogatói okiratot bocsát ki a HACS részére** a HFS megvalósításához szükséges feladatok ellátásával kapcsolatban felmerülő költségei finanszírozására;
- **a helyi felhívásokat a HACS-ok készítik** az IH által rendelkezésre bocsátott sablon alapján;
- a helyi felhívásokat **szabályossági vizsgálatot követően az IH hagyja jóvá;**
- a felhívásokra beérkezett **TK-kat a HACS-ok dolgozzák fel**, beleértve a hiánypótlást és az értékelést;

-
- a TK-k értékelését a **helyi bíráló bizottság** (HBB) hagyja jóvá;
- a HACS a HBB döntési javaslata alapján **dönt a helyi TK elutasításáról**, vagy annak **támogatására irányuló javaslatát** a HBB vonatkozó jegyzőkönyvével együtt **feltölti az erre használatos informatikai rendszerbe**;
- a **megyei kormányhivatal** a helyi felhívásokban megfogalmazott, a támogatást igénylőkre vonatkozó jogosultsági szempontok szerint, helyi felhívásonként kialakított ellenőrzési lista alapján elvégzi a támogatási kérelem végső jogosultsági ellenőrzését ;
- az IH **támogató vagy elutasító döntést hoz.**

Együttműködés

A VP6-19.3.1-17 A LEADER HACs-ok együttműködési tevékenységeinek előkészítése és megvalósítása c. felhívásra benyújtott kérelmek kiválasztása **standard eljárásrendben** történik.

4.5.2. Programmódosítások és egyéb változások a felhívásokat érintően

A VP tervezésének időszakában a LEADER intézkedés megvalósításával kapcsolatos eredeti koncepció szerint a HACs-ok szerepe jelentősen változott volna az ÚMVP-hez képest. Nem lett volna feladatuk a kérelemkezelés, tevékenységük fókuszában a mozgósítás, animálás, projektek generálása és segítése, forrásbevonás került volna: „a 2014-2020-as időszakban a delegált kifizető ügynökségi feladatok megszűnnek, a munkaszervezetek irodái megnyílnak a helyi szereplők előtt, így a munkaszervezetek aktívabb és szerteágazóbb térségfejlesztési feladatokat látnak el, mint a korábbi tervezési időszakban” (Forrás: VP 852. o.).

Az IH és a MÁK álláspontja szerint a fenti célkitűzés megvalósult, hiszen delegált kifizető ügynökségi feladatokat (kifizetési kérelmek kezelése) a HACs-ok továbbra sem látnak el, illetve a HACs irodák nyitva állnak az ügyfelek előtt (IH). Ugyanakkor, az ÚMVP-hez hasonlóan, jelenleg is **a HACs-ok végzik a TK-k kezelését és az ehhez tartozó hiánypótlást és változás-bejelentést**. Ez azért érintette érzékenyen a HACs-okat, mert **a 2007-2013 időszakhoz képest a munkaszervezetekben dolgozók létszáma csaknem megfelelő**, a működésre fordítható költségek is jelentősen csökkentek.

Programmódosítások

A VP-ben a LEADER tekintetében két alkalommal történt lényegi tartalmi módosítás. Az 5.2 verzió (2018.12.12.) a LEADER fejlesztésekre vonatkozó **de minimis** megállapítást korrigálta, mely módosítás szerint a mezőgazdasági beruházások és a nem gazdasági tevékenységre irányuló fejlesztések nem tartoznak a *de minimis* korlátozás alá. Ezen felül a korábbi verzióban az **egy településre maximalizált felhasználható támogatást** (a HFS keretösszegének 20%-a) **egy kedvezményezett által felhasználható támogatásra** módosította a HACs-ok kérésére.

A 7.0 verzió (2020.08.18.) a működési költségre fordítható támogatás arányát 15%-ról 17%-ra emelte. A többletforrás a 2020-as év feladatainak finanszírozására lett előirányozva.

A felhívások módosításai

A LEADER intézkedés megvalósítása hatékonyságának szempontjából igen nagy jelentősége van a helyi **felhívások nagy számú módosításának** (a LEADER helyi felhívás kereső alapján 683 db módosítás történt).

„A HACs-ok az elfogadott HFS alapján – és a megküldött eljárásrendek, képzések anyagait szem előtt tartva – készítik el a helyi pályázati felhívásukat. Az IH ellenőrzi, hogy az adott felhívástervezet szerepel-e a HFS-ben; a pályázati cél megegyezik, illeszkedik-e a HFS-ben megfogalmazott célokhoz; a támogatható tevékenységek összhangban vannak-e a pályázati célokkal; a kiválasztási kritériumok megfelelők-e, nem tartalmazzák a felhívás céljával ellentétes, vagy nem releváns szempontokat, illetve tartalmazza-e a releváns monitoring mutatókat” (Forrás: IH interjú). A helyi felhívások vonatkozásában **az IH által említett legjellemzőbb problémák:**

- az indikátorok relevanciája, rendelkezésre állása, mérhetősége és átgondoltsága;
- a munkahelyteremtés mérése nem egységes (FTE / éves átlagos statisztikai állományi létszám);
- a helyi igények nem kellő alapossággal történő felmérése lassítja a forrásfelhasználást;
- az eljárásrendek, egyéb jogszabályi korlátok nem megfelelő ismerete.

Az IH a HACs-ok rendelkezésére bocsátott egy a 272/2014 (XI. 5.) Kormányrendeletnek⁴¹ megfelelő **helyi felhívás sablont**, ezen felül **közvetlen konzultációs lehetőségeket** is biztosított a HACs-ok számára, amely fontos segítséget nyújtott a helyi felhívások elkészítésében.

A 2007-2013-as programozási időszakban az akkori kifizető ügynökség (MVH) munkatársai is közvetlen segítséget nyújtottak a pályázati felhívások kialakítása során. A 2014-2020-as időszakban a megyei kormányhivatalok már a végső jogosultsági ellenőrzések lefolytatása alkalmával, de csak a projektek elszámolásának kezdetén léptek be a folyamatba, így **sok, a helyi felhívásokat, illetve a beérkezett támogatási kérelmek HACs-ok általi kezelését érintő és a kifizetés feltételeinek teljesülését befolyásoló hibára csak a kifizetés stádiumában derül fény**. A MÁK által említett legjellemzőbb probléma, hogy a felhívás készítői nem minden esetben voltak tisztában azzal, hogy a felhívásba beépített követelményeknek (pl. a tartalmi értékelési szempontoknak), elvárásoknak ellenőrzési és esetenként szankcionálási következményei lehetnek. Ez több esetben visszamenőleges felhívás módosításokat tett szükségessé, amely a HACs-oknak és feltehetően az IH-nak is jelentős többlet terhelést jelentettek.

Az értékelés során felmerültek olyan példák, amely szerint **a helyi felhívások egyes elemei nincsenek összhangban a kifizetés feltételrendszerével**. Ez azt eredményezi, hogy a kedvezményezett megkapja a támogatói okiratot, majd a projekt megvalósítása során a kifizetési kérelmek kezelésénél a kormányhivatal nem hagy jóvá tételeket, illetve ebben a stádiumban kér a TK-hoz hiánypótlást, gyakran olyat, amely a megvalósítás szakaszában már nem vagy nehezen teljesíthető. Jellemzően ez utóbbit a pályázatok „megmentése” érdekében teszik, ugyanakkor ez a kedvezményezetteknek jelentős kockázatot, a végrehajtásban résztvevőknek pluszmunkát okoz.

A MÁK szerint lassítja a folyamatot, hogy a TK-k végső jogosultsági ellenőrzését végző megyei kormányhivatalokban az ezt végző kollégák száma lecsökkent, a jelenlegi kapacitás leterhelt.

---

⁴¹ 272/2014. (XI. 5.) Korm. rendelet a 2014-2020 programozási időszakban az egyes európai uniós alapokból származó támogatások felhasználásának rendjéről

A helyi felhívásokat a HACCS-ok az IIER-ben készítették. Felmerült problémaként, hogy a teljes felhívás csak az összes mező hiánytalan kitöltése után generálható le pdf-ként és így csak a folyamat végén látható egyben, ami nehezítette az esetleges következtetések, pontatlanságok átlátását.

A nagy számú, gyakran sok pontatlanságot tartalmazó helyi felhívások elkészítése és minőségbiztosítása jelentős erőforrást és időt igényel. Az IH interjúban elhangzott javaslat a forráskihelyezés gyorsítása, az eljárási hibától mentes ügyintézés és ügyfélbarátabb eljárások érdekében az **egységesített típusfelhívások rendelkezésre bocsátása**. Ez – amennyiben megfelelően rugalmas, nem torzítja az alulról építkező kezdeményezés elvét és a helyi döntéshozási autonómia jelenlegi mértékét - jó eszköz lehet a helyi felhívások típushibáiból eredő problémák kezelésére és az ügyintézés hatékonyságának javítására. A validáló műhelyen résztvevő HACCS-ok is egyetértettek a jelenlegi rendszer egyszerűsítésének szükségességével. Elmondásuk szerint a nagyszámú és sok hibát, pontatlanságot tartalmazó helyi felhívások minőségbiztosítását rövidítené a típus helyi felhívások rendelkezésre bocsátása. A HACCS-ok elmondása alapján fő tématerületekre kialakított, jól szövegezett mintákat a saját felhívásaik megírásakor használnák.

javaslatok:

- A **MÁK és/vagy a megyei kormányhivatal bevonása a helyi felhívások minőségbiztosításába**, ezáltal a támogatási és kifizetési szakaszban alkalmazott feltételek összehangolása a helyi felhívások megjelenését megelőzően. A javaslatot a validáló műhelyen a HACCS-ok képviselői kiegészítették azzal, hogy a MÁK és/vagy a kormányhivatal részvétele kizárólag a jogszabályi kereteknek való megfelelés biztosítására terjedjen ki.
- A folyamatok egyszerűsítése végett javasolt **típus helyi felhívások kidolgozása** és rendelkezésre bocsátása.
- A helyi felhívások rövidítése, egyszerűsítése.

4.5.3. Intézményrendszeri tanulságok

A HFS-ek elkészítését támogató VP6-19.1.1.15 számú felhívás az **elsők között jelent meg** (2015.11.10.). A végleges **HFS-ek benyújtása egy éven belül**, 2016.10.31-ig **megtörtént**. A HFS-ek elfogadása, a támogatási okiratok és együttműködési megállapodások aláírása 2016 végén szintén megtörtént.

A helyi felhívások elkészítéséhez a HACCS-ok 2017 júniusában kapták meg a sablont. Az **első felhívások 2017 októberében jelentek meg**. Támogatási kérelmeket 2018 januárjától lehetett benyújtani. Az **ügyintézői felület 2018.03.28-án vált elérhetővé**. Az **ügyintézéshez szükséges segédletek 2018 folyamán és 2019 első felében készültek el**. Az IIER felülettel kapcsolatosan is merültek fel problémák ebben az időszakban, amelyek javítására - az IH megállapítása alapján - rendszerint rövid időn belül sor került. Ezek a körülmények több esetben megakasztották a HACCS-ok szintjén a kérelemkezelést, a döntéshozatalt és a támogatási javaslatok kiküldését.

A VP elfogadásától (2015.07.22.) az első TO-k kiadásáig (2019.02-től) 3,5 év telt el. Fentiek alapján a legtöbb időt a helyi felhívások megjelenése és a kérelemkezelés feltételeinek kialakítása igényelte. A vizsgálat alapján a LEADER intézkedés megvalósulását nehezítette:

- a **végrehajtás intézményrendszerének átalakítása** (MVH megszűnése, megyésítés) és ennek következtében kialakult kapacitáshiány és kompetencia veszteség;

- a kérelemkezelés informatikai és eljárásrendi háttérének átalakítása;
- a VP felhívásainak szinte **egyszerre**, és nem lépcsőzetesen **történő meghirdetése**;
- a LEADER-nél jelentősebb forrással rendelkező intézkedésekhez kapcsolódó felhívások, illetve új, hazai finanszírozású pályázatok **elsőbbsége a LEADER-rel szemben** a központi kapacitások (adminisztratív, informatikai) igénybevételének tekintetében;
- a HACCS-ok működésére fordítható keretösszeg csökkenésével a **munkaszervezetek szakmai kapacitásának csökkenése** (átlagban 5-ről 2,5-re);
- a támogatási kérelmek és a változás-bejelentések HACCS-ok általi **ügyintézésének pontatlansága**.

A HACCS-ok szakmai támogatásáról, az intézmények közötti együttműködés minőségéről az 1. értékelési kérdés b) iii) pontja tartalmaz információt.

Javaslatok

A következő programozási időszakban **javasolt (egyszerűsítésekkel) megtartani a jelenlegi végrehajtási rendszert**, beleértve annak informatikai és eljárásrendi elemeit, így a megvalósítás elindítása a mostani időszakénál hatékonyabb lehet.

Javasolt csak akkor megnyitni a helyi felhívásokat, amikor a teljes támogatási kérelemkezeléshez rendelkezésre áll az informatikai felület, a segédletek és útmutatók.

Javasolt az IH és a megyei kormányhivatalok LEADER-rel foglalkozó kapacitásainak, illetve az informatikai háttér LEADER-t érintő humán erőforrásainak növelése.

A HACCS-ok számára nyújtandó szakmai segítséggel kapcsolatos javaslatokat az 1. értékelési kérdésre adott válasz javaslatai részletezik.

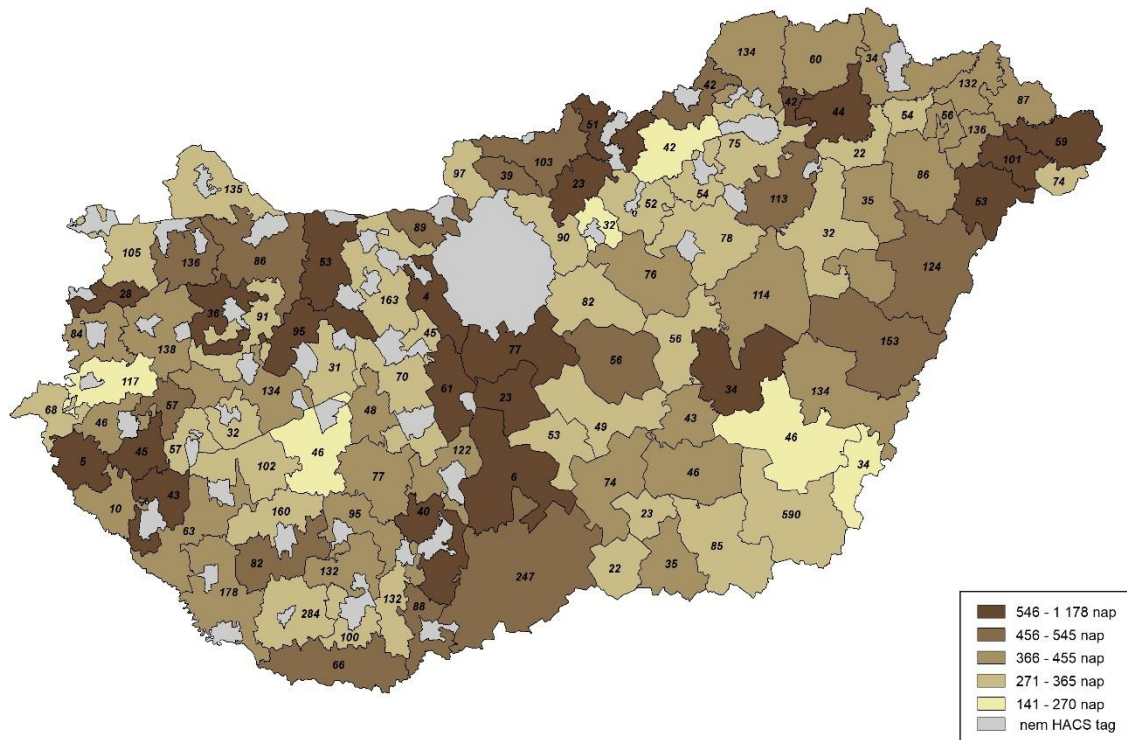
4.5.4. Kedvezményezetti tanulságok

A TK-kat a kedvezményezettek az elektronikus kérelem-beadási felületen nyújtják be. A kérelmek kezelését, beleértve a hiánypótlást a HACCS munkaszervezetek végzik az IIER programban. A támogatásban részesülő **TK-k kezelésének átlagos átfutási ideje** a 2020. decemberben lekérdezett műveleti adatbázis alapján **409 nap**⁴². A leghosszabb ügyintézés 1042 nap, nem számítva azokat a 2018-as TK-kat, amelyek 2020.12.31-ig nem jutottak el a támogatói döntésig. A 2018-ban beadott kérelmeknél ez az átlag 460 nap, a 2019-ben beadott kérelmeknél már csak 237 nap, ami arra utal, hogy az ügyintézés az idő előre haladtával jelentősen felgyorsult. Ez az adat sem tartalmazza azokat a kérelmeket, amelyek bírálata 2020 végéig nem zárult le. Az ügyintézési háttér és az eljárásrend újdonsága miatt a folyamat elején minden HACCS-nál jelentős volt az átfutási idő. Ugyanakkor **vannak olyan HACCS-ok, akiknél kiugróan gyenge volt a vizsgált időszakban a kérelemkezelés hatékonysága**. A 2. sz. ábra a HFS-ek megvalósítása keretében 2020 év végéig támogatást nyert TK-k beadása és az első támogatói döntés között eltelt idő (nap) HACCS-onkénti átlagát mutatja. A színskála az átlagos átfutási időt, a térképen szereplő szám pedig a támogatott kérelmek számát mutatja.

A HACCS-ok nevét tartalmazó segédterkép a 9. sz. mellékletben található.

⁴² 8 293 db támogatott kérelemhez álltak rendelkezésre az adatok.

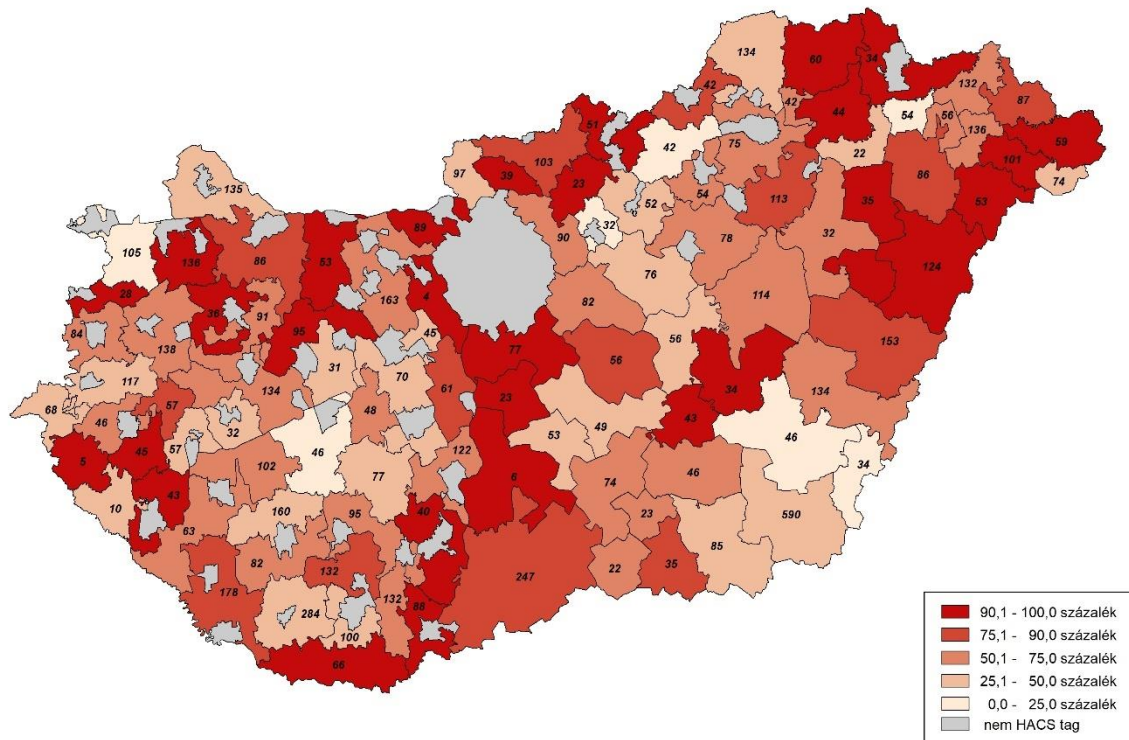
2. ábra A HFS-ek megvalósítása keretében 2020 év végéig támogatást nyert kérelmek beadása és az első támogatói döntés között eltelt idő (nap) HACS-onkénti átlaga és a támogatott kérelmek száma

Forrás: Műveleti adatbázis alapján saját szerkesztés (szürke terület: nem jogosult)

A térkép alapján kirajzolódik ugyan néhány csomósodás a hosszabb átfutási idővel dolgozó HACS-ok tekintetében, ugyanakkor azonos megyén belül is előfordulnak rövidebb és hosszabb átlagos átfutási idővel dolgozó HACS-ok. A 365 napon túl kezelt támogatott kérelmek arányát mutató ábrán (3. ábra) sem lehet területi összefüggést találni. Az viszont jól látszik, hogy a hosszabb átfutási idővel dolgozó HACS-ok által kezelt és támogatott kérelmek száma általában alacsony. Bár a térképen nem a teljes kezelt kérelemszám szerepel, mégis azt a következtetést lehet levonni, hogy ezek a HACS-ok nem a kérelmek nagy száma miatt dolgoznak lassabban. Az okok az alábbiakban kerülnek elemzésre.

3. ábra A HFS-ek megvalósítása keretében 2020 év végéig támogatást nyert kérelmekből a 365 napot meghaladó átfutási idővel kezelt támogatott kérelmek aránya (%) és a támogatott kérelmek száma HACS-onként

Forrás: Műveleti adatbázis alapján saját szerkesztés (szürke terület: nem jogosult)

A 2020 év végi forrásfelhasználási adatok alapján legrosszabb helyzetben lévő HACS-ok gyenge teljesítményének hátterében a HACS-ok elmondása alapján elsősorban személyi problémák álltak (hosszantartó betegség, személyi fluktuáció, szakmai alkalmatlanság). A két fős munkaszervezetből egy fő kiesése a munkából jelentősen gyengítette a munkaszervezet hatékonyságát és nehezítette a megfelelést a kérelemkezelés személyi feltételeinek. A megkérdezettek közül nem csak az új, hanem a már több ciklus tapasztalatával rendelkező HACS-ok munkaszervezetei is említették a képzések (ismételt) szükségességét akkor, amikor már rendelkezésre állt az informatikai felület és az eljárásrend.

Azoknál a HACS-oknál, ahol nyilvánvaló a forráskihelyezés nehézsége, nagyobb hangsúlyt javasolt fektetni a folyamat korábbi szakaszában a kérelemkezeléssel kapcsolatos bizonytalanságok gyorsabb tisztázására. Ehhez minden fél részéről proaktívabb hozzáállás szükséges. A HACS-okra vetített átlagos átfutási idő igen nagy szórást mutat. A legrövidebb átlagos átfutási idő 228 nap (a kezelt kérelmek száma 54 db, a támogatott kérelmek száma 32 db), a leghosszabb 889 nap (a kezelt kérelmek száma 112 db, a támogatott kérelmek száma 5 db). Van olyan akciócsoport, amely 590 db kérelmet juttatott el a támogatásig átlagban 323 nap alatt!

Az IH által átadott módosított forráskeret táblát összevetve a 2020.12.31-ig jóváhagyott támogatási összegekkel, az átlag forrásfelhasználás 64%, ez alatt 44 HACS teljesített. A legalacsonyabb 3%, a legmagasabb 95%-os forrásfelhasználás. 81 db támogatott projekt a HACS-onkénti átlag. 62 HACS-nál volt 2020 végén ennél kevesebb támogatott TK. A legkevesebb 4 db, a legtöbb 590 db. A fejlesztési forrás felhasználási arányát (2020 év végi állapot) a 4. ábra mutatja.

- 3 árajánlat kötelező a TK benyújtásakor és a beszerzőkor egyaránt. Javasolt **a TK benyújtásakor egy érvényes indikatív árajánlatot bekérni a költségrealitás vizsgálatához** azzal a feltétellel, hogy a KK-nál 3 érvényes ajánlat benyújtása szükséges.
- „Az intézkedésben való részvétel feltételeinek a TK benyújtásakor fenn kell állni” feltételt javasolt kiegészíteni azzal, hogy az ezt **igazoló dokumentumok keltezése a hiánypótlás benyújtásának dátumáig** terjedhet. Ezzel elkerülhetők azok a helyzetek, amikor a hiánypótlás keretében korábbi keltezésű dokumentumokat kell benyújtani, ami esetlegesen nem állt rendelkezésre a TK benyújtásakor. Ezzel a módosítással a hiánypótlás valóban lehetővé teszi az érdemi hiánypótlást (pl. tulajdonosi hozzájárulás, árajánlat, hatósági igazolás esetén).
- Számos LEADER felhívásba bekerült a webes ajánlatok elfogadásának lehetősége, azonban a megvalósítás során sok esetben problémába ütközött ezek elfogadása, mert nem teljesítette a MÁK által az árajánlatokra meghatározott „kötelező tartalmi elemeket”. A vizsgálat során javaslatként merült fel, hogy a MÁK **alakítsa ki a LEADER-re vonatkozóan a webáruházakból származó árajánlatokra és beszerzésekre vonatkozó, teljesíthető formai és tartalmi követelményeket**⁴³.
- Az **Építési Normagyűjtemény (ÉNGY)** jelen gyakorlat szerinti alkalmazása olyan helyzetet teremt, amelynek során az ügyfél akkor sem biztos, hogy minden támogatást le tud hívni, ha a tényleges megvalósítási költség az elnyert támogatás mértéke alatt van, ami összességében akár 20-30 %-os mértékű veszteséget is okozhat, annak ellenére, hogy az ügyfél a pályázatában vállalt műszaki tartalmat hiánytalanul megvalósítja. Ezért javasolt, hogy az **ÉNGY tételek összességének aggregált ára legyen a felső jóváhagyott költségszint, amelyre megállapítják a költséghatékonyságot**, azon belül az egyes megvalósult tételek árát ne vizsgálják.
- Az ÉNGY-vel kapcsolatban felmerült további egyszerűsítési javaslat, hogy **az ÉNGY ne csak a MÁK-nál regisztrált ügyfeleknek legyen elérhető**. Javasolt továbbá az előforduló építési munkák, építmény típusok **alapján átalány m² árak és egységköltségek kidolgozása és alkalmazása**.
- A változás-bejelentések egyértelműbbé tétele érdekében javasolt a TK-ban definiáltatni a **projekt célját**, amelynek megvalósulása a változással nem sérülhet.
- Tulajdonosi hozzájárulás szükséges eszközbeszerzésnél is, ha nem az ügyfél tulajdonában lévő helyszínen tárolja a projekt keretében megvásárolt eszközt. **Eszközbeszerzésnél ne legyen kötelező a tulajdonosi hozzájárulás**.
- **Rendezvények esetén** javasolt a **30 nappal korábbi bejelentést csökkenteni**. Szükséges lenne a rendezvény fogalmát differenciálni, hogy ne essen egy elbírálás alá az 1000 fős rendezvény és az 5 fős szakkör.
- A műhelybeszélgetésen felmerült az **ernyőprojektek, vagy kisprojekt alap gyakorlatának lehetővé tétele**, tekintettel a LEADER-ből támogatott projektek kis léptékére. Ezt az

---

⁴³ A MÁK jelenlegi elvárásainak formálisan és tartalmilag megfelelő webes ajánlat biztosítása nem, vagy nehezen kivitelezhető. A webáruház „ajánlat” nem tartalmazza pl. az ajánlatkérő adatait (kérdés, hogy szükséges-e egy adott termék árszintjének megítéléséhez); az ajánlattevő adatait esetenként csak közvetetten tartalmazza (megtalálható a webáruházat üzemeltető cég adatai között az Általános Szerződési Feltételekben). Nem látható ugyanazon az oldalon a nettó és a bruttó ár együttesen. Az egyes beszerzésekhez tartozó megrendelő-megrendelés-visszaigazolás, teljesítés-igazolás, átadás-átvételi jegyzőkönyv dokumentumokkal kapcsolatos elektronikus gyakorlat szintén nem felel meg a MÁK elvárásainak.

egyszerűsített pályázatást korábban a PHARE⁴⁴ program is sikerrel alkalmazta Magyarországon, jelenleg a TOP CLLD értékelésében⁴⁵ is javaslatként szerepel, és számos tagállamban működik hasonló mechanizmus a LEADER-en belül.

A **HACS-ok működésének szabályosságát** a kifizetési kérelmeken, valamint a negyedéves és éves beszámolókon keresztül vizsgálja az IH a Kifizető Ügynökséggel szoros együttműködésben.

A HACS-ok és az IH között megkötött Együttműködési Megállapodás tartalmazza a HACS-ok működésére vonatkozó feltételeket, valamint az erre fordítható forráskeretet. Az Együttműködési Megállapodást egy évvel, 2021. decemberéig meghosszabbították, további fejlesztési és működési forrás biztosításával. Az IH és a MÁK egybehangzó véleménye, hogy a HACS-ok működési forrásgazdálkodása eltérő hatékonyságú, amely több HACS esetén forráshiányt okozott. Több HACS-nál a „*működési és fejlesztési források felhasználása közötti nagyfokú aránytalanság (pl.: több HACS a fejlesztési forrásainak 10-20%-át használta fel, ellenben a működési forrásainak közel 100%-át felhasználta)*” (Forrás: IH interjú). A 2014-2020-as műveleti adatok és az IH-tól kapott módosított forráskeret alapján 64 HACS esetén haladta meg a működési költségek felhasználásának aránya a fejlesztési forrásokét. Azoknál a HACS-oknál azonban, ahol a 2019-ig nem került sor legalább egy alkalommal HBB ülés megtartására, vagyis támogató vagy elutasító döntésre/javaslatra a HACS részéről, az IH felfüggesztette a működési források kifizetését.

Az értékelés során többször elhangzott és a korábbi időszakokat is terhelő probléma megoldását szorgalmazza az a javaslat, miszerint amennyiben a hatályos jogszabályok megengedik, **lehetővé kell tenni a HACS-ok működésére a biztosítékadás kötelezettségétől mentesített előleg igénybevételét.** Az, hogy a HACS-oknak hitelből kellett előfinanszírozniuk a működésüket, jelentősen drágította a rendszert és kockázatokat hordoz. A jelenlegi szabályozásban a 272/2014 (XI. 5.) Korm. rendelet⁴⁶ 86 § (4) pont rendelkezik arról, hogy „az EMVA-ból származó forrásból nyújtott támogatás esetén a kifizető ügynökség a felhívás eltérő rendelkezése hiányában a 907/2014/EU felhatalmazáson alapuló bizottsági rendelet 18. cikk alapján adhat felmentést a biztosíték nyújtása alól.” Az említett rendelet szerint az illetékes hatóság mentesítést adhat a biztosíték nyújtására vonatkozó kötelezettség alól, amennyiben a kötelezettség teljesítéséért felelős fél hatósági feladatokat állami felügyelet alatt végző magántestület. Amennyiben ez a lehetőség a következő programozási időszakban is fennáll, javasolt ezzel élni és a HACS-ok működését előfinanszírozni.

Az IH interjúban említették, hogy a munkaszervezetekben tapasztalatlan munkaerő alkalmazása esetében jelentős a végrehajtásban elkövetett hiba. A MÁK kollégái is fontosnak tartják a **tapasztalt, jól dolgozó munkaerő megtartását.** Ennek elengedhetetlen feltétele a **HACS-ok működési folytonosságának biztosítása az átmeneti és a teljes következő programozási időszakban a CPR rendelet 28. cikk (2) bekezdésben szereplő 25% kereten belüli megfelelő működési forrásarány tervezésével.**

4.5.5. Monitoring tanulságok

⁴⁴ Poland and Hungary Assistance for the Reconstruction of the Economy (PHARE) (segély Lengyelország és Magyarország gazdaságának átalakításához)

⁴⁵ HBH: Az integrált területi tervezés értékelése, átültetése az új programozási időszakra A CLLD ESZKÖZ ALKALMAZÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI A KÖVETKEZŐ PROGRAMOZÁSI IDŐSZAKBAN

⁴⁶ 272/2014. (XI. 5.) Korm. rendelet a 2014-2020 programozási időszakban az egyes európai uniós alapokból származó támogatások felhasználásának rendjéről

A műveleti adatbázisra vonatkozó felhasználói tapasztalat a Field Consulting Services Zrt. által – a MÁK-tól kapott adatok feldolgozásával – készített és az értékelők rendelkezésére bocsátott alapadat tábla tartalmára vonatkozik.

A műveleti adatbázisból a MÁK biztosította a Field Consulting Services Zrt. számára a TK-k, illetve a kifizetések adatait, melyek strukturált formában, több táblázatban jutottak el az értékelőkhöz. Az adattáblák elemzése során számos nehézség, ellentmondás felmerült, melyeket csak részben sikerült feloldani a Field munkatársai és a MÁK közötti szoros, megoldásfókuszú együttműködés során.

66 db TK vonatkozásában hiányoznak olyan alapinformációk, amelyek például a kérelmek kiemelt területi besorolásához szükségesek. A foglalkoztatási vállalások vonatkozásában az adatok helytállóságát megkérdőjelezi, hogy 375 db TK-nál negatív a változás értéke, amely elvileg az E-kérelem kitöltési útmutatója alapján nem lehetséges.

A LEADER-re vonatkozó kötelező indikátorok előállításának módszertanát és az ezzel kapcsolatos kihívásokat a 4.4-es fejezet tartalmazza. Ebben a fejezetben a LEADER-rel kapcsolatos adatszolgáltatás leglényegesebb problémáinak rögzítése szerepel.

A HFS elkészítésének útmutatója kötelező jelleggel előírja a támogatott projektek által **létrehozott új munkahelyek számának FTE-ben való gyűjtését**, lábjegyzetben magyarázva az FTE számítását. A HFS útmutató tehát megteremtette a lehetőséget az R24/T23 mutató egységes előállításához. Az IH továbbá a gazdaságfejlesztést szolgáló felhívások esetén elvárta a HACs-októl, hogy szerepeltessék a teremtett új munkahelyek számát indikátorként a felhívásokban a HFS-ben megfogalmazott célokhoz való kapcsolódás és összhang miatt. Továbbá kiemelendő, hogy a HACs által szabadon meghatározott projekt szinten értelmezendő célértékkel került meghatározásra a helyi felhívásokban. Fentiek ellenére **a helyi felhívások többsége nem FTE-ben kéri a foglalkoztatási mutatót**. Ez egyrészt abból következhet, hogy az FTE megadása jóval bonyolultabb, mint az alkalmazotti átlaglétszám megadása, másrészt a TK-k egységes, minden pályázó által kitöltendő része sem FTE-ben, hanem alkalmazotti átlaglétszámban kéri a vállalat. Ennélfogva a Európai Bizottság útmutatója által előírt validálás során (a TK-ban vállalt érték teljesülésének vizsgálata) javasolt a kiválasztott kedvezményezettekől bekérni a TK-ban szereplő vállalat teljesülésére vonatkozó tényadatot, valamint az elért növekedést FTE-ben kifejezve is.

Javasolt a fenti ellentmondást a jövőre nézve feloldani és **az FTE érték megadásához szükséges egységes útmutatást már a TK kitöltéséhez rendelkezésre bocsátani, a TK-kban is ezt az adatot (illetve a forrásait) egységesen, minden felhívásban egyformán kérni**, és a monitoring adatgyűjtés során ezt következetesen alkalmazni.

Javasolt továbbá az FTE érték gyűjtés módszertanának egyeztetése a Miniszterelnökség által a többi OP vonatkozásában alkalmazott módszertannal.

„Az új munkahelyek teremtésén túl minden egyéb elvárást a HACs maga határozott meg – akár a HFS alapján, akár további mérések érdekében -, ezeknek a teljesülését az IH nem kéri számon.” (Forrás: IH interjú) Az éves és a negyedéves beszámolóba 2020-ban bekerült a HFS eredményindikátorainak követését mutató táblázat, felhívva a HACs-ok figyelmét ezen kötelezettségükre. A IV. negyedéves beszámolóban lejelentett mutatók vizsgálatának eredménye a HFS céljainak teljesülését taglaló 2. értékelési kérdésre adott válaszban olvasható.

Az IH és az értékelők tapasztalata megegyezik a helyi felhívások indikátorainak vonatkozásában, miszerint a monitoring mutatók nem összesíthetők – még felhívás típusonként sem – így országos szintű

aggregálásra nem alkalmasak. Többek között ennek a problémának az orvoslására készült a **LEADER monitoring eszköz** (8. sz. melléklet), amely a helyi felhívások és a támogatott kérelmek fő céljai, tématerületei, valamint a CMEF és a PMEF előírásai alapján ajánl néhány, egységesen alkalmazandó, LEADER intézkedés és VP szinten összesíthető kulcsindikátort. A LEADER monitoringjával és értékelésével kapcsolatos egyik specifikum az **intézkedés másodlagos hatásának kimutatása**. Ennek az ENRD útmutatók alapján kötelező része a HFS-ek megvalósítására beérkezett TK-k elsődleges céljuk alapján történő kiemelt területi besorolása. Ezt a HACCS-oknak vagy az értékelőknek kell megtenni egységes iránymutatás alapján. A jelen értékelés keretében a 2014-2020-as időszak támogatott státuszban lévő és a szükséges információkkal rendelkező 8 286 db TK fókuszterületi besorolását az értékelők végezték el. Tekintettel az óriási számra nem volt lehetséges a projektek mélyreható megismerése. E munka módszertanát a 2.sz. melléklet, eredményét a 6. sz. melléklet mutatja be.

A másodlagos hatás számszerűsítése az ENRD útmutatók alapján nem kötelező, de javasolt annak érdekében, hogy részletesebb kép álljon rendelkezésre a LEADER eredményeiről és hatásairól.

Szintén az Európai Bizottság útmutatója alapján a további értékelésekben (ex-post értékelés) a LEADER által érintett 6B fókuszterületről eltérő kiemelt területekre (2A, 3A, 6A) vonatkozó értékelési kérdések megválaszolásában a LEADER keretében finanszírozott projektek eredményeit is figyelembe kell venni, e kérdések megválaszolásába be kell integrálni.

Jelen tematikus értékelés keretében elkészült a **LEADER monitoring eszköz** (8. sz. melléklet), amelynek alkalmazásával lehetővé válik:

- a LEADER fő tématerületeinek vonatkozásában **elért eredmények egységes és összesíthető formában történő gyűjtése** (tématerületenként kulcs mutatók körére, pontos tartalmára, a gyűjtés módjára és gyakoriságára vonatkozó javaslatok);
- a **HACCS-ok animációs tevékenységeire vonatkozó eredmények** egységes és összesíthető formában történő gyűjtése.

A LEADER intézkedésnek a VP egészéhez való hozzájárulásának méréséhez és a jelentéstételi kötelezettségek kielégítéséhez⁴⁷ javasolt:

- a TK-k további kiemelt területi besorolását folyamatossá tenni;
- az ex-post értékelésben a 6. sz. mellékletben gyűjtésre javasolt mutatókat a vonatkozó kiemelt területhez tartozó értékelési kérdések megválaszolásánál figyelembe venni.

A 1303/2013/EU rendelet 34. cikk (3) pontja⁴⁸ alapján a HACCS-ok feladata a „g) a közösség-vezérelt Helyi Fejlesztési Stratégia és a támogatott műveletek végrehajtásának monitoringja, és az adott stratégiához kapcsolódó egyedi értékelési tevékenységek végrehajtása.” Erről a HACCS-okkal kötött Együttműködési

---

⁴⁷ A másodlagos hozzájárulásokra vonatkozó jelentéstétel keretében meg kell válaszolni az összes olyan kiemelt területhez kapcsolódó közös értékelési kérdést, amelynek összefüggésében LEADER/CLLD-hozzájárulás volt megfigyelhető. A 4., 11., 12., 13. és 14. közös értékelési kérdés esetében a másodlagos hozzájárulásokat meg kell határozni a kapcsolódó közös értékelési kérdés megválaszolására használt közös és kiegészítő mutatók kiszámított nettó értékének részarányaként is. (Forrás: Európai Bizottság: Iránymutatás a LEADER/CLLD értékelésére 2017 augusztus)

⁴⁸ Az Európai Parlament és a Tanács 1303/2013/EU rendelete (2013. december 17.) az Európai Regionális Fejlesztési Alapra, az Európai Szociális Alapra, a Kohéziós Alapra, az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapra és az Európai Tengerügyi és Halászati Alapra vonatkozó közös rendelkezések megállapításáról, az Európai Regionális Fejlesztési Alapra, az Európai Szociális Alapra és a Kohéziós Alapra és az Európai Tengerügyi és Halászati Alapra vonatkozó általános rendelkezések megállapításáról és az 1083/2006/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről

Megállapodás is rendelkezik. A HACS adatgyűjtés azon kérdésére, hogy „**Végzett a HACS a kötelező szakmai beszámolók elkészítésén kívül (saját kezdeményezésre) a HFS céljainak megvalósulását mérni hivatott monitoring, vagy értékelési tevékenységet, vagy a HACS saját tevékenységére vonatkozó önértékelést**” a 89 válaszadónak mindössze a fele (44 HACS) adott igenlő választ. Ezek közül kedvezményezetti adatgyűjtés konkrét módját 7 HACS említett a válaszában. További 32 HACS említett konkrétumok nélkül folyamatos kapcsolattartást, folyamatos monitoringozást, illetve az IIER kifizetési kérelmei alapján történő belső nyilvántartás vezetését. 4 HACS válaszában nincs monitoring tevékenység említve, csak az elnökség vagy a közgyűlés számára végzett forrásfigyelés.

A HACS-ok kérése, hogy egyrészt a monitoring tevékenységük segítése, másrészt a visszahulló források idejében történő újratervezés érdekében kapjanak **betekintést a pályázatok állásáról a megvalósítási szakaszban**. Az IH jelezte, hogy a forrásfelhasználások és átcsoportosítások nyomon követése érdekében összefoglaló táblázatokat biztosít a HACS-ok részére, ami nagyon hasznos, de a HACS-ok véleménye alapján nem elegendő a helyi monitoring tevékenységhez.

Javasolt a HACS-ok körében szorgalmazni, hogy a helyi felhívásokban **alakítsák ki a monitoring adatszolgáltatás kötelezettségét** és tevékenységük során a kapcsolattartás mindennapos gyakorlatát. A kedvezményezettek adatszolgáltatására vonatkozó működő jó gyakorlatok terjesztését javasolt központilag támogatni. Javasolt továbbá egységes gyakorlati útmutatást és informatikai felületet biztosítani a HACS-ok számára a mutatók körének, pontos definíciójának, a begyűjtés idejének és gyakoriságának meghatározásával. Ezt szolgálja az értékelés keretén belül kialakított LEADER monitoring eszköz is. A validáló műhely tanulsága szerint a LEADER monitoring eszköz hiánypótló jellegű, jelentősen megkönnyítené a HACS-ok monitoring tevékenységét.

5. MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

5.1. A LEADER HACS-ok működése, a Helyi Fejlesztési Stratégiákon keresztül történő helyi szintű pályázat eredményezett-e olyan hozzáadott értéket, amely hagyományos, központilag meghirdetett pályázati intézkedésként történő megvalósítása során nem jött volna létre?

Az értékelési kérdés vizsgálata – annak összetettsége miatt – több alkérdés megválaszolásával történt. A megállapítások, következtetések és javaslatok alkérdésekre bontva olvashatók.

Összefoglaló válasz az értékelési kérdésre:

A LEADER HACS-ok működése, a Helyi Fejlesztési Stratégiákon keresztül történő helyi szintű pályázat jelentős hozzáadott értéket eredményezett.

- a) A HACS-ok közreműködésével könnyebbé vált-e a kedvezményezettek számára a forráshoz jutás? Olyan kedvezményezetteket is sikerült aktivizálni, forráshoz juttatni, aki egyébként nem pályázott volna, és/vagy akiknek a hagyományos, horizontális pályázati rendszerben nagy valószínűséggel nem lett volna erre lehetősége/esélye?

Megállapítások

A fenti alkérdés megválaszolása alapvetően a műveleti adatbázis kérelemszám adatai, a THM, az esettanulmányok és a HACS közvetlen adatgyűjtés információira épít.

A **műveleti adatbázis** 2020-as adatai⁴⁹ alapján a LEADER 19.2 alintézkedésre benyújtott TK-k száma 14 023 db. A jóváhagyott kérelmek száma 8 427 db. Tekintve, hogy a LEADER helyi jelentőségű kisprojekteket hivatott megvalósítani, a jóváhagyott átlagos támogatási összeg 12 393, 58 Euró.

A **HACS-ok körében végzett adatgyűjtésben** 89 db érvényes válasz érkezett a specifikus célcsoportok elérésére vonatkozó kérdésre⁵⁰.

Összesen 19 HACS értékelte úgy, hogy bizonyos célcsoportok elérésére nagyobb hangsúlyt helyez. A válaszok alapján ezek a célcsoportok lehetnek pl. olyan települések, amelyeket nehezebb megszólítani és több erőfeszítésbe telik forráshoz juttatni. Emellett a HFS-ek és a HACS hálózatépítő munkájával kapcsolatosan is kirajzolódott célcsoportok, ilyenek voltak pl. hátrányos helyzetű közösségek, egyének, helyi östermelők (zártkerti birtokosok), tematikus túraútvonalak mentén működő potenciálisan érintett helyi szereplők, helyi termék, illetve szolgáltatási hálózatok bővítéséhez szükséges kulcsszereplők, fiatal vagy női vállalkozók, halmozottan hátrányos helyzetű településeken működő vállalkozások. A válaszok alapján a potenciális kedvezményezettek elérésének két fő eszköze a **célzott helyi felhívások megjelentetése** és a **személyes segítségnyújtás** volt. E két eszköz jellemzően csak a LEADER intézkedés

⁴⁹ Forrás: 3. Summary table – number of projects applied_contracted_finalised

⁵⁰ „Vannak a HFS-nek és a HACS által meghirdetett helyi felhívásoknak olyan specifikus célcsoportjai, akiknek elérése a hagyományos csatornákon kívül (fórum, honlap, ügyfélszolgálat stb.) célzottabb munkát igényelt? (Pl. idősek, fiatalok, hátrányos helyzetű emberek, vállalkozók bizonyos csoportjai stb.)”

keretén belül, a LEADER módszerrel valósulhat meg. Többen említették ugyanakkor, hogy minden célcsoport eléréséhez nélkülözhetetlen a helyismeret és a személyre (pályázóra) szabott segítségnyújtás.

A THM 13 HACs akcióterületének lakosságát célozta meg, a válaszadók (összesen 924 fő) közel ötöde pályázott LEADER forrásra. A vizsgálat eredményei azt mutatják, hogy a pályázók fele a LEADER HACs munkaszervezet animációs tevékenységének hiányában nem értesült volna a fejlesztési források meglétéről, a pályázati lehetőségekről, egyötöd pedig a munkaszervezet munkatársainak segítségével nem tudta volna elkészíteni a TK-t. Abban, hogy a pályázók egyáltalán nekikezdték a TK-k benyújtásának a LEADER programban, a beadott TK-val rendelkező válaszadók **94%-a** szerint **szerepe volt annak, hogy tudták, számíthatnak a LEADER iroda segítségére**. A válaszadó pályázók **95%-a** jelezte, hogy **az iroda munkatársai rendelkezésére álltak, ha kérdés merült fel a pályázat kidolgozása során**. A HACs-csal közvetlen kapcsolatban álló válaszadók **97%-a** jelezte azt, hogy **elégedett a munkaszervezeti munkatársak munkájával**. A válaszadók **42%-a azért pályázott a LEADER-re, mert nem tudott más, számára megfelelő pályázati lehetőségről**. Legkevésbé a civil szervezetek számára jelent problémát a forrásszerzés (37%-uk jelezte azt, hogy csak a LEADER keretében volt lehetőségük pályázni), **az önkormányzatok és vállalkozók közel fele esetében jelenti a LEADER az egyetlen, számukra ismert fejlesztési lehetőséget**.

A pályázók közül azoknál a HACs-oknál jelezték magas arányban azt, hogy a LEADER iroda segítségével nem hallottak volna a lehetőségről, amelyek a több tervezési időszakon át is kiemelkedő munkaszervezeti animációs tevékenységgel voltak jellemezhetőek, illetve amelyeknél az esettanulmányok tapasztalatai is megerősítették az **animációs tevékenység jelentőségét**. Két akciócsoport esetében ugyanakkor a LEADER iroda segítségével a kérelmek elkészítésénél volt hangsúlyos: a pályázók magas arányban jelezték azt, hogy e nélkül nem tudtak volna sikeresen pályázni.

Az esettanulmányokban elért, támogatott pályázattal rendelkező interjúalanyok legnagyobb része **más forrásból nem tudta volna megvalósítani fejlesztési igényeit**. A LEADER hiányában a tervezett fejlesztésekre csak évek múlva kerülhetett volna sor, vagy egyáltalán nem sikerült volna megvalósítani azokat. Ezen **fejlesztések zöme kisléptékű**, amely léptéket a szerényebb pénzügyi kondíciókkal működő, alacsony kockázatvállalási hajlandósággal rendelkező vidéki vállalkozások, civil szervezetek és önkormányzatok is vállalni képesek.

Következtetések

Összességében elmondható, hogy a LEADER HACs-ok közreműködésével és az általuk megfogalmazott helyi felhívásokon keresztül a viszonylag kevés LEADER forrás nagyon sok kedvezményezett fejlesztését segítette elő, amelyben a HACs munkaszervezeteknek kiemelkedő szerepük volt

Az esettanulmányok során készült interjúk tapasztalatai szerint a kis civil szervezetek, mikrovállalkozások számára egyértelműen egyedülálló lehetőséget nyújtanak a LEADER intézkedés által biztosított fejlesztési források.

A THM vizsgálat alapján megállapítható, hogy a LEADER HACs-ok jelenléte és tevékenysége nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy olyan szereplők is forráshoz jussanak, akik a LEADER HACs munkaszervezetének segítségével, ösztönzése nélkül nem tudtak volna forráshoz jutni, vagy nem pályáztak volna, így nem tudták volna a fejlesztésüket megvalósítani.

Az esettanulmányok is egyértelműen azt támasztják alá, hogy a **munkaszervezetek animációs tevékenysége nagymértékben hozzájárul ahhoz, hogy a pályázók értesüljenek a pályázati lehetőségről**, e mellett minden interjúalany szerint kiemelkedő szerepük volt abban, **hogy a pályázók össze tudják állítani a TK-kat, illetve a megvalósítás során is folyamatosan támogatást kapjanak.**

Javaslatok

Ahhoz, hogy a LEADER továbbra is a helyi szükségletekre reagáló, más programokból nem támogatható fejlesztéseket ilyen széles körben legyen képes ösztönözni, illetve minél szélesebb körben képes legyen elérni azokat a kedvezményezetteket, akik egyébként nem, vagy kis eséllyel pályáznának más forrásokra, valamint azokat, akik egy speciális probléma enyhítéséhez, vagy épp lehetőség kiaknázásához térségi szintű összefogással tudnak hathatósan hozzájárulni, javasolt:

1. a **HACS döntési autonómiájának megtartása a HFS-ek és a helyi felhívások tartalmának kialakításában (a szabályok következetes betartása mellett);**
2. a **munkaszervezetek jelenlegi humán erőforrásának növelése legalább még egy fővel** annak érdekében, hogy a HACs munkaszervezetek mind az animációs-tájékoztató, hálózatépítő-építő, mozgósító szerepüket, mind a kérelmek összeállításában, illetve a megvalósítás során igényelt személyes helyi jelenlétet és támogatást biztosítani tudják;
3. az **animációs tevékenységgel kapcsolatos folyamatos tudásátadás** biztosítása, a jó gyakorlatok, eredmények kommunikálása annak érdekében, hogy több HACs tartsa ezt a tevékenységet szükségesnek és lehetségesnek;
4. a **HACS-ok találkozásának, egymás közti kommunikációjának segítése**, ezt célzó pályázatok, programok kiírásával és a regionális, országos LEADER találkozók gyakorlatának újraélesztésével;
5. az 3. és 4. pontban szereplő feladatok ellátásához operatív egység, **LEADER kontaktpont vagy hálózati koordinációs egység** működtetése,
6. javasolt a HACs-ok számára pályázhatóvá tenni olyan fejlesztési forrást, amellyel a HFS céljainak megvalósulása érdekében maga a HACs tud integráló, több szereplős, térségi szintű „saját projekteket” megvalósítani, ezzel erősítve a térség erőforrásainak, szereplőinek és fejlesztéseinek programszerű összekapcsolását. Javasolt az erre allokálható keretet úgy maximalizálni (5-10%), hogy az ne okozzon jelentős forráscsökkenést a potenciális helyi kedvezményezettek számára.

b) Milyen mértékben valósultak meg a LEADER specifikumok?

i. Olyan helyi szükségletek kielégítésére nyújtott lehetőséget a LEADER (alulról jövő kezdeményezések), amelyeket más intézkedések vagy programok nem támogatnak?

Megállapítások

HFS-ek tervezési útmutatója az intézkedések leírását taglaló részben külön pontban kéri az intézkedés kiegészítő jellegének bemutatását. Ebben a pontban definiálni kellett azt, hogy hogyan kapcsolódik az intézkedés a VP horizontális intézkedéseivel, más OP-ból finanszírozott, vagy korábban megvalósult intézkedésekhez, fejlesztésekhez, kezdeményezésekhez. Amennyiben az intézkedés a VP vagy más OP valamely másik intézkedéséhez nagymértékben hasonló beavatkozást tartalmazott (pl. támogatható tevékenységek köre megegyezik), itt kellett bemutatni a két intézkedés közötti lehatárolást (ha lehet ilyet képezni), és/vagy azt a hozzáadott értéket, amely a HFS-en keresztül történő támogatással jön létre.

A **művelési adatbázis** alapján a támogatotti státuszban lévő kérelmek közül 8 286 db tartalmaz olyan információt, aminek alapján be lehet sorolni a projekt elsődleges célja szerint valamely fókuszterület alá.

6B kiemelt terület

A **6B kiemelt terület** alá kerültek a nem jövedelemtermelő szolgáltatások és infrastruktúra fejlesztése, a rendezvények és táborok, valamint a kiadványok-értéktárak (4 034 db). Ezek tartalmukat tekintve olyan fejlesztések, amelyeket a VP más intézkedései nem támogatnak. A HFS-ek és a helyi felhívások tervezését követően jelentek meg az első **Magyar Falu Program felhívásai**, amelyek egy része átfedést hozott létre a helyi felhívások közül azokkal, amelyek témája **közösségi terek felújítása, bővítése, korszerűsítése, közösségi rendezvények szervezése, a közösségi tevékenységet szolgáló eszközbeszerzések, önkormányzati infrastruktúra** (pl. temető, játszótér, egyéb köztér) fejlesztése. Ez az **5 000 fő alatti települések vonatkozásában jelentett átfedést**. Mivel ezek kedvezőbb feltételeket kínáltak az önkormányzatok és a civil szervezetek számára (gyorsabb, egyszerűbb ügyintézés, 100% előleg), többen visszavonták a LEADER-es kérelmeiket. Ezt egyes HACS-ok úgy élték meg, hogy 'elvesztették a pályázók bizalmát, együttműködését', de olyan véleménnyel is találkoztunk, hogy a Magyar Falu kimondottan jól tett a helyi fejlesztésnek, a nagyobb, egy-egy szereplő által megvalósított projektek finanszírozását „átvette”, amíg a kisebb forrásigényű, de együttműködésen alapuló, illetve azt fejlesztő projektek a LEADER-ben maradtak.

6A kiemelt terület

Jelentős számban (2 997 db) fordulnak elő nem mezőgazdasági jövedelemtermelő tevékenységet megvalósító beruházások, amelyek a **6A kiemelt terület** alá sorolódnak. Az **50%-nál alacsonyabb mezőgazdasági árbevétellel rendelkező pályázók esetén (2848 db) a VP-n belül nem volt átfedés**, mivel a VP6-6.2.1-16 Nem mezőgazdasági tevékenységek elindításának támogatása – Mezőgazdasági tevékenységek diverzifikációja, mikrovállalkozás indítása c. felhívást 2017 decemberében a kormány visszavonta. A GINOP vállalkozásfejlesztési konstrukciói csak a szabad vállalkozási zónákban támogatták a szolgáltatásokat, amely a LEADER esetén a 6A kiemelt területbe sorolt kérelmek többsége (2 552 db). Termelő tevékenység fejlesztésére 295 db pályázat keretében kerül sor (1 db TK esetében nem állt rendelkezésre a besoroláshoz információ). Általánosságban elmondható, hogy a GINOP értékelési módszere nagymértékben támaszkodik a cégek korábbi gazdasági mutatóira, aminek következtében a

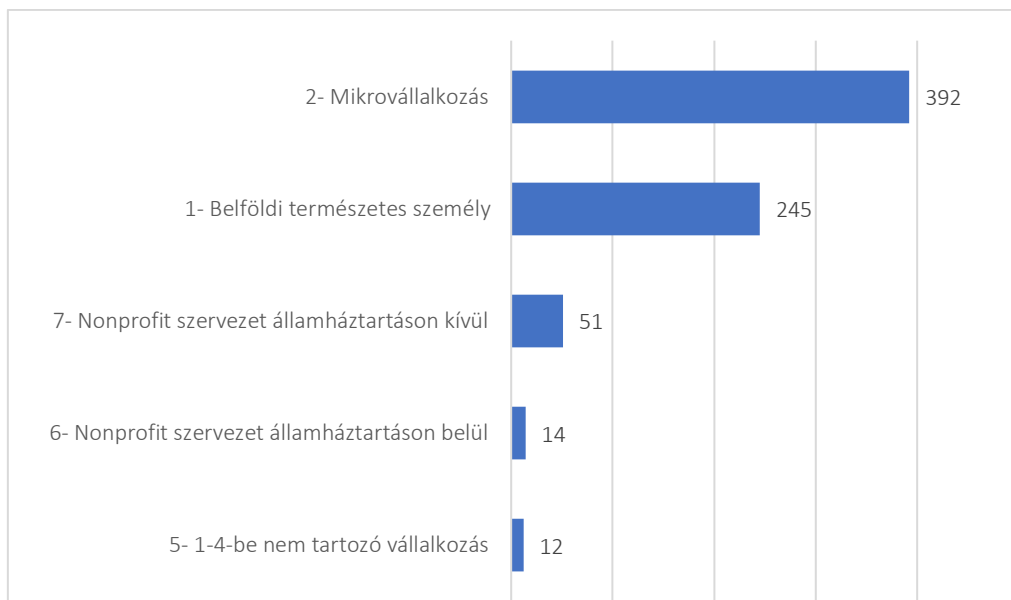
vidéki mikrovállalkozások kevés eséllyel indulhattak ezeken a felhívásokon. A támogatás mértéke mindössze 240 db TK esetén haladta meg a 10 millió Ft-ot, átlagosan 5,1 millió Ft.

Összesen **149 db** olyan kérelmet támogatott a LEADER, amelynél a pályázat benyújtását megelőző évben **a mezőgazdasági árbevétel aránya meghaladta az 50%-ot**. A HACS-ok csaknem fele (47 db) támogatott ilyen fejlesztéseket. E pályázók 60%-a a turizmus vendéglátás fejlesztésébe investál, 32%-uk egyéb, jövedelemtermelő szolgáltatást fejleszt. 41 db TK esetén a HACS magasabb támogatási arányt állapított meg, mint a VP6-6.4.1–16 Nem mezőgazdasági tevékenységek beindítására és fejlesztésére irányuló beruházások támogatása felhívása. Ez összesen 20 db HACS-ot érint. Az átlagos jóváhagyott támogatás a diverzifikációt célzó projekteknél 6 millió Ft. A jóváhagyott támogatás 12 db TK esetén haladta meg a 10 millió Ft-t.

2A kiemelt terület

Nagy számban (714 db) található a támogatott kedvezményezettek között a **2A kiemelt terület**be sorolt elsődleges mezőgazdasági termék előállítását célzó fejlesztések. Ezek közül 326 db TK egyetlen akciócsoporthoz tartozik, de ez a típus összesen 61 db HACS-ot és 100 db helyi felhívást érint.

5. ábra A 2A kiemelt területbe sorolt LEADER TK-k száma minősítési kód szerint

Forrás: Műveleti adatbázis alapján saját szerkesztés

A nonprofit szervezeteknek és az önkormányzatoknak nem volt lehetőségük más forrásból megvalósítani a beruházásaikat. Ezek (főleg az önkormányzatiak) nagyrészen a START munkaprogramban elindított termelőtevékenységek fejlesztésére irányultak. Az átlagos megítélt támogatási összeg igen alacsony, 4,5 millió Ft. A jóváhagyott támogatás átlagos összege 2,5 millió Ft.

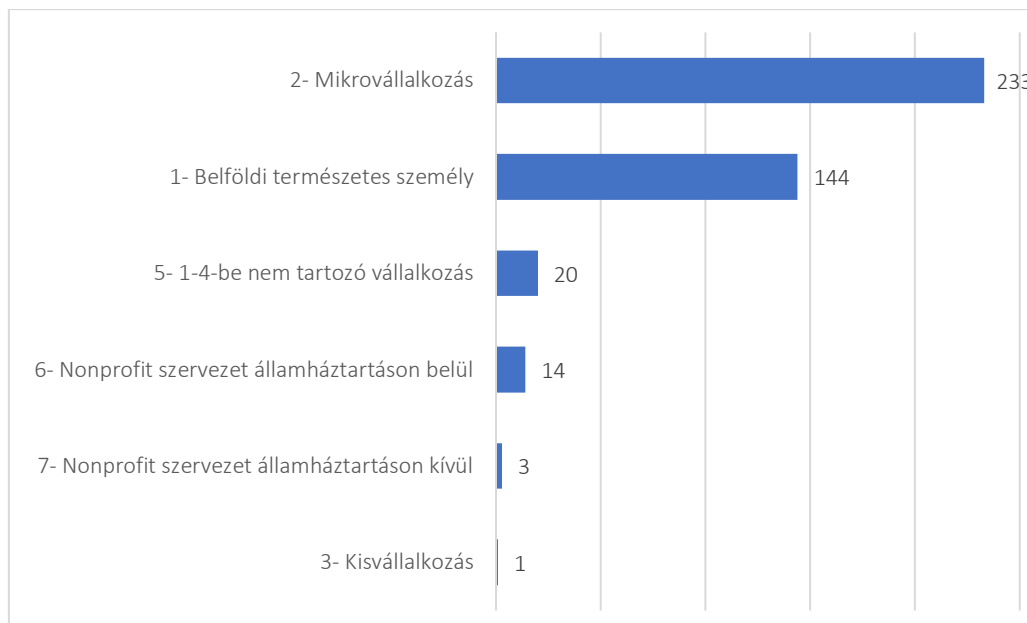
A VP2-6.3.1-16 Mezőgazdasági kisüzemek fejlesztése c. felhívás párhuzamosságot jelenthet a fenti, természetes személyek és vállalkozások által benyújtott kérelmeket tekintve, legalábbis a lépték és az ágazat vonatkozásában. Sok HACS úgy határolta le a fejlesztési területét, hogy a 3000 STÉ alatti kedvezményezetteket támogatott, míg a mezőgazdasági kisüzemes pályázat a 3000 – 6000 STÉ közöttieket célozta. A másik lehatárolási mód, hogy a kisüzemes pályázat feltételként szabta a főállású östermelői vagy vállalkozói státuszt (ami a 3000 – 6000 STÉ közötti üzemméret esetén nehézséget

jelenthet) és igen szigorúan ellenőrizte, hogy a kérelmezőnek nem származhatott jövedelme más tevékenységből. Adatok hiányában e két megállapítást csak a 100 db helyi felhívás vizsgálatával lehetne megerősíteni.

3A kiemelt terület

A 3A kiemelt területbe sorolt támogatott kérelmek száma szintén jelentős, **415 db**.

6. ábra A 3A kiemelt területbe sorolt LEADER TK-k száma minősítési kód szerint

Forrás: Művelési adatbázis alapján saját szerkesztés

Az átlagos jóváhagyott támogatási összeg 4,6 millió Ft. 38 db pályázatban haladja meg a jóváhagyott támogatási összeg a 10 millió Ft-t és 1 db a 20 millió Ft-t. Ezen **kisléptékű fejlesztések** nagyságrendjükben jelentősen eltérnek a VP-3-4.2.1-15 Mezőgazdasági termékek értéknövelése és erőforrás-hatékonyságának elősegítése a feldolgozásban (500 millió – 1,5 mrd Ft) és a VP3-4.2.2-16 Borászat termékfejlesztésének és erőforrás-hatékonyságának támogatása (20 millió Ft) című felhívásokban elérhető támogatások nagyságrendjétől, ezért nem tekinthetőek átfedésnek.

Az AAM által a VP összes intézkedésére vonatkozó 2014-2020-as támogatási kérelmek vonatkozásában elkészített **átfedés mátrix** azt mutatja, hogy egy adott intézkedés esetében – a 2014-2020-as időszak során bármikor – megjelenő ügyfélazonosítók köre mekkora százalékban található meg más intézkedések ügyfélazonosítói között. A LEADER 19.2 alintézkedésének ügyfélazonosítói **1% alatt mutatnak átfedést az agrárberuházásokat, illetve az élelmiszerfeldolgozást támogató felhívások kedvezményezettjeivel** és mindössze **1%-os átfedést mutatnak a diverzifikációs felhívás és a kertészet korszerűsítése - kertészeti gépbszerzés kedvezményezettjeivel**.

Általánosságban elmondható, hogy a HFS-ekben azokra a mikroállalkozásokra és civil szervezetekre fókuszáltak a HACCS-ok, amelyek méretüknél vagy földrajzi helyzetüknél fogva (nem konvergencia-régióban regisztrált vállalkozások) kiszorulnak a VP és az egyéb EU-s támogatások rendszeréből (GINOP, TOP, EFOP stb.). Sokan ezért a stratégiában e szervezetek támogatásához fő eszközként kis összegű

(max. 5 millió Ft) vissza nem térítendő beruházási támogatást választottak, hogy a támogatások hosszú távon szolgálják a támogatott vállalkozások, civilek tevékenységét, ugyanakkor viszonylag sok szereplőnek jusson a szűkös forrásokból. Külön figyelmet szenteltek a kis szolgáltató-vállalkozásoknak (fagyizó, kisbolt, fodrász, autómosó stb.).

Következtetések

Bár a LEADER specifikumok megvalósulása változó mértékű és erősen HACS függő, általánosságban elmondható, hogy **az alulról jövő kezdeményezés elve érvényesülni tudott** a HFS-ek és a helyi felhívásokkal kapcsolatos helyi szintű döntési autonómián keresztül. **Olyan szükségletekre sikerült reagálni, amelyekre más programok nem nyújtottak lehetőséget**, bár a programidőszak második felében a Magyar Falu Program az önkormányzatok és civil szervezetek egy része számára kedvezőbb és egyszerűbb megvalósítási feltételekkel nyújtott lehetőséget számos olyan fejlesztési terület vonatkozásában, amelyeket a már korábban kiírt helyi felhívások is tartalmaztak.

Javaslatok

Javasolt az átfedések megelőzésének érdekében a HFS-ek tervezéséhez időben és egyértelmű információt adni a HACS-oknak a többi várható vidékfejlesztési támogatás, a Magyar Falu Program, illetve egyéb, a jövőben várható fejlesztési forrás vonatkozásában. Amennyiben a LEADER tervezési időszakot követően kerül sor újabb pályázati programok bevezetésére, számolni kell azzal, hogy a LEADER és az egyéb programok között átfedések jöhetnek létre, amelyek akadályozhatják a LEADER HFS-ekben rögzített célok és indikátorok elérését.

Továbbá lásd az a) pont javaslatok közül a HACS-ok HFS-sel és a helyi felhívásokkal kapcsolatos döntési autonómiájára tett javaslatot.

- ii. A HACS munkássága és a LEADER-ből finanszírozott fejlesztések milyen mértékben erősítették a helyi/térségi szerveződéseket és kapcsolatokat, a térséghez, közösséghez tartozást, az aktív, öntevékeny hozzáállást?*

Megállapítások

A THM alapján azok a válaszadók, akiknek van közvetlen kapcsolata a helyi LEADER egyesülettel, kivétel nélkül arról számoltak be, hogy a LEADER Egyesület munkájának következtében **nőtt az új társadalmi, szakmai kapcsolataik száma, és az olyan társadalmi, szakmai kapcsolataik száma is, akikkel konkrét közös együttműködés keretében dolgoznak céljaik eléréséért.**

Az **esettanulmányok** alapján elmondható, hogy **az együttműködési vállalások jellemzően nem csak „papíron” léteznek**, hanem vagy már meglévő kapcsolatokat segítettek előbbé, aktívabbá tenni, vagy, amennyiben új kapcsolatok, partnerségek alakultak ki a vállalások miatt, azok tartóssá is váltak. Gyakori példa erre a turisztikai szálláshelyek és a helyi termelők, egyéb turisztikai szolgáltatók közötti együttműködések erősödése, a civil szervezetek, egyházak és a helyi önkormányzat, illetve a helyi közösség közötti partnerség előbbé, aktívabbá válása.

Az esettanulmányok tanulsága szerint a **humán és a közösségi erőforrások szűkössége a legnagyobb probléma a vidéki térségekben**. Általában a legtöbb térségben van néhány aktív szervezet vagy együttműködés, amelyek munkájában nagyjából ugyanaz a 20-30 fő vesz részt (pl. Foglalkoztatási Paktum, Vállalkozók Egyesülete, Vállalkozói Központ, Turisztikai Egyesület, Kistérségi Társulás). Ezeknek együttesen jelentős szerepük van a térségi kapcsolatok fejlesztésében. Ezek közé sorolhatóak a LEADER HACS-ok is.

Következtetések

A LEADER programnak **egyértelmű pozitív hatása, katalizátor szerepe van** a helyi, térségi szerveződések kialakításában, erősítésében, fenntartásában és tartalommal való megtöltésében.

Javaslatok

Lásd az a) pont javaslatai közül az animációs kapacitásra vonatkozó javaslatokat.

iii. Hozzájárult-e a LEADER a vidéki térségekben a helyi kormányzás és a többszintű kormányzás minőségének javulásához?

Megállapítások

A HACS-ok a tájékoztatók, fórumok, egyéni tanácsadás és támogatás mellett egyéb csatornákon is elérik a nyilvánosságot. Minden HACS rendelkezik honlappal, amelyek igen eltérő minőségűek abban az értelemben, hogy mennyire tartalmazzák a közpénzek kezelésénél elvárható átlátható tájékoztatást, mennyire élő a honlap, vannak-e aktualitások, mennyire lehet könnyen tájékozódni, információt keresni, illetve milyen mértékben és minőségben közvetítik a HACS munkaszervezet tevékenységeit, eredményeit, híreit. Megállapításaink az esettanulmányok, a HACS közvetlen adatgyűjtés és a HACS szakmai beszámolók közbeni, felhasználói szempontú internetes keresési tapasztalatainkat mutatják.

Az értékelők megvizsgálták, hogy a HACS-ok a közösségi médiában (Facebook)-on jelen vannak-e és mennyire aktívak, mivel a potenciális pályázókkal, ötletgazdákkal való kommunikációnak ez fontos eszköze lehet. A Facebook oldalak jelenléte, a követők száma és a bejegyzések gyakorisága képezte az elemzési szempontokat.

A HACS-ok közel egyharmada (31%) egyáltalán nem rendelkezik Facebook-oldallal.

A Facebook oldallal rendelkező 71 db HACS közül 6-nak egyetlen követője sincs, közel egyharmaduknak 300 alatti követője van, ami gyakorlatilag nem jelent érdemi elérést. A bejegyzések gyakorisága esetében a havonta egyszeri bejegyzés-szám az a minimum, amely lehetővé teszi, hogy a követők értesüljenek a közzétett információkról – ez a Facebook-oldallal rendelkező HACS-ok felénél (54%) teljesül. Ez azt is jelenti, hogy a 70 db közösségi médiában megjelenő HACS fele hiába rendelkezik közösségi oldallal, annak a nyilvánosság elérésében gyakorlatilag nincs funkciója. Ennek értelmében a **HACS-oknak csak egyharmada az, amely érdemben használja ezt a tájékoztatási csatornát**. Ahhoz, hogy a Facebook-oldal közösségépítő funkciót is el tudjon látni, már **1000 főn felüli követő létszám, és legalább heti több bejegyzés szükséges**, mivel ez az az aktivitási szint, amelyenél a Facebook algoritmus nagy valószínűséggel megmutatja a követőknek a friss bejegyzéseket (már amennyiben azok

rákattintanak a hírre). Ezt már csak a Facebook-oldallal rendelkező **HACS-ok 5%-a** teljesíti, jellemzően azok, akik egyébként nagy (1000 főnél magasabb) követői számmal rendelkeznek. Kiemelkedően jól teljesít a tájékoztatási és a közösségépítési funkció kapcsán is az Éltető Balatonfelvidékért Egyesület, amely közel 8 000 fő követővel rendelkezik és naponta tesz közzé bejegyzéseket.

A **THM** vizsgálat eredményei szerint a helyi lakosság fejlesztési szükségleteivel kapcsolatban a HACs-ok mindmáig **elsősorban személyes csatornákon keresztül** kommunikálnak. A lakossági fórumok, a polgármesterrel, képviselőtestületi tagokkal történő személyes egyeztetés a legnépszerűbb. A telefonos, e-mailes megkeresés, illetve a települési Facebook-csoportban való kommunikáció körülbelül a válaszadók egyhatoda szerint jellemző a településükön. A válaszadók több mint negyede nem tudja, hogy a lakosság egyáltalán elmondhatja-e az igényeit, 2,5% szerint pedig a vezetőket nem érdekli a lakosság véleménye. A válaszadók több mint fele szerint a településük vezetői visszajeleznek a fejlesztésekkel kapcsolatos lakossági észrevételekkel kapcsolatban, egyötödük szerint nem kapnak visszajelzést, és egyötödük szerint nem is kérik ki a véleményüket.

Az **esettanulmányok** tanulsága szerint **a lakosságnak, vállalkozóknak, civil szervezeteknek alapvetően volt, van lehetősége a helyi vezetés felé jelezni fejlesztési igényeit**: a hagyományos, személyes csatornák mellett azonban egyre jellemzőbb, hogy a helyiek a közösségi médián (jellemzően települési Facebook-csoporton) keresztül, illetve közvetlenül (messenger, viber) üzenetben keresik meg a település vezetőit.

A **HFS-ek tervezésénél a civil szervezetek, vállalkozások és önkormányzatok egyaránt jelezhetik igényeiket, fejlesztési szükségleteiket**. Sok térségben a helyi szereplők projektadatlapokon keresztül juttatták el ötleteiket közvetlenül a munkaszervezethez. Más térségekben a helyi önkormányzatok gyűjtik össze saját településeiken a szükségleteket, és ők csatornázzák azokat be a HACs munkaszervezethez és elnökséghez. **Az interjúalanyok egybehangzó véleménye szerint a becsatornázott projektötletekre az adott HACs pályázati felhívásai reagáltak is**, nem maradt olyan szükséglet, amelyet a felhívások ne érintettek volna. Van olyan HACs is, amely nemcsak a HFS tervezésének idejében, hanem **folyamatosan gyűjti a projektötleteket, ezeket adatbázisban kezeli, és amikor egy-egy fejlesztési szükségletre reagáló pályázat nyílik, közvetlenül keresik meg az ötletgazdát és tájékoztatják a lehetőségekről**.

Az intézmények közötti együttműködésre, vagyis **a többszintű kormányzás minőségére** vonatkozóan a horizontális interjúk, a HACs adatgyűjtés és az esettanulmányok szolgálnak információval.

Az **IH-tól kapott információk** alapján **az IH és a HACs-ok közötti a telefonos és online kapcsolattartás napi szintű**. A pandémia idején is rendszeresek voltak a regionális (online) értekezletek. A helyi felhívások elkészítését egy országos képzés és több további kisebb létszámú képzés előzte meg. **A TK-k ügyintézését képzések és rendezvények, továbbá eljárásrendek, útmutatók, segédletek és tájékoztatások formájában segítette az IH**. Emellett régiós és országos értekezleteken van lehetőség a problémák megbeszélésére. Egyedi problémák, kérések és kérdésekben történő segítségnyújtás telefonon és e-mailben történik napi szinten. Az IH elmondása szerint a HACs-ok nagyon változó mértékben veszik igénybe a fenti eszközöket és nehezebb azokkal a csoportokkal együttműködni, akik nem kérdeznek.

A **MÁK-kal készített interjú** alapján **az intézményi változtatások nehezítették a VP megvalósításának elindítását és az intézmények közötti kommunikációt, valamint jelentős kapacitáshiányt okoztak a megyei kormányhivataloknál**. Korábban az MVH regionális kirendeltségein foglalkoztak a projekt alapú támogatásokkal, köztük a LEADER-rel. Jelenleg a **megyei kormányhivataloknál** van ez a feladat, ugyanakkor itt **nem álltak rendelkezésre a fenti intézkedések végrehajtásában járatos kollégák**. Az eljárásrendeket készítő MÁK-nak nincs közvetlen kapcsolata a HACs-okkal, a megyei kormányhivatalok

közvetítenek a HACS-ok és a MÁK között. Sok kérés és kapcsolatfelvétel történik. Annak ellenére, hogy az alapvető dolgokat a megyei kormányhivatal általában megválaszolja, napi átlag 5 kérdés kerül továbbításra a MÁK-hoz. A **HACS-ok felkészítését és szakmai támogatását a megyei kormányhivatalok végzik**, akik megyénként eltérő módon állnak hozzá a feladathoz. A HACS adatgyűjtésben többen említették, hogy a megyei kormányhivatalok munkatársai bár leterheltek, igyekeznek segíteni a HACS-ok munkáját, de problémákról, feszültségekről is hallottunk.

A vizsgálat során a HACS-ok által említésre került **a kérelemkezeléssel kapcsolatos további képzések igénye**. A korábbi felkészítés során nem állt rendelkezésre sem a kérelemkezelés IIER felülete, sem az eljárásrend, így az ezzel kapcsolatos kérdések és problémák valójában csak hónapokkal a képzés után kerültek napirendre. Javítja a hatékonyságot, ha **a képzéseket megelőzően megismerhetőek a képzés tárgyát képező eljárásrendek és felületek**.

A **HACS adatgyűjtésben** a külső együttműködésben való aktív részvételre vonatkozó kérdésre⁵¹ 89 db érvényes válasz érkezett. A válaszokból látszik, hogy a HACS-ok eltérő módon értelmezték a kérdést, így az **említések száma alapján lehet következtetni az egyes tevékenységek/kapcsolatok jelentőségére**. A válaszadók igen nagy hányada (**34 HACS**) úgy gondolja, hogy **az elmúlt 2 évben nem vett részt olyan közös gondolkodásban, ami a VP megvalósítását bármilyen módon segítette volna**. Az 55 db pozitív választ adó HACS-ból a legtöbb említést (**17 db**) az **önálló HACS kezdeményezések** kaptak (pl. Nyugat-Dunántúli HACS Akadémia, rendszeres megyei HACS értekezletek, Nyitott Porták és védjegyes munkacsoportok). Feltehetően ezek a HACS-ok által 'alulról szerveződő' találkozók képviselik a legfontosabb hozzáadott értékkel a HACS-ok munkáját illetően. 12 HACS nevesítette a **LEADER Egyesületek Szövetsége** munkájában való közreműködést. A **térségek közötti együttműködések** **6-an** említették, mint a szakmai tapasztalatcsere, közös gondolkodás és tanulás fórumát, **5-en pedig a Kecskeméten és a Lakitelken rendezett országos rendezvényeket**. A fentiekén kívül 1-3 említést kapott: a HACS-ok között működő országos levelezőlista (3); a megyei önkormányzat (3); ENRD (3); TOP Paktum és CLLD (3); VP Monitoring Bizottság (3); megyei kormányhivatal (2); IH egyeztetés (2); MNVH (1).

Következtetések

A HACS-ok **meglehetősen rosszul teljesítenek az internetes jelenlét kapcsán**: kevés az igazán jól használható, átgondolt és rendszeresen frissített honlappal rendelkező HACS, illetve **a HACS-ok mindössze 5%-a használja ki a közösségi média tájékoztató és közösségépítő lehetőségeit**.

A THM alapján elmondható, hogy **a helyi szervezetek be tudták csatornázni az elképzeléseiket a HFS-ek tervezésébe és ezekre később megjelentek pályázati lehetőségek**.

Az **intézmények (IH, MÁK, megyei kormányhivatalok, HACS-ok) közötti együttműködés** terén mind helyi, mind országos szinten merültek fel hiányosságok.

A **munkaszervezetek szakmai fejlődésének legfontosabb eszközei jelenleg a HACS-ok által kialakított kezdeményezések** (HACS-ok egymás közötti kapcsolattartása, szervezett találkozók stb.).

⁵¹ „Részt vett-e / részt vesz-e a HACS az elmúlt 2 évben a LEADER megvalósításával kapcsolatos közös gondolkodásban, dokumentumok véleményezésében, alkalmi munkacsoportok munkájában (a rendszeres regionális értekezleteken kívül)?”

Javaslatok

Annak érdekében, hogy a HACS-ok tevékenysége és szolgáltatásai olyan ötletgazdákat is elérjenek, akiket a hagyományos módszerekkel jelenleg nem tudnak megszólítani, javasoljuk, hogy a HACS munkaszervezetek számára biztosítva legyen **online kommunikáció és marketing képzés**, illetve **folyamatos tanácsadási** kapacitás is. Javasoljuk továbbá, hogy a jelenleg példaértékű online közösségi kommunikációs tevékenységet folytató HACS-ok jó gyakorlata népszerűsítésre kerüljön, mivel az egymástól való tanulás a teljes LEADER közösség fejlődésének érdeke.

Az intézmények közötti hatékonyabb együttműködés érdekében **javasolt olyan, korábban sikerrel alkalmazott eszközök bevezetése, amely a passzív (nem kérdező) HACS-okhoz is eljuttatja a szükséges információt**, illetve megkönnyíti az információhoz jutást. Javasolt olyan eszközök alkalmazása, kombinációban a jelenlegi e-mail, telefon, regionális értekezletek eszközökkel, **amelyből egyszerre több szereplő is tanulhat**. Ilyen eszköz a Gyakran Ismételt Kérdések felület újra indítása, irányított műhelybeszélgetések, illetve az igény és szükséglet alapján összeállított képzési terv mentén történő folyamatos képzés.

A **képzésekhez** feltétlenül javasolt az informatikai felületet és az **eljárásrendi segédleteket, útmutatókat a képzést megelőzően rendelkezésre bocsátani**.

iv. A HACS hozzájárult-e tartós hálózatok kialakulásához?

v. A LEADER segítette-e életre hívni olyan fejlesztéseket, amelyek több szereplő együttműködésével valósulnak meg, vagy amelynek eredményéből a közvetlen kedvezményezettten kívül más helyi szereplő is részesül (más gazdasági szereplő számára is bevételt teremt, életminőséget javít stb.)?

vi. A LEADER hatására létrejöttek-e több ágazatot érintő fejlesztések, illetve segítette-e újszerű, innovatív megoldások fejlesztések megvalósulását?

E három alkérdés együttes megválaszolása célszerű és indokolt, mert a témák jelentős átfedésben vannak (pl. a hálózatosodás - együttműködés - társadalmi innováció, vagy az együttműködés és az ágazatok közötti egymásra épülés erősítése nem minden esetben választható szét), illetve a három alkérdés vonatkozásában a javaslatok megegyeznek.

Megállapítások

A HACS-ok között **végzett adatgyűjtés** keretében a kapcsolatépítést elősegítő innovatív kezdeményezésekre vonatkozó kérdésre⁵² a 89 válaszadóból **47 HACS** ítélte meg úgy, hogy az **animációs tevékenysége**, a **célzottan hálózatosodásra kiírt helyi felhívásai**, a **térségek közötti együttműködésre benyújtott kérelmei** vagy éppen **más OP-k-ból finanszírozott projektek eredményeképpen tartós hálózatok, együttműködések alakultak ki és formálódnak a térségben**. Konkrét példát **28 HACS** említett. Ezek között domináns volt a turisztikai hálózatok, tematikus túraútvonalak említése (9 db) és a kimondottan a hálózati projektek megvalósulását célzó helyi felhívások alkalmazása (9 db). Létrejöttek

---

⁵² „Voltak/vannak-e a HACS-nak olyan kezdeményezései a 2014-2020-as időszakban, amelyekkel hozzájárult helyi problémák újszerű megoldásaihoz elsősorban a szereplők közötti kapcsolatok kialakítása, konkrét közös cselekvéssé alakítása révén? Pl. szereplők közötti tematikus hálózatok kialakítása/működtetése, turisztikai információs portál, több szereplőt pozitívan érintő tevékenységek/tudásátadás stb.”

a térség értékeinek különböző szempontú bemutatását, marketingjét célzó adatbázisok, honlapok, mobil alkalmazások (5 db említés). Más forrásból finanszírozott projektek hálózatformáló hatását említette 3 HACS (ERASMUS+, EIP; EFOP-1.2.1-15; EFOP-1.5.3-16).

Az esettanulmányok helyszínei között **volt olyan vizsgált HACS, ahol kimondottan törekedtek új, az egész térségre kiterjedő térségi szervezetek, hálózatok létrehozására**, amit a LEADER-ből **többnyire saját projektek megvalósításán keresztül lehetett támogatni**. Ilyen volt a Vidék Minősége Védjegy helyi szervezeteinek létrehozása, ami főként helyi termelőket és turisztikai szolgáltatókat szervezett jól működő multifunkcionális hálózatba. Ugyancsak találkoztunk turisztikai kezdeményezéseket, túraútvonalakat összehangoló, összefogó programmal, illetve egy, az audiovizuális képességek és a kommunikáció fejlesztését célzó közösségi videós képzés sorozat és videós hálózat kiépítésével is. Volt azonban olyan eset is, ahol, bár a munkaszervezet próbálkozott a helyi hálózatok erősítésével, illetve az ezzel kapcsolatos közös akciók, projektek szervezésével (pl. közös turisztikai marketing, információs rendszer stb.) de ezek az akciók rendre elbuktak a helyi vállalkozók ellenállásán.

Elsődleges mezőgazdasági termékek és feldolgozott élelmiszertermékek értékesítésének segítségét szolgáló minőségrendszerek és közvetlen értékesítési csatornák, rövid ellátási láncok megteremtésére a 89 válaszadóból **7 HACS** vállalkozott: Földi Kincseink REL, 13 tag; Somogyi Helyi Termék Egyesület, 20 tag; Szezon Kosár Bevásárló Közösség, 20 tag; Vidék Minősége hálózat Bakonyi helyi termék, 61 tag; Vidék Minősége – Éltető Balaton-felvidék, 100 tag; Villány Siklós Borút Egyesület védjegy hálózat alakulóban; Zala-völgyi Nyitott Porták hálózata, 26 tag.

A **műveleti adatbázis** projektjeinek áttekintése során a kérelmek mindössze **1%-ánál** lehetett beazonosítani a projekt leírása alapján, hogy annak eredménye a helyi szereplőket valamilyen szempontból összekapcsoló, működő hálózat kialakítása.

A **HACS-ok közötti adatgyűjtés** keretében 89 HACS adta meg azon 2020.12.31-ig támogatást nyert TK-k számát, amelyek

- megfeleltek a helyi felhívás(ok) **együttműködést** ösztönző jogosultsági, vagy tartalmi értékelési kritériumainak: 4 129 db TK, a támogatott kérelmek **49%-a**. Az adatokat 22 HACS-nál kellett csökkenteni (-263 db TK), mert a megadott érték meghaladta 2020.12.31-es műveleti adatbázisban az adott HACS vonatkozásában szereplő támogatott kérelmek összegét. Az eltérés oka lehet, hogy a HACS-ok nem minden esetben értesülnek a támogatott kérelmek státuszának módosulásáról.
- teljesítik az **ágazatok közötti együttműködések** ösztönzésére vonatkozó jogosultsági vagy értékelési kritériumot: 3 012 db TK, a támogatott TK-k **36%-a**. 16 HACS-nál (-335 db TK) kellett csökkenteni a megadott értéket az előző pontban említett okból.
- megfelelnek az **innovativitás** szempontjának: 3 366 db TK, a támogatott TK-k **40%-a**. 19 HACS értékeit kellett korrigálni (-180 db TK).

A helyi felhívások az alábbi arányban tartalmazzák a fenti értékelési kritériumokat:

- együttműködések és ágazatok közötti kapcsolatok ösztönzése: 47%
- innováció: 21%

A műveleti adatbázis alapján **55 HACS** vesz részt térségek közötti (51 HACS) vagy nemzetközi (7 HACS) együttműködésekben. A kifizetéssel érintett együttműködések száma összesen: **52 db**, ebből térségek közötti: 44 db; nemzetközi: 8 db.

Az **esettanulmányok** arra hívták fel a figyelmet, hogy az együttműködés sokszor megnehezíti a végrehajtást, amely többek között abból adódott, hogy **nem volt tisztázott a folyamat elején a vállalások ellenőrzési kötelezettsége és a teljesítés alátámasztásának módja**, amelyet a kifizetési stádiumban a kormányhivatal megkövetelt. Esetenként visszamenőleg volt szükség a feltétel teljesítését bizonyító dokumentumok előállítására.

Az **esettanulmányok** további tapasztalata az, hogy **önkormányzatok és civilek között rendszeres az együttműködés**, amelynek alapja mindig a személyes jó kapcsolat és bizalmi viszony. Ugyanakkor az interjúk tanulsága szerint **a helyi termelők nehezen vonhatók be együttműködésbe** – amennyiben azonban sikerül, akkor tartóssá válik az együttműködés, illetve a hálózatosodás. Több interjúalany jelezte, hogy a tanulmányutak, melyek során más térségekben működő jó példákat látogatnak meg a térség szereplői, óriási jelentőséggel bírnak az együttműködés és a hálózati szemlélet kialakításában és fejlesztésében, mert **a gyakorlatban, élőben látott példák tudják inspirálni** az egyébként elzárkózó, nehezen motiválható szereplőket is.

Az **innovációval** kapcsolatosan az **esettanulmányokban** leginkább a **nehézségek** kerültek felszínre egyrészt az **értelmezés tekintetében**, másrészt általános vélemény, hogy egy kapacitás és tőkehiányos térségben ezt **nem lehet 'kierőszakolni'**. Az innováció leginkább a meglévő dolgok, kapcsolatok, erőforrások új típusú kihasználásán, esetleg a térségben hiányzó új szolgáltatás létrehozásán érhető tetten (pl. fagyalt étel-intoleranciával élőknél).

Következtetések

Térségi **hálózatok létrehozása**, működtetése a **HACS-ok körülbelül negyedénél fordult elő**, ami **alacsony aránynak** mondható. Kevés a valóban térségi, integrált projekt. Ezeknek a projekteknek a megtervezésére, megvalósítására sok esetben a legalkalmasabb (vagy az egyetlen alkalmas) helyi szereplő a HACS munkaszervezete.

A helyi felhívások nagy arányban **tartalmazzák ösztönzött az együttműködések, ágazatok közötti kapcsolatok és az innováció** vonatkozásában. Ez alapján elmondható, hogy e szempontok érvényesítését a projektekben a HACS-ok is fontosnak tartják. A **támogatott kérelmek a HACS-ok megítélésé alapján nagy arányban megfelelnek** a fenti szempontokat ösztönző értékelési kritériumoknak.

A három szempont gyakorlattá válásához nem elegendő a helyi felhívásokban értékelési kritériumként szerepeltetni azokat. A leginkább a **HACS-ok animációs tevékenysége tudja ösztönözni** ezek teljesülését.

Javaslatok

A helyi közösség és gazdaság hálózatos projekteken és együttműködésekben keresztül történő erősítését feltétlenül **ösztönözni érdemes, jó gyakorlatok átadásával, az animációs kapacitás növelésével és erre dedikált források rendelkezésre állásával**.

Az **innováció közös értelmezését** javasolt szintén tudásátadással segíteni.

A HACS-ok „saját projektek” megvalósítására vonatkozó javaslatot az a) pontban részletezett válasz tartalmazza.

c) Milyen tényezők járultak hozzá a magasabb hozzáadott értéket elérő HACS-ok sikereihez?

Ennek a kérdésnek a megválaszolása a teljes vizsgálat megállapításain, tapasztalatain alapul.

Következtetések és javaslatok

A HACS-ok munkájának hatékonyságát, hozzáadott értékét nem javasolt kizárólag a forrásfelhasználás ütemével mérni.

A **magasabb hozzáadott érték eléréséhez** (hozzáadott értéket jelent pl.: erős térségi beágyazottság térségi szervezőerő; integrált, több szereplőt érintő projektek, hálózatok; helyi kapcsolatokat, bizalmi szintet növelő beavatkozások és működési mód; hatékony mozgósító, animációs tevékenység; társadalmi innovációt hordozó fejlesztések; stb.) az interjúk és az esettanulmányok alapján az alábbi tényezők járulnak hozzá:

- kompetencia: sokféle tudás rendelkezésre állása; tapasztalt emberek megtartása; újak folyamatos képzése; folyamatos közös tanulás lehetősége;
- kapacitás: elegendő forrás a fenti emberek animációs tevékenységének finanszírozására;
- szakmai motiváció és megbecsülés;
- olyan eljárásrend, amely fix kereteket ad, minimalizálja az értelmezési különbségeket, de kellőképp rugalmas ahhoz, hogy teret biztosítson az újszerű, társadalmi innovációt hordozó megoldások kialakításához.

Az esettanulmányok alapján elmondható, hogy a **HACS-ok eredményességének és munkájuk hozzáadott értékének fontos tényezője a társadalmi animációra fordított energia**. Azok a HACS munkaszervezetek, amelyek proaktívak, és pályázati lehetőség esetén személyesen keresik meg az ötletgazdákat, illetve aktívan támogatják őket a projektötlet kidolgozásában és a TK-k elkészítésében, eredményesebbnek bizonyulnak, mint azok, amelyek bár minden segítséget megadnak a hozzájuk fordulóknak számára, de nem „nyúlnak utána” a potenciális pályázóknak.

Az eredményesség fontos tényezője a térségi fejlesztési elképzelések folyamatos gyűjtése és kezelése, amely projektciklusoktól függetlenül, egységes információkat tároló adatbázis működtetését, illetve a pályázók közvetlen megkeresését is magában foglalja olyan lehetőség esetén, amely illeszkedik az ötletgazdák elképzeléséhez. Ez a tevékenység biztosítani tudja, hogy a HACS képes legyen a térségi szereplők szükségleteire dinamikusan válaszolni, ezáltal élővé tenni a helyi ökoszisztémát.

Fontos emellett a **hatékony kommunikáció, aminek formája nagyon változó lehet, az elektronikus kommunikációtól (weblap, social media) a nyomtatott sajtón, helyi televízión keresztül a személyes kommunikációig**. Interjúink szerint az utóbbi, vagyis a tanácsadás, fórumok tartása, személyes jelenlét **semmivel sem pótolható**. A Munkaszervezetek gyakran más eseményekhez társulva jelennek meg. Az önkormányzatok esetében például a társulási üléseken tartanak személyes tájékoztatót, így egyszerre érik el az összes polgármestert. A vállalkozók elérésének érdekében a vállalkozói egyesület üléseire mennek el, de fontos, hogy (esetleg kérésre) külön fórumok is legyenek periférikus területeken.

Ezzel összefügg a hatékony eredménykommunikáció. Ennek előfeltétele az elért eredmények felismerése, tudatosítása, folyamatos monitorozása.

Szintén fontos a **jó és szoros munkakapcsolat a térségi szereplőkkel, intézményekkel**. Ilyenek lehetnek az önkormányzatok (az esetleg nem HACS tag nagyobb térségi központoké is), Foglalkoztatási Paktum, a Vállalkozók Egyesülete, a Vállalkozói Központ, a Turisztikai Egyesület, a Kistérségi Társulás, Nemzeti Park, jelentős vállalkozások stb.

Ezzel szintén összefügg a **HACS átlátható működése és a HACS hatékony külső képviselése**.

További fontos tényező a **HFS fókuszálása**, a leginkább támogatni kívánt szektorok, tevékenységek és/vagy rétegek, csoportok minél precízebb meghatározása. Ennek előfeltétele a stratégia kialakítása során a makro- és mikrogazdasági és társadalmi kontextus tényeken alapuló vizsgálata, az előző időszakhoz képest bekövetkezett változások, illetve a tervezési ciklusban várható, jövőbeni trendek felmérése, illetve az egyéb fejlesztési források ismerete.

d) Milyen módon segítették egyéb más programok a LEADER hozzáadott érték érvényre jutását?

Megállapítások

A HACS adatgyűjtés 89 db válaszadójából **60 HACS** válaszolta azt, hogy **részt vesz, vagy vett LEADER-en kívüli projektek megvalósításában**. Ezek közül 51 HACS nevezte meg a konkrét programot, vagy jobb esetben konstrukciót, az ő válaszaikra támaszkodnak az alábbi megállapítások.

A **Magyar Falu Program** különböző konstrukcióiban való szakmai közreműködést **20 HACS** említette. A többségük pályázatelőkészítéssel, a megvalósításban és az elszámolásokban segítik a pályázó szervezeteket, csak néhányan végeztek kizárólag tájékoztató munkát.

A **VP különböző konstrukcióit 13 HACS említette** főként tanácsadás, igény szerint segítségnyújtás a benyújtásban, elszámolásokban. Egy EIP-ben projektvezető egy HACS, illetve egy másik REL-ben vesz részt piacszervezőként.

A **NEA** pályázatokban való segítségnyújtást **9 HACS** jelölte meg.

A **TOP 31 említést kapott**, amely **25 különböző HACS-tól** származik. Ebből a **TOP CLLD-ben mindössze 5 HACS vett részt** az alábbi módokon:

- 3 HACS TOP CLLD helyi pályázat nyertese és megvalósítója;
- 1 HACS részt vett a HFS tervezésben és a helyi közösség és a HBB tagjaként részt vesz a HFS megvalósításában;
- 4 HACS részt vett a HFS tervezésben, szakmai tanácsadást nyújtott.

Ennél valamivel jelentősebb, hogy a **HACS-ok 6 TOP Paktumban vesznek részt** szakmai partnerként.

Szakmai közreműködőként a fentiekén kívül az alábbi **TOP konstrukciókat** említették a HACS-ok. 3 HACS csak a programot említi, a konstrukciót nem.

3. táblázat TOP konstrukciók, amelyekben a HACs-ok szakmai partnerek

Konstrukció megnevezése	Résztevő HACs-ok száma
TOP-1.2.1-15-Turizmus	5
TOP-4.1.1-15 Egészségügyi alapellátás infrastrukturális fejlesztése	1
TOP-4.2.1-15 - Szociális alapszolgáltatások infrastruktúrájának bővítése, fejlesztése	1
TOP-1.4.1-15 A foglalkoztatás és az életminőség javítása családbarát, munkába állást segítő intézmények, közszolgáltatások fejlesztésével	1
TOP-3.2.1-15 - Önkormányzati épületek energetikai korszerűsítése	3
TOP-5.3.1-16 - A helyi identitás és kohézió erősítése	2
TOP - Fejér Termék klaszter és védjegy kialakítása (védjegy, arculati kézikönyv, klaszter készítése)	1

Forrás: Értékelői HACs adatgyűjtés

Az EFOP-ból az alábbi konstrukciókban vettek részt HACs-ok, főként szakmai közreműködőként és több esetben projektvezetőként. 2 HACs csak a programot említette, a konstrukciót nem.

4. táblázat EFOP konstrukciók, amelyekben a HACs-ok szakmai partnerek

Konstrukció megnevezése	Résztevő HACs-ok száma
EFOP-1.4.3-16 Biztos Kezdet Gyerekházak és kistéleplési komplex gyermekprogramok támogatása -	1
EFOP-1.8.5-17 Menő menzák az iskolákban	2
EFOP-1.5.3 Humán szolgáltatások fejlesztése	2
EFOP-1.5.2 Humán szolgáltatások fejlesztése térségi szemléletben	3
EFOP-1.2.1 „Védőháló a családokért”	1
EFOP-5.2.2 Transznacionális együttműködés	1
EFOP 1.2.11-16-Esély Otthon	1
EFOP 1.3.5. -2017 Társadalmi szerepvállalás erősítése a közösségek fejlesztésével	1
EFOP-1.3.7-17 A társadalmi kohézió erősítése az egyházak és civil szervezetek fejlesztésével	2

Forrás: Értékelői HACs adatgyűjtés

Fentiekén kívül **8 HACs vesz/vett részt INTERREG** projektekben, **5 HACs SECAP** programok készítésében, **2 HACs ERASMUS+-ban**, **2 HACs a Bethlen Gábor Alapkezelő programjaiban**, **2 HACs HORIZON 2020-ban**, főként szakmai közreműködőként.

Egyszeri említések: Európa Tanács és az Európai Bizottság által elindított ROMACT program⁵³; Mura Nemzeti Program; Sportiskolák Országos Szövetsége pályázatai, Rászoruló Személyeket Támogató

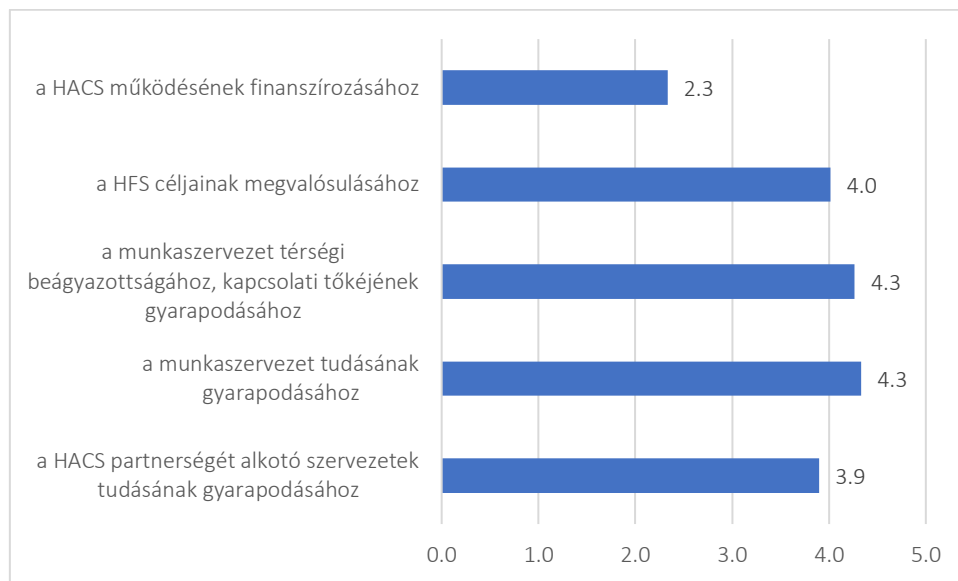
⁵³ A ROMACT Program az Európai Bizottság és az Európa Tanács közös programja, amelyet ez utóbbi hajt végre. A 2013-ban indult program célja segítségnyújtás a polgármesterek és az önkormányzatok számára abban, hogy együtt tudjanak működni a roma közösségekkel mindenkit, így a romákat is befogadó szakpolitikák és közszolgáltatások kidolgozásában.

Operatív Program, Országos Informatikai Program, VEKOP Szegregált élethelyzetek felszámolása komplex programokkal (ESZA) és a Felzárkózó Települések Program.

A fenti projektekben résztvevők említették, hogy főként a leszakadó térségekben a **HACS-ok hiánypótló pályázatíró és menedzsment kapacitást jelentenek az önkormányzatok számára**. Nélkülük kapacitáshiány miatt nem pályáznának, vagy nem lennének képesek megvalósítani a fejlesztéseket, így a hátrányuk nagyobb ütemben nőne.

A HACS-ok rangsorolták 1-5-ig terjedő skálán, hogy a fenti programokban való részvétel milyen mértékben járult hozzá az alábbiakhoz:

7. ábra A más programokból finanszírozott projektekben való HACS részvétel hozzájárulása

Forrás: Értékelői HACS adatgyűjtés

Fentiekből látszik, hogy a HACS más pályázatokban való részvétele, más konstrukciókkal kapcsolatos segítő, tanácsadó tevékenysége a HACS-ok megítélése szerint legnagyobb mértékben és igen jelentősen gyarapítja a munkaszervezet tudását, kapcsolatrendszerét és erősíti a térségi beágyazottságát.

Következtetések

A válaszadó HACS-ok **igen magas aránya (57%)** nevezett meg a LEADER-en kívüli **más forrásból finanszírozott programot vagy konstrukciót** (Pl. Magyar Falu Program, TOP és EFOP konstrukciók), **amelyből finanszírozott projektek előkészítésében és megvalósításában részt vesz**. Ez jelentős mértékben hozzájárul a HACS munkaszervezeteknél felhalmozott tudás és kapcsolatrendszer gazdagításához és a HACS **térségi beágyazottságának, helyi fejlesztési ügynökségi szerepének erősödéséhez**. Az esettanulmányok alapján a generált bevételt a HACS-ok többnyire a helyi fejlesztési környezet javításába, illetve a LEADER megvalósításába csatornázzák bele oly módon, hogy a fenti kiegészítő tevékenységgel teremtenek kapacitást a térségi animációra, komplex projektek megvalósítására, valamint e projektekkel tudtak hatni a társadalmi és szociális problémákra.

Javaslatok

Javasolt a HACS-ok más forrásból finanszírozott projektekben való részvételét tovább ösztönözni, népszerűsíteni jó gyakorlatok átadásával, figyelemfelhívással.

5.2. Milyen mértékben valósultak meg a Helyi Fejlesztési Stratégiákban megfogalmazott célok? Mely tényezők segítik és melyek akadályozzák a tervezett célok megvalósulását? Milyen eszközöket alkalmaznak a HACS-ok a HFS céljai teljesülésének mérésére?

Válasz az értékelési kérdésre:

A Helyi Fejlesztési Stratégiákban megfogalmazott célok – a kedvezményezettek vállalásai alapján – várhatóan teljesülni fognak. A célok megvalósulását segíti a pótlólagos forrás biztosítása, valamint a kérelemkezelés ütemének felgyorsulása. Nehezítik a hosszú és bonyolult felhívások, a jelentős adminisztratív terhet hordozó eljárásrendi követelményrendszer és az elhúzó kérelemkezelés. Ezek a körülmények a jobbra szerény eszközökkel rendelkező vidéki vállalkozók egy részét elriasztják a pályázatok benyújtásától, vagy már a megvalósítástól, nem beszélve a civil szervezetekről és kistélepülési önkormányzatokról, akik számára jóval kedvezőbb feltételekkel teremtett fejlesztési lehetőségeket a Magyar Falu Program. A Covid-járvány elsősorban a turizmus, vendéglátás és a szolgáltatói szektorban fejlesztők számára jelent nehézséget a vállalkások teljesítésében. A rendezvények megvalósításának járványhelyzetből adódó kihívásai minden olyan projekt megvalósítását nehezítette, amely erre vonatkozó vállalkásokat tartalmazott. A kötelezően benyújtandó negyedéves szakmai beszámolók elkészítésén és a Közgyűlésnek történő beszámolókon kívül kevés HACS végez szisztematikus monitoring tevékenységet.

Megállapítások

A HACS-ok 2020. IV. negyedéves szakmai beszámolóinak elemzése alapján a következő megállapításokat tesszük:

- A 103 db HACS összesen, szövegszerűen 670 féle megfogalmazást használt az eredmény-mutatók megnevezésére.
- Az az eredménymutató, amely szó szerinti egyezésben a legtöbb HACS által használt, a „Létrehozott munkahelyek száma” (53 db előfordulás, ez is mindössze az összes mutató-megnevezés 0,08%-a).

A beszámolóban szereplő indikátorok feldolgozását a 2021 utáni LEADER vonatkozású indikátorok mentén strukturáltuk annak érdekében, hogy átláthatóbb legyen a kapcsolat a jelenlegi gyakorlat és a 2021 utáni időszakra javasolt LEADER mutatók között, amelyet a LEADER monitoring eszköz tartalmaz.

Létrehozott új munkahelyek száma (db) – R.31⁵⁴ indikátor elődje

A létrehozott munkahelyek számát a 2014-2020-as időszakban az R24/T23 mutató⁵⁵ méri, amelyet FTE-ben kell összesíteni.

A foglalkoztatás bővítését 2 db HACS kivételével minden HACS vállalta, 3 db HACS két különböző, más-más specifikus célhoz kapcsolódó indikátort is meghatározott ennek kapcsán, 5 db HACS három, 1 db HACS pedig 4 ilyen indikátort vállalt. 107 db indikátornál a foglalkoztatás-bővítési vállalkás „fő / db” mértékegységben került meghatározásra, 11 indikátor pedig FTE mértékegységben. A HACS-ok által

⁵⁴ R.31 – Növekedés és foglalkoztatás a vidéki térségekben: Új, támogatott munkahelyek a támogatott projektekben

⁵⁵R24/T23: A támogatott projektek (LEADER) által létrehozott munkahelyek száma (6B kiemelt terület)

vállalt összes célérték 540 fő új munkahely teremtése, a kedvezményezettek pedig a TO-kból a HACS-ok által gyűjtött adatok alapján 1103,5 főt vállaltak, tehát a HACS által vállalt érték 2,04-szeresét.

5. táblázat Foglalkoztatásbővítési vállalások

Mértékegység	HACS által vállalt célérték	Kedvezményezettek által vállalt célérték
fő	540	1103,5
FTE	42	160,8

Forrás: HACS-ok 2020. IV. negyedéves szakmai beszámolója alapján saját kalkuláció

A **műveleti adatbázis** 2020 végéig tett vállalások alapján azon TK-k vonatkozásában, amelyek olyan helyi felhívásra érkeztek, ahol a foglalkoztatási vállalás jogosultsági, vagy tartalmi értékelési kritérium, a vállalt foglalkoztatási növekmény értéke **1 497,09 db**, amely **nagyságrendileg összhangban van a HACS-ok által gyűjtött értékkel**. Az eltérést okozhatják többek között azok a beszámolók, ahol nem adtak meg adatot az új munkahely vonatkozásában (6 db, célérték 60 db új munkahely), illetve a támogatotti státuszban lévő TK-k „mozgása” és a mutató értelmezésében előforduló eltérések.

Megtartott munkahelyek száma

Összesen 31 db HACS vállalt a munkahelyek megtartására irányuló eredménymutatót. A vállalások összesen 458 db álláshely megtartására vonatkoztak, amelynek közel háromszorosát, 1543,48 db munkahely megtartását vállalták a kedvezményezettek. **A LEADER-nek tehát nemcsak a munkahely-teremtésben, hanem -megtartásban is komoly szerepe volt a tervezési időszakban.**

Társadalmi befogadást szolgáló vállalások – R.35⁵⁶ indikátor elődje

A társadalmi befogadást szolgáló projektek által lefedett népesség aránya (%) (R35 indikátor) kategóriába egyetlen mutató sem volt besorolható, ugyanis a HACS-ok nem az érintett népesség arányában, hanem lakosság számban (fő) adták meg a vállalást. Összességében **a HACS-ok relatíve kevés (összesen 11 db) mutatóban célozták kifejezetten a hátrányos helyzetű lakosságot, ez a cél tehát kevésbé volt a HACS-ok fejlesztési stratégiájának fókuszában.** A kitűzött célok elérésében egyedül a programokba, képzésekbe, akciókba bevont hátrányos helyzetű résztvevők száma, illetve az elért hátrányos helyzetű csoportok (mint célcsoport-típusok) száma esetében vállalták eddig a kedvezményezettek a HACS által indikált célértékeket, de figyelembe véve a koronavírus rendezvényeket ellehetetlenítő hatását, elképzelhető, hogy a későbbiekben még növekedni fog a többi cél elérésének mértéke. A színezett sorok azokat a mutatókat emelik ki, amelyeknél 2020 végére a kedvezményezettek vállalásai nem érik el a HACS által vállalt célértéket.

⁵⁶ R.35: A társadalmi befogadás előmozdítása: A támogatott társadalmi befogadási projektekben részesülő kisebbségi és / vagy kiszolgáltatott csoportokból származó emberek száma

6. táblázat Társadalmi befogadást szolgáló vállalatok

Eredménymutató megnevezése	HACS által vállalt célérték	Kedvezményezettek által vállalt célérték
Programokba, képzésekbe, akciókba bevont hátrányos helyzetű résztvevők száma (fő)	9 586 fő	10 438 fő
A programokkal, akciókkal érintett hátrányos helyzetű lakosság száma (fő)	355 fő	50 fő
Társadalmi befogadás elősegítése, új szolgáltatás létrejötte (db)	8 db	-
Elért hátrányos helyzetű csoportok száma (db)	2 db	7 db

Forrás: HACCS-ok 2020. IV. negyedéves szakmai beszámolóinak alapján saját kalkuláció

A környezeti fenntarthatósághoz hozzájáruló vállalatok - az R.23a⁵⁷ indikátor elődje

Az R.23a - A környezeti fenntarthatósághoz hozzájáruló tevékenységek száma (db) indikátorhoz összesen 13 db, a HACCS-ok által megfogalmazott eredménymutatót soroltak az értékelők, ugyanakkor az ide sorolt mutatók mértékegysége nem a tevékenységek száma (db), hanem egyéb, változatos formákban került megfogalmazásra. A színezett sorok azokat a mutatókat emelik ki, amelyeknél 2020 végére a kedvezményezettek vállalásai nem érik el a HACCS által vállalt célértéket.

7. táblázat A környezeti fenntarthatósághoz kapcsolódó vállalatok

Eredménymutató megnevezése	HACS által vállalt célérték	Kedvezményezettek által vállalt célérték
A visszatartási céllal átalakított vízkormányzással, élőhely-rehabilitációval vagy anti-eróziós beavatkozással érintett terület nagysága (ha)	60 ha	-
Alkalmazott megújuló energiát használó berendezések száma (db)	5 db	12 db
Alternatív energiaforrást használó épületek száma (db)	5 db	6 db
Bioenergia és megújuló rendszerek, környezetkímélő technológiák (db)	6 db	23 db
Energiafelhasználás költsége csökken (%)	10 %	-
Innovatív és energia hatékony fejlesztések (db)	5 db	1 db
Jó ivóvíz minőséget biztosító, új fúrású, szigetüzemű kutak száma (db)	5 db	-
Létrehozott vagy fejlesztett biomassza alapú közösségi rendszerek száma (db)	5 db	8 db
Ökohatékony rendszerek, új szolgáltatás, új tevékenység létrejötte (db)	8 db	2 db
Településképp megőrzése megújuló erőforrások alkalmazásával, a településen élők életminőségének javítása: a fejlesztéssel érintett személyek száma (fő)	50 000 fő	58 159 fő

⁵⁷ R.23a: A környezettel / éghajlattal kapcsolatos teljesítmény vidéki térségbe történő beruházások révén: A környezeti fenntarthatósághoz, az éghajlatváltozás enyhítéséhez és az alkalmazkodási célokhoz hozzájáruló műveletek száma a vidéki területeken

Eredménymutató megnevezése	HACS által vállalt célérték	Kedvezményezettek által vállalt célérték
Térségi energiahatékonyság növekedése (%) (megjegyzés: adathiány miatt a kedvezményezettek által vállalt célérték helyett a ténylegesen megvalósult értéket mutatjuk be)	5 %	7%
Ökotudatos ifjúsági és gyermek turisztikai rendezvény (db)	2 db	-
Támogatott közösségi, környezettudatossággal foglalkozó akciókban résztvevők száma (fő)	25 fő	70,0 fő

Forrás: HACS-ok 2020. IV. negyedéves szakmai beszámolóí alapján saját kalkuláció

Bizonyos eredménymutatók esetében a HACS által vállalt célértéket (2020. december 31-ig) a kedvezményezettek nem vállalták. Egyáltalán nem érkezett kedvezményezetti vállalás a vízkormányzási vállalásra, az energiafelhasználás költségének csökkenésére (a vállalkozásokat érintő „Termelékenység, kapacitás korlátok, gazdálkodási volumen javítása” specifikus célhoz kapcsolódóan), a szigetüzemű kutak számához kapcsolódóan, illetve az ökotudatos ifjúsági és gyermek rendezvények kapcsán. Az okok HACS-onkénti vizsgálatára az értékelés nem terjedt ki (feltételezhető a HFS tervezéskor felmerülő igény, szabályozási háttér, egyéb külső vagy belső körülmény stb. változása). A rendezvényekkel kapcsolatosan elmaradó eredmények vélhetően a koronavírus-járványnak is betudhatók.

Azok a mutatók, amelyek kapcsán a kedvezményezettek vállalásai elérték, vagy meghaladták a HACS által vállalt célértéket, kisebb léptékűek, egyszerűbbek, kézzelfoghatóbbak: berendezések beszerzése, épületek energetikai korszerűsítése, rendezvények megvalósítása.

A helyi, vidéki, térségi identitás növelése, a térség megtartó erejének növelése

A HACS-ok összesen **220 féle** olyan eredményindikátort határoztak meg, amelyek a helyi identitás növelését, illetve a térség megtartó erejének növelését célozzák meg.

Az elemzés eredményeképpen megállapítottuk, hogy azokat az eredménymutatókat tekinthetjük sikeresnek a HACS által vállalt célérték és a kedvezményezettek által vállalt célérték összehasonlításában, amelyek a **fejlesztésekkel érintett lakosság számát, a rendezvények, programok számát, az ezeken résztvevő lakosság számát érintik**. A vállalt célértékeket e mellett az **együttműködések kezdeményezését** célzó két indikátor (együttműködésbe vont partnerek száma, együttműködések száma) kapcsán sikerült elérni.

Kevésbé tekinthető sikeresnek a helyi identitással és értékekkel foglalkozó kiadványok, weboldalak, tervek készítését érintő indikátor, a bemutatott helyi hagyományok száma, a beszerzett eszközök száma, illetve a fejlesztés által érintett civil szervezetek száma. A civil szervezetek száma – az esettanulmányok tanulságai szerint – vélhetően azért nem érte el a vállalt célértéket, mert a civilek számára az önerő és az utófinanszírozás is komoly problémát jelentett a pályázás során. Többen említették, hogy a Magyar Falu Programnak is volt a civil szervezetek vonatkozásában elszívó hatása, valamint a járvány is negatívan hatott a civil szervezetek működési és fejlesztési aktivitására egyaránt. A színezett sorok azokat a mutatókat emelik ki, amelyeknél 2020 végére a kedvezményezettek vállalásai nem érik el a HACS által vállalt célértéket.

8. táblázat A helyi identitás növeléséhez kapcsolódó vállalások

Indikátor megnevezése	HACCS által vállalt célérték	Kedvezményezettek által vállalt célérték
A fejlesztésekkel érintett népesség (fő)	126 500 fő	189 412 fő
Rendezvények, programok száma (db, alkalom)	490 db	1 097 db
Rendezvényeken, programokban részt vevők, önkéntesek száma (fő)	130 135 fő	216 966 fő
Együttműködésbe vont partnerek száma (db)	237 db	469 db
Együttműködések száma (db)	355 db	727 db
Helyi identitással és értékekkel összefüggő, létrehozott tervek, kiadványok, weboldalak száma (db)	52 db	31 db
A fejlesztés során bemutatott helyi hagyományok, értékek száma (db)	47 db	27 db
Beszerzett eszközök, tárgyak száma (db)	350 db	97 db
Fejlesztéssel érintett (civil) szervezetek, közösségek száma (db)	552 db	355 db

Forrás: HACCS-ok 2020. IV. negyedéves szakmai beszámolóí alapján saját kalkuláció

A fejlesztéssel javított szolgáltatásokhoz, infrastruktúrához hozzáférő népesség aránya (%) – R.34 indikátort mindössze egy HACCS jelölte meg vállalásaiban, egyelőre a vállalt érték felét sikerült elérnie. Legtöbbször a fejlesztések által érintett lakosság számát (fő) határozták meg a célok között (33 db mutató), és ezt sikeresen el is érték. Szintén sok HACCS a fejlesztett fizikai terek, szolgáltatások darabszámát jelölte meg célként (37 db mutató): a kedvezményezettek kétszeresen is túlteljesítették a HACCS-ok vállalásait. A szolgáltatás- vagy infrastruktúra-fejlesztést szolgáló projektek száma már kevésbé volt gyakori vállalás a HACCS-ok körében (5 db mutató), de a vállalt célérték elérésre került, csakúgy, mint a fejlesztéssel érintett terület nagysága és a beszerzett eszközök száma – indikátorok is. Az együttműködésbe vont partnerek száma esetében a kedvezményezettek által vállalt érték is csak kevéssel marad el a célértékhez képest. A színezett sorok azokat a mutatókat emelik ki, amelyeknél 2020 végére a kedvezményezettek vállalásai nem érik el a HACCS által vállalt célértéket.

9. táblázat A helyi infrastruktúra- és szolgáltatás-fejlesztéshez kapcsolódó vállalások

Indikátor megnevezése	HACCS által vállalt célérték	Kedvezményezettek által vállalt célérték
Fejlesztett (kialakított új / feújított) fizikai terek és új szolgáltatások száma (db)	366 db	723 db
A fejlesztésekkel érintett lakosság száma (fő)	180 955 fő	266 211 fő
A fejlesztésekkel érintett népesség aránya (%)	10 %	5 %
A szolgáltatás- vagy infrastruktúra-fejlesztést szolgáló projektek száma (db)	184 db	211 db
A szolgáltatás- vagy infrastruktúra-fejlesztés által érintett terület nagysága (nm)	1 770 nm	14 335 nm
Együttműködésbe vont partnerek száma (db)	228 db	198 db

Indikátor megnevezése	HACs által vállalt célérték	Kedvezményezettek által vállalt célérték
Beszerzett eszközök, tárgyak száma (db)	54 db	106 db
Fejlesztés által érintett települési önkormányzatok, szervezetek száma (db)	42 db	63 db

Forrás: HACs-ok 2020. IV. negyedéves szakmai beszámolóí alapján saját kalkuláció

Helyi gazdaságfejlesztés

A helyi gazdaságfejlesztés kapcsán összesen 137 féle eredményindikátort határoztak meg a HACs-ok.

Azok a mutatók, amelyeket **nagymértékben sikerült túl is teljesíteni: a létrehozott, vagy továbbfejlesztett termékek, szolgáltatások száma**, az innovatív megoldások száma, a gazdaságfejlesztés érdekében létrehozott **együttműködések száma**, a beszerzett eszközök száma, a fejlesztéssel érintett ingatlan területe, valamint a helyi gazdaságfejlesztést szolgáló projektek, tevékenységek, új üzemek száma. A tervezetthez képest némi elmaradás figyelhető meg a minősítési rendszerek, REL-ek, védjegyes projektek kapcsán, a fejlesztéssel érintett, vagy annak következményeképpen létrejövő új vállalkozások számában és a rendezvények számában (ami vélhetően a koronavírus járványnak is betudható). A fejlesztéssel érintett vállalkozások éves nettó árbevételének emelkedése a tervezett arány egyharmadát érte el eddig. A színezett sorok azokat a mutatókat emelik ki, amelyeknél 2020 végére a kedvezményezettek vállalásai nem érik el a HACs által vállalt célértéket.

10. táblázat A helyi gazdaságfejlesztéshez kapcsolódó vállalkozások

Indikátor megnevezése	HACs által vállalt célérték	Kedvezményezettek által vállalt célérték
A támogatás által létrehozott új, vagy továbbfejlesztett termékek, szolgáltatások száma (db)	427 db	912 db
Minősítési rendszer, REL, inkubációs program, közösségi feldolgozó száma (db)	13 db	10 db
Minősítési rendszerben, REL-ben, integrátor hálózatban résztvevők száma (fő)	376 fő	352 fő
Fejlesztéssel érintett vállalkozások száma (db)	624 db	544 db
Innovatív megoldások száma (db)	86 db	175 db
Együttműködések száma (db)	417 db	970 db
A fejlesztésekhez kapcsolódó rendezvényeken részt vevők száma (fő)	110 fő	181 fő
A fejlesztésekhez kapcsolódó rendezvények, akciók száma (db)	15 db	12 db
A fejlesztések által indított új vállalkozások száma (db)	18 db	10 db
Beszerzett eszközök száma (db)	51 db	175 db
Fejlesztéssel érintett ingatlan alapterülete (nm)	1 nm	19 497 nm
A helyi gazdaságfejlesztést szolgáló projektek, tevékenységek, új üzemek száma (db)	405 db	532 db

Indikátor megnevezése	HACS által vállalt célérték	Kedvezményezettek által vállalt célérték
Előállított többletjövedelem (ezer Ft/év)	8 000 (ezer Ft / év)	8 000 (ezer Ft / év)
Éves nettó árbevétel növekedésének mértéke (%)	15 %	5 %
Foglalkoztatottak aránya a 15-64 éves népességen belül (%)	60 %	60 %

Forrás: HACS-ok 2020. IV. negyedéves szakmai beszámolóí alapján saját kalkuláció

Turisztikai fejlesztések

A HACS-ok a turizmus-fejlesztéssel összefüggően 97 féle eredménymutatót összesen határoztak meg. Ez az a fejlesztési terület, ahol a HACS-ok a legtöbb típusú eredménymutatót határozták meg, egyben a legnagyobb volt a szórás az egyes mutatók nevesítése között.

Összességében elmondható, hogy a vállalások várhatóan jól teljesülnek majd. A HACS-ok által tervezett-hez képest különösen nagy arányban vállalták a kedvezményezettek a következő indikátorokat: fejlesztésbe vont turisztikai szereplők száma (db), turisztikai ajánlások, egységes csomagok száma (db), vendégéjszakák számának növekedése ((% / év), a fejlesztéseket igénybe vevők száma (fő), új, vagy felújított szálláshely-férőhelyek száma (db), Turisztikai kedvezményezettek által érintett vidéki népesség (fő). Látszik tehát, hogy **az új termékek és szolgáltatások megjelenése, a kapacitás-bővítés és -kihasználtság kapcsán a kedvezményezettek várhatóan hozzák, sőt, túl is teljesítik az elvárásokat a vállalások tekintetében.**

A tervezetthez képest az **együttműködési, tudásátadást** érintő indikátorok esetében nem sikerült hozni a vállalásokat: az együttműködésbe vont partnerek száma jóval alulmaradt a tervezetthez képest, a tervezett új hálózatoknak is csak a fele teljesült; a tervezettnél kevesebb tudásátadó szakmai rendezvény, a tervezettnél kevesebb résztvevővel valósult meg. Ugyanakkor az együttműködések száma maga a tervezett 70 db-hoz képest 200 db. Az látszik tehát, hogy **nem sikerült annyi (új) turisztikai szereplőt elérni, mint amennyit a HACS-ok szerettek volna**, alacsonyabb volt az érdeklődés a szakmai fejlődést és együttműködések kialakítását szolgáló rendezvények iránt is, ugyanakkor **azok a szereplők, akik részt vesznek az együttműködésekben, aktívak, és a tervezettnél több szakmai kapcsolatot alakítottak ki.** A színezett sorok azokat a mutatókat emelik ki, amelyeknél 2020 végére a kedvezményezettek vállalásai nem érik el a HACS által vállalt célértéket.

11. táblázat A turizmus fejlesztéséhez kapcsolódó vállalások

Indikátor megnevezése	HACS által vállalt célérték	Kedvezményezettek által vállalt célérték
A fejlesztés eredményeképpen létrejövő vagy megújult turisztikai attrakciók, termékek száma (db)	360 db	473 db
Bevont turisztikai szereplők száma (db)	225 db	733 db
Turisztikai ajánlások, egységes csomagba integrált szolgáltatások száma (db)	86 db	259 db
A vendégéjszakák számának növekedése (vendégéjszaka / év)	115 vendégéjszaka / év	61 vendégéjszaka / év

Indikátor megnevezése	HACS által vállalt célérték	Kedvezményezettek által vállalt célérték
A támogatott projekt által fejlesztett szálláshely vendégéjszakáinak száma/év	64 600 vendégéjszaka / év	60 260 vendégéjszaka / év
Vendégéjszakák számának növekedése (% / év)	3 %	59 %
Együttműködésbe vont partnerek száma (db)	293 db	24 db
Együttműködések száma (db)	70 db	200 db
Együttműködési hálózatok száma (db)	2 db	1 db
A fejlesztés során konzultációba bevont turisztikai szolgáltatók száma (db)	20 db	20 db
A fejlesztett attrakciók látogatószámának növekedése (fő)	1 500 fő	2 000 fő
A létrehozott vagy fejlesztett turisztikai szolgáltatásokat igénybe vevők száma (fő)	45 995 fő	165 749 fő
Új vagy felújított szállás-férőhelyek száma (db)	28 db	104 db
Marketing akciók, eszközök, kampányok, rendezvények száma (db)	473 db	972 db
Marketingtevékenységgel elért személyek száma (fő)	500 000 fő	500 000 fő
Szálláshely-kihasználtság növekedése (%)	8 %	0 %
Szemléletformáló és/vagy speciális szakmai tudást átadó képzés, rendezvény (db)	124 db	104 db
Igénybevett tanácsadás, konzultáció, mentori találkozók száma (óra)	150 óra	522 óra
Tudásátadásban résztvevő turisztikai szereplők száma (db)	350 db	118 db
Turisztikai kedvezményezettek által érintett vidéki népesség (fő)	5 900 fő	41 647 fő

Forrás: HACs-ok 2020. IV. negyedéves szakmai beszámolóí alapján saját kalkuláció

A **Covid-járvány** negatívan érintette a HFS-ek céljainak megvalósulását. A HACs adatszolgáltatás során az alábbi nehézségeket párosították a HACs-ok a járványhelyzethez:

- Személyes kontaktus hiánya nehezítette az információátadást, és az ügyintézését.
- Hivatali ügyintézés, árajánlatkérés nehezebbé vált a pályázók számára.
- A rendezvények, képzések, táborok elmaradása veszélyezteti a projektek megvalósulását és/vagy a népszerűsítési és egyéb esélyegyenlőségi vállalások teljesítését.
- A beszerzések akadályba ütköznek, a projektek megvalósítása időben csúszik, amely az árak növekedésével jár. Az önerő növekedése miatt sokan visszaléptek a pályázattól.
- A csökkenő vagy elmaradó bevételek ellehetetlenítik a projektek előfinanszírozását (mindhárom szférában).

- Nehézséget okoz a turisztikai szektorból, szolgáltató szektorból TO-val rendelkező ügyfeleknek a vállalt munkahelyteremtés.
- Elsősorban a vállalkozások helyzetének bizonytalansága miatt nem mernek belevágni a projektbe.
- A HFS turisztikai célkitűzése és célértéke sok esetben nem tartható;
- A határidők és módosítások menedzselése jóval több idő és energiáfordítást igényel.

A HACs-ok által végzett monitoring és értékelési tevékenységre vonatkozó kérdésre⁵⁸ a 89 válaszadónak mindössze a fele (44 HACs) adott igenlő választ. Ezek közül kedvezményezett adatgyűjtés konkrét módját 7 HACs említett a válaszában. További 32 HACs említ konkrétumok nélkül folyamatos kapcsolattartást, folyamatos monitoringot, vagy valamilyen kapcsolattartást (pl. (kérdőív, interjú, a projektzárást követő projekt bemutató nap, teljes körű telefonos megkeresés, összefoglaló a lezárt projektekről), illetve az IIER kifizetési kérelmei alapján történő belső nyilvántartás vezetését. 4 HACs válaszában nincs monitoring tevékenység említve, csak az elnökség vagy a közgyűlés számára végzett forrásfigyelés.

Következtetések

A negyedéves beszámoló-jelentésekben lejelentett adatok módszertani háttere nem ismert, feltételezhetően nem egységes, és a legtöbb esetben nem feleltethető meg a VP által a LEADER vonatkozásában lejelentendő adatok körével, módszertanával.

Kevés HACs végez szisztematikus monitoring tevékenységet.

A LEADER munkahelyteremtési és -megtartási szerepe a rendelkezésre álló forrás viszonylatában jelentősnek tekinthető a vidéki térségekben.

A társadalmi befogadást kapcsán a HACs-ok nem tettek számottevő vállalásokat, az erre irányuló tevékenység nem állt munkájuk fókuszában. A téma kapcsán leginkább rendezvényekben, képzésekben gondolkodtak, amelyek szigetszerű, egyszeri mivoltukban nem alkalmasak arra, hogy hosszú távú eredményeket, hatásokat érjenek el. Ezt támasztják alá „A VP 6. prioritás intézkedéseinek hozzájárulása a társadalmi befogadás elősegítéséhez és a szegénység csökkentéséhez” c. értékelés LEADER-re vonatkozó fő következtetései is.

A környezeti fenntarthatósághoz hozzájáruló tevékenységek száma (db) indikátor **kapcsán a HACs-ok nagyon kevés esetben tettek vállalásokat**, ha igen, azok is főleg kimeneti indikátorok voltak, és összességében kevésbé is voltak sikeresek ezek kedvezményezettekkel való érvényesítésében. **A HACs-ok szakmailag nincsenek felkészülve, felkészítve arra, hogy ezeket a vállalásokat megfelelően tudják helyi szinten segíteni, adekvát célokat megfogalmazni és ezek elérését megfelelő animációs tevékenységgel támogatni.**

A LEADER nagyon fontos szerepet játszik a helyi identitás erősítésében, a HACs-ok mindegyike szerepet vállalt az ezt szolgáló célok elérésében. Ugyanakkor a helyi hagyományok tovább élését, felélesztését

---

⁵⁸ „Végzett a HACs a kötelező szakmai beszámoló elkészítésén kívül (saját kezdeményezésre) a HFS céljainak megvalósulását mérni hivatott monitoring, vagy értékelési tevékenységet, vagy a HACs saját tevékenységére vonatkozó önértékelést?”

szolgáltató célok nem tudtak az elvárt mértékben teljesülni, és a civil szférát is a vártnál kevésbé tudták bevonni.

A helyi szolgáltatás- és infrastruktúra fejlesztésében a HACs-ok által megfogalmazott célokat a kedvezményezettek nagymértékben vállalták, így **ez a célterület is sikeresnek mondható.**

A helyi gazdaságfejlesztés minden HACs számára kiemelt célterület volt, és a vállalatokat várhatóan sikerül is teljesíteniük, amely – figyelembe véve, hogy a helyi termelők és mikrovállalkozások nagy része más forrásból nem tud fejlesztéseket megvalósítani – fontos hozzájárulás a vidéki térségek gazdaságfejlesztéséhez.

A turizmus-fejlesztés a HACs-ok számára kiemelt terület, szinte minden térségben az egyik kitörési pont, és a HACs-ok által tett vállalatok várhatóan **sikeresen teljesülnek** – még a pandémiás időszak következtében előállt, a turisztikai szektor teljes leállását eredményező helyzet ellenére is. Az együttműködésbe vonható szereplők elérése, motiválása azonban nem hozta a várt eredményeket, így **új módszerek, elérési csatornák bevezetésére van szükség.**

Javaslatok

Javasolt (főként a következő időszakra vonatkozóan) **a HFS-ek eredményeit VP szinten összesíthetővé tenni néhány, a CMEF és a PMEF-nek megfeleltethető kulcsindikátor és további választható indikátorok előállítási módszertanának és rögzítési felületének biztosításával** a HACs-ok számára. Erre tesz javaslatot a 8. sz. mellékletben a **LEADER monitoring eszköz.** Jó gyakorlatok átadása, folyamatos segítségnyújtás biztosítása a HACs szintű monitoring feladatok ellátásához.

Javasolt a LEADER intézkedés 5%-ot meghaladó támogatása, mivel a helyi gazdaság fejlesztésében, a munkahely-teremtésben és -megtartásban a mikrovállalkozások támogatásával komoly eredményeket képes elérni.

A validáló műhelyen felmerült javaslat a LEADER fejlesztések számára nyújtandó biztosítékadási kötelezettségmentes előleg nyújtása, ha és amennyiben erre az uniós szabályozás lehetőséget teremt, és nem bonyolítja tovább az elszámolást.

Javasolt a HACs-ok támogatása a társadalmi befogadást elősegítő tevékenységek széles választékának megismerésében, az integrált szemlélet elsajátításában, hogy ezáltal olyan pályázati felhívásokat tudjanak tervezni, amelyek valódi, a helyi szükségletekre válaszoló eredményeket érhetnek el. Javasoljuk továbbá, hogy **a HACs-ok és a térségükben működő társadalmi integrációs projektek megvalósítói között szorosabb kapcsolat, együttműködés alakuljon ki.** Ezen eszközök segítségével a HACs-ok képessé válhatnak aktív, tevőleges szerepet vállalni a társadalmi befogadás elősegítését célzó projektek generálásában és a közösségépítésben.

A környezeti fenntarthatósággal kapcsolatban javasoljuk, hogy **a HACs-ok tudásbővítő rendezvények és tájékoztató anyagok keretében kapjanak érhető információt arról, hogy milyen konkrét tevékenységek járulhatnak hozzá a pályázók, kedvezményezettek részéről e terület fejlesztéséhez.** Javasoljuk továbbá, hogy a tervezés és megvalósítás során **elérhető legyen számukra központi szakmai támogatás** a környezeti fenntarthatósággal kapcsolatos stratégiai célok megfogalmazásában, illetve gyakorlatba történő átültetésében.

Mivel a **helyi identitás erősítésében** a HACCS-ok egyedülálló szerepet játszanak, az erre irányuló tevékenységeiket a következő időszakban is támogatni szükséges. Javasoljuk azonban, hogy a HACCS-ok **tudásbővítő rendezvények és jó gyakorlatok átadása keretében lehetőséget kapjanak a közösségfejlesztés modern (offline és online) módszereinek megismerésére, így növekedhetne az egyszeri rendezvények, táborok, kiadványok helyett a tudatos, folyamatos közösségépítési tevékenységek aránya, ezáltal eredményességének mértéke.**

5.3. A kibővített ÉVJ és az ex post értékelésben vizsgált 17. értékelési kérdés kapcsán: „A Vidékfejlesztési Program keretében végrehajtott intézkedések milyen mértékben mozdították elő a vidéki térségekben a helyi fejlesztéseket?”

Az értékelési kérdésre adott válasz a 2018. évi kibővített Éves Végrehajtási Jelentésben definiált értékelési kritériumok teljesülésének vizsgálatára és a THM vonatkozó információira támaszkodik.

Válasz az értékelési kérdésre:

A LEADER jelentős mértékben előre mozdította a vidéki térségekben a helyi fejlesztéseket.

Értékelési kritérium 1: A HACCS-ok által lefedett vidéki terület és népesség nem csökkent.

Megállapítások

E kritérium teljesülése a 4.4 fejezetben részletezett „R22 / T21: a Helyi Fejlesztési Stratégiák által érintett vidéki népesség százalékos aránya (6B kiemelt terület) (%)” és „A Helyi Fejlesztési Stratégiák által érintett vidéki népesség százalékos aránya a VP vidéki térség definíciója alapján (% addicionális indikátor)” mutatók számszerűsítésével mérhető.

Az R22/T21 mutató kiszámítási módja az Éves Végrehajtási Jelentés :

$$O18 / ((\text{vidéki népesség aránya} + \text{köztes népesség aránya}) * \text{Magyarország teljes népessége} = 100) * 100$$

A fenti képlet adatai és forrásai:

- O18: 5 365 000 fő (2014 lakónépesség, KSH)
- vidéki népesség aránya: 46,7% (VP 4.1.6 fejezet kontextus mutató)
- köztes népesség: 35,6% (VP 4.1.6 fejezet kontextus mutató)
- Magyarország teljes népessége: 9 877 365 (VP 4.1.6 fejezet kontextus mutató)

A VP 4.1.6 fejezet népesség adatainak forrása a Bizottság város – vidék tipológiája (EUROSTAT Demographic balance and crude rates by other typologies [urt_gind3]). Ettől némi eltérést mutat a VP-ben szereplő vidéki és köztes népesség arány, de ezek összege megegyezik az EUROSTAT adat összegével (EUROSTAT vidéki népesség arány 19,1%, köztes népesség arány: 63,2% összesen 82,3%) így a végeredményt az eltérés nem befolyásolja.

12. táblázat Az R22 / T21 mutató teljesülése

Indikátor száma	Indikátor megnevezése	Célérték	Teljesülés értéke	A teljesülés mértéke
R22 / T21	A Helyi Fejlesztési Stratégiák által érintett vidéki népesség százalékos aránya	68,03 %	66%	97%

Forrás: ÉVJ

„A Helyi Fejlesztési Stratégiák által érintett vidéki népesség százalékos aránya a VP vidéki térség definíciója alapján (%)” addicionális mutató értéke **100%** tekintettel arra, hogy a LEADER HACS-ok a 6. prioritásban lehatárolt összes vidéki települést lefedik.

A vidéki térség lehatárolásával kapcsolatosan nem merültek fel módosítási javaslatok az értékelés során.

Következtetések

Az értékelési kritérium teljesült, a HACS-ok által lefedett vidéki népesség a teljes népesség arányában nem csökkent.

Javaslatok

A 2021-et követő időszakban is javasolt törekedni arra, hogy a **LEADER a teljes vidéki népesség számára elérhető legyen**. Ennek feltétele, hogy:

- a LEADER-re allokált forráskeretből a működési költségekre tervezett hányad minden HACS számára legalább 2,5 fő foglalkoztatott finanszírozását tegye lehetővé a megvalósítás teljes időszakára;
- a HFS-ek elfogadásának jól definiált tartalmi és minőségi feltételekhez kötése;
- folyamatba épített, megelőző jellegű mentorálás a HACS-ok számára.

Értékelési kritérium 2: A LEADER Helyi Fejlesztési Stratégiák megvalósulása a foglalkoztatás növekedését eredményezte

Megállapítások

A 4.4 fejezet részletezi az R24/T23 mutató⁵⁹ előállításának módját.

A **2020-as év Éves Végrehajtási Jelentésében** a 2019-ben a 19.2 alintézkedés keretében lezárt és kifizetett TK-k foglalkoztatási vállalásának kumulált értékét kell lejelenteni FTE-ben, nemek szerinti bontásban.

Mivel a TK-k megvalósítása 2019-ben kezdődött el nagyobb számban, ebben az évben **1 db** olyan TK lett lezárva, amelyben pozitív foglalkoztatási vállalás van: **1 fő állományi átlaglétszám növekedés**. Ezt az értéket kell validálni (megvalósult-e) és meghatározni a teremtett új munkahelyet betöltő foglalkoztatott FTE értékét a 2020-as évre nemek szerinti bontásban.

⁵⁹ R24/T23: A támogatott projektek (LEADER) által létrehozott munkahelyek száma (6B kiemelt terület)

A LEADER várható foglalkoztatási hatásához a kérelmekben szereplő vállalt foglalkoztatási adatok összegzése szolgáltat információt. Ettől nagy valószínűséggel eltér majd a validált FTE-érték, de a tervezett célérték teljesülését viszonylag megbízhatóan jelzi.

Az IIER 2020.12.31-i támogatotti státuszban lévő kérelmek bázisví értékehez képest a várható vállalt foglalkoztatás értéke az adatbázis sajátosságait figyelembe véve a következőképp becsülhető:

- A negatív vállalásokat (a vállalt átlaglétszám értéke alacsonyabb, mint az alkalmazottak átlaglétszámának értéke) változatlanul hagyva: - **2 612,38 db** új munkahely.
- Mivel a foglalkoztatási létszám megtartása általános jogosultsági kritérium volt a VP-ben, a negatív értékek minden bizonnyal a hibás adatszolgáltatás következményei. Amennyiben a csökkenést jelentő TK-k változás értékét 0-nak vesszük, a várható vállalt foglalkoztatás értéke: **1 693,76 db** új munkahely.
- Amennyiben azon negatív növekményt jelentő kérelmeknél, amelynél a bázisví adata ≥ 5 és a vállalt foglalkoztatás $\leq$ mint a bázisví értékének a fele, feltételezzük, hogy a vállaláshoz a pályázó a növekményt írta be ezért ezt vesszük figyelembe, mint növekményt, így a várható vállalt foglalkoztatás értéke: **1.745,16 db** új munkahely.

Amennyiben csak azokat a kérelmeket vesszük figyelembe, amelyek olyan felhívásokra érkeztek be, amelynél a foglalkoztatás növelése jogosultsági⁶⁰ és/vagy tartalmi értékelési kritérium, a fenti értékek az alábbiakra módosulnak:

- negatív értékek változatlanul hagyásával: **563,88 db** új munkahely;
- a negatív értékek 0-ra módosításával: **1 476,69 db** új munkahely;
- a negatív növekményt jelentő kérelmeknél az 5 vagy annál nagyobb bázisérték felénél kisebb vagy egyenlő vállalt foglalkoztatás korrekciója esetén: **1 497,09 db** új munkahely.

Az értékelők javaslata az **1 497,09 érték** figyelembevétele a prognózishoz. Ez az érték nagyságrendileg megfelel a HACS munkaszervezetek által a 2020.IV. negyedévben leadott, a támogatói okiratok alapján gyűjtött kedvezményezett vállalatokkal (1103,05 fő és 160 FTE).

A 13. táblázat a létszámbővítéssel érintett TK-k és a jóváhagyott támogatás alapján számolt egy munkahelyre jutó fajlagos költséget mutatja a LEADER és néhány releváns VP alintézkedés vonatkozásában. A táblázat értékei alapján az egy munkahely létrehozásának fajlagos költsége a LEADER 19.2 alintézkedés esetén a legkedvezőbb (6 356 754 Ft).

13. táblázat A munkahelyteremtés fajlagos költsége

	Létszám-bővítési vállalás összesen	Létszámbővítési vállalással érintett támogatási kérelmek száma	Egy kérelemre jutó átlagos létszám-vállalás	Munkahely-teremtés fajlagos költsége (HUF)
VP-M19.2.1 - Helyi Fejlesztési Stratégiák megvalósítása	1 497	1382	1,1	6 356 754
VP6-6.4.1-16 Nem mezőgazdasági tevékenységek beindítására és fejlesztésére irányuló beruházások támogatása	755	548	1,4	34 474 665

⁶⁰ Értékelői HACs adatszolgáltatás alapján azonosított felhívások.

VP-M04.2.1-15 Mezőgazdasági termékek értéknövelése és erőforrás-hatékonyság elősegítése a feldolgozásban	2 360	428	5,5	43 394 123
VP-M04.4.2.1-4.2.2-18 Mezőgazdasági termékek értéknövelése a feldolgozásban	1 191	270	4,4	57 641 210

Forrás: Műveleti adatbázisból saját szerkesztés

Az értékelők összevetették, hogy az alapvetően vállalkozásfejlesztést tartalmazó, 6A kiemelt területbe sorolt kérelmek vonatkozásában azon fejlesztések, amelyek olyan helyi felhívásra érkeztek, amelyekben szerepelt a munkahelyteremtést ösztönző tartalmi értékelési kritérium, a vállalt átlag foglalkoztatás 0,45 db munkahely, míg azoknál, ahol nem szerepel ez a kritérium, az átlag vállalás 0,25 db munkahely. Ez arra enged következtetni, hogy a foglalkoztatást ösztönző tartalmi értékelési kritériumok alkalmazása valamelyest valóban növeli a vállalásokat.

A műveleti adatbázis alapján összesen **149 db** olyan TK kapott támogatást, amelyet 50%-nál nagyobb mezőgazdasági árbevétellel rendelkező személyek vagy szervezetek nyújtottak be és amelyek nem mezőgazdasági tevékenységek fejlesztését célozzák. E pályázók 60%-a a turizmus vendéglátás fejlesztésébe investál, 32%-uk egyéb, jövedelemtermelő szolgáltatást fejleszt.

Következtetések

Az értékelési kritérium teljesült, a HFS-ek megvalósításán keresztül a tervezett 500 FTE-t jóval felülmúló foglalkoztatási eredménnyel lehet számolni.

A HACCS adatgyűjtésben többen említették, hogy a beruházások megvalósítása a járványhelyzet miatt csúszik, az eszköz és alapanyag szállítmányok késnek, az árak emelkednek. A legnagyobb nehézséget a turisztikai szektor és a szolgáltatói szektorból TO-val rendelkező ügyfeleknek okoz a járvány. A záró kifizetési kérelem benyújtására sokan nem tudják megvalósítani a vállalt munkahely teremtést, így fennáll a veszélye, hogy a pontozási szempontot nem tudják teljesíteni.

A LEADER mezőgazdasági tevékenységek diverzifikációjára kifejtett hatása mérsékelt.

Javaslatok

A 2021 utáni időszakra vonatkozó foglalkoztatási mutató célértékét a HFS-ekben tervezett célértékhez igazodva javasolt meghatározni.

Javasolt a mutató definiálásához a HACCS-ok számára már a HFS tervezésekor gyakorlatias útmutatót biztosítani, és a **mutató gyűjtését egységes módszertan** alapján a HACCS-ok feladatává tenni.

Mivel a helyi gazdaságfejlesztésben, munkahelyteremtésben és -megtartásban a forrás mértékéhez képest jelentős eredményt ért el a LEADER, javasolt továbbra is ösztönözni, hogy a HFS-ek forrásának legalább felét a HACCS-ok gazdaságfejlesztésre fordítsák.

Javasolt a 2021 utáni időszakban a 2018/392 Tanácsi rendelet tervezet⁶¹ IV. fejezet 1. szakaszában felsorolt beavatkozás típusok közül 69/2/b (gazdálkodók és a nem gazdálkodók nem mezőgazdasági tevékenységeinek indítását) a LEADER HACCS-ok kezelésébe rendelni.

Javasolt a **turisztikai és a szolgáltató szektorban** felülvizsgálni a **foglalkoztatási indikátor-vállalási kötelezettséget, javasoljuk annak elengedését.**

Értékelési kritérium 3: Nőtt a vidéki területeken a szolgáltatásokhoz és helyi infrastruktúrához való hozzáférés

Megállapítások:

A kritérium teljesülése az **O.20** indikátorral mérhető.

A számszerűsítés során a kifizetéssel érintett TK-k közül tartalmuk alapján a szolgáltatást vagy infrastruktúrát javító kérelmek lettek figyelembe véve. Nem tartoznak az indikátor értékebe a vállalkozási alapon, for profit jelleggel fejlesztett szolgáltatások és az egyszeri, vagy néhány alkalmas rendezvények. 2020 év végéig 3 541 db olyan TK volt, aminek elkezdődött a megvalósítása és legalább egy kifizetési kérelmet már beadtak és a kifizetés megtörtént. Ezek közül 1 155 db TK tartalmaz helyi szolgáltatás vagy infrastruktúra fejlesztést. A kiválasztott TK-k megvalósítási hely szerinti lakosság száma, a duplikációkat kiküszöbölve és a csak külterülettel jogosult települések esetén a 2011-es népszámlálás külterületi lakosságadatával számolva 1 277 384 fő, minden település esetén teljes lakónépességgel számolva 1 536 348 fő (KSH 2019 lakónépesség). Ezt kb. 30 880 982,08 Euró (360 Ft/Euró) közkiadás ráfordítással érte el az intézkedés.

Következtetések

A VP-ben nincs az O.20 mutatóhoz megállapított célérték, ezért a teljesülés hatékonyságát az O.15 mutató⁶² vonatkozásában lehet valamelyest megítélni, amely a M07 intézkedésre vonatkozik. Az O.15 értéke a 2019-es ÉVJ monitoring táblák alapján 4 501 101 fő, amelyet 150 659 871,61 Euró közkiadás ráfordítással ért el az M07 intézkedés. **E számok alapján a LEADER intézkedés hatékonyabbnak bizonyult az egy fő elérésére fordított összeg vonatkozásában (20,1 Euró/fő), mint a horizontálisan megvalósított alapvető szolgáltatások és infrastruktúra fejlesztését célzó M07-es intézkedés (33,4 Euró/fő).**

Javaslatok

Javasolt a mutató definiálásához a HACCS-ok számára már a HFS tervezésekor gyakorlatias útmutatót biztosítani és a mutató gyűjtését egységes módszertan alapján a HACCS-ok feladatává tenni.

---

⁶¹ AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS RENDELETE a közös agrárpolitika keretében a tagállamok által elkészítendő stratégiai tervhez (KAP-stratégiai terv) nyújtott, az Európai Mezőgazdasági Garanciaalap (EMGA) és az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap (EMVA) által finanszírozott támogatásra vonatkozó szabályok megállapításáról, valamint az 1305/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet és az 1307/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről

⁶² O.15 A javuló szolgáltatások és (informatikai vagy egyéb) infrastruktúra előnyeiben részesülő lakosság

Javasolt a 2021 utáni időszakban a 2018/392 Tanácsi rendelet tervezet⁶³ IV. fejezet 1. szakaszában felsorolt beavatkozás típusok közül 68/4/b-t (beruházás alapszolgáltatásokba a vidéki régiókban) a LEADER HACs-ok kezelésébe adni.

Értékelési kritérium 4: A LEADER ösztönözte a helyi fejlesztéseket

Megállapítások

A kritérium teljesülésének mérésére a 2018. évi kibővített Éves Végrehajtási Jelentésben javasolt addicionális mutató a LEADER kifizetések teljes VP kifizetéseken belüli aránya, amely 3,42%⁶⁴.

A másik addicionális mutató a Helyi Fejlesztési Stratégia révén támogatott projektek/kezdemenyezések száma, amely 2020 decemberében 3 546 db volt. Ennél jóval magasabb, 8 427 db a megítélt támogatással rendelkező TK-k száma, amely VP szinten is kiemelkedően magas a beruházás jellegű intézkedések között.

Értékelési kritérium 5: A LEADER ösztönözte az együttműködések kialakulását

Megállapítások:

Lásd 1. értékelési kérdésre adott válasz (1.b.v. pont).

Értékelési kritérium 6: A LEADER ösztönözte az innovatív fejlesztések megvalósulását

Megállapítások:

Lásd 1. értékelési kérdés (1.b.vi. pont).

5.4. Milyen javaslatok fogalmazhatók meg annak érdekében, hogy a következő időszak KAP által elvárt eredményeit hatékonyabban ériük el?

A javaslatokat az értékelés egyes fejezetei és az értékelési kérdések részletezik, összegzésüket pedig a 6. fejezet tartalmazza.

---

⁶³ AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS RENDELETE a közös agrárpolitika keretében a tagállamok által elkészítendő stratégiai tervhez (KAP-stratégiai terv) nyújtott, az Európai Mezőgazdasági Garanciaalap (EMGA) és az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap (EMVA) által finanszírozott támogatásra vonatkozó szabályok megállapításáról, valamint az 1305/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet és az 1307/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről

⁶⁴ 3. Summary table – number of projects applied_contracted_finalised alapján

6. JAVASLATOK ÖSSZEFOGLALÁSA

Megállapítás	Következtetés	Javaslat
<p>A LEADER jelentős számú kedvezményezett fejlesztéseit támogatta. Olyan szereplők is támogatáshoz jutottak, akik a LEADER HACS munkaszervezetének tájékoztató tevékenysége, segítsége, ösztönzése nélkül nem tudtak volna forráshoz jutni, vagy nem pályáztak volna. Olyan szükségletekre sikerült reagálni, amelyekre más programok nem nyújtottak lehetőséget.</p>	<p>A HFS-ek megvalósítása és a HACS-ok működése jelentős hozzáadott értéket eredményezett. Az alulról jövő kezdeményezés elve érvényesülni tudott, a HFS-ek és a helyi felhívásokkal kapcsolatos helyi szintű döntési autonómián keresztül.</p>	<p>Szükséges a HACS döntési autonómiájának megtartása a HFS-ek és a helyi felhívások tartalmának kialakításában (az egyszerűsítés és a szabályok következetes betartása mellett).</p>
<p>Térségen belüli hálózatok létrehozása, működtetése a HACS-ok körülbelül negyedénél fordult elő. Kevés a valóban térségi, integrált projekt. Leginkább a HACS-ok animációs tevékenysége és saját kezdeményezésű projektjei képesek ösztönözni a térségi, integrált fejlesztések megvalósulását.</p>	<p>A helyi közösség és gazdaság több szereplős, térségi projekteken keresztül történő erősítése jelenleg alacsony szintű, ösztönözni érdemes.</p>	<p>A HACS-ok számára javasolt a fejlesztési keretösszegük (5-10%-ban) maximalizált mértékéig pályázhatóvá tenni olyan fejlesztési forrást, amellyel a HFS céljainak megvalósulása érdekében maga a HACS tud térségi, integráló „saját” projekteket megvalósítani. A munkaszervezetek jelenlegi humán erőforrásának növelése szükséges legalább még egy fővel annak érdekében, hogy az animációs-tájékoztató, hálózat-építő, mozgósító szerepüket is eredményesen el tudják látni. Javasolt az animációs tevékenységgel kapcsolatos folyamatos tudásátadás biztosítása, a jó gyakorlatok, eredmények kommunikálása.</p>

Megállapítás	Következtetés	Javaslat
<p>A helyi gazdaságfejlesztés minden HACS számára kiemelt célterület volt, és a vállalatokat várhatóan sikerül is teljesíteniük.</p> <p>A vidéki mikrovállalkozások számára a LEADER volt az egyedüli fejlesztési lehetőség.</p> <p>A munkahelyteremtés egy főre eső költsége a LEADER-ben a legalacsonyabb.</p> <p>A helyi szolgáltatás- és infrastruktúra fejlesztésében a HACS-ok által megfogalmazott célokat a kedvezményezettek nagymértékben vállalták.</p>	<p>A LEADER munkahelyteremtési és -megtartási szerepe a rendelkezésre álló forrás viszonylatában jelentősnek tekinthető a vidéki térségekben.</p> <p>A LEADER gazdaságfejlesztési, valamint a szolgáltatás- és infrastruktúra fejlesztési célterület is sikeresnek mondható.</p>	<p>Javasolt a LEADER intézkedés 5%-ot meghaladó támogatása és annak további ösztönzése, hogy a forrás legalább felét a HACS-ok gazdaságfejlesztésre fordítsák.</p> <p>Javasolt a 2021 utáni időszakban a 2018/392 Tanácsi rendelet tervezet⁶⁵ IV. fejezet 1. szakaszában felsorolt beavatkozás típusok közül 69/2/b (gazdálkodók és a nem gazdálkodók nem mezőgazdasági tevékenységeinek indítása) és a 68/4/b (beruházás alapszolgáltatásokba a vidéki régiókban) LEADER HACS-ok kezelésébe rendelése és az ehhez szükséges humán erőforrás biztosítása.</p>
<p>A HACS-ok többsége a társadalmi befogadás⁶⁶ és a környezeti fenntarthatóság területén nem tett számottevő vállalatokat, és az erre irányuló tevékenység nem állt munkájuk fókuszában.</p>	<p>A LEADER társadalmi befogadással és környezeti fenntarthatósággal kapcsolatos szerepvállalása jelentősen növelhető.</p>	<p>Javasolt a HACS-ok ösztönzése, tudásának, eszközeinek bővítése a társadalmi befogadást, a közösségfejlesztés online és offline módszereit és környezeti fenntarthatóságot elősegítő tevékenységek széles választékának megismerésében, az integrált szemlélet elsajátításában.</p>
<p>A programidőszak második felében a Magyar Falu Program az önkormányzatok és civil szervezetek egy része számára kedvezőbb és egyszerűbb megvalósítási feltételekkel nyújtott lehetőséget számos olyan fejlesztési terület vonatkozásában, amelyeket a már korábban kiírt helyi felhívások is tartalmaztak.</p>	<p>Sok önkormányzat és civil szervezet visszavonta vagy nem valósította meg a támogatási kérelmét, ami a LEADER források felhasználásának újra tervezését tette szükségessé, valamint kérdésessé tette a HFS-ekben eredetileg tervezett célok megvalósulását.</p>	<p>Az átfedések megelőzésének érdekében a HFS-ek tervezéséhez időben és egyértelmű információt kell adni a HACS-oknak a többi várható vidékfejlesztési jogcím, a Magyar Falu Program, illetve egyéb, a jövőben várható fejlesztési forrás vonatkozásában.</p>

⁶⁵ AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS RENDELETE a közös agrárpolitika keretében a tagállamok által elkészítendő stratégiai tervhez (KAP-stratégiai terv) nyújtott, az Európai Mezőgazdasági Garanciaalap (EMGA) és az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap (EMVA) által finanszírozott támogatásra vonatkozó szabályok megállapításáról, valamint az 1305/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet és az 1307/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről

⁶⁶ A megállapítás okait a „A VP 6. prioritás intézkedéseinek hozzájárulása a társadalmi befogadás elősegítéséhez és a szegénység csökkentéséhez” című értékelés részletezi.

Megállapítás	Következtetés	Javaslat
<p>Jelentős különbségek tapasztalhatók a HACS-ok teljesítményében. Az intézmények (IH, MÁK, megyei kormányhivatalok, HACS-ok) közötti együttműködés terén mind helyi, mind országos szinten merültek fel hiányosságok. A gyengén teljesítő HACS-ok egy része nem kér segítséget az IH-tól, MÁK-tól. Jelenleg a szakmai segítségnyújtás hagyományos módszereit alkalmazza az IH (útmutatók, telefonos, e-mailes segítségnyújtás). A munkaszervezetek szakmai fejlődésének legfontosabb eszközei jelenleg a HACS-ok által kialakított kezdeményezések (HACS-ok egymás közötti kapcsolattartása, szervezett találkozók stb.).</p>	<p>A munkaszervezetek tapasztalt humán erőforrása komoly érték, ezek megtartása fontos az intézkedés hatékonyságának szempontjából. A gyengébben teljesítő HACS-ok lemaradásának megakadályozása szintén fontos hatékonysági tényező. Erre a segítségnyújtás olyan eszközei lehetnek alkalmasak, kombinációban a jelenlegi e-mail, telefon, regionális értekezletek eszközökkel, amely a passzív (nem kérdező) HACS-okhoz is eljuttatja az információt és amelyből egyszerre több szereplő is tanulhat.</p>	<p>Javasolt a HACS-ok tapasztalt erőforrásának megtartása, ennek érdekében a működési folytonosság biztosítása a teljes programozási időszakra legalább 2,5 fő teljes munkaidős létszám finanszírozásával (a feltétel megteremtése a CPR rendelet 28. cikk (2) bekezdésben szereplő 25% kereten belüli megfelelő működési forrásarány tervezésével). Javasolt a működési forrás vonatkozásában biztosítékadasi kötelezettségtől való mentesítéssel az előlegfelvétel feltételét megteremteni, amennyiben a vonatkozó jogszabályok ezt lehetővé teszik. Javasolt a Gyakran Ismételt Kérdések (GYIK) felület újraindítása, irányított műhelybeszélgetések, illetve az igény és szükséglet alapján összeállított képzési terv mentén történő folyamatos képzés. Javasolt a HACS-ok találkozásának, a jó gyakorlatok átadásának segítése, ezt célzó programokkal, a regionális, országos LEADER találkozók gyakorlatának újraélesztésével. E feladatok hatékony ellátásához javasolt egy operatív egység, LEADER kontaktpont vagy hálózati koordinációs egység működtetése.</p>
<p>A Helyi Fejlesztési Stratégiák elkészítése és a HACS-ok kiválasztása időben, egy év alatt megtörtént.</p>	<p>A hatékony tervezési és kiválasztási folyamathoz szükséges a HFS-ek tartalmi és formai keret- és feltételrendszerének definiálása, a tervezést segítő erőforrás rendelkezésre állása és a HACS-okkal kötendő szerződés feltételrendszereinek definiálása.</p>	<p>Amennyiben nincs lehetőség kiegészítő fejlesztési és működési források biztosítására, javasolt a 2022 utáni időszakra vonatkozó HFS-ek elkészítését, értékelését és kiválasztását, valamint a helyi felhívások első minőségbiztosított körének jóváhagyását 2023 első felében lezárni. Ennek megfelelően az <i>O.27 mutatóból „Az elkészített HFS-ek száma (db)”</i> és az <i>„R31a a LEADER Helyi Fejlesztési Stratégiákkal lefedett vidéki népesség aránya (%)”</i> PMEF</p>

Megállapítás	Következtetés	Javaslat
		mutatók teljesülését 2022-re tervezni.
<p>Az intézményrendszer és az eljárásrend átalakítása csúszást okozott az intézkedés végrehajtásában. Az ügyintézés 2019-2020-ban felgyorsult. A fejlesztések léptékéhez képest a támogatási és a kifizetési kérelmek feltételrendszere összetett, összeállításuk jelentős adminisztrációs teherrel jár.</p>	<p>Kevesebb eljárási hibakockázatot rejtő ügyintézés és ügyfélbarátabb, egyszerűbb eljárások kialakítására van szükség.</p>	<p>Javasolt a jelenlegi végrehajtási rendszer (beleértve annak informatika és eljárásrendi elemeit) egyszerűsítésekkel történő megtartása, az IH és a megyei kormányhivatal LEADER-rel foglalkozó kapacitásainak, illetve az informatikai háttér LEADER-t érintő humán erőforrásainak növelése mellett. A javasolt eljárásrendi egyszerűsítéseket a 4.5 fejezet tartalmazza.</p>
<p>A helyi felhívások a fejlesztések nagyságrendjéhez, a pályázók felkészültségéhez (és a Magyar Falu Program felhívásaihoz) képest összetettek, nehezen értelmezhetőek és hosszúak. A nagy számú és sok hibát tartalmazó helyi felhívások minőségbiztosítása idő- és erőforrásigényes. A MÁK, vagy a megyei kormányhivatal nem vesz részt a helyi felhívások minőségbiztosításában, így a kifizetés fázisában kerülnek felszínre olyan problémák, amelyeket a helyi felhívásokban kellett volna kezelni.</p>	<p>A helyi felhívások módosításai és a támogatási kérelmek TO utáni „visszanyitása” terheli az intézményrendszert és kockázatot jelent a kedvezményezettekre nézve is. A MÁK és/vagy a kormányhivatal részvétele a helyi felhívások minőségbiztosításában garantálná a támogatási és kifizetési szakaszban alkalmazott feltételek összhangját a helyi felhívások megjelenését megelőzően.</p>	<p>Javasolt a helyi felhívások egyszerűsítése, rövidítése. Javasolt a fő fejlesztési területekre típushelyi felhívások kidolgozása és rendelkezésre bocsátása. Javasolt a MÁK és/vagy a megyei kormányhivatal bevonása a helyi felhívások minőségbiztosításába a jogszabályi feltételeknek való megfelelés biztosítása érdekében Javasolt a képzéseket megelőzően rendelkezésre bocsátani az informatikai felületet, az eljárásrendi segédleteket, útmutatókat.</p>
<p>Kevés az igazán jól átgondolt és rendszeresen frissített honlappal rendelkező HACs, a HACs-ok mindössze 5%-a használja ki a közösségi média tájékoztató és közösségépítő lehetőségeit.</p>	<p>A HACs-ok internetes jelenléte jelentős mértékben fejleszthető, amely új célcsoportok könnyebb elérését teheti lehetővé.</p>	<p>Javasolt a HACs munkaszervezetek számára online kommunikáció és marketing képzés, illetve tanácsadás kapacitás biztosítása is.</p>
<p>A HACs-ok által meghatározott eredménymutatók rendkívül sokfélék és nehezen besorolhatók az EU által definiált indikátor rendszerbe, VP szinten nem összesíthetők. Kevés HACs működési gyakorlatának része a rendszeres monitoring tevékenység.</p>	<p>A LEADER eredményei nem, illetve csak kompromisszumokkal összesíthetők. A LEADER más kiemelt területre gyakorolt hatása nem összesíthető. Több kvantitatív információra van szükség a LEADER</p>	<p>Javasolt a HACs-ok körében szorgalmazni, hogy a helyi felhívásokban alakítsák ki a monitoring adatszolgáltatás kötelezettségét és a rendszeres kapcsolattartás gyakorlatát. Javasolt a HFS-ek eredményeit VP szinten összesíthetővé tenni néhány kulcsindikátor és további választható indikátorok előállításai</p>

Megállapítás	Következtetés	Javaslat
	megvalósításával és eredményeivel kapcsolatosan.	módszertanának és rögzítési felületének biztosításával (LEADER monitoring eszköz).

MELLÉKLETEK

1. sz. melléklet: Minőségbiztosítás célja, szempontjai, feladatai és illeszkedése az értékelési folyamatba

A minőségbiztosítás célja, hogy a minőségbiztosításba bevont dokumentumok

- megfeleljenek a minőségbiztosításra vonatkozó feladat meghatározásban megadott minőségi követelményeknek,
- tényekkel és módszertannal kellően alátámasztott megállapításokat tartalmazzanak.

A minőségbiztosítás az értékelési munka szerves része, amelyben az értékelést végző *valamennyi kolléga* részt vesz, a kialakított minőségi szempontokat megismeri és törekszik azok érvényesítésére a munkája során. A formai követelmények teljesülését az értékelő munkatársak végzik.

A *minőségbiztosító feladata* a minőségi szempontok egységes vizsgálata a minőségbiztosításba bevont dokumentumokban: az értékelés tervezése során az IJ tervezetének készítésekor az első olvasatról ad véleményt, majd a ZÉJ első olvasatáról készít írásbeli véleményt, szöveges javaslatot. A minőségbiztosító a ZÉJ tervezetében ellenőrzi, hogy az értékelések módszertana, megközelítésmódja megfelel-e az Európai Bizottság által közreadott útmutatóknak és szabályoknak, a nemzetközi és hazai értékelési standardoknak, illetve a nemzetközi legjobb gyakorlatnak. Az értékelő a felvetett kérdésekről egyeztet a minőségbiztosítóval, a minőségbiztosító észrevételei alapján a ZÉJ-t átdolgozza.

A minőségbiztosító által az értékelés ZÉJ tervezetében vizsgált minőségi szempontok:

1. Az értékelés az elfogadott IJ-ben meghatározott kérdéseket teljeskörűen megválaszolja.
2. Az értékelési kérdések vizsgálhatók, és kitérnek legalább az alábbiakra:
  - a. a VP eredményeinek, nettó hatásának kimutatása
  - b. a LEADER hozzájárulásának értékelése (ahol releváns)
  - c. a szakpolitikai környezet időközi változásai
  - d. szinergiák a többi operatív programmal
  - e. hatás- és kiegészítő eredményindikátorok előállítása
  - f. a KAP Stratégia tervezését, az indikátorok előállítását segítő előzmény-adatok vizsgálata (pl.: 14-20 lefutás, egységköltések)
  - g. javaslatok megfogalmazása a felhívás feltételrendszerének, a kiválasztási szempontoknak olyan továbbfejlesztésére, amelyek az eredményességet, az indikátorok teljesíthetőségét növelik
  - h. a VP hozzájárulása a hazai és EU stratégiai célokhoz, továbbá a várt és nem várt gazdasági, társadalmi, környezeti/fenntarthatósági hatások kimutatása
3. A megállapításokat az értékelésben bemutatott tények az adott speciális szakterületen nem feltétlenül jártas olvasó számára is meggyőzően alátámasztják
4. A felhasznált adatforrások kezelése, az alkalmazott módszertan szakszerű
5. Megvalósul a megállapítások, következtetések javaslatok koherenciája
6. A javaslatok kidolgozottsága, gyakorlatiassága megfelelő
7. A jelentés szakszerű, közérthető, áttekinthető

A minőségbiztosító észrevételeinek figyelembevételével véglegesített ZÉJ-ről minőségbiztosítási nyilatkozat készül, amelyet az értékelés fedlapját követő oldalon tesz közzé az értékelő.

2. sz. melléklet: Részletes vizsgálati módszertan

Értékelési szempontok

Az értékelésben az alábbi szempontok vizsgálatára került sor:

14. táblázat Az értékelés szempontjai

Szempont	Tartalmi kérdés a VP célok relációjában
Relevancia	A beavatkozások a fontos és ésszerű szükségletekre reagáltak?
Hatékonyság	Az elért eredmények és hatások milyen relációban vannak a befektetett (különösen pénzügyi) erőforrásokkal?
Eredményesség	A célkitűzések és a célok milyen mértékben teljesültek?
Hatásosság	A beavatkozások milyen mértékben járultak hozzá az elérni tervezett változásokhoz?

Az értékelés a 3. fejezetben vázolt módszertan szerint zajlott.

Alkalmazott vizsgálati eszközök

1. A műveleti adatbázis adatainak vizsgálata

A MÁK a 2014-2020-as időszakra az alábbi a LEADER vonatkozásában is releváns adattáblákat adta át.

Adatforrás:

export_3_Leader_tartalmiszemp_20210301_AAM
 Azonosítási információ és Ügyféladatok - TK feldolgozási adatpiacból (VP Döntések)
 2020
 export_1_Leader_felhi_intenzitások_20210301_AAM
 export_2_Leader_felhi_indikátor_20210301_AAM
 HACS neve - LEADER helyi felhívás kód és név 2020
 LEADER jogcímspecifikus adatigény 19-2-1 2020_kérdések
 Ügyfél- és Kérelem kiegészítő adatok 2020_árbev
 VPLEADER_PROJEKTERedmények_2020
 Azonosítás_ügyféladatok_VTF
 Azonosítási információ és Ügyféladatok - TK beadási adatpiacból 2020_min kód
 Kifizetes_analitika_2014-2020_TKazonositokkal
 KK_adatbazis_2014-2020_v2
 mvhiier-282443_20210224_1_HFS_ÚJ_kieg
 HFS fogl adatok

A fenti adathalmazból az értékeléshez szükséges LEADER vonatkozású adatokat a Field Consulting Services Zrt. munkatársa **egy adattáblába integrálta**. Az adattábla **soronként tartalmazza a TK-kat és oszloponként az ezekkel kapcsolatos információkat**. A több megvalósítási helyet megjelölt kérelmek is egy sorban jelennek meg.

E táblázatot az **M19.2 alintézkedés támogatotti státuszban lévő kérelmei vonatkozásában** az értékelők kiegészítették a **TK soros foglalkoztatási vállalásokkal** és a **foglalkoztatást ösztönző jogosultsági és tartalmi értékelési kritériumokkal**; a **megvalósítás helyére vonatkozó KSH lakónépesség és kedvezményezetti státusz adatokkal**, valamint a **TK-k kiemelt területi besorolásával** (saját besorolás) és az ahhoz kapcsolódó plusz információkkal (saját besorolás). A kiegészített adattábla szolgálta a mutatók előállításának alapját. Az adattáblában **8 374 db támogatotti státuszban lévő TK szerepel**, amelyek közül **67 db TK-hoz hiányoznak az elemzéshez szükséges adatok** (pl. HACS neve, Helyi felhívás kódja, címe, projekt rövid összefoglalója, projekt tartalmának részletezése stb.), így ezek a kérelmek nem lettek a mutatók értékébe beleszámolva.

Az **M19.3 alintézkedés** keretében a térségek közötti és nemzetközi együttműködés célterületi besorolásához és az együttműködésben részt vevő HACS-ok számának megállapításához a 2020-ban átadott „LEADER19.3_Celteruletek” fájlban található célterületi besorolás és a „Jogcimspecifikus_Ugyfel_-es_Kerelem_kiegeszito_adatok_M19_2014-2019” fájlban a résztvevő HACS felsorolása szolgált kiegészítő információul.

A mutatók számszerűsített értékeit a **3. értékelési kérdés** kifejtése tartalmazza, értékelési kritériumok szerinti bontásban.

2. A HACS-ok körében végzett adatgyűjtés – HACS-ok által kitöltött kérdéssor

Adatforrás: HACS-ok által kitöltött kérdéssor

A HACS-ok körében végzett adatgyűjtés kérdéssorát az 5. sz. melléklet tartalmazza. A kérdések összeállításának fő szempontja az volt, hogy az értékelési kérdések megválaszolásához szükséges olyan információkra kérdezzen rá, amelyek a művelési adatbázisból és a negyedéves beszámolókból nem tudhatók meg. Szempont volt az is, hogy a kérdéssor legfeljebb egy óra alatt megválaszolható legyen. A kérdéssor megválaszolására 2 hét állt a HACS-ok rendelkezésére. A 103 működő HACS-ból 89 HACS válaszolta meg a kérdéseket. A felmérés eredményeit az 1. értékelési kérdés tartalmazza feldolgozott formában.

A kérdéssorra adott válaszok az **1. értékelési kérdés** válaszaiba lettek beépítve.

3. A HACS-ok körében végzett adatgyűjtés – HACS beszámolók feldolgozása

Adatforrás: A HACS-ok 2020. IV. negyedéves szakmai beszámolói

A Helyi Fejlesztési Stratégiákban megfogalmazott célok elérésének értékeléséhez a HACS-ok által az IH-hoz benyújtott, **2020. IV. negyedéves szakmai beszámolók** adatait elemeztük. A beszámolókból megfogalmazott eredménymutatókhoz **a HACS által vállalt célérték, a kedvezményezettek által vállalt célérték, illetve a ténylegesen megvalósult érték** adatait gyűjtöttük ki, illetve (a mutatók

értelmezhetősége kedvéért) az eredménymutatókhoz kapcsolódó, a HFS-ben megfogalmazott specifikus célokat is hozzárendeltük.

Az elemzésben a HACS-ok által vállalt célérték és a kedvezményezettek által vállalt célérték összehasonlítását mutatjuk be, mivel a ténylegesen megvalósult értékekről (a még folyamatban lévő projektek, valamint a nemrégiben kiírt, és várható új pályázati kiírások miatt) a mutatók felénél nincs még adat.

- Az eredménymutatókat úgy csoportosítottuk, tipizáltuk, hogy az EU ajánlás szerinti indikátorokat, illetve a legfontosabb 5 fejlesztési területet vettük alapul, ezek képezték a kategóriákat.
- Minden eredménymutatót csak egy kategóriába soroltunk be (ahol az EU-s ajánlásban megfogalmazott mutatók élveznek elsőbbséget), és figyelembe vettük a mutatóhoz tartozó, a HFS-ben megfogalmazott specifikus célt is a mutató kategóriába sorolásánál.
- Amennyiben az eredménymutató tól-ig értékben került meghatározásra, átlaggal számoltunk tovább.
- Azokat az eseteket, amikor a kedvezményezettek által vállalt célértéknél „nincs adat”, vagy „nem releváns”, vagy „folyamatban” válasz szerepelt a szakmai beszámolóknak, az elemzésnél nem vettük figyelembe, elkerülve azt, hogy torzítsák a sikerességi mutatókat.
- Azokat a mutatókat, ahol egyértelműen megállapítható, hogy valamilyen konkrét infrastrukturális beruházás volt, illetve amely hosszú távon / folyamatosan elérhető szolgáltatásfejlesztést célzott, a helyi infrastruktúra és szolgáltatás-fejlesztés kategóriába soroltuk.
- Azokat a mutatókat, ahol egy/több alkalommal megvalósuló (egy vagy több napos) rendezvény valósult meg, az helyi identitás – kategóriába soroltuk.

A beszámoló feldolgozásának az eredményei a **2. értékelési kérdés** válaszaiba lettek beépítve.

4. Esettanulmányok

Az IJ-ben vállaltak szerint az **esettanulmányok helyszínének kiválasztása irányított klaszterképzéssel történt**, amely az alábbi szempontokat veszi figyelembe:

- területi reprezentativitás
- méret
- fejlettségi szint
- forrás lekötésének mértéke

A kiinduló állapotra vonatkozó változók a következők voltak:

- Régió
- Térség fejlettségi szintje
- HACS-hoz tartozó települések száma (HACS mérete)

A területi reprezentativitás kialakítása érdekében a HACS-okat négy régióba osztottuk be, melyek a következők:

- Alföld (Észak- és Dél-Alföld) – HACS-ok száma: 36 db
- Észak- és Közép-Magyarország – HACS-ok száma: 22 db
- Dél-Dunántúl – HACS-ok száma: 16 db
- Nyugat- és Közép-Dunántúl – HACS-ok száma: 30 db

A térség fejlettségi szintjét a 2016-os települési adatok alapján határozták meg az értékelők, a változó két értéket vehet fel:

1. Fejlettebb (a "magas munkanélküliséggel sújtott + fejlesztendő" települések száma $\leq$ 50%)
2. Kevésbé fejlett (a "magas munkanélküliséggel sújtott + fejlesztendő" települések száma $>$ mint 50%)

A település fejlettségére vonatkozó adatokat HACS szintre aggregálva kapták meg a HACS fejlettségi szintjét mutató változót.

A **HACS méretét** a HACS-hoz tartozó települések száma alapján határozták meg, három kategóriát alakítva ki, melyek a változó három értékét jelentik:

1. 1-10 db település (kis méretű HACS)
2. 11-30 db település (közepes méretű HACS)
3. 30 db feletti településszám (nagy méretű HACS)

Az értékelők a klaszterképzés további lépéseként a műveleti adatbázis segítségével „**eredményességi mutatókat**” hoztunk létre, melyek a forrásfelhasználás mértéke és a megvalósított projektek száma.

A **forrásfelhasználás mértéke – mutató** kialakításakor azt vették figyelembe, hogy az adott HACS az indikatív keret mekkora hányadát használta fel, így a mutató értékei a következők szerint alakultak:

1. Az indikatív keret 0-20%-át használta fel (alacsony forrásfelhasználás)
2. Az indikatív keret 21-80%-át használta fel (átlagos forrásfelhasználás)
3. Az indikatív keret 81%-nál többet használt fel (magas forrásfelhasználás)

A **HACS által megvalósított projektek száma – mutató** a következő értékeket veheti fel:

1. 0-30 projekt (alacsony projektszám)
2. 31-70 projekt (átlagos projektszám)
3. 70 projektnél több (magas projektszám)

A klaszterek kialakítása az SPSS programcsomag segítségével történt, K-központú klaszterképzéssel. A rendelkezésünkre bocsátott műveleti adatbázisban a hiányzó adatokat (missing cases) az adott változó összes értékének mediánjával helyettesítettük. Ennek alapján **4 db klasztert** képeztünk.

15. táblázat Esettanulmány klaszterek jellemzői

KLASZTEREK	1 KLASZTER	2 KLASZTER	3 KLASZTER	4 KLASZTER
	Alacsony forrásfelhasználás, alacsony projektszám	Átlagos forrásfelhasználás, közepes / magas projektszám	Átlagos forrásfelhasználás, alacsony projektszám	Magas forrásfelhasználás, magas projektszám
RÉGIÓ				
Alföld	4	20	7	5
Észak- és Közép-Magyarország	1	13	1	7
Dél-Dunántúl	0	11	2	3
Nyugat- és Közép-Dunántúl	3	22	4	1
HACS-HOZ TARTOZÓ TÉRSÉG FEJLETTSÉGI SZINTJE				
Fejlettebb	7	54	12	14
Kevésbé fejlett	1	12	2	2

HACS-HOZ TARTOZÓ TELEPÜLÉSEK SZÁMA				
1-10 db	2	6	4	1
11-30 db	4	26	7	10
30 db felett	2	34	3	5
HACS FORRÁSFELHASZNÁLÁSÁNAK MÉRTÉKE				
Az indikatív keret 0-20%-át használta fel	8	0	0	0
Az indikatív keret 21-80%-át használta fel	0	66	14	0
Az indikatív keret 81%-nál többet használt fel	0	0	0	16
HACS ÁLTAL MEGVALÓSÍTOTT PROJEKTEK SZÁMA				
0-30 projekt	7	0	14	0
31-70 projekt	1	38	0	4
70 projektnél több	0	28	0	12
ADOTT KLASZTERHEZ TARTOZÓ HACS-OK SZÁMA	8	66	14	16

1. Klaszter:

- RÉGIÓ: 50% Alföld, 12,5% É-K-MO, 37,5% NY-K-Dunántúl
- TÉRSÉG FEJLETTSÉGI SZINTJE: 87,5% fejlettebb, 12,5% kevésbé fejlett
- HACS-HOZ TARTOZÓ TELEPÜLÉSEK SZÁMA: 1-10 db 25%, 11-30 db 50%, 30 db felett: 25%
- FORRÁSFELHASZNÁLÁS: Az indikatív keret 0-20%-át használta fel: 100% - ALACSONY FORRÁSFELHASZNÁLÁS
- PROJEKTEK SZÁMA: 0-30 db projekt: 87,5%, 31-70 projekt: 12,5% - ALACSONY PROJEKTSZÁM

2. Klaszter:

- RÉGIÓ: 30% Alföld, 20% É-K-MO, 16% D-Dunántúl, 33% NY-K-Dunántúl
- TÉRSÉG FEJLETTSÉGI SZINTJE: 82% fejlettebb, 18% kevésbé fejlett
- HACS-HOZ TARTOZÓ TELEPÜLÉSEK SZÁMA: 1-10 db 9%, 11-30 db 39%, 30 db felett: 52%
- FORRÁSFELHASZNÁLÁS: Az indikatív keret 21-80%-át használta fel: 100% - ÁTLAGOS FORRÁSFELHASZNÁLÁS
- PROJEKTEK SZÁMA: 31-70 db projekt: 50%, 70 db-nál több projekt: 50% - KÖZEPES VAGY MAGAS PROJEKTSZÁM

3. Klaszter:

- RÉGIÓ: 50% Alföld, 7% É-K-MO, 14% D-Dunántúl, 29% NY-K-Dunántúl
- TÉRSÉG FEJLETTSÉGI SZINTJE: 85% fejlettebb, 15% kevésbé fejlett
- HACS-HOZ TARTOZÓ TELEPÜLÉSEK SZÁMA: 1-10 db 29%, 11-30 db 50%, 30 db felett: 21%
- FORRÁSFELHASZNÁLÁS: Az indikatív keret 21-80%-át használta fel: 100% - ÁTLAGOS FORRÁSFELHASZNÁLÁS
- PROJEKTEK SZÁMA: 0-30 db projekt: 100% - ALACSONY PROJEKTSZÁM

4. Klaszter:

- RÉGIÓ: 31% Alföld, 44% É-K-MO, 19% D-Dunántúl, 6% NY-K-Dunántúl

- TÉRSÉG FEJLETTSÉGI SZINTJE: 87,5% fejlettebb, 12,5% kevésbé fejlett
- HACS-HOZ TARTOZÓ TELEPÜLÉSEK SZÁMA: 1-10 db 6%, 11-30 db 62%, 30 db felett: 34%
- FORRÁSFELHASZNÁLÁS: Az indikatív keret 81%-nál többet használt fel – MAGAS FORRÁSFELHASZNÁLÁS
- PROJEKTEK SZÁMA: 31-70 projekt 25%, 70 projektnél több: 75% - NEGYEDE ÁTLAGOS, HÁROMNEGYEDE MAGAS PROJEKTSZÁM

Az esettanulmányok helyszínének kiválasztása során minden klaszterből **véletlen függvényel** választottunk ki egy-egy HACS-ot. Ennek alapján a kiválasztott HACS-ok a következők.

16. táblázat Esettanulmány helyszínéül kiválasztott HACS-ok

HACS neve	Klaszter	Régió	Fejlettségi szint	HACS mérete	Forrásfelhasználás mértéke	Megvalósított projektek száma
A BAKONYÉRT Vidékfejlesztési Akciócsoport Egyesület	1	Nyugat- és Közép-Dunántúl	Fejlettebb	Nagy méretű HACS	Alacsony forrásfelhasználás	Alacsony projektszám
Rinya-Dráva Szövetség Egyesület	2	Dél-Dunántúl	Kevésbé fejlett	Nagy méretű HACS	Átlagos forrásfelhasználás	Magas projektszám
Körösök Völgye Vidékfejlesztési Közhasznú Egyesület	3	Alföld	Fejlettebb	Kis méretű HACS	Átlagos forrásfelhasználás	Kis projektszám
HAJT-A Csapat Egyesület	4	Észak- és Közép-Magyarország	Fejlettebb	Közepes méretű HACS	Magas forrásfelhasználás	Magas projektszám

Az esettanulmányokból levonható következtetések az értékelési kérdések válaszaiba lettek beépítve.

5. Társadalmi hatásmonitoring

THM: a közösségi média segítségével végzett online kérdőíves vizsgálat célja a lakosság LEADER-rel kapcsolatos véleményének feltárása volt.

- A THM összesen 13 HACS akcióterületéhez tartozó településeken került megvalósításra. A mintába bekerült az a 4 db HACS, amely az esettanulmányok helyszíne is volt, illetve melléjük párosítottunk további 4 db olyan HACS-ot, amely ugyanabban a térségben található, földrajzi értelemben közvetlenül kapcsolódik az esettanulmány helyszínéhez, de más klaszterbe tartozik. A mintába került további 5 db olyan HACS, amely tervezési időszakokon átívelően kiemelkedően teljesített.
- A lakossági kérdezésnél a megye, a nem és az életkor képezték a mintavételi szempontokat, és arra törekedtünk, hogy az egyes (megye, nem és életkor alapján meghatározott)

szegmenscsoportokban a HACS-hoz tartozó települések lakosságának arányait érvényesítsük.

- A végleges minta 924 fő válaszait tartalmazza, a HACS-ok által érintett lakosság arányait megfelelően teljesíti. A válaszadók 25%-nak van aktív kapcsolata a helyi LEADER egyesülettel munkatársként, HACS tagként vagy pályázóként, kedvezményezettként.
- Közösségi médiában közzétett hirdetések, valamint az érintett 13 HACS közreműködése által jutott el a kérdőív a településeik lakosságához, a pályázóikhoz és kedvezményezettjeikhez.

A vizsgálat során összesen 924 válasz érkezett be, amelyből 41 válasz a vizsgált mintaterületen kívül eső válaszadóktól származott, így ezeket a válaszok törlésre kerültek. A végleges, elemzésre került minta elemszám így 883 válasz volt. Az egyes HACS-okhoz tartozó válaszadók életkori és nemi megoszlását az alábbi táblázat mutatja be.

17. táblázat A THM vizsgálat mintájának alapvető demográfiai jellemzői

HACS neve	HACS-onkénti megoszlás (%)	A válaszadó életkori kategóriáinak megoszlása (%)			A válaszadó neme (%)	
		18-39 éves	40-64 éves	65 év feletti	Férfi	Nő
"A BAKONYÉRT" Vidékfejlesztési Akciócsoport Egyesület	3,4	0,8	4,2	4,7	3,6	3,3
Alpokalja-Fertő táj Vidékfejlesztési Egyesület	5,1	7,1	3,8	5,9	6,3	4,5
Baktalórántháza és Térsége LEADER Egyesület	3,6	5,8	2,5	3,5	4,0	3,4
Balatongyöngye Vidékfejlesztési Egyesület	4,1	1,7	4,2	7,1	4,3	4,0
Borsod-Torna-Gömör Egyesület	5,9	5,8	7,2	2,4	7,6	5,0
Éltető Balaton-felvidékért Egyesület	6,5	0,3	6,6	5,3	5,6	6,9
HAJT-A Csoport Egyesület	25,3	38,8	23,5	11,2	21,5	27,2
Jászsági Kistérségi Helyi Közösség Egyesülete	9,5	8,8	8,5	13,5	10,9	8,8
Kertészek Földje Akciócsoport Egyesület	5,2	0,8	5,7	10,0	6,0	4,8
Körösök Völgye Vidékfejlesztési Közhasznú Egyesület	12,1	5,4	13,3	18,2	9,6	13,4
Mecsek-Völgység-Hegyhát Egyesület	5,4	5,0	6,4	3,5	6,3	5,0
Rinya-Dráva Szövetség LEADER Helyi Akciócsoport	7,2	8,3	6,6	7,6	7,3	7,2
Vértes-Gerecse Vidékfejlesztési Közösség	6,6	4,6	7,4	7,1	7,0	6,4
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: THM adatfelvétele alapján saját szerkesztés

A THM kérdéssora a 7. sz. mellékletben található.

A THM feldolgozott eredményeit az **1. és a 3. értékelési kérdésre** adott válaszok tartalmazzák.

6. Az O.20 mutató számszerűsítése és a LEADER 6B-től eltérő, más kiemelt területekhez való hozzájárulásának vizsgálata

Adatforrás: lásd 1. pont, a műveleti adatbázis strukturált adattáblája

A LEADER a 6B kiemelt terület alá lett „programozva”, de a LEADER/CLLD beavatkozási logikájának megfelelően hozzájárul más kiemelt területekhez is.

A VP hierarchiáját nem megkérdőjelezve a Bizottsági útmutatók alapján **a HFS-ek keretében támogatott projekteket azok elsődleges célkitűzése alapján be kell sorolni a legrelevánsabb kiemelt terület alá.** Ez a besorolás teremt kapcsolatot a LEADER által elért eredmények és VP többi intézkedéseinek monitoringja között. A LEADER kiemelt területekhez való hozzájárulásának monitorozása érdekében **projektenként egy mutatót** rögzíteni kell attól függően, hogy az adott projekt melyik kiemelt területbe lett besorolva az elsődleges célkitűzése alapján. Az alábbi táblázat **a LEADER projektek elsődleges célkitűzése alapján gyűjtendő mutatókat** sorolja föl. Ezeket a hozzájárulásokat kell hozzáadni a VP többi eredményeihez, hogy az értékelések során a VP egészének a teljesítménye demonstrálható legyen. (Forrás: Európai Bizottság: DATA ITEMS LIST FOR PILLAR II OPERATIONS DATABASE)

18. táblázat A LEADER projektek elsődleges célkitűzése alapján gyűjtendő mutatók listája

Kiemelt terület	Gyűjtendő mutató	Releváns cél indikátor
1A	-	
1B	Együttműködési műveletek száma (a 1303/2013/EU Rendelet 35. cikk (1) bek. c) pontja ⁶⁷ szerint)	T.2
1C	A képzésben résztvevők száma	T.3
2A, 2B	A támogatott gazdaságok / kedvezményezettek száma	T.4 and T.5
3A, 3B	A támogatott, vagy támogatott konstrukciókban résztvevő gazdaságok száma	T.6 and T.7
4A, 4B, 4C	Teljes terület (mezőgazdaság)	T.9, T.10, T.12
4A, 4B, 4C	Teljes terület (erdészet)	T.8, T.11, T.13
5A	Teljes terület	T.14
5B, 5C	Összes beruházás	T.15, T.16
5D	Teljes terület vagy számosállat-egységek száma	T.17, T.18
5E	Teljes terület	T.19
6A	-	
6B	A fejlesztett szolgáltatások / infrastruktúra előnyeit élvező népesség	T.22
6C	A fejlesztett IKT szolgáltatások / infrastruktúra előnyeit élvező népesség	T.24

Forrás: Working Document for the Rural Development Committee, Rural Development Annual Implementation Report Monitoring Tables 2014 – 2020, 2019 February

A 2020.12.31-i lekérdezés szerinti támogatott státuszban lévő TK-k (8 286 db TK vonatkozásában állnak rendelkezésre a szükséges adatok) kiemelt területi besorolásához **felhasznált adatok:**

- a. Ügyfél minősítési kódja

⁶⁷ Az Európai Parlament és a Tanács 1303/2013/EU rendelete (2013. december 17.) az Európai Regionális Fejlesztési Alapra, az Európai Szociális Alapra, a Kohéziós Alapra, az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapra és az Európai Tengerügyi és Halászati Alapra vonatkozó közös rendelkezések megállapításáról, az Európai Regionális Fejlesztési Alapra, az Európai Szociális Alapra és a Kohéziós Alapra és az Európai Tengerügyi és Halászati Alapra vonatkozó általános rendelkezések megállapításáról és az 1083/2006/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről

- b. Főtevékenység TEÁOR '08 száma
- c. Mezőgazdasági árbevétel aránya
- d. Tudásátadás témája
- e. LEADER helyi felhívás név
- f. A projekt rövid összefoglalója
- g. A fejlesztés részletes szakmai tartalmának bemutatása
- h. A projekt eredménye

Minden TK-hoz annak tartalma alapján egy kiemelt terület lett hozzárendelve az alábbiak szerint:

1. **prioritás: Tudásátadás és az innováció előmozdítása a mezőgazdaságban, az erdészetben és a vidéki térségekben**
  - a) Azok a fejlesztések lettek az 1. prioritás kiemelt területeihez sorolva, amelyek célja kizárólag a képzés, tudásátadás. Azok a kérelmek, amelyek egyéb beruházás mellett képzést is tartalmaztak, a fő beruházás tartalma alapján lettek kiemelt területhez sorolva.
  - b) Nemcsak a mezőgazdaság élelmiszerfeldolgozás témájú képzések kerültek az 1. prioritás kiemelt területeihez, hanem a vidéki térségekben megvalósuló egyéb témájú tudásátadás is.
  - c) A főként egy-két napos rendezvények és a táborok nem lettek a prioritáshoz sorolva, bár sok ezek közül tartalmaz tudásátadást, de ezek kevésbé tekinthetők képzésnek.
  - d) Az **1C** kiemelt területbe az OKJ-s képzések, illetve az egyéb szakirányú képzések kerültek.
2. **prioritás: A versenyképesség fokozása a mezőgazdasági termelés valamennyi típusa esetében és a mezőgazdasági üzemek életképességének javítása**
  - a) **2A kiemelt terület:** azon TK-k, amelynek témája elsődleges mezőgazdasági termék előállítás vagy vadgazdálkodási tevékenység fejlesztése. **Nem sorolódtak** a 2A-ba az alábbi tevékenységek:
    - i. Az 50%-nál nagyobb mezőgazdasági árbevétellel rendelkező pályázók nem mezőgazdasági tevékenység fejlesztése (diverzifikáció) a 6A kiemelt területhez sorolódott.
    - ii. A vadásztársaságok turisztikai tevékenysége a 6A kiemelt területbe sorolódott
    - iii. Az erdészeti tevékenység az 5C kiemelt területbe sorolódott
    - iv. Az erdészeti szolgáltatás a 6A kiemelt területbe sorolódott
    - v. A non annex termékek (pl pálinka) előállítása a 6A kiemelt területbe sorolódott
  - b) **2B kiemelt terület:** a mezőgazdaságban történő generációváltást célzó fejlesztések.
3. **prioritás: Az élelmiszerlánc és a kockázatkezelésnek a mezőgazdaság terén történő előmozdítása**
  - a) **3A kiemelt terület:** azok TK-k, amelyek elsődleges célja a mezőgazdasági termékek feldolgozása, a helyi termékek - beleértve a mezőgazdasági és élelmiszertermékeket – értékesítésének elősegítése a helyi szereplők együttműködésének elősegítésével, marketing eszközök kialakításával és működtetésével, közvetlen értékesítés lehetővé tételével, minőségbiztosítási rendszerek kialakításával. Nem sorolódtak ide a csak turisztikai vállalkozásokat, látnivalókat integráló projektek, az egyszeri rendezvények, amelyeken a helyi termelők számára nyújtanak értékesítési lehetőséget.
  - b) **3B kiemelt terület:** a mezőgazdasági üzemekben megvalósuló kockázatmegelőzést és -kezelést szolgáló fejlesztések;

4. **prioritás: A mezőgazdaságtól és az erdészettől függő ökoszisztémák állapotának helyreállítása, megőrzése és javítása**
- a) **4A kiemelt terület:** azon TK-k, amelyek fő célja a mezőgazdasági tevékenységből adódó ökoszisztéma károk helyreállítása
  - b) **4B kiemelt terület:** azon TK-k, amelyek fő célja a vízgazdálkodás, a műtrágya és a peszticid használat javítása.
  - c) **4C kiemelt terület:** azon TK-k, amelyek fő célja a talajgazdálkodás javítása.
5. **prioritás: Az erőforrás hatékonyság előmozdítása, valamint az alacsony széndioxid kibocsátású és az éghajlatváltozás hatásaihoz alkalmazkodni képes gazdaság irányába történő elmozdulás támogatása a mezőgazdasági, az élelmiszeripari és az erdészeti ágazatban**
- **5A kiemelt terület:** azon fejlesztések, amelyek fő célja a mezőgazdasági vízgazdálkodás hatékonyságának javítása
  - **5B kiemelt terület:** azon fejlesztések, amelyek fő célja a mezőgazdasági termelés és élelmiszer feldolgozás energiafelhasználás hatékonyságának javítása
  - **5C kiemelt terület:** azon fejlesztések, amelyek fő célja a megújuló energiaforrások, melléktermékek és más, nem élelmiszer jellegű nyersanyagok felhasználása, beleértve az erdészeti beruházásokat és a tűzifa előállítás (a VP alapján)
  - **5D kiemelt terület:** azon fejlesztések, amelyek fő célja a trágyatárolás és kezelés modernizálása
  - **5E kiemelt terület:** azon fejlesztések, amelyek fő célja a szénmegkötés előmozdítása a mezőgazdaságban és erdészetben
6. **prioritás: A társadalmi befogadás előmozdítása, a szegénység csökkentése és a gazdasági fejlődés támogatása a vidéki térségekben**
- a) **6A kiemelt terület:** azok a fejlesztések, amelyek fő célja a nem mezőgazdasági jövedelemtermelő tevékenységek fejlesztése, beleértve a non-profit szervezetek jövedelemtermelő beruházásait (főként szálláshely fejlesztés)
  - b) **6B kiemelt terület:** a rendezvények, táborok, nem jövedelemtermelő szolgáltatások, non-profit szervezetek eszközfejlesztése, települési és turisztikai infrastruktúra fejlesztés, kiadványok és értékleltár készítése tartalmú fejlesztések kerültek ide.

A besorolás alapján megtörtént:

- azon kiemelt területek meghatározása, amelyre a LEADER-nek várhatóan **nem lesz hatása**;
- azon kiemelt területek vonatkozásában, amelyhez **jelentős számú TK** sorolódott, megtörtént az **O.20 mutató számszerűsítése** (a kifizetéssel rendelkező TK-k vonatkozásában);

Az eredményeket a 6. sz. melléklet tartalmazza.

A fenti vizsgálat és a következő programozási időszakban alkalmazandó PMEF LEADER-re vonatkozó monitoring előírásai alapján a 8. sz. mellékletben található **LEADER monitoring eszköz** tesz javaslatot a HACS-ok által gyűjtendő, a LEADER másodlagos hatásának mérését szolgáló adatok körére.

3. sz. melléklet: Felhasznált források

1. A CLLD megközelítés hozzáadott értékének értékelése (2019)
<https://www.palyazat.gov.hu/download.php?objectId=1089691>
2. A helyi akciócsoportok szintjén végzett értékelés (2019)
<https://www.palyazat.gov.hu/download.php?objectId=1089545>
3. AZ INTEGRÁLT TERÜLETI TERVEZÉS ÉRTÉKELÉSE, ÁTÜLTETÉSE AZ ÚJ PROGRAMOZÁSI IDŐSZAKRA, A CLLD ESZKÖZ ALKALMAZÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI A KÖVETKEZŐ PROGRAMOZÁSI IDŐSZAKBAN KÉSZÜLT A PÉNZÜGYMINISZTERIUM MEGBÍZÁSÁBÓL, (2019/02. MEGRENDELŐ), 2020. MÁRCIUS
4. Az intézményes vidékfejlesztés tudatosulása a vidéki lakosságban 5.2. STRATÉGIAI TANÁCSADÁS, Századvég, 2020. December 17.
5. Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (2007-2013) utólagos (ex-post) értékelése
<https://www.palyazat.gov.hu/az-j-magyarország-vidékfejlesztési-program-2007-2013-utlagos-ex-post-rtkelse>
6. Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (2007-2013) félidei (mid-term) értékelése
<https://umvp.kormany.hu/mid-term>
7. Európai Tanács (2020): Proposal for a Regulation on CAP Strategic Plans Indicators - Updated Commission fiches on result indicators. Brussels, 25 September 2020. WK 10162/2020 INIT
8. Farnet guide Evaluation LEADER CLLD Handbook for LAGS and FLAGS
https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/cms/farnet2/sites/farnet/files/publication/en_farnetguide15fs_u.pdf
9. GREXE (2020. október 1.): Common Results Indicators – updated fiches
10. GREXE (2020. október 1.): Context and Impact Indicators – updated fiches
11. GREXE (2020 október 1.) LEADER INDICATORS: planning & reporting
12. GREXE (2020. október 1.): Output Indicators – updated fiches
13. GUIDELINES ASSESSMENT OF RDP RESULTS: HOW TO PREPARE FOR REPORTING ON EVALUATION IN 2017 September 2016
https://enrd.ec.europa.eu/evaluation/publications/guidelines-assessment-rdp-results-how-prepare-reporting-evaluation-2017_en
14. Iránymutatás A LEADER/CLLD értékelése 2017. augusztus
https://enrd.ec.europa.eu/evaluation/publications/evaluation-leaderclld_en
15. Magyar Falu Program
<https://kormany.hu/miniszterelnokseg/magyarfaluprogram>
16. Miniszterelnökség (2014): Magyarország Partnerségi Megállapodása a 2014–2020-as fejlesztési időszakra.
https://ec.europa.eu/info/publications/partnership-agreement-hungary-2014-20_hu

17. NAT/806 A KAP által a vidéki térségek fejlődésére kifejtett hatás értékelése TÁJÉKOZTATÓ JELENTÉS „Mezőgazdaság, vidékfejlesztés és környezetvédelem” szekció A KAP vidéki térségek területfejlesztésére gyakorolt hatásának értékelése (tájékoztató jelentés)
18. Nemzeti LEADER Kézikönyv Helyi Fejlesztési Stratégia tervezési útmutató 2015 szeptember <https://www.palyazat.gov.hu/vp-191-15-helyi-fejlesztési-stratgik-elksztsnek-tmogatsa#>
19. Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030 https://mtu.gov.hu/documents/prod/mtu_strategia_2030.pdf
20. Nemzeti Vidékstratégia 2014-2020 https://2010-2014.kormany.hu/download/3/70/70000/DIT_kiadvany_210x148mm_LEAD_kifut_nelkul.pdf
21. TOPIC 2: JOBS CREATION IN RURAL AREAS (2014-2020) WORKING PACKAGE 1 THEMATIC WORKING GROUP NO 8 'EX POST EVALUATION OF RDPS 2014-2020: LEARNING FROM PRACTICE' JUNE 2020 https://enrd.ec.europa.eu/evaluation/publications/working-package-1-topic-2-jobs-creation-rural-areas-2014-2020_en
22. TOPIC 4: QUANTIFICATION OF LEADER/CLLD CONTRIBUTIONS AND MEASURING THEIR SECONDARY EFFECTS WORKING PACKAGE 1 THEMATIC WORKING GROUP NO 8 'EX POST EVALUATION OF RDPS 2014-2020: LEARNING FROM PRACTICE' JUNE 2020 https://enrd.ec.europa.eu/sites/default/files/twg8_working_package_1_topic_4.pdf
23. Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (2007 – 2013) http://www.terport.hu/webfm_send/179
24. Útmutató a munkaügy-statisztikai adatszolgáltatáshoz (KSH) https://www.ksh.hu/docs/hun/info/02osap/utmutato_a_munkaugy_statisztikai_adatszolgáltatashoz_20150101.pdf
25. Vidékfejlesztési Program (2014 – 2020) <https://www.palyazat.gov.hu/download.php?objectId=1090611>
26. Vidékfejlesztési Program Éves Végrehajtási Jelentés (2018) <https://www.palyazat.gov.hu/vidkfejlesztési-program-vp#>
27. VIDÉKKUTATÁS 2012–2013 LEADER 2014–2020, Javaslatok a felkészüléshez, Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Regionális Kutatások Intézete, Pécs, 2014 <http://real.mtak.hu/19597/1/LEADER.pdf>
28. VP6-19.1.1-15 A Helyi Fejlesztési Stratégiák elkészítésének támogatása <https://www.palyazat.gov.hu/vp-191-15-helyi-fejlesztési-stratgik-elksztsnek-tmogatsa#>
29. VP6-19.3.1-17 A LEADER Helyi Akciócsoportok együttműködési tevékenységeinek előkészítése és megvalósítása <https://www.palyazat.gov.hu/vp6-1931-17-a-leader-helyi-akcicsoportok-egyttmkdsi-tevkenysgeinek-elksztse-s-megvaltsa-1>

30. WORKING DOCUMENT EVALUATION-RELATED QUERIES Update June 2020
https://enrd.ec.europa.eu/sites/default/files/evaluation_publications/wd_faq_march_2021.pdf
31. WORKING DOCUMENT FOR THE RURAL DEVELOPMENT COMMITTEE RURAL DEVELOPMENT ANNUAL IMPLEMENTATION REPORT, MONITORING TABLES (2014-2020) Version 2.3 February 2019
[https://ec.europa.eu/sfc/en/system/files/ged/RDC%20WD%20AIR_Monitoring%20VER%20%20%20%20DRAFT.pdf](https://ec.europa.eu/sfc/en/system/files/ged/RDC%20WD%20AIR_Monitoring%20VER%20%20%20DRAFT.pdf)
32. WORKING PAPER ON Capturing impacts of Leader and of measures to improve Quality of Life in rural areas July 2010
<https://enrd.ec.europa.eu/enrd-static/fms/pdf/8AA6C56D-C716-CF81-014F-1F2890807D23.pdf>

4. sz. melléklet: Partnerségi folyamatban résztvevő szervezetek

5. sz. melléklet: HACS adatgyűjtés kérdéssor

	Azonosítás
1	Kérjük adja meg a helyi akciócsoport nevét!
	Kérelmekre vonatkozó kérdések
2	Kérjük, sorolja fel azon helyi felhívások címét és kódszámát, amelyekben az új munkahely teremtése kizárólag jogosultsági kritérium. Amennyiben nincs ilyen, ezt a választ írja be.
3	Kérjük, sorolja fel azon helyi felhívások címét és sorszámát, amelyekben az új munkahely teremtése tartalmi értékelési kritérium, vagy mindkettő együtt: jogosultsági és tartalmi értékelési kritérium. Amennyiben nincs ilyen, ezt a választ írja be.
4	Kérjük, adja meg azon 2020.12.31-ig támogatást nyert támogatási kérelmek számát, amelyek megfelelnek a helyi felhívás(ok) együttműködést ösztönző jogosultsági, vagy tartalmi értékelési kritériumainak.
5	Kérjük, adja meg azon 2020.12.31-ig támogatást nyert kérelmek számát, amelyek megfeleltek a helyi felhívás(ok) ágazatok közötti együttműködést ösztönző jogosultsági, vagy tartalmi értékelési kritériumainak.
6	Kérjük, adja meg azon 2020.12.31-ig támogatást nyert kérelmek számát, amelyek megfeleltek a helyi felhívás(ok) innovációt ösztönző jogosultsági, vagy tartalmi értékelési kritériumainak.
7	Kérjük, sorolja fel azoknak a 2020.12.31-ig támogatott fejlesztéseknek a támogatási kérelem iratazonosítóját, amely(ek) közvetlen célja a szegénységnek, a hátrányos helyzetnek és a hátrányos megkülönböztetésnek a csökkentése és/vagy e cél érvényesítését szolgáló értékelési szempontokra a tartalmi értékelés során pontot kaptak. Amennyiben nincs ilyen támogatott kérelem, kérjük, ezt a választ írják be!
8	Voltak/vannak-e a HACS-nak olyan kezdeményezései a 2014-2020-as időszakban, amelyekkel hozzájárult helyi problémák újszerű megoldásaihoz elsősorban a szereplők közötti kapcsolatok kialakítása, konkrét közös cselekvéssé alakítása révén? Pl. szereplők közötti tematikus hálózatok kialakítása/működtetése, turisztikai információs portál, több szereplőt pozitívan érintő tevékenységek/tudásátadás stb. NEM válasz esetén a 10. kérdés megválaszolásával folytassa a kitöltést. <ul style="list-style-type: none"> • nem • igen, éspedig ....
9	Kérjük, röviden mutassa be az előző kérdésnél definiált újszerű megoldások Ön által legfontosabbnak ítélt eredményeit!
10	Támogatta-e a HACS olyan hálózat(ok) létrehozását, működtetését, amely az elsődleges mezőgazdasági termékek és feldolgozott élelmiszertermékek értékesítésének segítségét szolgálta minőségrendszerek és közvetlen értékesítési csatornák, rövid ellátási láncok megteremtésén keresztül? NEM válasz esetén a 12. kérdés megválaszolásával folytassa a kitöltést! <ul style="list-style-type: none"> • igen • nem
11	Kérem, adja meg az előző kérdésben definiált HACS által támogatott hálózat(ok) nevét és a mezőgazdasági tevékenységet vagy élelmiszer feldolgozást végző tagjainak számát (pl Vidék Minősége védjegy, 15 tag)!
	HFS-re vonatkozó kérdések
12	Kérjük, adja meg a HFS tervezésére és a helyi felhívások népszerűsítésére szervezett rendezvények (fórum, műhelymunka, stb.) számát! <ul style="list-style-type: none"> • HFS tervezés: ... • helyi felhívások népszerűsítése: ...
13	Vannak a HFS-nek és a HACS által meghirdetett helyi felhívásoknak olyan specifikus célcsoportjai, akiknek elérése a hagyományos csatornákon kívül (fórum, honlap, ügyfélszolgálat stb.) célzottabb munkát igényelt? (pl idősek, fiatalok, hátrányos helyzetű emberek, vállalkozók bizonyos csoportjai stb.) NINCSENEK válasz esetén a 15. kérdéssel folytassa a kitöltést!

	<ul style="list-style-type: none"> • nincsenek • vannak, éspedig ...
14	Milyen eszközökkel segítette elő a HACS az előző kérdésben definiált célcsoportok forráshoz jutását?
	Helyi felhívásokra vonatkozó kérdések
15	Voltak-e olyan helyi felhívások, amelyekre nem érkezett be a tervezett számú pályázat? Nem válasz esetén a 17. kérdés megválaszolásával folytassa a kitöltést. <ul style="list-style-type: none"> • nem • igen, éspedig
16	Ön szerint mik voltak az alacsony érdeklődés legfontosabb okai?
17	Voltak olyan felhívások, amelynek megvalósításánál problémát okozott a kérelmek nagy számú visszavonása? NEM válasz esetén a 19. kérdés megválaszolásával folytassa a kitöltést! <ul style="list-style-type: none"> • nem • igen, éspedig
18	Ön szerint mik voltak a visszavonások leggyakoribb okai?
	A HACS tevékenységeire vonatkozó kérdések
19	Részt vett-e / részt vesz-e a HACS az elmúlt 2 évben a LEADER megvalósításával kapcsolatos közös gondolkodásban, dokumentumok véleményezésében, alkalmi munkacsoportok munkájában (a rendszeres regionális értekezleteken kívül)? <ul style="list-style-type: none"> • nem • igen, éspedig
20	Végzett a HACS a kötelező szakmai beszámolók elkészítésén kívül (saját kezdeményezésre) a HFS céljainak megvalósulását mérni hivatott monitoring, vagy értékelési tevékenységet, vagy a HACS saját tevékenységére vonatkozó önértékelést? <ul style="list-style-type: none"> • nem • igen, éspedig
21	Részt vett-e / részt vesz-e az akciócsoport a LEADER-en kívüli programok, projektek előkészítésében, megvalósításában? NEM válasz esetén a 24. kérdés megválaszolásával folytassa a kitöltést!
22	Kérjük, nevezze meg azokat a LEADER-en kívüli támogatási konstrukciókat, amelyekben a HACS részt vett és jelölje meg a HACS szerepét a megvalósításban (projekt tervezés; projekt vezetés; szakmai közreműködés; elszámolások készítése; egyéb, éspedig).
23	Az Ön megítélése szerint a HACS részvétele a más programokból finanszírozott projektekben összességében mennyiben járult hozzá (1: egyáltalán nem, 5: jelentős mértékben): <ul style="list-style-type: none"> • a HACS partnerségét alkotó szervezetek tudásának gyarapodásához • a munkaszervezet tudásának gyarapodásához • a LEADER egyesület térségi beágyazottságához, kapcsolati tőkéjének gyarapodásához • a munkaszervezet térségi beágyazottságához, kapcsolati tőkéjének gyarapodásához • a HFS céljainak megvalósulásához • a HACS működésének finanszírozásához • egyéb, éspedig
	A COVID19 hatására vonatkozó kérdések
24	Kérjük, értékelje a COVID19 hatását a HFS megvalósulására! <ul style="list-style-type: none"> • kizárólag pozitív hatása van • kizárólag negatív hatása van • van pozitív és negatív hatása • nincs hatása
25	Kérjük néhány mondatban konkretizálja és indokolja a válaszát!
26	Amennyiben van egyéb meglátása, javaslata a LEADER megvalósításával kapcsolatban itt megoszthatja! Köszönjük!

6. sz. melléklet: Az O.20 mutató értékei

A TK-k kiemelt területi besorolása alapján elmondható, hogy a LEADER 19.2 alintézkedése keretén belül a 6B-n kívül jelentős

- a **2A kiemelt területbe** sorolt kisléptékű elsődleges mezőgazdasági termék előállítását megvalósító TK-k száma **(714 db TK)**;
- a **3A kiemelt területbe** sorolt élelmiszerfeldolgozást és integrációt célzó kérelmek száma **(415 db)**;
- és a **6A kiemelt területbe** sorolt nem agrárgazdasági fejlesztések száma **(2997 db)**;

A többi kiemelt terület nem jelenik meg számottevő mértékben a LEADER-ben, ezért ezekre vonatkozóan az indikátorok gyűjtése nem javasolt.

A fent felsorolt kiemelt területekre vonatkozó értékelési kérdések megválaszolásánál azonban javasolt figyelembe venni a LEADER-ből támogatott kérelmeket is. Ehhez javasolt a következő években támogatotti státuszba kerülő kérelmek kiemelt területi besorolása a 2. sz. mellékletben részletezett módszertan alapján elvégezni.

19. táblázat Az O.20 mutató értékei

1A	Az innovációnak, az együttműködésnek és a tudásbázis gyarapításának az ösztönzése a vidéki térségekben;	Mutató: Az útmutató alapján nem kell hozzá mutatót gyűjteni.
-		
1B	A kapcsolatok erősítése a mezőgazdaság, az élelmiszertermelés és az erdőgazdálkodás, valamint a kutatás és az innováció között, egyebek mellett a környezetgazdálkodás és a környezeti teljesítmény javítása céljából;	Mutató: Együttműködési műveletek száma (a 1303/2013/EU Rendelet 35. cikk (1) bek. c) pontja szerint)
A mutató értéke: 0 db. Javaslat: A mutató további gyűjtése nem javasolt.		
1C	Az egész életen át tartó tanulás és a szakképzés előmozdítása a mezőgazdasági és az erdészeti ágazatban;	Mutató: A képzésben résztvevők száma
Kizárólag a felnőttképzésben való részvételt támogató fejlesztés nem található a kifizetéssel érintett TK-k között. Olyan egyéb beruházás, amelynek része valamilyen szakképesítés megszerzése 5 db található a kifizetéssel érintett TK-k között, ebből mindössze 2 db olyan, amelyig a mezőgazdasággal vagy élelmiszerfeldolgozással kapcsolatos. Fentiek alapján megállapítható, hogy a LEADER nincs hatással az egész életen át tartó tanulás és a szakképzés előmozdítása a mezőgazdasági és az erdészeti ágazatban, ezért a mutató előállítás és további gyűjtése nem javasolt.		
2A	Valamennyi mezőgazdasági üzem gazdasági teljesítményének javítása, valamint a mezőgazdasági üzemek szerkezetátalakításának és korszerűsítésének a megkönnyítése, mindenekelőtt a piaci jelenlét, a piacorientáltság, és a mezőgazdasági tevékenységek diverzifikálásának fokozása céljából;	Mutató: A támogatott gazdaságok / kedvezményezettek száma
A mutató értéke: - 331 db TK, amely 309 db kedvezményezett. A támogatott kérelmek teljes körében a 2A elsődleges célú projektek száma szintén jelentős (714 db TK, 633 db kedvezményezett). A mutató gyűjtése javasolt.		
2B	A megfelelően képzett mezőgazdasági termelők mezőgazdasági ágazatba való belépésének megkönnyítése és ezen belül is különösen a generációs megújulás elősegítése;	Mutató: A támogatott gazdaságok / kedvezményezettek száma
A mutató értéke: 0 db kedvezményezett Javaslat: A mutató további gyűjtése nem javasolt.		
3A	Az elsődleges termelők versenyképességének javítása, mégpedig azáltal, hogy megfelelőbb módon integrálják őket az agrár-élelmiszeripari láncba a minőségrendszerek révén, a mezőgazdasági termékek	Mutató: A támogatott, vagy támogatott konstrukciókban résztvevő gazdaságok száma

	értékének növelése, valamint a helyi piacokon, a rövid ellátási láncokban, továbbá a termelői csoportokban és szervezetekben és a szakmaközi szervezetekben folytatott promóció;	
	<p>A mutató értéke: 158 db TK, amely 154 db kedvezményezett</p> <p>A HACS-ok által támogatott azon hálózat(ok) (6 db) tagjainak száma, amely az elsődleges mezőgazdasági termékek és feldolgozott élelmiszertermékek értékesítésének segítségét szolgálta minőségrendszerek és közvetlen értékesítési csatornák, rövid ellátási láncok megteremtésén keresztül: 191 résztvevő partner</p> <p>A támogatott kérelmek teljes körében a 3A elsődleges célú projektek száma szintén jelentős (415 db)</p> <p>A mutató gyűjtése javasolt.</p>	
3B	A mezőgazdasági üzemekben megvalósuló kockázatmegelőzés és -kezelés támogatása;	Mutató: A támogatott, vagy támogatott konstrukciókban résztvevő gazdaságok száma
	<p>A mutató értéke: 0 résztvevő gazdaság</p> <p>Javaslat: A mutató további gyűjtése nem javasolt.</p>	
4A	A biológiai sokféleség helyreállítása, megőrzése és javítása, beleértve a Natura 2000 területeken és a hátrányos természeti adottságokkal vagy egyéb sajátos hátrányokkal rendelkező területeken, jelentős természeti értéket képviselő gazdálkodás, valamint az európai tájak állapotának helyreállítása, megőrzése és javítása;	Mutató: Teljes terület (mezőgazdaság, erdészet)
	<p>Mindössze 2 db 4A célra irányuló fejlesztés található a kifizetéssel rendelkező fejlesztések között (támogatott kérelmek teljes körében is csak 4 db), ez alapján elmondható, hogy a LEADER nincs hatással a biológiai sokféleség és az európai tájak helyreállítására és megőrzésére, ezért a mutató gyűjtése nem javasolt</p>	
4B	A vízgazdálkodás javítása, a műtrágya- és peszticidhasználat szabályozásának javítását is beleértve;	Mutató: Teljes terület (mezőgazdaság, erdészet)
	<p>Mindössze 5 db 4B célra irányuló fejlesztés található a kifizetéssel rendelkező fejlesztések között (a támogatott kérelmek teljes körében is csak 6 db), ez alapján elmondható, hogy a LEADER nincs hatással a vízgazdálkodás javítására és a műtrágya és peszticidhasználat csökkentésére, ezért a mutató gyűjtése nem javasolt.</p>	
4C	A talajerózió megelőzése és a talajgazdálkodás javítása;	Mutató: Teljes terület (mezőgazdaság, erdészet)
	<p>Mindössze 2 db 4C célra irányuló fejlesztés található a kifizetéssel rendelkező fejlesztések között (a támogatott kérelmek teljes körében is csak 5 db), ez alapján elmondható, hogy a LEADER nincs hatással a talajerózió megelőzésére és a talajgazdálkodás javítására, ezért a mutató gyűjtése nem javasolt.</p>	
5A	A mezőgazdaság általi vízfelhasználás hatékonyságának fokozása;	Mutató: Teljes terület
	<p>Nincs kifejezetten 5A célterületre irányuló fejlesztés a kifizetéssel rendelkező kérelmek között (a támogatott kérelmek teljes körében is csak 1 db), ez alapján elmondható, hogy a LEADER nincs hatással a mezőgazdaság általi vízfelhasználás hatékonyságának fokozására, ezért a mutató gyűjtése nem javasolt.</p>	

5B	A mezőgazdaság és az élelmiszer-feldolgozó iparág általi energiafelhasználás hatékonyságának fokozása;	Mutató: Összes beruházás
Összesen 4 db olyan beruházást támogat a LEADER 19.2, amelynek elsődleges célja az energiahatékonyság javítása. Beruházás értéke: 18 544 809 Ft. Összesen 302 db beruházás tartalmaz energetikai fejlesztést. Beruházás értéke: 3 457 116 236 Ft. Ebből 2A: 11 db TK: 102 287 542 Ft 3A: 23 db TK: 258 176 230 Ft 6A: 222 db TK: 2 711 705 568 Ft 6B: 41 db TK: 341 517 249 Ft		
5C	A megújuló energiaforrások, a melléktermékek, a hulladékok, a maradékanyagok és más, nem élelmiszer jellegű nyersanyagok biogazdasági célokra történő átadásának és felhasználásának megkönnyítése;	Mutató: Összes beruházás
Összesen 22 db kifizetéssel rendelkező (a támogatott kérelmek teljes körében 44 db) 5C célra irányuló fejlesztést támogat a LEADER, 211 429 738 Ft értékben, amely alapján megállapítható, hogy a LEADER-nek nincs jelentős hatása a megújuló energiaforrások, melléktermékek felhasználására. A mutató gyűjtése nem javasolt		
5D	A mezőgazdaságból származó, üvegházhatást okozó gázok és ammónia kibocsátásának csökkentése;	Mutató: Teljes terület vagy szamosállat-egységek száma
Összesen 1 db kifizetéssel rendelkező (a támogatott kérelmek teljes körében 2 db) olyan projektet támogat a LEADER 19.2, amelynek közvetlen célja a trágyatárolás, trágyakezelés fejlesztése. A mutató gyűjtése ezért nem javasolt.		
5E	A széntárolás és -megkötés előmozdítása a mezőgazdaságban és az erdőgazdálkodásban;	Mutató: Teljes terület
A mutató értéke 0, gyűjtése nem javasolt.		
6A	A diverzifikálásnak, kisvállalkozások alapításának és fejlesztésének, valamint a munkahelyteremtésnek a megkönnyítése;	Mutató: Az útmutató alapján nem kell hozzá mutatót gyűjteni.
-		
6B	A helyi fejlesztés előmozdítása a vidéki térségekben;	Mutató: A fejlesztett szolgáltatások / infrastruktúra előnyeit élvező népesség
A mutató értéke: 1 277 384 fő (1 156 db projekt) A mutató gyűjtése javasolt.		
6C	Az információs és kommunikációs technológiák hozzáférhetőbbé tétele, használatuk előmozdítása, és minőségük javítása a vidéki térségekben	Mutató: A fejlesztett informatikai szolgáltatások / infrastruktúra előnyeit élvező népesség
-		

7. sz. melléklet: A társadalmi hatásmonitoring kérdéssora

LEADER THM KÉRDŐÍV

1 Melyik településen él Ön? _____

2 Hány éves? _____

3 Mi a neme?

4 Mi az Ön legmagasabb iskolai végzettsége?

- 1 – kevesebb, mint 8 általános
- 2 – 8 általános
- 3 – középfokú
- 4 – felsőfokú

5 Jelenleg miből származik az Ön elsődleges jövedelme?

- 1 - alkalmazott
- 2 - közfoglalkoztatott
- 3 – önfoglalkoztató, vállalkozó
- 4 - nappali tagozatos diák
- 5 - GYES-en, GYED-en vagy anyaságin van
- 6 - öregségi nyugdíjas
- 7 - rehabilitációs vagy rokkantsági ellátásban részesül, rokkantsági járadékos
- 8 - háztartásbeli
- 9 - regisztrált munkanélküli
- 10 - inaktív

6 Hogyan ítéli meg a háztartása jövedelmi helyzetét a közvetlen környezetéhez képest?

- 1 – jobb
- 2 – hasonló
- 3 – rosszabb
- 4 – nem tudom

7 Tudomása szerint a településén az elmúlt 5 évben milyen fejlesztések valósultak meg? Több válasz is jelölhető!

- 1 – vállalkozások fejlesztése
- 2 – járda vagy út javítása, fejlesztése
- 3 – óvoda vagy iskola fejlesztése
- 4 - busz/vonat vagy más tömegközlekedési megálló fejlesztése
- 5 - bolt fejlesztése
- 6 – közösségi ház / faluház fejlesztése
- 7 – temető, ravatalozó
- 8 – egyéb, éspedig: _____
- 9 – semmilyen fejlesztésről nem tudok

8 Részt vett Ön személyesen fejlesztési projekt megvalósításában? Többválasztós!

- 1 – igen, nyertes pályázóként részt vettem benne
- 2 – igen, részt vettem a megvalósításban, alvállalkozóként / fizetett munkatársként / alkalmazottként
- 3 – igen, részt vettem a megvalósításban, önkéntesen
- 4 – nem vettem részt
- 5 – nem volt a településen fejlesztés

9 Ismer-e olyan helyi vállalkozást, amelynek fejlesztése Önnek, családtagjainak, vagy a településen élő ismerőseinek munkalehetőséget teremtett, vagy annak hatására tarthatta meg a munkahelyét?

- 1 – igen
- 2 – nem
- 3 – nem tudok ilyen fejlesztésről a településen

10 Vett részt olyan programon, rendezvényen, képzésen, amelyet tudomása szerint pályázati forrásból valósítottak meg?

- 1 – volt ilyen, de nem vettem benne részt
- 2 – volt ilyen, és részt is vettem benne
- 3 – nem volt a településünkön ilyen program
- 4 – nem tudok ilyenről

11 Használja Ön a felújított épületeket / köztereket / utakat?

- 1 – igen
- 2 – nem
- 3 – nem volt a településünkön ilyen felújítás

12 Ön szerint szükség volt ezekre a fejlesztésre?

- 1 – Igen, mindegyikre
- 2 – néhányra igen
- 3 – nem volt rájuk szükség
- 4 – nem volt a településünkön fejlesztés

13 A fejlesztések változtattak az Ön mindennapi életén?

- 1 – jobb lett az életem
- 2 – nem változott az életem
- 3 – rosszabb lett az életem
- 4 – nem volt a településünkön fejlesztés

14 Ön szerint a fejlesztések változtattak a településén élő emberek mindennapi életén?

- 1 – jobb lett az életük
- 2 – nem változott az életük
- 3 – rosszabb lett az életük
- 4 – nem volt a településünkön fejlesztés

15 Hallott már a LEADER programról?

- 1 – igen és tudom, hogy miről szól
- 2 – igen, de nem tudom egészen pontosan, miről szól
- 3 – nem – *ugrás a 20. kérdésre*

16 Honnan hallott először a LEADER programról?

- 1 – a LEADER iroda munkatársaitól
- 2 – a LEADER egyesület honlapjáról
- 3 – a LEADER egyesület facebook oldaláról
- 4 – részt vettem olyan rendezvényen, amelyen a LEADER egyesület is bemutatkozott
- 5 – az önkormányzattól
- 6 – ismerősöktől, családtagoktól
- 7 – egyéb forrásból, és pedig: _____

17 Jellemzően milyen módon informálódott a programmal kapcsolatban?

- 1 – részt vettem a pályázati lehetőségekkel kapcsolatos tájékoztató fórumon
- 2 – részt vettem a pályázati lehetőségekkel kapcsolatos személyes konzultáción

- 3 – telefonon, emailen keresztül voltam kapcsolatban a LEADER iroda munkatársaival
- 4 – online felületeken tájékoztam (honlapok, közösségi média stb.)
- 5 – egyéb, éspedig: _____

18 Van-e aktív, közvetlen kapcsolata a helyi LEADER Egyesülettel?

- 1 – igen, az önkormányzat képviselőjében
- 2 – igen, civil szervezet képviselőjében
- 3 – igen, vállalkozóként
- 4 – egyéb: _____
- 5 – nincs – *ugrás a 20. kérdésre*

19 Az elmúlt 5 évben a LEADER Egyesület munkájának következtében:

	Igen, sokkal	Igen, egy kevéssel	Nem
1 – nőtt-e az Ön új társadalmi, szakmai kapcsolatainak száma?			
2 – nőtt-e azon társadalmi, szakmai kapcsolatainak száma, akikkel együttműködne céljaik elérésében?			
3 – nőtt-e azon társadalmi, szakmai kapcsolatainak száma, akikkel konkrét közös együttműködés keretében dolgoznak céljaik eléréséért?			

20 Adott be az elmúlt 5 évben pályázatot a LEADER programra?

- 1 – igen, többet is
- 2 – igen, egyet
- 3 – gondolkodtam rajta, de végül nem adtam be – *ugrás a 23. kérdésre*
- 4 – nem, soha eszembe sem jutott – *ugrás a 23. kérdésre*
- 5 – nem, hiszen nem tudom, mi ez – *ugrás a 28. kérdésre*

21 A LEADER iroda segítsége nélkül is pályázott volna?

- 1 – igen
- 2 – nem, mert nem tudtam volna a lehetőségről
- 3 – nem, mert nem tudtam volna elkészíteni a kérelmeket
- 4 – egyéb okból nem, éspedig: _____
- 5 – nem tudom

27 Eddigi tapasztalata alapján mennyire elégedett Ön a LEADER irodában dolgozó munkatársak munkájával?

- 1 – teljes mértékben elégedett vagyok
- 2 – inkább elégedett vagyok
- 3 – inkább elégedetlen vagyok
- 4 – nagyon elégedetlen vagyok

Abban, hogy a LEADER-re pályázott, volt-e szerepe annak, hogy számíthatott a LEADER iroda segítségére?

- 1 – igen
- 2 – nem

Abban, hogy a LEADER-re pályázott, volt-e szerepe annak, hogy nem tudott más, Önnek megfelelő pályázati lehetőségről?

- 1 – igen
- 2 – nem

24 Rendelkezésre álltak a LEADER iroda munkatársai, ha kérdése merült fel a pályázat kidolgozása során?

- 1 – igen, kaptam is segítséget
- 2 – igen, de érdemben nem tudtak segíteni
- 3 – igen, de nem volt rá szükségem
- 4 – nem

25 Nyert valamelyik LEADER programra beadott pályázata támogatást az elmúlt 5 évben?

- 1 – több is nyert
- 2 – egy nyert
- 3 – egy sem nyert
- 4 – még nincs döntés a pályázatomról

26 Volt olyan nyertes LEADER projektje az elmúlt 5 évben, amely megvalósult? Többválasztós!

- 1 – igen, már lezárult a megvalósítás
- 2 – igen, még folyamatban van a projekt
- 3 – igen, de visszavontam a kérelmet
- 4 – nem

23 Mi az oka annak, hogy nem adott be a LEADER-re pályázatot? Többválasztós!

- 1 – nem volt szükség támogatásra
- 2 – nem volt a fejlesztési elképzelésemnek megfelelő helyi pályázati felhívás
- 3 – túl bonyolult a pályázat
- 4 – hosszú átfutási idő
- 5 – korábbi rossz tapasztalatok miatt
- 6 – a fejlesztés utólagos finanszírozása nehézséget jelent
- 7 – a szükséges önerő nem állt rendelkezésre
- 8 – egyéb, éspedig: _____
- 9 – nem tudtam erről a lehetőségről

28 Ön szerint milyen fejlesztésekre lenne szükség az elkövetkező években az Ön településén, és annak szűkebb térségében? Többválasztós!

- 1 – munkahelyeket kellene teremteni, a helyi vállalkozásokat kellene fejleszteni
- 2 – a helyi munkavállalókat kellene képezni, segíteni
- 3 – a mezőgazdaságot kellene fejleszteni
- 4 – a természeti értékek megőrzésére kellene koncentrálni
- 5 – a helyi intézményeket (óvoda, bölcsőde, iskola stb.) kellene fejleszteni
- 6 – a helyi közösséget kellene erősíteni
- 7 – a helyi termelőket kellene támogatni
- 8 – a közlekedést kellene javítani, hogy el tudjam érni a munkahelyem
- 9 – a tömegközlekedést kellene olcsóbbá tenni, hogy megérje bejárni
- 10 – valami másra lenne szükség, éspedig: _____

29 Meg szokták hallgatni a helyi önkormányzatnál az itt élő embereket arról, hogy milyen fejlesztésre lenne szükség? Többválasztós!

- 1 – igen, lakossági fórumokon elmondhatjuk az igényeinket
- 2 – a polgármesterrel, képviselőtestületi tagokkal személyesen, közvetlenül beszélhetünk
- 3 – anonim ötletláda van kihelyezve
- 4 – települési Facebook-csoportban elmondhatjuk az igényeinket
- 5 – email-ben lehet írni a polgármesteri hivatalba arról, hogy mire lenne szükség
- 6 – telefonálni lehet a polgármesteri hivatalba arról, hogy mire lenne szükség
- 7 - egyéb, éspedig:

8 – nem tudom biztosan

30 Ha kikérik a településen élők véleményét, akkor érkezik válasz arról, hogy mi lett a sorsa a lakosság észrevételeinek?

1 – igen

2 – nem

3 – nem kérik ki a véleményünket

31 Összességében ön szerint ma a településen, ahol él, inkább jó, vagy inkább rossz irányba mennek a dolgok?

1 – határozottan jó irányba

2 – inkább jó irányba

3 – inkább rossz irányba

4 – határozottan rossz irányba

5 – is-is, jó és rossz is bizonyos tekintetben

6 – nem tudom megítélni

32 Véleménye szerint mennyire összetartóak, segítőkészek az emberek az Ön településén?

1   2   3   4   5

1 – egyáltalán nem összetartóak és segítőkészek, 5 – teljes mértékben összetartóak és segítőkészek

33 Összességében mennyire elégedett az életével?

1 – teljes mértékben

2 – inkább igen

3 – inkább nem

4 – egyáltalán nem

8. sz. melléklet: LEADER monitoring eszköz

A LEADER monitoring eszköz kialakításának **célja** a LEADER HACS-ok és az IH monitoring tevékenységének támogatása és a LEADER eredményeinek VP szintű összesíthetősége.

Az eszköz kialakításának **szempontjai**:

1. a LEADER intézkedés teljesítményét, eredményességét hatékonyan mérő néhány olyan **kulcs mutató** meghatározása és az előállítás módszertanának kidolgozása, amely **VP szinten összesíthetővé** teszi
  - a. a **HFS-ekben** meghatározott egyes leggyakoribb **célok teljesülését**
  - b. a **LEADER hozzájárulását a VP eredményeit mérő indikátorokhoz;**
2. a kulcs mutatóknak **összhangban** kell lenniük a jelenlegi Közös Monitoring és Értékelési Rendszer (**CMEF**) és/vagy a következő programozási időszak Teljesítmény Monitoring és Értékelési Keretrendszer (**PMEF**) útmutatóival.
3. a kulcs mutatók mellett **további indikátor ajánlásokat** is tartalmazzon a HACS-ok eredménykommunikációjához, amelyek tekintetében a HACS-ok szabadságát biztosítani kell annak érdekében, hogy az alkalmazott indikátorok illeszkedjenek a helyi stratégiák céljaihoz;
4. a HACS-ok **szakmai beszámolóinak** monitoring célokra is alkalmassá tétele a HACS-ok animációs tevékenységére vonatkozó és a HFS-ek céljainak teljesülését mérő kulcsindikátorok egységes tartalmú, összesíthető formában történő gyűjtésével.

Az eszköz a kiválasztott indikátorokra tartalmaz **adatgyűjtési útmutatót** az egységes értelmezés érdekében, valamint egy az útmutató alapján kialakított **excel táblát**⁶⁸ az adatok begyűjtéséhez. A kulcsindikátorokra elkészített és az alábbiakban mellékelte xls adatlapot javasolt az éves szakmai beszámolók mellékleteként bekérni.

Adatgyűjtési útmutató

A HACS **animációs tevékenységére** vonatkozó **kulcsindikátorok**

1	
A mutató megnevezése	
A HACS által szervezett események résztvevőinek száma	
Kapcsolódó CMEF és PMEF indikátorok	
-	
A mutató mértékegysége	fő
A mutató definíciója	
A HACS által szervezett események körébe beletartozik a minden olyan csoportos (háromnál több szereplős) személyes és online rendezvény, amelyet a HACS szervez. Ezek lehetnek pl. a HFS tervezéssel és a helyi felhívásokkal kapcsolatos szakmai és lakossági fórumok, a HACS működésével kapcsolatos találkozók pl. Közgyűlés, elnökségi ülés, HBB és a HACS saját projektjeinek és térségi, vagy nemzetközi együttműködés projektjeinek megvalósítása keretében rendezett események.	
A mutatóval kapcsolatosan rögzítendő adatok	
<ol style="list-style-type: none"> 1. az esemény megnevezése 2. dátuma 3. helyszíne 4. résztvevők száma 	

⁶⁸ A LEADER monitoring adatbekérő .xls tábla a ZÉJ elektronikus változatával kerül az IH-hoz benyújtásra.

5. egyéb információ (ha van)	
Vonatkozási idő	
Az aktuális beszámolási időszak teljes időtartama	
Számítási mód	
A résztvevők számát eseményenként kell megadni. A táblázat összesíti az adatokat.	
Adatforrás	
A HACS által szervezett esemény dokumentációja	
A mutató előállításához kapcsolódó speciális szempontok	
A mutató értékébe minden, a programokon részt vett személy beleszámít, így egy személy több program kapcsán is számításba kerül.	
Kapcsolódó fogalmak	
-	
Igazoló dokumentumok	
fotó, jelenléti ív (amennyiben a rendezvény jellege alapján rendelkezésre állnak)	

2	
A mutató megnevezése	
Azon rendezvények száma, ahol a résztvevő a HACS-ot képviselte	
Kapcsolódó CMEF és PMEF indikátorok	
-	
A mutató mértékegysége	db
A mutató definíciója	
A mutató értékébe minden olyan, más szervezet által szervezett esemény beleértendő, amelyen a résztvevő a HACS-ot képviselte. Ilyenek lehetnek az IH, MÁK, kormányhivatal által szervezett képzések, megbeszélések és egyéb, más intézmények által szervezett találkozók, együttműködések részeként megvalósult rendezvények, ahol a HACS a helyi partnerséget képviseli.	
A mutatóval kapcsolatosan rögzítendő adatok	
<ol style="list-style-type: none"> 1. az esemény megnevezése 2. dátuma 3. helyszíne 4. egyéb információ (ha van) 	
Vonatkozási idő	
Az aktuális beszámolási időszak teljes időtartama	
Számítási mód	
Az események számát a táblázat összesíti.	
Adatforrás	
HACS adatszolgáltatás	
A mutató előállításához kapcsolódó speciális szempontok	
-	
Kapcsolódó fogalmak	
-	
Igazoló dokumentumok	
fotó, jelenléti ív másolat (amennyiben a rendezvény jellege alapján rendelkezésre állnak)	

3	
A mutató megnevezése	
A HACS külső kommunikációjának száma	
Kapcsolódó CMEF és PMEF indikátorok	
-	
A mutató mértékegysége	db

A mutató definíciója
A mutató értékébe minden olyan megjelenés beleszámít, amellyel a HACS a Helyi Fejlesztési Stratégia megvalósítása, a HACS tevékenysége vonatkozásában információt nyújt. Beletartoznak a HACS honlapjának frissítései, fb bejegyzések, egyéb más fórumokon való írásos megjelenés.
A mutatóval kapcsolatosan rögzítendő adatok
<ol style="list-style-type: none"> 1. a megjelenő új információ témája 2. a megjelenés dátuma 3. a megjelenés helye (pl a HACS honlapja, fb profilja, más fórum konkrét megnevezése)
Vonatkozási idő
Az aktuális beszámolási időszak teljes időtartama
Számítási mód
A megjelenések számát a táblázat összesíti.
Adatforrás
HACS adatszolgáltatás
A mutató előállításához kapcsolódó speciális szempontok
-
Kapcsolódó fogalmak
-
Igazoló dokumentumok
URL

A HFS-ek céljainak megvalósulására és a LEADER programszintű hatására vonatkozó kulcsindikátorok

4	
A mutató megnevezése	
A HFS megvalósítása keretében támogatott projektek által létrehozott új munkahelyek száma	
Kapcsolódó CMEF és PMEF indikátorok	
CMEF R.24/T.23; PMEF R.31;	
A mutató mértékegysége	FTE
A mutató definíciója	
A VP LEADER intézkedéséből finanszírozott helyi fejlesztési stratégiák (HFS) keretében megvalósuló fejlesztések közvetlen eredményeként létrehozott új munkahelyek száma teljes munkaidős egyenértékben (FTE) kifejezve, nemenkénti bontásban.	
A mutatóval kapcsolatosan kérelmenként rögzítendő adatok	
<ol style="list-style-type: none"> 1. A kedvezményezett neve 2. Támogatási kérelem iratazonosító 3. A támogatási kérelemben szereplő bázisévre vonatkozó átlaglétszám 4. A támogatási kérelemben szereplő új munkahely vállalás 5. A fejlesztés lezárását követő első évben a projekt közvetlen eredményeképpen létrehozott új munkahelyek száma az FTE számolótábla⁶⁹ alapján: <ol style="list-style-type: none"> a. Az Excel tábla FTE/férfi mező kiszámolt értékét (H13 cella) írja ebbe a mezőbe. b. Az Excel tábla FTE/nő mező kiszámolt értékét (H14 cella) írja ebbe a mezőbe. 6. A fejlesztés lezárását követő első évben a támogatott szervezet átlagos statisztikai létszáma <p>Az 1-4 pontokat a TO kiküldését követően kell rögzíteni. Az 5-6 pontokat a zárókifizetést követő első évben kell rögzíteni azon kérelmek vonatkozásában, amelyeknek a zárókifizetése óta eltelt az első fenntartási éve. Az adatot az első fenntartási évre vonatkozóan kell megadni. Ebben az esetben is szükséges a 2. pont megadása is.</p>	
Vonatkozási idő	

⁶⁹ Az FTE számolótábla elérhetősége: <https://www.mvh.allamkincstar.gov.hu/tamogatasok-listazo/-/tamogatas/9372346>

Az aktuális beszámolási időszak teljes időtartama
Számítási mód
A létrehozott új munkahelyek számát a táblázat összesíti.
Adatforrás
1-4 pont: támogatási kérelem, TO; 5-6 pont: kedvezményezetti adatgyűjtés
A mutató előállításához kapcsolódó speciális szempontok
<p>Csak azt a létrehozott munkahelyet kell számolni, amely a beruházás megvalósulása után, vagyis a fejlesztés működtetése érdekében jön létre. Pl. ha a projekt egy gazdabolt kialakítása, akkor a foglalkoztatottak számába nem számít bele a tervezés és építés során alkalmazott építész, kivitelező, stb., csak az a munkahely, amely a bolt működtetésével jön létre pl. boltvezető, eladó stb.</p> <p>Az önkéntes munka nem számítható be, viszont az önfoglalkoztatás igen.</p> <p>A mutatót FTE-ben kell megadni. Ezért pl. ha egy már meglévő félmunkaidő teljes munkaidős foglalkoztatássá válik, az indikátor értéke 0,5 FTE (félmunkaidő létrehozásának számít).</p> <p>1 munkahelynek legalább egy éves vagy annál hosszabb időre szóló teljes munkaidős szerződés felel meg (pl. egy hathónapos teljes munkaidős szerződés 0,5 FTE-nek felel meg).</p> <p>A mellékelt FTE táblázatot a kedvezményezetteknek a NAV-hoz benyújtott 1041-es nyomtatvány alapján kell kitölteniük a táblázatban szereplő útmutatás alapján. Kivételt képeznek ez alól az egyéni vállalkozók és a természetes személyek (pl. őstermelők) saját magukra vonatkozó adatai. Esetükben a heti ledolgozott munkaórák becsült értékét kell megadni.</p>
Kapcsolódó fogalmak
Teljes munkaidős egyenérték: az összes munkaóra számának és a munkahelyenkénti teljes munkaidőben ledolgozott órák éves átlagának a hányadosa
Igazoló dokumentumok
-

5	
A mutató megnevezése	
A HFS megvalósítása keretében támogatott projektek által javított szolgáltatáshoz vagy infrastruktúrához jobban hozzáférő vidéki népesség aránya	
Kapcsolódó CMEF és PMEF indikátorok	
CMEF: O.20 (T22); PMEF: R.34;	
A mutató mértékegysége	%
A mutató definíciója	
A mutató célja a fejlesztett szolgáltatásokhoz és infrastruktúrához való hozzáférés javítását célzó beavatkozások által érintett vidéki lakosság számszerűsítése.	
A mutatóval kapcsolatosan kérelmenként rögzítendő adatok	
<ol style="list-style-type: none"> 1. A kedvezményezett neve 2. Támogatási kérelem iratazonosító 3. A fejlesztéssel érintett lakosság szám <p>Átfedés esetén a több lakost elérő fejlesztés lakosság számát javasolt figyelembe venni, a többi (kevesebb lakost elérő átfedő) fejlesztés esetében az érintett lakosság szám 0.</p> <p>Egy adott fejlesztés által lefedett népességet egyszer, az első kifizetés teljesülésének évében kell beszámolni a mutató értékébe.</p> <p>A mutató értéke az évek alatt kumulálódik.</p>	
Vonatkozási idő	
Az aktuális beszámolási időszak teljes időtartama.	
Számítási mód	
A vonatkozó fejlesztések hatásából részesülő vidéki lakosság / A HACs településeinek lakossága A HACs településeinek lakosság száma a HFS tervezésekor használt bázisadat, ami állandó.	
Adatforrás	

támogatási kérelmek
A mutató előállításához kapcsolódó speciális szempontok
Törekedni kell a duplikációk elkerülésére. Amennyiben egyazon településen, térségben több releváns műveletet is végrehajtanak, az érintett lakosságot csak egyszer kell figyelembe venni.
Amennyiben a támogatási kérelem egyértelműen definiálja a fejlesztett szolgáltatást vagy infrastruktúrát várhatóan igénybe vevő lakosok körét (pl egy bizonyos korosztály, nem, egyéb konkrét lehatárolás) vagy számát, azt kell figyelembe venni. Ha nem lehet egy településen belül lehatárolni az igénybe vevők körét, akkor a település legfrissebb lakónépességi adatával javasolt számolni. Amennyiben a kérelem több településre kiterjedő fejlesztést tartalmaz, az érintett települések lakónépességével (vagy azok meghatározott csoportjával) javasolt számolni.
A HFS megvalósítása keretén belül támogatott fejlesztések közül biztosítani kell a szolgáltatások és infrastruktúra kialakítását, vagy javítását célzó fejlesztések leválogathatóságát.
Nem tartoznak a mutató értékébe a rendezvények és a vállalkozások által fejlesztett tisztán jövedelemtermelő szolgáltatások (pl fodrász, autószerelő). Beletartoznak azonban az önkormányzatok és civil szervezetek fejlesztése által rendelkezésre álló vagy javuló közösségi szolgáltatások és infrastruktúra (még akkor is, ha annak használata nem ingyenes).
Kapcsolódó fogalmak
-
Igazoló dokumentumok
-

6	
A mutató megnevezése	
A szerkezetváltást és modernizációt, erőforrás-hatékonyság javítását célzó beruházási támogatásban részesülő gazdálkodók száma	
Kapcsolódó CMEF és PMEF indikátorok	
CMEF: O.20;(T4) PMEF: O.18; R.9;	
A mutató mértékegysége	db
A mutató definíciója	
A szerkezetváltást és modernizációt, erőforrás-hatékonyság javítását célzó beruházási támogatásokat biztosító beavatkozások mértékének számszerűsítése.	
A mutatóval kapcsolatosan kérelmenként rögzítendő adatok	
<ol style="list-style-type: none"> 1. A kedvezményezett neve 2. Támogatási kérelem iratazonosító 3. Ügyfél azonosító 4. Kollektív beruházás esetén a résztvevő gazdálkodók száma <p>Egy adott fejlesztést egyszer, az első kifizetés teljesülésének évében kell beszámolni a mutató értékébe. A mutató értéke az évek alatt kumulálódik.</p>	
Vonatkozási idő	
Az aktuális beszámolási időszak teljes időtartama.	
Számítási mód	
A támogatásban részesültek számát a táblázat összesíti.	
Adatforrás	
támogatási kérelmek	
A mutató előállításához kapcsolódó speciális szempontok	

Amennyiben a programozási időszakon belül egy gazdálkodó több beruházási tevékenység után kap támogatást, csak egy alkalommal kell beszámítani. Kollektív beruházások esetén a beruházás hasznát élvező összes gazdálkodót bele kell számítani a mutatóba. A HFS megvalósítása keretén belül támogatott fejlesztések vonatkozásában biztosítani kell mezőgazdasági beruházásokat tartalmazó fejlesztések leválogathatóságát.
Kapcsolódó fogalmak
-
Igazoló dokumentumok
-

7	
A mutató megnevezése	
A támogatott élelmiszer feldolgozás és marketing beruházások száma, vagy a támogatott konstrukciókban résztvevő gazdaságok száma	
Kapcsolódó CMEF és PMEF indikátorok	
CMEF: O.20;(T6) PMEF: R.10	
A mutató mértékegysége	db
A mutató definíciója	
A támogatott élelmiszer feldolgozás és marketing beruházások száma, vagy a támogatott konstrukciókban résztvevő gazdaságok száma. A mutató értékébe beleszámítandó minden olyan együttműködési beavatkozásban részt vevő gazdaság, amelynek célja pl. a helyi piacok, rövid ellátási láncok és minőségbiztosítási rendszerek népszerűsítése.	
A mutatóval kapcsolatosan kérelmenként rögzítendő adatok	
<ol style="list-style-type: none"> 1. A kedvezményezett neve 2. Támogatási kérelem iratazonosító 3. A támogatott konstrukcióban résztvevő gazdaságok száma (amennyiben releváns) <p>Egy adott kedvezményezettet egyszer, az első fejlesztése első kifizetése teljesülésének évében kell beszámolni a mutató értékébe. A mutató értéke az évek alatt kumulálódik</p>	
Vonatkozási idő	
Az aktuális beszámolási időszak teljes időtartama.	
Számítási mód	
A gazdaságok számát a táblázat összesíti.	
Adatforrás	
támogatási kérelmek	
A mutató előállításához kapcsolódó speciális szempontok	
A HFS megvalósítása keretén belül támogatott fejlesztések vonatkozásában biztosítani kell az élelmiszerfeldolgozást és marketinget tartalmazó fejlesztések leválogathatóságát.	
Kapcsolódó fogalmak	
-	
Igazoló dokumentumok	
-	

Javasolt mutatók a LEADER programszintű hatásának kimutatásához a 2021 utáni időszakra

(választható, csak azok a HACS-ok szolgáltatassák, ahol a HFS alapján eredmény várható)

8	
A mutató megnevezése	

Beruházás az erdészeti szektorba: Az erdészeti ágazat teljesítményének javítása	
Kapcsolódó CMEF és PMEF indikátorok	
CMEF: - PMEF: R.17a;	
A mutató mértékegysége	Euro
A mutató definíciója	
Az erdészeti ágazat fenntarthatóságának javítása és üzleti fejlődésének érdekében eszközölt eszköz és technológiafejlesztés összes beruházásának számszerűsítése.	
A mutatóval kapcsolatosan kérelmenként rögzítendő adatok	
<ol style="list-style-type: none"> 1. A kedvezményezett neve 2. Támogatási kérelem iratazonosító 3. A kifizetett támogatási összeg 	
A beruházás értékét a kifizetések teljesülésekor kell beszámolni a mutató értékébe. A mutató értéke az évek alatt kumulálódik.	
Vonatkozási idő	
Az aktuális beszámolási időszak teljes időtartama.	
Számítási mód	
A kedvezményezettenként kifizetett támogatási összegeket a táblázat összesíti.	
Adatforrás	
támogatási kérelmek	
A mutató előállításához kapcsolódó speciális szempontok	
A kérelmek kezelésekor biztosítani kell az erdészeti témájú kérelmek leválogathatóságát. Az erdészeti szolgáltatók fejlesztései is beleszámítanak a mutató értékébe.	
Kapcsolódó fogalmak	
-	
Igazoló dokumentumok	
-	

9	
A mutató megnevezése	
A környezettel / éghajlattal kapcsolatos teljesítmény a vidéki területeken történő beruházások révén: A környezeti fenntarthatósághoz, az éghajlatváltozás mérsékléséhez és az alkalmazkodási célokhoz hozzájáruló műveletek száma a vidéki területeken	
Kapcsolódó CMEF és PMEF indikátorok	
CMEF: - PMEF: R.23a;	
A mutató mértékegysége	projektek száma (db)
A mutató definíciója	
A vidéki területeken (és nem mezőgazdasági üzemekben) a környezet megóvását vagy a klímavédelmet szolgáló beavatkozások számszerűsítése. Magában foglalja a termelő és nem termelő beruházásokat, amelyek a környezeti és éghajlati vonatkozású előnyökre összpontosítanak.	
A mutatóval kapcsolatosan kérelmenként rögzítendő adatok	
<ol style="list-style-type: none"> 1. A kedvezményezett neve 2. Támogatási kérelem iratazonosító 	
Egy adott fejlesztést egyszer, az első kifizetés teljesülésének évében kell beszámolni a mutató értékébe. A mutató értéke az évek alatt kumulálódik.	
Vonatkozási idő	
Az aktuális beszámolási időszak teljes időtartama.	
Számítási mód	

A projektek számát a táblázat összesíti.
Adatforrás
támogatási kérelmek
A mutató előállításához kapcsolódó speciális szempontok
A kérelmek kezelésekor biztosítani kell környezeti fenntarthatóság javítását és az éghajlatváltozás csökkentését szolgáló beruházások leválogathatóságát. Beletartoznak a mutatóba a gazdálkodók nem termelő, kollektív beruházásai is, ha a gazdák nem tulajdonosai a beruházásnak.
Kapcsolódó fogalmak
-
Igazoló dokumentumok
-

10	
A mutató megnevezése	
A vidéki gazdaság „okos” átalakulása: A támogatott okos falu stratégiák száma	
Kapcsolódó CMEF és PMEF indikátorok	
CMEF: - PMEF: R.33	
A mutató mértékegysége	stratégiák száma (db)
A mutató definíciója	
Az „Intelligens falvak” stratégiák vagy a KAP támogatással fejlesztett és/vagy megvalósított projektek számszerűsítése.	
A mutatóval kapcsolatosan kérelmenként rögzítendő adatok	
<ol style="list-style-type: none"> 1. A kedvezményezett neve 2. Támogatási kérelem iratazonosító <p>Egy adott stratégiát az első kifizetése teljesülésének évében kell beszámolni a mutató értékébe és csak egyszer. A mutató értéke az évek alatt kumulálódik.</p>	
Vonatkozási idő	
Az aktuális beszámolási időszak teljes időtartama.	
Számítási mód	
A kapcsolódó támogatási kérelmek számát a táblázat összesíti.	
Adatforrás	
támogatási kérelmek	
A mutató előállításához kapcsolódó speciális szempontok	
A kérelmek kezelésekor biztosítani kell az okos falu stratégiák megvalósulását szolgáló fejlesztések leválogathatóságát.	
Kapcsolódó fogalmak	
<p>Az okos falvak olyan vidéki közösségek, amelyek elősegítik azokat a helyi kezdeményezéseket, amelyek gyakorlati megoldásokat keresnek gazdasági, társadalmi és/vagy környezeti kihívásokra és kihasználják az új lehetőségeket, adott esetben a digitális technológiák felhasználásával.</p> <p>Az okos falvak kapcsolódhatnak falvak hálózatának központjához, amely számos szolgáltatást nyújt és közelebb hozza a létesítmények által nyújtott lehetőségeket az emberekhez.</p> <p>A jelenlegi programozási időszakban a támogatott projektek között szerepelt közösségi munkahelyek vidéki hálózata, okos otthoni gondozást tartalmazó e-egészségügyi projekt az idősek számára, a mezőgazdasági termelők és a vidéki vállalkozók digitális képzése, valamint a telekocsi szolgáltatást segítő online platform. Ezek a projektek beleillenek az okos falu stratégiák projektjeibe. Az okos falvakról bővebben az alábbi dokumentumban olvashat: Hogyan lehet támogatni a vidéki közösségeket hatékonyan erősítő okos falvak stratégiákat? https://enrd.ec.europa.eu/sites/default/files/enrd_publications/publi-enrd-rr-26-2018-en.pdf</p>	

Igazoló dokumentumok
-

11	
A mutató megnevezése	
A társadalmi befogadás előmozdítása: A támogatott társadalmi befogadási projektek által érintett vidéki lakosság aránya	
Kapcsolódó CMEF és PMEF indikátorok	
CMEF: - PMEF: R.35	
A mutató mértékegysége	%
A mutató definíciója	
A támogatott társadalmi befogadási projektek résztvevőinek számszerűsítése.	
A mutatóval kapcsolatosan kérelmenként rögzítendő adatok	
<ol style="list-style-type: none"> 1. A kedvezményezett neve 2. Támogatási kérelem iratazonosító 3. A támogatási kérelemben szereplő potenciális érintettek/résztvevők száma 4. A megvalósítást követően a projektben érintettek/résztvevők száma <p>Egy adott fejlesztést egyszer, a zárókifizetés teljesülésének évében kell beszámolni a mutató értékébe.</p> <p>Az adatrögzítés időpontja az 1-3 pont vonatkozásában a TO kiküldésének éve, a 4. pont vonatkozásában a záró kifizetési kérelem éve. A 4. pont töltése esetén szükséges a 2. pont kitöltése is.</p> <p>A mutató értéke az évek alatt kumulálódik.</p>	
Vonatkozási idő	
Az aktuális beszámolási időszak teljes időtartama.	
Számítási mód	
A releváns műveletekben érintettek száma / a HACCS településeinek lakosság száma	
Adatforrás	
támogatási kérelmek	
A mutató előállításához kapcsolódó speciális szempontok	
<p>A támogatási kérelemnek tartalmaznia kell a projekttel érintettek/projektben résztvevők várható számát.</p> <p>A célcsoportba tartozhatnak munkaerőpiaci szempontból hátrányos helyzetű emberek: alacsony iskolai végzettségűek, szakképzetlenek, 25 év alatti fiatalok és pályakezdők, 50 feletti, GYES-ről / GYED-ről visszatérők, foglalkoztatást helyettesítő támogatásban részesülők, tartós munkanélküliséggel veszélyeztetettek, megváltozott munkaképességűek, fogyatékkal élők, a legalább 24 hónapja munkanélküliek, romák. Oktatási szempontból hátrányos helyzetű, vagy halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek és fiatalok. A fentiekén kívüli egyéb, a helyi felhívásban definiált, az adott térségben indokoltan hátrányos helyzetűnek számító csoport.</p>	
Kapcsolódó fogalmak	
-	
Igazoló dokumentumok	
-	

12	
A mutató megnevezése	
A KAP által támogatott vidéki vállalkozások száma, beleértve a biomassza alapú gazdasági vállalkozásokat	
Kapcsolódó CMEF és PMEF indikátorok	

CMEF: - PMEF: R.32	
A mutató mértékegysége	db vállalkozás
A mutató definíciója	
<p>A KAP által támogatott vidéki vállalkozások, beleértve a biomassa alapú gazdasági vállalkozásokat, számszerűsítése. Nem csak az újonnan induló vállalkozások számítandók a mutató értékébe. Nem tartoznak bele a mezőgazdasági vállalkozások.</p> <p><i>A biomassa alapú gazdaság minden olyan ágazatra és rendszerre kiterjed, amely biológiai erőforrásokra támaszkodik (állatokra, növényekre, mikroorganizmusokra és az azokból származó biomasszára, beleértve a szerves hulladékot is), azok funkcióira és elveire. Ez magában foglalja és összekapcsolja: a szárazföldi és tengeri ökoszisztémákat és az általuk nyújtott szolgáltatásokat; minden elsődleges termelési ágazatot, amely biológiai erőforrásokat használ és állít elő (mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, valamint minden olyan gazdasági és ipari ágazat, amely biológiai erőforrásokat és folyamatokat használ fel élelmiszerek, takarmányok, biomassa alapú termékek, energia és szolgáltatások előállítására).</i></p> <p><i>Ebbe a mutatóba nem tartoznak bele a támogatott mezőgazdasági vállalkozások (gazdaságok), hanem csak azok a vállalkozások, amelyek a mezőgazdaság és az erdőszet termékeiből és melléktermékeiből további értéket teremtenek. Ez általában a következőket tartalmazza:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Élelmiszerek betakarítás utáni utómunkái, kondicionálása, feldolgozása vagy tárolása</i> • <i>A melléktermékek gyűjtése, logisztikája, tárolása vagy kondicionálása</i> • <i>További átalakításra alkalmas biomassa alapú termékek és anyagok, bioenergia vagy köztes termékek előállítása.</i> • <i>Élelmiszeri veszteségek és élelmiszer-hulladék értékessé tétele</i> • <i>Tápanyagok és / vagy szerves anyagok visszanyerése és újrafelhasználása a mezőgazdaságban és az erdőszetben</i> <p><i>A tevékenységeknek nyilvánvalóan hozzá kell járulniuk a KAP célkitűzéseéhez, nevezetesen a foglalkoztatás, a növekedés, a társadalmi befogadás és a helyi fejlődés elősegítéséhez a vidéki térségekben, a gazdálkodók számára méltányos jövedelem biztosításával és az értéklánc hatalmának kiegyensúlyozásával.</i></p>	
A mutatóval kapcsolatosan kérelmenként rögzítendő adatok	
<ol style="list-style-type: none"> 1. A kedvezményezett neve: 2. A támogatási kérelem iratazonosítója: 3. A benyújtást megelőző évben a mezőgazdasági tevékenységből származó árbevétel aránya (%): 4. A fejlesztés biomassa alapú gazdasághoz tartozik? I/N <p>Egy adott vállalkozást egyszer, az első kifizetés teljesülésének évében kell beszámolni a mutató értékébe.</p> <p>A mutató értéke az évek alatt kumulálódik.</p>	
Vonatkozási idő	
Az aktuális beszámolási időszak teljes időtartama.	
Számítási mód	
Adatforrás	
támogatási kérelmek	
A mutató előállításához kapcsolódó speciális szempontok	
-	
Kapcsolódó fogalmak	
-	
Igazoló dokumentumok	

-	
13	
A mutató megnevezése	
A KAP beruházási támogatásban részesülő vállalkozások aránya, amelyek hozzájárulnak az éghajlatváltozás mérsékléséhez és az ahhoz való alkalmazkodáshoz, valamint a megújuló energiaforrások vagy a biomassza-termeléshez	
Kapcsolódó CMEF és PMEF indikátorok	
CMEF: - PMEF: R.16a	
A mutató mértékegysége	%
A mutató definíciója	
<p>Számszerűsíteni az éghajlatváltozáshoz, az éghajlatváltozás mérsékléséhez és az ahhoz való alkalmazkodáshoz, valamint a megújuló energiaforrásokhoz vagy a bioanyagok előállításához kapcsolódó beruházási támogatást nyújtó beavatkozások arányát.</p> <p>A mutató magában foglalja a nem termelő és termelő beruházásokat, amelyek az éghajlattal kapcsolatos előnyökre összpontosítanak (pl. víz és energia megtakarítás, ökológiai csomagolás, hulladékcsökkentés). Bizonyos esetekben csak egy beavatkozáson belüli bizonyos műveletek lehetnek érintettek.</p>	
A mutatóval kapcsolatosan kérelmenként rögzítendő adatok	
<ol style="list-style-type: none"> 1. A kedvezményezett neve 2. A támogatási kérelem iratazonosítója 3. Az ügyfél azonosítója: 4. A benyújtást megelőző évben a mezőgazdasági tevékenységből származó árbevétel aránya (%): 5. Az éghajlatváltozás mérsékléséhez és az ahhoz való alkalmazkodáshoz, valamint a megújuló energiaforrások alkalmazásához, előállításához vagy a biomassza-termeléshez kapcsolódó beavatkozás megnevezése: pl energiaellátás korszerűsítése megújuló energiaforrással, hulladékcsökkentés) <p>Egy adott vállalkozást egyszer, az első kifizetés teljesülésének évében kell beszámolni a mutató értékébe.</p> <p>A mutató értéke az évek alatt kumulálódik.</p>	
Vonatkozási idő	
Az aktuális beszámolási időszak teljes időtartama.	
Számítási mód	
A támogatott (mikro)vállalkozások száma / a HACS területén működő (mikro)vállalkozások száma	
Adatforrás	
támogatási kérelmek	
A mutató előállításához kapcsolódó speciális szempontok	
-	
Kapcsolódó fogalmak	
-	
Igazoló dokumentumok	
-	

A HFS-ekben, szakmai beszámolókbán **gyakori mutatók**

14	
A mutató megnevezése	
Új termék, szolgáltatás létrehozása	

Kapcsolódó CMEF és PMEF indikátorok	
CMEF: - PMEF: -	
A mutató mértékegysége	db
A mutató definíciója	
A támogatott vállalkozások vonatkozásában a támogatás által létrehozott új termékek, szolgáltatások számszerűsítése.	
A mutatóval kapcsolatosan kérelmenként rögzítendő adatok	
<ol style="list-style-type: none"> 1. A kedvezményezett neve: 2. A támogatási kérelem iratazonosítója: 3. Az új termék, vagy szolgáltatás darabszáma: 4. A benyújtást megelőző évben a mezőgazdasági tevékenységből származó árbevétel aránya (%): <p>Az adatokat a zárókifizetés évében kell rögzíteni.</p>	
Vonatkozási idő	
Az aktuális beszámolási időszak teljes időtartama.	
Számítási mód	
-	
Adatforrás	
támogatási kérelmek	
A mutató előállításához kapcsolódó speciális szempontok	
-	
Kapcsolódó fogalmak	
-	
Igazoló dokumentumok	
-	

15	
A mutató megnevezése	
Az együttműködésekbe bevont partnerek száma	
Kapcsolódó CMEF és PMEF indikátorok	
CMEF: - PMEF: -	
A mutató mértékegysége	db
A mutató definíciója	
A támogatott fejlesztések vonatkozásában a fejlesztés megvalósításában vagy működtetésében valós együttműködést vállaló partnerek számszerűsítése.	
A mutatóval kapcsolatosan kérelmenként rögzítendő adatok	
<ol style="list-style-type: none"> 1. A kedvezményezett neve: 2. A támogatási kérelem iratazonosítója: 3. Az együttműködő partnerek száma: <p>Az adatokat a zárókifizetés évében kell rögzíteni.</p>	
Vonatkozási idő	
Az aktuális beszámolási időszak teljes időtartama.	
Számítási mód	
-	
Adatforrás	
támogatási kérelmek	
A mutató előállításához kapcsolódó speciális szempontok	

Az együttműködésre vonatkozó feltételeket (mi számít együttműködésnek) a helyi felhívások definiálják. Azon támogatási kérelmekben szereplő együttműködő partnerek száma rögzítendő, amelyek erre a szempontra a tartalmi értékelés során pontot kaptak.
Kapcsolódó fogalmak
-
Igazoló dokumentumok
-

16	
A mutató megnevezése	
Rendezvényeken, táborokban, tudásátadást szolgáló akciókban, képzéseken résztvevők száma	
Kapcsolódó CMEF és PMEF indikátorok	
CMEF: - PMEF: -	
A mutató mértékegysége	fő
A mutató definíciója	
A támogatott rendezvényeken, táborokban, tudásátadást szolgáló akciókban, képzéseken résztvevők számszerűsítése. Azokat a fejlesztéseket javasolt figyelembe venni, amelyek elsődleges célja a tudásátadás. Nem tartoznak bele a beruházások kiegészítéseként elvégzett képzések.	
1.	
A mutatóval kapcsolatosan kérelmenként rögzítendő adatok	
<ol style="list-style-type: none"> 1. A kedvezményezett neve: 2. A támogatási kérelem iratazonosítója: 3. Az esemény besorolása: rendezvény / tábor / szakképesítést nyújtó képzés / egyéb tudásátadás / egyéb 4. Az esemény megnevezése: 5. A tudásátadás témája (amennyiben releváns): hagyomány, kultúra, helyi identitás / kézművesség / egészség, sport, életmód, gasztronómia / környezet- és természetvédelem / vállalkozói készségek / háztartás gazdálkodás / mezőgazdaság / élelmiszer feldolgozás / erdészet / minőségi rendszerek / IT / kommunikáció / turizmus / építőipar / gépkezelés / egyéb 6. A résztvevők száma: 	
Az adatokat a zárókifizetés évében kell rögzíteni.	
Vonatkozási idő	
Az aktuális beszámolási időszak teljes időtartama.	
Számítási mód	
-	
Adatforrás	
támogatási kérelmek	
A mutató előállításához kapcsolódó speciális szempontok	
Amennyiben a támogatott esemény hátrányos helyzetű embereket céloz, úgy a résztvevők száma a 11. mutatóba számolandó, ebbe nem.	
Kapcsolódó fogalmak	
-	
Igazoló dokumentumok	
-	

20a. A CLLD megközelítés hozzáadott értékének értékelése, 20b. HACCS szintű értékelés

ESETTANULMÁNY - Rinya-Dráva Szövetség

RINYA-DRÁVA
SZÖVETSÉG

Tartalomjegyzék

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE.....	3
BEVEZETÉS.....	4
A tematikus értékelés célja.....	4
Az esettanulmányok illeszkedése a tematikus értékelési kérdések megválaszolásához (mátrix).....	4
Módszertan.....	7
HACS RÖVID ISMERTETÉSE (1 oldal)	7
A HACS története, változások az előző időszakhoz képest (forrás: interjúk)	7
Tagtelepülések bemutatása – általános gazdasági, demográfiai és infrastrukturális jellemzők (forrás: HFS)	8
Jelenlegi működési keretek és a munkaszervezet ismertetése (szervezet, munkatársak létszáma, feladata, annak változásai. Forrás: interjúk).....	10
A HELYI FEJLESZTÉSI STRATÉGIA BEMUTATÁSA (1-2 oldal)	10
HFS elkészítésének részletes leírása, pályázati kiírások előkészítésének és megjelenésének, kezelésének folyamatai (Forrás: interjúk).....	10
A HFS-ben rögzített célok (Forrás: HFS).....	11
Fókuszterületek (Forrás: HFS).....	11
Beavatkozási logika (Forrás: HFS)	11
Cselekvési terv (Forrás: HFS).....	12
Pályázati kiírások elemzése (tervezett intézkedések és valós kiírások, kiírások száma intézkedésenként, megvalósult projektek száma intézkedésenként, forrásfelhasználás, fókuszterületi besorolás. Forrás: Excel – elemzés, ábrák!).....	13
HFS felülvizsgálatának ideje, módja, célja, eredménye (Forrás: interjúk, HFS).....	13
A LEADER INTÉZKEDÉS MEGVALÓSULÁSÁNAK ELŐREHALADÁSA (2-3 oldal)	14
Az előző időszaktól a jelenlegi programozási időszakba történő átmenet bemutatása (szervezeti változások, finanszírozás, HR, makró- és mikroökonomiai változások, az azokra adott válaszok. Forrás: interjúk)	14
HACS humán erőforrásának alakulása: szerepek, feladatmegosztás, kapacitástervezés és -felhasználás módja (Forrás: interjúk).....	14
Eljárásrend részletes bemutatása (Forrás: interjúk)	14
Animátori, közösségépítő szerep betöltése: animátori tevékenységek bemutatása, aktivitás időrendi változásai, külső és belső tényezők (Forrás: interjúk).....	17
A HFS specifikus céljainak megvalósulásának értékelése (Forrás: interjúk, beszámolók).....	18
A LEADER HELYI FEJLESZTÉSEKBE TÖRTÉNŐ ELŐMOZDÍTÓ SZEREPE.....	22

A LEADER szerepe és eredményei a foglalkoztatás-bővítés területén: mennyire volt fókuszban, hogyan jelent meg a pályázati kiírásokban, hogyan reagáltak le a pályázók, milyen valós hatások diagnosztizálhatóak számszerűen és jó példákkal bemutatva. (Forrás: interjúk)	22
Szinergia más foglalkoztatás-bővítést szolgáló jogcímekkel, egyéb OP-ből finanszírozott projektekkel, jó példák bemutatása (Forrás: interjúk)	23
A fejlesztési források elérhetősége és követelményrendszere; a forrásfelhasználás mikéntje: HACS szerepe, HACS hozzáadott értéke (Forrás: interjúk)	24
A LEADER HOZZÁJÁRULÁSA AZ EU 9. TEMATIKUS CÉLJÁNAK TELJESÜLÉSÉHEZ (1 oldal)	25
A HACS által lefedett térség jellemzése a társadalmi befogás, szegénység, hátrányos helyzetű célcsoportok részletes elemzésén keresztül (Forrás: HFS, interjúk)	25
HACS TAGOK AKTIVITÁSA, EGYÉB PARTNERSÉGEK KIALAKÍTÁSA, HELYI IDENTITÁS, BIZALOM SZINTJÉNEK ELEMZÉSE (2 oldal)	25
HACS tagság változása, aktivitása a pályázati ciklusok ütemében és ettől független okokból (Forrás: interjúk)	25
A HACS szerepe a térség fejlesztéspolitikájában, térségi együttműködések, pályázókkal és kedvezményezettek való kapcsolat, bizalmi viszony elemzése (Forrás: interjúk).....	26
A LEADER keretében létrehozott formális és informális hálózatok bemutatása (Forrás: interjúk).....	26
Az intézmények és a helyi társadalom közötti együttműködés minősége (Forrás: interjúk)	22
LEADER SEGÍTSÉGÉVEL LÉTREJÖTT EGYÜTTMŰKÖDÉSEK, INNOVATIVITÁS ÉS ÁGAZATOK KÖZÖTTI KOOPERÁCIÓ (1-2 oldal)	27
Több szereplő együttműködésével létrejött fejlesztések, innovatív és ágazatok közötti fejlesztések bemutatása: ha volt ilyen, részletes bemutatás, elősegítő tényezők / ha nem volt ilyen, ennek okai. (Forrás: interjúk)	27

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. táblázat: A különböző pályázati kiírásokra beérkezett, lekötött és kifizetett támogatások száma és költsége	13
2. táblázat: A kérelemkezelés állomásai a Rinya-Dráva HACS esetében.....	16
3. táblázat: Átfogó és specifikus célok, eredménymutatók megvalósulásának összefoglaló táblázata ..	22

BEVEZETÉS

A tematikus értékelés célja

Jelen esettanulmány az Agrárminisztérium megbízásából, a „20a. A CLLD megközelítés hozzáadott értékének értékelése 20b. HACS szintű értékelés” tematikus értékelési feladat keretében készült el.

Az értékelés célja a VP 2014-2020 program vonatkozó intézkedéseinek relevancia, hatékonyság, eredményesség és hatásosság szempontokat figyelembe vevő vizsgálata a VP végrehajtás, valamint a következő időszaki tervezés továbbfejlesztése érdekében.

Az értékelési feladat célja a VP értékelési terve alapján

1. annak bemutatása, hogy a téma szempontjából releváns 19. intézkedés (M19) - a „LEADER helyi fejlesztésre (közösségvezérelt helyi fejlesztésre) irányuló támogatás” - megvalósítása eredményezett-e és ha igen milyen mértékben és módon olyan hozzáadott értéket, amely hagyományos, központilag meghirdetett pályázati intézkedések megvalósítása során nem jött volna létre;
2. annak bemutatása, hogy milyen mértékben teljesülnek a LEADER helyi fejlesztési stratégiákban (HFS) meghatározott célok;

Az értékelési feladat további célja:

3. a LEADER intézkedés más kiemelt területekhez történő hozzájárulásának számszerűsítése;
4. az ex post értékelés 17-es értékelési kérdése megválaszolásának segítése;
5. a KAP stratégiai tervezés segítése a LEADER témájú kérdések vonatkozásában.

Az esettanulmányok illeszkedése a tematikus értékelési kérdések megválaszolásához

Az értékelés során az esettanulmányok a következő értékelési kérdések megválaszolásához járulnak hozzá, a következő adatkörökkel és – tartalmakkal.

1. A LEADER intézkedés megvalósításának előrehaladása
Mutató/adatkör: Az előrehaladást segítő és akadályozó tényezők
Adat tartalma: A projektmegvalósítást segítő és hátráltató tényezők

2. (CEQ17.) A vidékfejlesztési program keretében végrehajtott intézkedések milyen mértékben mozdították elő a vidéki térségekben a helyi fejlesztéseket?
Mutató/adatkör: R24 / T23: a támogatott projektek (LEADER) által létrehozott munkahelyek (6B kiemelt terület)
Adat tartalma: A foglalkoztatás-bővítés mennyire fontos szempontként jelent meg a fejlesztési ötletek és a pályázatok megvalósítása során, a foglalkoztatás ösztönzésének módja, akadályai, eredményei, nettó hatás árnyalása
Mutató/adatkör: A LEADER program szerepe a helyi fejlesztések előmozdításában

Adat tartalma: A LEADER program konkrét előnyei és eredményei a helyi fejlesztések generálásában, tervezésében és megvalósításában

3. Milyen mértékben és módon járult hozzá a LEADER az EU 9. Tematikus céljának - a társadalmi együttműködés erősítése és a szegénység, valamint a hátrányos megkülönböztetés elleni küzdelem - a teljesüléséhez?

Adatkör: A társadalmi befogadás erősítését, a szegénység újra termelődésének és a hátrányos megkülönböztetésnek a csökkentését szolgáló fejlesztések aránya

Adat tartalma: A társadalmi befogadás erősítésének és a hátrányos helyzet csökkentésének módja, akadályok, eredmények

Adatkör: A HACS-ok részvétele társadalmi befogadás erősítését, a szegénység újra termelődésének és a hátrányos megkülönböztetésnek a csökkentését szolgáló, más OP-ból finanszírozott fejlesztésekben

Adat tartalma: Egyéb OP-vel (TOP, GINOP, EFOP) való együttműködés mértéke, az azt elősegítő és akadályozó tényezők, konkrét eredmények

4. A HACS-ok közreműködésével könnyebbé vált-e a kedvezményezettek számára a forráshoz jutás? Olyan kedvezményezetteket is sikerült aktivizálni, forráshoz juttatni, aki egyébként nem pályázott volna, es/vagy akiknek a hagyományos, horizontális pályázati rendszerben nagy valószínűséggel nem lett volna erre lehetősége/esélye?

Adatkör: A kedvezményezettek körének specifikumai

Adatkör: HACS munkaszervezet humán kapacitásának alakulása

Adat tartalma: foglalkoztatottak számának alakulása, a HACS munkaszervezetében dolgozók szakmai tapasztalatai; az animációra fordított munkaidő aránya, a munkaszervezetben dolgozók társadalmi tőkéje

Adatkör: A HACS beágyazottsága, hasznossága, a HACS működésének és az alkalmazott eljárásrendnek a hatása a potenciális kedvezményezettek aktivizálására, a forráshoz jutására, illetve a helyi fejlesztési folyamatokra

5. Olyan helyi szükségletek kielégítésére nyújtott lehetőséget a LEADER (alulról jövő kezdeményezések), amelyeket más intézkedések vagy programok nem támogatnak?

Adatkör: A fejlesztési források elérhetősége és követelményrendszere

Adat tartalma: A fejlesztési forrásokról szóló információk, pályázati kapacitás elérhetősége a helyi közösségekben, pályázás akadályai

6. A HACS munkássága és a LEADER-ből finanszírozott fejlesztések milyen mértékben javították a helyi kormányzást, erősítették a helyi/térségi szerveződések és kapcsolatokat, a térséghez/közösséghez tartozást, az aktív, öntevékeny hozzáállást?

Adatkör: HACS tagok aktivitása, egyéb partnerségek kialakulása, helyi identitás, bizalom szintje

Adat tartalma: aktív HACS tagok számának, aktivitásának alakulása, HACS konzultációk száma, gyakorisága, együttműködésen alapuló társadalmi innovációk száma, közösségi kezdeményezések száma, jellege, szereplői, hatása

7. Hozzájárult-e a LEADER a vidéki térségekben a kormányzás és a többszintű kormányzás minőségének javulásához?

Adatkör: Az intézmények és a helyi társadalom közötti együttműködés minősége

Adat tartalma: intézmények közötti interakciók gyakorisága, minősége, a helyi közösség tagjainak helyi ügyekkel kapcsolatos döntési jogköre, a civil társadalom szerepének mértéke a helyi döntéshozatalban

8. A HACS hozzájárult-e tartós hálózatok kialakulásához?

Adatkör: A LEADER keretében létrehozott formális és informális hálózatok

Adat tartalma: hálózatok típusa, száma, részt vevő HACS-ok száma

9. A LEADER segítette-e életre hívni olyan fejlesztéseket, amelyek több szereplő együttműködésével valósulnak meg, vagy amelynek eredményéből a közvetlen kedvezményezett kivül más helyi szereplő is részesül (más gazdasági szereplő számára is bevételt teremt, életminőséget növel stb.)?

Adatkör: Addicionális indikátor: A LEADER keretében létrejött együttműködések száma, minősége

Adat tartalma: az együttműködés ösztönzésének módja, az azt elősegítő tényezők, akadályok, eredmények, az eredmények láthatósága az érintettek számára, hazai és nemzetközi együttműködések hozzáadott értéke, akadályai, eredmények

10. A LEADER hatására létrejöttek-e több ágazatot érintő fejlesztések, illetve segítette-e újszerű, innovatív megoldások fejlesztések megvalósulását?

Adatkör: Addicionális indikátor: Az innovatívnak minősített fejlesztések aránya a HFS-ek keretén belül megvalósuló fejlesztéseken belül

Adat tartalma: Az innovativitás fogalmának értelmezése az egyes szereplők szemszögéből, az innovativitás ösztönzésének módja, elősegítő tényezők, akadályok, konkrét eredmények
Adatkör: Ágazatok közötti integráció
Adat tartalma: Az ágazatok közötti integráció ösztönzésének módja, az azt elősegítő tényezők, akadályok, eredmények

11. Milyen módon segítették egyéb más programok a LEADER hozzáadott érték érvényre jutását?
Adatkör: Egyéb programok szerepe a LEADER hozzáadott érték érvényre jutásában
Adat tartalma: LEADER HACS-ok részvétele más programok által finanszírozott projektekben, projektek egymásra épülése, tevékenység típusok, hozadékok, akadályok.

12. Milyen mértékben teljesültek a helyi fejlesztési stratégiákban tervezett célok? Mely tényezők segítik és melyek akadályozzák a célok teljesülését? Milyen eszközöket alkalmaznak a HACS-ok a HFS-ek céljai teljesülésének mérésére?
Adatkör: HFS-ek specifikus céljai és a célok teljesülését mérő mutatók
Adat tartalma: HFS-ek céljai, számszerűsített eredmény- és kimeneti indikátorok; HFS-ek felülvizsgálatának módja (időrend, szereplők, eredményei)

Módszertan

A terepmunka 2020 december 4.-e és 2021 március 11.-e közt zajlott. Három alkalommal, december 4.-én és január 26.-odikán és 27.-én személyes interjúk készültek, március 11.-én pedig a vírushelyzet miatt online beszélgettünk. Összesen 13 interjút készítettünk, amiből kettő készült a munkaszervezettel és a munkaszervezet-vezetővel. Két interjú készült befolyásos polgármesterekkel és ugyanígy két interjú készült jelentős civil szervezetek képviselőivel. Emellett három fontos, jelentős munkáltatót kerestünk meg, illetve egy turisztikai vállalkozót, akinek nyertes pályázata volt. Összesen hat kedvezményezett készítettünk interjút, akiknek összesen 10 pályázata volt. Beszéltünk továbbá egy pályázóval, aki nem nyert támogatást. Egy-egy interjú készült továbbá a Biztos Kezdet Gyerekház egyik munkatársával és a barcsi CLLD munkaszervezet-vezetőjével.

HACS RÖVID ISMERTETÉSE

A HACS története, változások az előző időszakhoz képest

A HACS 2008 óta működik, jelenleg 200 tagja van, ebből kb. 50-en igazán aktívak. Az elnökség 10 fős létszámmal indult, de az idők során sokat változott, jelenleg 7-en vannak (civil szféra (2 fő)- vállalkozói szféra (3 fő)- és közsféra (2 fő)). Változás az előző időszakhoz képest, hogy a HACS területét képező két járás (Nagyatádi és Barcsi) székhelye közül a 2007-13-as időszakban Barcs még akcióterületnek számított, de 2014-20-as időszakra, a 120 fő/km² szabály törlése miatt kiesett a pályázati területből. Ezt

sokszor nehéz volt elmagyarázni a potenciális pályázóknak (a két város hasonló méretű, sok valójában nem helyben lakó lakossal - pl. egyetemisták, más városban, vagy külföldön dolgozók). A településszerkezet is olyan, hogy a központi városokhoz kisebb falusias települések csatlakoznak közigazgatási szempontból, de ezek akár 3-4 km-re is lehetnek a várostól. A vidékre jellemző tevékenységek megvannak, viszont mégsem tudnak pályázni, mert hivatalosan a városi közigazgatás részét képezik. Emellett folyamatosan csökken is a népesség (évi kb. 1% csökkenés). Valószínűsíthető, hogy a következő időszakra Barcs is bekerül visszakerül majd a 10.000 fő alatti kategóriába. A HFS céljainak megvalósítását jelentősen megnehezítette a két kisváros kiszorulása a jogosult települések köréből. Ennek oka, hogy a vállalkozók és az egyesületek jelentős része jellemzően a kisvárosokban működik, de az egész térségnek szolgáltatnak és a létszám korlát miatt kiesik a potenciális pályázók köréből). Emellett két új település, Lad és Patosfa csatlakozott az előző időszakhoz képest. Járási szempontból ide tartoznak, habár nekik a két másik járásközpont jobban elérhető (Kadarkút, Szigetvár), a közlekedési feltételek miatt és a hagyományok szerint is inkább oda kapcsolódnak. A HACS váltás oka az volt, hogy a két falu az előző időszakban nem nyert támogatást a LEADER-ből és azt remélték, hogy az 'új HACS-nál több szerencséjük lesz'.

Tagtelepülések bemutatása – általános gazdasági, demográfiai és infrastrukturális jellemzők

A Rinya-Dráva Szövetség a Barcsi és a Nagyatádi járás 42 települését foglalja magába a járásközpontok kivételével (Barcs és Nagyatád) 1.343,54 km² (TEIR, 2019) területen. A térség településeit tekintve döntő a kistelepülések túlsúlya, hiszen nemcsak az 1 000 fő alatti települések aránya (78,57%), hanem az 500 fő alatti falvak megoszlása (47,62%) is jelentős a térségben. A lakosság szám szerinti kategóriákat tekintve 2 törpefalu, 18 aprófalu, 13 kistalu, 7 középfalu és 2 nagyfalva található, így ez alapján is igazolódik a térségre jellemző aprófalvas településszerkezet. Mindezekből 13 zsáktelepülés. A Nagyatádi járás települései a fejlesztendő kategóriába tartoznak, míg a Barcsi járás települései a komplex programmal fejlesztendő kategóriába lettek besorolva (városokkal együtt értve). Az akciócsoport perifériális elhelyezkedésű, Somogy megye déli részén, a horvát határ mentén található. A Dráva, mint fizikai határ miatt még nehezebb a térség megközelítése, a térségében kb. 60km-es határszakaszon egyetlen határátkelő található, Baracson. A főbb közlekedési útvonalak (autópálya, gyorsforgalmi út) nem érintik a térséget és a vasúti infrastruktúra is kifejezetten gyenge.

A térség természeti adottságainak szempontjából a szántóterületek jelentős része az országos átlag alatti, 10-20 AK értékkel rendelkezik. Emellett a földterületek talajsavanyosodásra érzékenyek. A térségre vegyes területfelhasználás és erdőgazdálkodás jellemző, az erdőterületek a térség mezőgazdaságilag hasznosított területének 43,5%-át teszik ki, ami meghaladja a 20,8%-os országos átlagot (Országos Erdőállomány Adattár, 2014.) Az erdő, valamint maga a fa, mint természeti erőforrás az alapvetően vidéki térség egyik legfontosabb tájalkotó eleme, egyéb funkciókkal párosulva az egyik legjelentősebb erőforrása. A Rinya és Dráva térségében mindösszesen 7 településen folytatnak bányászati tevékenységet (kőolaj, földgáz, kavicsbányászat). A térségben kiemelendő a geotermikus energia, amelynek hasznosítása akár gazdasági, akár turisztikai célokat is szolgálhat (pl. a termálfürdő Csokonavisontán). A térség határát alkotó Dráva folyó jelentős természeti és turisztikai értéket képvisel. Ugyanakkor a helyi erőforrások fejlesztésben történő hasznosításának jelentős akadályai is vannak: a Dráva fokozottan védett természetvédelmi terület, ráadásul határfolyó, így vízi (és bármilyen más) turizmusra csak nagyon korlátozottan használható (ennek akadályai például az éves kvóta, az előre bejelentkezés kötelezettsége, kötelező kísérőhajó a vízitúrázóknak stb.). A kőolaj és földgáz kitermelés jelentős, de nagy cégek kezében van, nagymértékben automatizált, illetve speciális, a térségben nem

elérhető szaktudást igényel, így szinte egyáltalán nem érintkezik a helyi gazdasággal. Kivétel ez alól a kutatófúrások eredményeként elérhető melegvíz, ami felhasználható, elérhető a helyi önkormányzatok és vállalkozók részére, azonban ezek fejlesztési hasznosításához (gyógyfürdők, fűtés stb.) általában nagyon jelentős beruházásokra lenne szükség, amire egy ilyen tőke- és kapacitáshiányos térségben nincs mód.

A térség lakónépessége 2018-as adatok alapján 25.986 fő, mely csökkenő tendenciát mutat (évente 1%). A lakónépesség 49,6%-a naponta ingázott a munkahelyére a 2011-es foglalkoztatottsági adatok alapján. 2011-ben az ország 3 153 településére vonatkozóan került meghatározásra a szegénységi index, az 1-től 10-ig terjedő skáláján a Rinya-Dráva térség településein tapasztalt értékek szintén az erőteljesen kibontakozó hátrányos helyzetet tükrözik. A térség településein a szegénységi index 4 és 10 között mozog, értéke a 42 település átlagában 8. Ez a szám jelentősen felülmúlja a vizsgált 3 153 település átlagos szegénységi indexét (5). Az országos szegénységi indexet meghaladó érték a Rinya-Dráva térségi települések 93%-ában jelenik meg.

A gazdasági helyzetkép terén a 15-64 éves korosztályban a foglalkoztatottak aránya a 2011-es adatok alapján mindössze 41,2%, ami jelentősen elmarad a megyei (52,9%) és országos átlagtól (57,9%). A munkavállalók, több mint 1/3-a a szakképzést nem igénylő foglalkozás végez, ami az alacsony iskolázottságra vezethető vissza. A térség munkanélküliségi adatait¹ tekintve 2018-ban 12,3%-os a munkanélküliek aránya, ami több, mint kétszeresen haladja meg a megyei (6%), és majdnem háromszorosan az országos átlagot (3,6%). A térségben 1 000 lakosra 130.5 vállalkozás jut, ami elmarad az országos 173,4-es számtól (2014), ráadásul ezeknek a vállalkozásoknak a nagy része kényszervállalkozás. A térség gazdasági életét a mikro- és kisvállalkozások határozzák meg, nagyvállalkozás a térségben nem található. A legnagyobb kis- és középvállalkozások a fa- és fémipar, valamint a mező- és erdőgazdaság területén dolgoznak. A szálláshely-kategóriákat tekintve a 2013-as évben 121 egyéb szálláshely, 23 falusi szálláshely és 10 kereskedelmi szálláshely működött a térségben, melyek erős területi koncentrációt mutatnak (elsősorban a Csokonyavisontai fürdőhöz kapcsolódóan).

---

¹ Nyilvántartott álláskereső a munkaképes korú népesség százalékában, azaz nyilvántartott álláskereső száma száz 15-64 éves állandó lakosra.

Jelenlegi működési keretek és a munkaszervezet ismertetése (szervezet, munkatársak létszáma, feladata, annak változásai.)

Az egyesület 2008-as megalakulása óta a munkaszervezet-vezető Szíjártó Attila. Az előző időszakban a munkaszervezet átlagos létszáma 7 fő volt, nagyon jelentős vidékfejlesztési szakmai potenciált képviselt ('az egy főre jutó diplomák száma kettő felett volt'). Mindenki más szakterülethez értett (pl. agrárvégzettséggel rendelkező jogász, mérnök-tanár, közbeszerzési szakember, műszaki végzettségű szakember), így ami egy pályázatnál előjöhett kérdésként, mindenben tudtak segíteni. Az alkalmazottak többségét az előző időszak végének finanszírozási nehézségei, illetve a jelenlegi időszak jóval alacsonyabb forrásszintje miatt el kellett küldeni. 2020 januárig a munkaszervezet-vezető mellett ketten dolgoztak 4-4 órában, ettől kezdve pedig egy ember dolgozik teljes állásban mellette. Mindez idő alatt a munkaszervezet munkájának mennyisége nem csökkent jelentősen.

„A HACS 2008-ban alakult és akkor nagy szerencsénk volt, hogy az Attilára rátaláltunk. Nagyon jól felkészült, ő viszi a munkaszervezetet. A munkaszervezetben eleinte voltak 8-10-en, de ahogy fogytak a pályázatok már kb. 3-an maradtak. Az elnökségnek sokat nem kell törnie a fejét, mert Attila megcsinálja a döntéselőkészítést, és mi néha-néha teszünk javaslatokat. A magunk észrevételeit, javaslatait mi is megtesszük, de az ő rálátása óriási.”
(Vállalkozó, kedvezményezett)

„Kevesebb pályázónak is ugyanannyi fórumot kell tartani, a személyes tanácsadás kevesebb lett, de a pályázatkezelési adminisztráció sokkal több.” (Munkaszervezet-vezető)

A HELYI FEJLESZTÉSI STRATÉGIA BEMUTATÁSA

HFS elkészítésének részletes leírása, pályázati kiírások előkészítésének és megjelenésének, kezelésének folyamatai

Az előző, 2007-13-as programidőszak HFS-ét az akkori TKCS (tervezés koordináló csoport) írta, ebben a jelenlegi munkaszervezet-vezető még nem vett részt. A program elindulása után hamar nyilvánvalóvá vált, hogy az eredeti program írásakor partikuláris érdekek jelentős hangsúlyt kaptak. A munkaszervezet-vezető a szakmai vidékfejlesztési szempontok messzemenő figyelembevételével, a HACS elnökség és más mérvadó helyi szereplők bevonásával tehát még a 2008-2009-ben gyökeresen átalakította a korabeli HVS-t, még a program elején. Az akkor kialakított irányok (különös tekintettel a mikrovállalkozások támogatásának fontosságára) képezik azóta is a helyi stratégia gerincét. A jelenlegi HFS készítésekor nem volt TKCS, a szakmai javaslatokat az előző időszak fejlesztési tapasztalatai és új ötletek gyűjtése alapján a munkaszervezet-vezető dolgozta ki. A helyzetfeltárás elkészítésében jelentős segítséget nyújtott a TEIR-ben elérhető, a Lechner Nkft. által kialakított, direkt a HACS-ok számára készített adatbázis. Emellett felmérték az igényeket projektötlet lapok segítségével. Megkérdezték a térségben élőket, kinek mire lenne igénye, hányan mire akarnak pályázni, mit szeretnének a térségben. Mindebben az önkormányzatok nagyon jelentős szervező szerepet játszottak, rajtuk keresztül érik el az embereket. Tartottak települési fórumokat, amire általában az önkormányzatok küldték ki a meghívókat a vállalkozóknak, civileknek, de az egyháznak is. 2015 őszén 6 fórumot tartottak, voltak a két kistérségi társulás ülésén, volt mindkét térségben fórum, volt külön egy a cigány kisebbségnek és voltak külön kérésre egy IKSZT-ben kvázi cigányok számára. A pályázati kiírások

„A stratégia irányvonala egyrészt az igényekből jöttek ki, másrészt pedig az elnökség irányította a dolgot, mivel minden szféra képviselve volt az elnökségben. Az igények alapján érezhető volt, hogy a vállalkozások fejlesztése lenne a fő cél. Az első ciklusban inkább a rendezvényekre fókuszáltunk, ami nem volt annyira a fejlődésre hatással, de a másodikban a fő irány már jobban kialakult.”
(Elnökségi tag, polgármester)

elkészítésekor felmérték a potenciális ügyfélkört, hány vállalkozó és civil van egy-egy településen. Az elnökség ebben a folyamatban (ahogy általában is) nagymértékben hagyatkozott a munkaszervezet-vezető szakmai hozzáértésére. Az aktív elnökségi tagok véleményezték a HFS tervezetet, majd társadalmasítás után a HACS a szabályoknak megfelelően elfogadta.

A HFS a HACS-ban nem igazán lényeges elem, sokkal fontosabbak a konkrét pályázati kiírások. A jelenlegi korlátozott forrásból a négy pályázati kiírás segítségével minél több kis projektet szerettek volna támogatni. A kiírásokat harmonizálták pl. a magyar méhészeti programmal, hogy olyat ne támogassanak, amit ők támogatnak (sok méhészt van a térségben). A térségben élők igényeit felmérték, 178 projekt ötlet lap jött be, ezek csoportosítása, tipizálása alapozta meg valójában a pályázati kiírások elkészítését.

A HFS-ben rögzített célok (Forrás: HFS)

Az egyesület stratégiája két lábon áll, az egyik a gazdaság, a másik a helyi közösség. A LEADER források több mint 60%-át a gazdaság élénkítésére használták fel az előző időszakban, és most is ez maradt a prioritás. A térség sajátossága az alacsony vállalkozásűrűség és a nagyvállalkozások hiánya, amin tovább ront, hogy a térség két kisvárosa kiesik a célterületből (lásd fent). Így a HFS központi célkitűzése a mikrovállalkozói réteg megerősítése. A mikrovállalkozásoknak jelentős szerepe van a foglalkoztatásban és a lakosság jövedelemszerzésben. Ezek támogatásával a kezdő vállalkozások sikerességét, a működő mikrovállalkozások megerősödését a foglalkoztatás növelését célozzák. Ugyanakkor adott egy viszonylag aktív civil szféra, aminek a fejlődése – fejlesztendő és komplex programmal fejlesztendő térség lévén – anyagi korlátokba ütközik. A cél ezen a területen a helyi civil kezdeményezések felkarolásán keresztül a lakosság szolgáltatásokhoz való hozzáféréseinek javítása. Élhető vidéket szeretnének megteremteni, ahol a népesség helyben tud maradni, és ehhez a városi léttel szembeni valós alternatívához járulnak hozzá.

Fókuszterületek

Az egyesület négy fókuszterületet jelölt ki:

- a mikrovállalkozások kisléptékű fejlesztése,
- közösségi célú fejlesztések,
- képzések indítása,
- rendezvények támogatása.

Az egyesület azokra a mikrovállalkozásokra és civil szervezetekre fókuszál a stratégiában, amelyek méretüknél fogva kiszorulnak az egyéb EU-s támogatások rendszeréből (GINOP, TOP, EFOP stb.). A stratégiában ehhez fő eszközként kis összegű (max. 5 millió Ft) vissza nem térítendő beruházási támogatást választottak, hogy a támogatások hosszú távon szolgálják a támogatott szervezetek tevékenységét, ugyanakkor viszonylag sok szereplőnek jusson a szűkös forrásokból. A közösségi célú fejlesztések az önkormányzati és a civil pályázatokban jelennek meg. Mindezek mellett, sokkal kisebb volument képvisel a képzések (egyetlen projekt), illetve a rendezvények támogatása, bár társadalmi szempontból ezek is nagyon fontosak és valós közösségi igényt elégítenek ki.

Beavatkozási logika

A HFS jövőképe az élhető vidék megteremtése, hogy a térség olyan hely legyen, ahol az emberek megtalálják a boldogulásukat. A jövőkép elérése érdekében három átfogó célt határoztak meg a HFS-

ben: 1) Gazdasági környezet fejlesztése, 2) Közösségi élet fejlesztése és a 3), Természeti környezet megóvása.

A természeti környezet megóvása pedig azért elengedhetetlen, mivel ez biztosítja a lakosok számára az élhető lakókörnyezetet. A megújuló energiaforrások használatának ösztönzésével célozzák a káros anyag kibocsátás és az energiafüggőséget csökkentését.

A HFS specifikus céljai: 1) Mikroállalkozói réteg megerősítése, amelynek során 54 db működő vállalkozás megerősítését és 4 db új vállalkozás indítását irányozták elő. 2) A foglalkoztatási helyzet javítása érdekében 8 fő számára szeretnének új munkahely létrehozni és 85 fő meglévő munkahelyét megtartani. 3) A közösségi tevékenységekhez való hozzáférés javítása specifikus cél során 15 000 főt szeretne az egyesület elérni, emellett 1 500 főt szeretnének bevonni az 4) érzékeny társadalmi csoportok esélyegyenlőségének javítása cél alatt. 5) A környezeti állapot megóvása érdekében pedig a projektek 30%-a fog valamilyen környezet megóvását eredményező megoldást kínálni. A specifikus célokat és ezek elérésére szolgáló indikátorokat lásd a 3. táblázatban.

Cselekvési terv

A HFS-ben 4 db. Leader intézkedést azonosítottak (1.-4. Intézkedések). Ugyanakkor azonosították azokat a VP-ben szereplő egyéb, nem a HACS alá tartozó intézkedéseket is, amelyek hozzájárulnak a HFS-ben foglalt célok eléréséhez (5.-10. Intézkedések). Ha Magyarországon is lehetővé vált volna a HFS-ek megvalósításának többféle alapból történő finanszírozása (multi-funding), akkor lett volna ennek különös jelentősége, de így is jelzi a HACS szándékát a komplex megközelítésre. Az eredetileg tervezett, a társadalmi bevonást célzó EFOP 1.7 felhívás keretében pályázható támogatás (11. Intézkedés) tette volna lehetővé ezen a területen részletes akció és cselekvési terv kidolgozását, és a LEADER hozzájárulását a probléma enyhítéséhez. Az említett felhívás visszavonása azzal járt, hogy az egész társadalmi bevonási terület szinte teljesen kimaradt a HFS megvalósításából (bár célként még szerepelt benne). Ugyanígy kimaradt a városi TOP CLLD megvalósításában való konkrét részvétel (bár ebben informális együttműködés mégis kialakult, lásd alább).

1. Intézkedés: Mikroállalkozások kisléptékű fejlesztése
2. Intézkedés: Közösségi célú fejlesztések
3. Intézkedés: Rendezvények támogatása
4. Intézkedés: Képzések indítása
5. Intézkedés: VP 6.2.1. Nem mezőgazdasági tevékenységek indítása
6. Intézkedés: VP 6.4.1. Nem mezőgazdasági tevékenységek fejlesztése
7. Intézkedés: VP 7.2.1. Kisméretű infrastruktúra fejlesztés
8. Intézkedés: VP 7.4.1. Alapvető szolgáltatások fejlesztése
9. Intézkedés: VP 16.1.1. Innovatív projektek megvalósítása
10. Intézkedés: VP 19.3.1. Térségek közötti és nemzetközi együttműködések
11. Intézkedés: EFOP 1.7. Az egymást erősítő, elmaradottságot konzerváló területi folyamatok megtörése
12. Intézkedés: TOP 7. városi CLLD
13. Intézkedés: NEA-Nemzeti Együttműködési Alap

Pályázati kiírások elemzése

A HACS 4 db. pályázati kiírást tervezett, és ezeket meg is jelentette (lásd fent), habár a képzési kiírás alacsony forrással, gyakorlatilag egyetlen projektre került kiírásra. Ez a képzés ugyanakkor az induló mikrovállalkozások életben maradását segítette, így nagymértékben hozzájárult a stratégia fő célkitűzésének megvalósulásához. Az első pályázati kiírás 2017 decemberében jelent meg, erre januártól lehetett pályázni. Az eredeti négy felhívás lezárását követően a 2019-es többletforrásokból és a felszabaduló forrásokból 2019-ben hirdettek meg egy új felhívást közösségi célú fejlesztésekre, valamint a 2020-as többlet és maradványforrásokból mikrovállalkozások fejlesztésére.

Mind a két kiírás esetében az előző lett újranyitva minimális módosításokkal egyszerűsítésekkel, azért is neveztük őket dierkt ugyan úgy 2b jelzővel. Pl az IH előírta, hogy engedély köteles építést nem támogathatunk, az ügyintézés során problémát okozó értékhatárokat módosítottuk, pl eszközbeszerzésre 1 Mft-ig lehetett pályázni, de ha az több település érdekét szolgálta akkor 2 Mft-ig, ezeket a rendszer nem tudta kezelni. Ezt nem tudta kezelni a rendszer, így a második körből adminisztratív nehézségek miatt töröltük. A mikrónál szintén egyszerűsítések vannak és a járványhelyzethez igazodva a pontozást változtattuk és levettük 35 pontról 10-re a munkahely teremtést, és helyette más szempontokat vezettünk be, de a kiírás ugyan az (lesz), bár még nem jelent meg. (Munkaszervezet vezető)

1. táblázat: A különböző pályázati kiírásokra beérkezett, lekötött és kifizetett támogatások száma és költsége

	Beérkezett		Lekötött		Kifizetett	
	db	Ft	db	Ft	db	Ft
Mikrovállalkozások kisléptékű fejlesztése	98	404 309 517	85	331 214 860	42	119 465 026
Közösségi célú fejlesztések	66	167 844 242	57	126 347 875	32	64 149 563
Rendezvények támogatása	24	11 713 739	21	9 870 715	13	5 957 371
Képzések indítása	1	6 787 000	1	6 777 116	1	1 500 180
Közösségi célú fejlesztések 2b	48	101 984 621	21	45 444 371	1	988 695
Összesen	237	692 639 119	185	519 654 937	89	192 060 835

HFS felülvizsgálatának ideje, módja, célja, eredménye (Forrás: interjúk, HFS)

A munkaszervezet a jelenlegi programozási időszakra vonatkozó HFS-re vonatkozó támogatási kérelmet 2015.12.18-án adta be és 2016.04.01-én érkezett meg a támogatói okirat erről. A HFS közgyűlés által elfogadott draft verzióját 2016.03.29-én adta be a munkaszervezet-vezető. Ezt követően 2016.05.31-én küldte meg az értékelői észrevételekkel módosított verziót, amit szintén a közgyűléssel fogadtak el. 2016.07.26-án jött meg az IH-tól a HACS elismerés és HFS jóváhagyás. A a rendszeres felülvizsgálatot a munkaszervezetvezető végzi, és az elnökség hagyja jóvá. Az aktualizálás évente megtörténik, de időközben is gyakran adnak be módosítási igényt, és a működési költség-változásokat is át szokták vezetni. A 2014-2020-as HFS készítése során alapul vették a korábbi 2007-13 időszak HVS-ét, hiszen az ott megkezdett folyamatokat sikeresnek értékelték, ezeket folytatják tovább. Nagyobb módosítás, hogy összevonták a kiírásokat az előző időszakhoz képest. 2007-13-ban mindenre külön kiírást készítettek (10 db), a mostaniban pedig csak 4 db található, az egyszerűsítés jegyében (lásd részletesen alább).

A LEADER INTÉZKEDÉS MEGVALÓSULÁSÁNAK ELŐREHALADÁSA

Az előző időszakból a jelenlegi programozási időszakba történő átmenet bemutatása (szervezeti változások, finanszírozás, HR, makró- és mikroökonómiai változások, az azokra adott válaszok. Forrás: interjúk)

A legfontosabb különbség, hogy az előző időszakban a LEADER forrás mellett a 3. tengely intézkedéseivel együtt végül több mint 3 milliárd forint állt rendelkezésre a HFS megvalósításához. A mostani ciklusban az allokált forrás 480 millió Ft volt, ehhez kapott még a HACS kétszeri forráskiegészítést, jelenleg összesen 575 millió Ft-ról beszélünk. A két programozási időszak között jelentős gondot okozott a munkaszervezet és az iroda működésének finanszírozása, illetve ezzel együtt az első programozási időszakban felépített hálózatok, bizalmi szint és más elért vidékfejlesztési eredmények megőrzése. Minderre jó ideig (1,5-2 évig) szinte semmilyen központi forrás nem állt rendelkezésre, teljes volt a bizonytalanság a jövőt illetően. A munkaszervezet-vezető háromszor javasolta az elnökségnek, hogy fejezzék be a működést és majd akkor folytassák, ha újra lesz rá keret. Ehhez mindenkit el kellett volna bocsátani (a munkaszervezet-vezetőt is beleértve) és felszámolni az irodát. Az elnökség mind a háromszor ellenállt a javaslatnak és megszavazta a hitelfelvételt és a munka folytatását. Az IH végül utólag kifizette a költségek túlnyomó részét, amiből törleszteni lehetett a hitelt, így a következő programidőszak előkészítésére kapott pénzzel együtt sikerült fedezni a vidékfejlesztési iroda működését az átmeneti időszakban.

HACS humánerőforrásának alakulása: szerepek, feladatmegosztás, kapacitástervezés és -felhasználás módja

A két programozási időszak közötti finanszírozási problémák, illetve a nagyságrenddel szűkebb fejlesztési és menedzsment források következtében jelentősen lecsökkent a vidékfejlesztési iroda számára elérhető humán kapacitás, a kollégák többségét el kellett küldeni. A hét (plusz egy fő volt szülési szabadságon) fős csapat helyett jelenleg ketten alkotják a munkaszervezetet. A kollégák elküldése nem volt zökkenőmentes, ebből feszültségek is adódtak. A sokféle tudás, amely korábban rendelkezésre állt hiányzik a munka során. Sok minden elveszett a társadalmi hálózatok, személyes kapcsolatok, bizalmi szint területén is. A személyes kapcsolattartás korábban a projektmenedzserek útján történt, a munkaszervezet vezetőhöz inkább csak a problémás ügyek jutottak el. A jelenlegi időszakban tehát sok esetben előről kellett kezdeni a kapcsolatépítést. Ez okozott nehézségeket eleinte, de az interjúalanyok egybehangzó véleménye szerint a személyes tanácsadást, segítséget mindenki megkapta, aki igényelte azt.

Eljárásrend részletes bemutatása

2016-ban még nagyon bizonytalan volt, hogy megmarad-e a munkaszervezet, vissza tudják-e fizetni a működésre felvett hitelt. A következő évre rendeződött a finanszírozás, megkapták a HFS tervezésre költhető pénzt. Már 2017 nyarán elfogadták (házon belül) a kiírásokat, végül november-decemberben IH utasításra publikussá váltak a kiírások, 2018 januárjától már pályázni is lehetett.

Az első probléma a pályázatok felfüggesztésével volt kapcsolatos. Az IH és a munkaszervezet vezető véleménye szerint is 150-200 százalékos túligény kellene ehhez, „*hogy normálisan lehessen ponthatárokat húzni*”. Az eljárásrend szerint a felhívás felfüggesztése előtt 3 nappal be kell jelenteni az IH-nak a felfüggesztést és ennek szakaszhatárra is kell esnie. Lehet a szakaszhatár módosításra is kérvényt beadni, de annak megint van időigénye. Az ügyfelek túlnyomó része az utolsó nap adja be a pályázatot, ennek következtében úgy kell meghozni a döntést a felfüggesztésről, hogy nem lehet tudni a konkrét számokat, mert az 3 nap múlva lesz és akkor érkezik be a kérelmek több, mint a fele. A mikro-vállalkozások fejlesztésére szóló kiírás Február végével zárult, egy hónap csúsztatással ütemezték be a közösségi célú kérelem benyújtási határidejét azért, hogy ne egyszerre záruljon minden pályázat. 2018 március végével zárták a többi pályázatot. Itt kezdődtek a problémák, csúszások, aminek eredményeképp az utolsó támogatói döntést csak 2020 nyarán tudták kiküldeni. A kérelmeket az IIER-en keresztül kellett benyújtani. A HACS-ok kérelemkezelési felülete viszont csak a pályázat megnyílása után 3 hónappal állt rendelkezésre, de ezután is folyamatos problémák, csúszások voltak a felület miatt. Addig a HACS csak azt látta, hogy naponta hány darab kérelem érkezett be összesen, illetve mekkora forrásigénnyel. Nem tudták, hogy ki, mire adott be pályázatot, milyen összegben. Egy egész hónap eltelt mire az IH a HACS számára megnyitotta a kérelemkezelésre szolgáló felületet és ezekhez az információkhoz hozzájutottak. Ekkor már látta a HACS a kérelmeket, de az ügyintézés csak a segédletek és a hiánypótlások kezelésére szolgáló felület rendelkezésre állása után lehetett elkezdni (pontos dátumokat lásd a 2. táblázatban), Amikor már ki lehetett küldeni a hiánypótlásokat, a pontozási segédletre kellett várni, majd a HBB rangsorolási segédletre. A pályázók ezekkel a problémákkal ilyen részletességgel nem szembesültek, annyit éreztek, hogy nagyon hosszú a pályázatuk átfutási ideje.

„Például a mikro-vállalkozások fejlesztése intézkedés felfüggesztésekor 143%, a közösségin pedig 125% volt a pályázók túligénye. Ez nem volt még elég sok, jobb lett volna 150-160% túligény. Nem lehetett tudni, ha hagyjuk még valamennyit akkor meg lehet, hogy túl sok lett volna. Nem volt könnyű jól belőni.” (Munkaszervezet-vezető)

Ami nagyobb probléma volt, hogy kiírták a pályázatot 2017-ben, 2018 elejéig volt a beadási határidő és 2019-ben volt az eredményhirdetés. Rettenetesen sok idő telt el a beadás és az elbírálás között. Emiatt a beadott pályázatok 30-40 %-a [pályázó szubjektív értékelése] lemorzsolódott. Vagy a pénzük fogyott el, vagy már azóta megcsinálták más forrásból. Megvette pl. a gépet használaton kevesebért, mert arra volt forrása és a pályázat aktualitását veszítette. Ahány visszautasítás, annyi ok lehet. Van, aki a türelmét is elvesztette közben. Volt, hogy külföldi eszközbeszerzés szempontjából, időközben az árak is elszaladtak és emiatt nem volt már jelentősége a pályázat megvalósításának.” (Vállalkozó, kedvezményezett)

„2018 februárban adtuk be és a következő évben lett eredmény. Folyamatosan tartottuk a kapcsolatot, érdeklődtünk. Türelmesek voltunk és bíztunk a pályázat sikerében. Amikor megtörtént az elbírálás, utána minden felgyorsult. A döntés után elindítottuk a beszerzést és pár hónappal ezután már a pénzügyi beszámoló is meg volt, és megérkezett a pénz is.” (Kedvezményezett)

A kérelemkezeléshez szükséges IIER felület és a segédletek fentiekben vázolt csúszása és az alábbi példa arra enged következtetni, hogy a LEADER intézkedés megvalósításával kapcsolatos feladatok és problémák más fejlesztésekhez képest kevésbé élveztek prioritást. Amíg a Magyar Falu Program 10 db kiírásának komplett IIER kezelési felülete néhány hónap alatt elkészült, addig a HACS-oknak egy funkció lefejlesztésére kellett várniuk fél évet.

„...persze megcsináltuk anélkül, azt pontoztuk, ha valaki többlet önerőt vállal, (...) ezt mi egyedileg kezelési feljegyzéssel mindenkinek kiszámoltuk. Azt rögzítettük a kérelméhez, hogy kapja a pontot,

mennyi lesz neki a támogatás és az önerő. Azt mondták ez így nem jó, majd csinálnak ennek egy nyomógombot, hogy a program magától számolja és úgy lesz a jó. Más kiírásokban (társégek közötti) létezett ez a nyomógomb, azért mertem én is betenni. Több mint fél év volt ezt a nyomógombot lefejleszteni. Eközben át is mentünk január egybe és újra kellett ügyintézni az egészet, azt is aki le van zárva. Aki nem vállalt többlet önerőt azt le lehetett volna zárni, de nem lehetett mert egy rangsorban van a többlet önerősökkel.”

KKV nyilatkozatokkal kapcsolatos példa:

„Rengeteg teljesen felesleges adatot, dokumentumot, nyilatkozatot kérünk és ezeket még ellenőrizzük is központilag. A legjobb példa a KKV nyilatkozat, amit a rendszer hibája miatt civil szervezetektől és önkormányzatoktól is bekérünk, ami nyilvánvaló nonszensz. Ezeket a nyilatkozatokat központilag adják ki egy külön cégnek ellenőrzésre. Ezért fizet valakinek a rendszer, pedig mi értelmé van egy önkormányzat KKV minősítését vizsgálni, hiszen nem fog mikrovállalkozásból kis-közép vállalkozás kategóriába átkerülni, de amíg ez nem történik meg, nem lehet lezárni a kérelmet. A gond, hogy 100 ilyen dolog volt, akit lezárhatnék, azt sem zárhatom le a rangsor miatt, aztán új év, újra az egészet vissza stb. Volt olyan kérelem, hogy kétszer is vissza kellett dobni év eleji euro árfolyam változás miatt, mert már 2019-ben kész volt és csak 2021-ben ment ki a TO...”

„Nem állt rendelkezésre az ügyintézéshez a megfelelő háttér és a csúszásokat ez okozta, a csúszások meg elszálló költségvetéseket és visszalépő pályázókat hoztak magukkal. Ezeket leírni nem egyszerű, túlságosan részleteiben kell ismerni a rendszert ráadásul már túl vagyunk rajta, a problémák jelentős része már nem probléma. Éppen ezért én nagyon nem javasolhatnék, csak azt, hogy most már ha kiszenvetjük, maradjon meg a rendszer, ne találjunk ki jobbat, mert rosszabb lesz és főleg lassabb. Sajnos sokszor kellett engednünk adminisztratív akadályok miatt az elképzeléseinkből. Sok dolgot megbántuk, bárcsak ne találtuk volna ki a többlet önerőt is, meg a saját teljesítést is sorolhatnám. De most már tudom, hogy nem rakom bele és kész, lenyeltük, olyat csinálunk amilyet lehet és nem olyat amilyet nem lehet...”

2. táblázat: A kérelemkezelés állomásai a Rinya-Dráva HACS esetében

Dátum	Történet
2017.09.15	Benyújtásra került a Helyi Felhívás tervezet az IH-hoz felülvizsgálatra
2017.10.31	Megjelentek a helyi felhívások, közte a VP6-19.2.1.-73-1-17 kódszámú Mikrovállalkozások kisléptékű fejlesztése című Helyi Felhívás, mely 2018.11.14-ig 7-szer módosult
2018.01.02	Lehetett benyújtani a pályázatokat
2018.02.26.	Képzés Pécs
2018.02.28	A Felhívás felfüggesztésre került, eddig az időpontig a 288 Mft keretre beérkezett 98 pályázat 404 Mft támogatás igényvel és 63 fő új munkahely teremtésének vállalásával
2018.03.28	Elérhetővé vált az ügyintézői felület, így már azt is láthattuk, hogy kik pályáztak
2018.04.03	Megérkezett az ügyintézői segédlet mellékletei, így az ügyintézés megkezdhetők
2018.05.30	Megkaptuk az előzetes helyszíni szemle útmutatót
2018.06.07.	Megérkezett az iratkezelési, kezelési feljegyzési és visszavonási segédlet
2018.06.14.	Átláthatóság vizsgálatára vonatkozó eljárásrend
2018.06.19.	KKV nyilatkozatok iktatásáról szóló segédlet
2018.06.22.	Első hiánypótlások kiküldése lehetővé vált
2018.07.20.	Külső (digitális) aláírás segédlet
2018.07.23.	Képzés Kecskemét

2018.08.23.	Tartalmi értékelés segédlet
2018.10.12.	HBB felülvizsgálat segédlet
2018.11.19.	Rangsor segédlet
2018.12.12.	Egyes értékeléssel kapcsolatos IIER hibák javítása
2018.12.17.	Cégkapus kiküldés (hiánypótlás) problémák megoldása
2019.01.31.	Javított ügyintézői segédlet
2019.02.04.	ÉNGY-vel kapcsolatos IIER problémák megoldása
2019.02.07.	Megnyugtató levél küldése a pályázóknak az egy éves évforduló alkalmából
2019.03.06.	Rangsor beküldése az IH-nak
2019.05.10.	többllet önerő kezelése segédlet
2019.07.02.	Többllet önerő (2017-ben jóváhagyott pontozási szempont) ügyintézésével kapcsolatos állásfoglalás megérkezése
2019.07.31.	Támogató okiratok kiküldése (2017-ben saját teljesítés elszámolható költségként jóváhagyásra került a felhívásban, az ezt betervezett pályázók kivételével)
2019.07.31.	Döntés a ponthatár lejjebb szállításáról
2019.08.10.	Új csökkentett ponthatárú rangsor beküldése az IH-ba
2019.09.19.	Kifogáskezelés segédlet (pl. alapjogon elutasított és kifogásolt kérelmek keretét szabadon kellett hagyni a rangsornál és e miatt nem köthettük le, pedig két kifogásunk is érdemi vizsgálat nélkül elutasítandó volt)
2019.10.02.	Kifogáskezelés eljárásrend kiegészítése
2019.10.17.	TO-k kiküldése a csökkentett ponthatárra (a saját teljesítéssel érintett pályázatok továbbra is állnak)
2020.03.12	Saját teljesítéssel érintettek számára TO kiküldése
2020.06.18.	Utolsó TO kiküldése a felhíváson

Animátori, közösségépítő szerep betöltése: animátori tevékenységek bemutatása, aktivitás időrendi változásai, külső és belső tényezők

A társadalmi animációra, projektgenerálásra jelentős energiákat fordítottak, bár ez a feladat típus sem a munkaszervezet feladatleírásában, sem az elszámolható költségekben nem nagyon látszik, hivatalosan az általuk végzett munkának csak az elenyésző részét (kb. 10%-át) teszi ki, mivel a többi kapacitást a kérelemkezelés foglalja le. Ugyanakkor egy ilyen hátrányos helyzetű térségben társadalmi animáció nélkül semmit nem lehetne elérni, így az animációt tudatosan és jelentős (10%-nál jóval nagyobb) időráfordítással végezte a munkaszervezet. A 2014-2020-as időszakban kevesebb a fejlesztési forrás és a pályázat is, viszont az animáció feladatmennyisége ezzel nem csökkent arányosan, hiszen a fórumokat a kevesebb potenciális pályázó számára is ugyanúgy meg kellett tartani. A személyes kapcsolattartás a projektszám csökkenése miatt nyilván csökkent, viszont a pályázatokkal kapcsolatos adminisztrációs terhelés nőtt. Ugyanakkor a munkaszervezet létszámának drasztikus csökkenése után sokkal kevesebb idejük jutott erre a feladatra, ami sok esetben megfeszített munkát, túlterhelést jelentett.

„Aki megkeres bennünket (személyesen, telefonon), mindenkinek segítünk. A tanácsadásnak ugyanakkor nincsen renoméja, furcsa az a gondolat, hogy ezért pénzt is lehetne kérni. Tulajdonképpen ingyen tanácsadást végezzük, akinek mi nem tudunk segíteni, azt elirányítjuk a megfelelő helyre.”
(Munkaszervezet-vezető)

„Mind szakmai, mind technikai jellegű problémánk volt pályázatírás közben. Erre kaptunk gyors segítséget Attiláéktól. A LEADER terület eltér a GINOP-os felülettől, teljesen eltér a kapcsolódás. Ha valami elakadás volt, hívtuk őket, azonnal kapunk segítséget. Ha szakmai volt és nekik is utána kellett nézni, akkor is közölték ezt is velünk. Az elszámolásnál, ha voltak kérdések, akkor kértek állásfoglalást.” (Kedvezményezett)

A nagyobb települések jellemzően aktívabbak, van, hogy 10 pályázat is bejön egy-egy településről. Az előző időszakban minden településről érkezett be pályázat, a mostani időszakban pedig összesen 6 falu

maradt ki. Többek között pont az a kettő, ami a jelenlegi időszakra jött át a szomszéd HACS-tól, mert ott nem sikerült nyerniük. Velük a munkaszervezet-vezető külön beszélt, foglalkozott, írtak is pályázatot, de nem teljesítették a hiánypótlást, így menthetetlen volt a helyzet, nem tudtak nekik segíteni.

A társadalmi animáció csatornái, módjai:

A helyi médiában folyamatosan jelen van a HACS, a helyi rádió és tv minden új, fontos eseményt, fejleményt közvetít, amit csak kérnek, ez ráadásul nem kerül pénzbe. A Somogyi hírlapban volt régen A3-as hirdetésük, de most már nem csinálnak ilyet, egyrészt forráshiány, másrészt a gyorsan változó média-fogyasztási szokások miatt. A HACS honlapja egy 'kicsit ódivatú', de az alapvető információk megtalálhatóak rajta. Több energiát fordítanak a Facebookon való jelenlétre, itt néhány havonta van új poszt. Az információkat (pl. a lakossági fórumok meghirdetését) leginkább hagyományos csatornákon: e-mail listán, illetve különböző fontos partnerek (önkormányzatok, vállalkozói szövetségek stb.) hálózatain keresztül juttatják el a potenciális érdeklődőkhöz.

A személyes megjelenés, tájékoztatás szintén nagyon fontos. Az önkormányzatok esetében például a társulási üléseken tartanak személyes tájékoztatót, így egyszerre érik el az összes polgármestert. A vállalkozók elérésének érdekében a vállalkozói egyesület üléseire mennek el.

Az is előfordul, hogy ha egy polgármester külön kéri, hogy pl. a helyi IKSZT-ben szervezzék a fórumot, amire a polgármester az összes éritett szereplőt meghívja. A pályázók 95%-ával személyesen találkoznak és az elmúlt 14 évben gyakorlatilag minden potenciális pályázóhoz eljutottak már. Egyes szektorokkal külön is foglalkoznak. Példa erre a méhészet, ami nagyon jelentős a térségben, ezért külön méhészeknek szóló tematikus fórumot is rendeztek. Az is előfordult, hogy gyerekeknek tartottak fórumot, az ő szemszögükből egészen más képet lehet kapni a problémákról és a lehetséges megoldásokról egyaránt.

„Volt elnökségi ülés és utána tájékoztató, a HACS több településén. Amikor a Rinya-menti Társulásnak ülései voltak Nagyatádon, akkor mindig tájékoztattam a kollégákat a pályázati lehetőségekről. Ők pedig tovább tudták vinni a saját településükre az információkat.”
(Polgármester)

„A HACS tudja azt a nem túl nagy értékű támogatást nyújtani, amire a kisvállalkozóknak szüksége van, másrészt elérhető nekik. A civil szervezeteknek is jól jött a segítség, hogy kisebb összegű támogatásokhoz jussanak. Nekik általában nincs sok lehetőségük a NEA pályázatokon kívül. Egy jól működő civil szervezetnek az a pénz kevés manapság, ha eszközöket vagy fejlesztéseket akar. Az önkormányzatoknál pedig segítség volt, hogy olyan pályázatokat sikerült kiírni, ami eszközbeszerzés, kis értékű építés volt. A nemzetiségi önkormányzatok is csak ebben a formában tudnak pénzeszközökhöz jutni. Az identitás pályázatok teljesen más célra használhatók. Ezek mind a települések javát szolgálják.”
(Elnökségi tag, polgármester)

„...egészen más a gyerekek, mint a polgármester szájából hallani, hogy kerítést kell építeni a játszótér köré, mert a gyerekek félnek a kutyáktól...”
(Munkaszervezet-vezető)

A HFS specifikus céljainak megvalósulásának értékelése (Forrás: interjúk, beszámolók)

A 3. táblázat alább részletesen bemutatja a legfontosabb eredménymutatók HACS által vállalt, a támogatott pályázatok révén várható, illetve a 2020 végéig ténylegesen megvalósult értékeit. A HACS fő fókuszterülete a vállalkozások megerősítése, a munkahelyek teremtése, a foglalkoztatási helyzet javítása, erre helyezték a legnagyobb hangsúlyt a HFS-ben és a program megvalósítása során is. A kitűzött célokat ezen a területen nem csak elérték, hanem jelentősen túl is teljesítették.

Mikrovállalkozások erősítése

A HACS fő célcsoportja a mikro-vállalkozók, az egyesület főként az ő elérésükre koncentrált.

- Mikro-vállalkozói réteg megerősítése specifikus cél során 54 db működő vállalkozás megerősítését és 4 db új vállalkozás indítását irányozták elő.

Foglalkoztatási helyzet javítása

- Foglalkoztatási helyzet javítása érdekében 8 fő munkahelyteremtést határoztak meg. Már az igényfelmérés során is az derült ki, hogy a térségben 20 fő munkahelyteremtésre lenne igény, de az IH irreálisan magasnak tartotta ezt a számot, így a HFS-ben ezt 10 főre csökkentették, majd determináció és a további forráscsökkenés következtében a keretet arányosan 8 főre kellett csökkenteni. A pályázatokban ugyanakkor a pályázók 65 új munkahely teremtését vállalták, ebből végül 57 került nyertes projektekbe. Mindebből 2021 márciusáig kb. 34 munkahely jött létre a LEADER segítségével, ami már most e legfontosabb indikátor több mint 4-szeres teljesítését jelenti.
- A HFS szerint 85 fő meglévő munkahelyét szerették volna megtartani, a beérkezett pályázatok ugyanakkor jóval több, 127,5 munkahely megtartását irányozták elő. Ebből 2021 márciusáig 79 fő munkahelyét sikerült megtartani.

Közösségi tevékenységekhez való hozzáférés javítása:

'A közösségi tevékenységekhez való hozzáférés javításához' tartozó specifikus cél megvalósítása során a HFS szerint 15 000 főt terveztek elérni, a képzésekhez, a rendezvényekhez, illetve az önkormányzati és a civil projektekhez nyújtott támogatások segítségével. Ez a terület változó sikert hozott. A civileknek, akik között nagyon sokan vannak élő kapcsolatban a HACS-al, jelentős mértékben segítettek az elnyert pályázatok, az előző időszakban nagyon nagy siker volt ez a kiírás. A jelenlegi időszakban ugyanakkor némileg csökkent a civil aktivitás, most is sokan pályáztak, de az elnyert pályázatok megvalósítása viszonylag lassabb. Ennek fő oka a pandémia és a társadalmi távolságtartás (sok civil szervezet minimumon működött az elmúlt egy évben). Az önkormányzatok érdeklődése és aktivitása is csökkent némileg, elsősorban a pályázatok lassú átfutása, a nehéz gazdasági helyzet (önrész, előfinanszírozás) illetve a jóval egyszerűbb, előfinanszírozásos Magyar Falu pályázatok következtében. Ugyanakkor ez valójában nem okoz problémát az együttműködésben. A néhány eddigi visszalépés inkább a csúszások, az árak változása, mint Magyar Falu Program által kínált lehetőségek miatt volt. Az önkormányzatok továbbra is elkötelezettek és tudatában vannak a helyi vállalkozásokat és a civileket segítő LEADER program jelentőségének. A változások következménye igazából pozitív, több forrás marad a vállalkozások támogatására és az olyan kisebb közösségi célú projektekre, amelyek nem férnek bele a Magyar Falu pályázataiba.

„Ez a pályázat nekünk, a hangtechnika megvásárlásával sokat segített. A megyében és még azon kívül is el tudtuk vállalni a programok hangosítását, mert csak nekünk volt hozzá felszerelésünk. A roma napokon ott voltunk. Saját forrásból tudtunk még eszközöket vásárolni, és a városi programokon is el tudtuk vállalni a hangosítást. Együttetek előadására, sportnapok hangosítására kértek fel bennünket. Ebből bevétel is volt.” (Kedvezményezett)

„Sikerült elérni, hogy az egyesületek és az önkormányzatok, a kisebb fejlesztésekhez kaptak a LEADER-en keresztül kisebb összegeket, amiket egyébként nem tudtak volna megvalósítani, és szinte minden önkormányzat lehetőséget talált arra, hogy kapjon. A kisebb 300-500 fős településeknek nem volt más lehetősége.” (Polgármester)

„A következő ciklusban, most fog kiderülni, hogy a Magyar falu program mellett mekkora érdeklődés lesz LEADER programokra az önkormányzatok részéről. Nagyságrendbeli különbség van pénzben. A Magyar falu programba inkább a nagyobb léptékű beruházásokat tette bele mindenki. Viszont a kis pénzekre is szükség van. A Magyar falu programban is megjelent a rendezvény pályázat lehetősége. Nem volt kellően meghirdetve, így volt, hogy a beadás után tudatosították velünk a kötelezettségeket. Ha a Magyar falu programban most újra ki lesz írva, akkor a LEADER-ben már nem lehet, a kettősség miatt benne.” (Polgármester)

„Az önkormányzatoknál pedig segítség volt, hogy olyan pályázatokat sikerült kiírni, ami eszközbeszerzés, kis értékű építés volt.” (Polgármester)

- A **rendezvényekkel** a HFS-ben 2800 főt terveztek elérni. Mivel minimum 20 főt vártak egy-egy rendezvényre és 21 nyertes pályázat volt, így a pályázatokban vállalt érték valójában 420 fő. Ez a minimum szám, a megvalósult érték a várakozásaik alapján jelentősen több lesz.
- A **képzés** egy, a vállalkozók egyesülete által megvalósított vállalkozói alapkompétencia képzést jelentett, amely az induló mikrovállalkozások megszűnésének, lemorzsolódásának magas arányát volt hivatott csökkenteni. A képzés megvalósítása elindult, a tervezett 35 fővel. A megpályázott 6,7 millió forintból már 1,5 millió forintot ki is fizettek.

„Korábbi tapasztalataim alapján a 90-100%-os támogatásoknak a 90% valósult meg, míg a vállalkozói projekteknél ahol több önerő kellett 80%, most a nagy csúszás és a pandémia miatt 30% lemorzsolódásra számítok. Hogy ez az egyes kiírások között, hogy oszlik meg azt meglátjuk, jelenleg 50% a kifizetés, ami annyira talán nem rossz. Sajnos többször találkozok olyannal aki nem is tudja, hogy nyert, mert ő nem kapta meg a TO-t, pedig látom, hogy átvették az ügyfélkapun. Sokszor ezek olyan emberek akik nem használják ügyfélkaput, azt kezeli a könyvelőjük, az meg elfelejti vagy nem foglalkozik vele, mert nem rá tartozik, lépjen be magának. Azért a finisben majd megugrik az arány, arra számítok.” (Munkaszervezet-vezető)

•**Önkormányzati projektek** – a vállalt 45 projekt helyett 50 támogatott pályázat van, ugyanakkor a megvalósítási arány nagyon alacsony, mindössze 16 pályázatot valósítottak meg mostanáig. Az egyelőre bent ragadt pályázatok egy részét valószínűleg nem is fogják megvalósítani, a pályázatkezelés nagymértékű elhúzódása, illetve a Magyar Falu pályázat (gyorsabb, egyszerűbb ügyintézés) megjelenése következtében.

•**Civil és egyházi projektek** - (az ezeken keresztül elért lakosok száma nem ismert) - itt is hasonló az arány, a civilek a HFS-ben vállalt 46 pályázat helyett 63-et adtak be de eddig csak 24-et valósítottak meg. Az egyházak esetében 8 vállalt projekt helyett csak 5 került támogatásra, ebből 2 már megvalósult.

Az érzékeny társadalmi csoportok esélyegyenlőségének javítása specifikus célhoz kapcsolódóan 1500 fő elérését tűzték ki célul a HFS-ben. E cél fő eszköze a tervezett EFOP felhívás azonban visszavonásra került. Külön dedikált kiírás, támogatás így nem volt a HACS programjában. Külön dedikált kiírás, támogatás így nem volt erre a HACS programjában és a pontozásban sem részesültek előnyben az ehhez a célhoz kapcsolódó pályázatok. Ugyanakkor a projektgenerálás során mindig figyeltek ezekre a pályázatokra, a hátrányos helyzetű pályázóknak igyekeztek több segítséget adni. Sok ilyen tag is van a HACS-ban, sok szervezettel, kisebbségi önkormányzattal közvetlen kapcsolatban van a HACS és a munkaszervezet.

„A LEADER fókuszába a szegénység, a társadalmi kirekesztés nem annyira került be. Nem volt központilag megfogalmazva ez a feltétel. Az önkormányzatok nehezen boldogulnak vele, a vállalkozások nem is foglalkoznak vele, a civilek pedig nem boldogulnak vele. A LEADER ebben nem játszott nagy szerepet. Esetleg az EFOP-os a Gyerekházas pályázatok.” (Elnökségi tag, polgármester)

„Előfordult, hogy valaki azért nem jött el a fórumra, mert nem volt pénze megtankolni a kocsit. Befizeti a 12 ezret tagdíjat is, de tankolni nem tud. Ilyen esetekben biztosítottuk őket arról, nyugodtan szóljanak, út közben felvesszük őket, vagy legközelebb inkább oda szervezzük a fórumot hozzájuk, hogy ne kelljen nekik mozogni. Megvan a tenni akarás meg az elképzelés, IH is szokta statisztikázni ezt és akkor ki szokott jönni, hogy mondjuk volt 40 pályázat, ami kisebbségi volt, mondjuk abban volt horvát is meg német, de kijön, hogy mennyi volt abban a cigány és akkor ők is mindenre pályáztak, ami náluk volt, volt rendezvény, eszközbeszerzések, ki mit akar, hangosítás, bútorok, számítógép a művházba, amire szükségük van.” (Munkaszervezet-vezető)

A hátrányos helyzetű munkavállalók, főként a segéd- vagy betanított munkások közül sokan az egyszerűsített foglalkozást választják. Ennek oka, hogy sokaknak a behajtók elől ez a menekülési útvonal és a segélyek és a kedvezmények elvesztése miatt nem fontos a bejelentett munka. Most ez enyhén változik, mert pl. a CSOK-nál előírás a 6 hónapos foglalkoztatottság, nagyobb a hajlandóság az állandó

bejelentett munkaviszonyra. Jó lenne, ha az állandó státusz helyett a ledolgozott napok vagy hónapok elfogadása is elég lenne. „Bért fizetünk, embert alkalmazunk, de nem fogadják el a pályázatban az egyszerűsített foglalkoztatást. A munkaügyi központnál sem tudunk emiatt bértámogatást igénybe venni.” (faipari vállalkozó)

A projektgenerálás során nyújtott segítség mellett meg kell említeni, hogy mind a civil szervezetek támogatása (roma önkormányzatok, etc.) mind egyes vállalkozói támogatások között számos olyan volt, amelyek közvetlenül vagy áttételesen segítettek az érzékeny társadalmi rétegeket, munkanélkülieket,

„A vállalkozói rétegben voltak roma vállalkozók is. Inkább az erdőgazdálkodásban voltak pályázataik. Vagy a Csokonyavisontai Roma Önkormányzat a civil pályázók között. Tehát így őket is elérte a LEADER pályázat. Az egyesületen kívül, a hátrányosabb helyzetű vállalkozóknál azért nem sikerült, mert a pályázat hátránya, hogy kérhető előleg ugyan, de feltétele, hogy bankgaranciával igazolni kellett. Előre nem lehetett elkölteni, csak visszaigényelni, ami a pályázati lehetőségeket lecsökkentette a számukra. A kifizetésekre is jellemző volt, hogy elhúzódtak.” (HACS elnökségi tag)

kényszervállalkozókat. Erre jó példa az erdészeti vállalkozások támogatása. Itt egyrészt roma vállalkozó is kapott pénzt, másrészt a nem roma vállalkozások is gyakran alkalmaznak hátrányos helyzetű, szegény munkavállalókat. A pályázatok egy része az ő munkakörülményeinek javításához járultak hozzá (öltöző, melegedő, jobb szerszámok), másrészt a létrehozott új munkahelyek jelentős része is ebben a szektorban található. vagyis közvetlenül érinti a hátrányos helyzetű célcsoportot. Tehát a stratégiában és a pályázati kiírásokban ugyan nem szerepel hangsúlyosan ez a terület, a megvalósuló projektek tovagyrúzó hatása mégis tetten érhető.

A környezeti állapot megóvásának utolsó specifikus célként a HFS szerint a projektek 30%-nál kellett megjelennie. E cél elérése kevésbé sikeresnek mondható, a környezettudatosság, környezeti nevelés nagyon hiányzik a térségből, a pályázatok nagy részénél nem merült fel releváns pozitív környezeti hatás. Vannak akik fát ültetnek, vagy az önkormányzatoknál gyakori hogy led izzókra váltanak, vagy újrahasznosított papír használatát vállalják, a rendezvényeknél szelektíven gyűjtötték a szemetet. Pozitív példákat az erdészeti projektek területén is találunk, ahol a technológiai fejlesztés (modernebb, esetleg elektromos szerszámok, növényi kenőanyagok használata) közvetlenül a környezeti terhelés (olaj és zajszennyezés) jelentős csökkentésével jár. Ugyancsak erdészeti vállalkozás projektje volt egy nagyon sikeres erdei iskolai, környezeti nevelési központ kialakítása, aminek szintén jelentős pozitív hatása van.

„Még a stratégia írás idején felmerült, hogy plusz pontot lehetne adni a vállalkozásoknak környezeti, társadalmi felelősség jegyében ígért akciókért. Engem kérdeztek, de én nem szívesen válaszoltam nekik, mert ők olyanokat tudnak kitalálni amit én nem, és ha válaszolok akkor ez elveszik. Az új kiírásban csökkentettük a súlyát a pontozásának” (Munkaszervezet-vezető)

3. táblázat: Átfogó és specifikus célok, eredménymutatók megvalósulásának összefoglaló táblázata

Átfogó célok	Specifikus célok	Eredménymutatók megnevezése	Célértékek	Beérkezett	Eddig megvalósult
Gazdasági környezet fejlesztése	Mikrovállalkozói réteg megerősítése	Működő vállalkozás megerősítése (db)	58	85	42
		Új vállalkozás indítása (db)			
	Foglalkoztatási helyzet javítása	Létrehozott munkahelyek száma (fő)	8	57	30
		Meglévő munkahelyek megtartása (fő)	85	127,5	71
Közösségi élet fejlesztése	Közösségi tevékenységekhez való hozzáférés javítása	Támogatott önkormányzatok száma (db)	45	47	16
		Támogatott civil szervezetek száma (db)	46	51	24
		Támogatott egyházi jogi személyek száma (db)	8	3	2
		Rendezvényeken résztvevők száma (fő)	2.800	420	nincs adat
		Képzéseken résztvevők száma (fő)	35	35	nincs adat

A LEADER HELYI FEJLESZTÉSEKBE TÖRTÉNŐ ELŐMOZDÍTÓ SZEREPE

A LEADER szerepe és eredményei a foglalkoztatás-bővítés területén: mennyire volt fókuszban, hogyan jelent meg a pályázati kiírásokban, hogyan reagáltak le a pályázók, milyen valós hatások diagnosztizálhatóak számszerűen és jó példákkal bemutatva. (Forrás: interjúk)

A foglalkoztatás bővítés a legfontosabb cél volt már az előző időszakban is, és még fontosabb lett a mostaniban. Mivel nagyfoglalkoztatók nincsenek a térségben ennek szinte az egyetlen lehetséges eszköze a mikrovállalkozások támogatása, az önfoglalkoztatóvá válás, a munkahelymegőrzés, és korlátozott mértékben a munkahelyteremtés (pontos vállalatokat és eredményeket lásd fentebb). Ez a legjobb út az életminőség javításához és az elvándorlás megelőzéséhez is. A vállalkozásfejlesztésre a program első hónapjában beadott pályázatok (összesen 85 pályázó 400 millió) jelentősen túlmutattak a rendelkezésre álló 300 milliós kereten. Mindez egy LHH-s térségben, ahol a tőke és humán kapacitás is nagyon alacsony, a HACs projektgeneráló tevékenységének sikerességét dicséri. (Országosan összesen 500 fő munkahelyteremtését irányozta elő a Vidékfejlesztési Program a LEADER intézkedés terhére, a Rinya-Dráva által elért már megvalósult, illetve várható 34+23 fő plusz foglalkoztatott ehhez képest nagyon jó eredmény.) A vállalkozások a térségben zömmel olyan kicsik, hogy más programokból, pályázati lehetőségekből rendre kiszorulnak. A pályázat bírálása során 100 pontból 35 pontot adtak az új munkahelyteremtésre, tehát nagyon erősen esett a latba.

„Megmondtam, hogy aki munkahely teremtést vállal itt az nyerni fog. Én lejárom a lábam, fogok rá szerezni pénzt, nem érdekel honnan... mi el tudjuk költeni, jó helyre megy...”
(Munkaszervezet-vezető)

A kimondottan agrártermeléssel kapcsolatos projekteket (pl. mezőgazdasági gép vásárlása) kizárták a vállalkozásfejlesztési pályázatból. Ugyanakkor agrártermelők is pályázhattak valamilyen diverzifikációt célzó projekttel (termékfeldolgozás, turizmus stb.). Ugyancsak pályázhattak az erdészeti szolgáltató vállalkozások, ami nagyon jelentős segítség volt a térség egyik gazdasági és társadalmi szempontból is legfontosabb szektorában. Külön figyelmet szenteltek a kis szolgáltató-vállalkozásoknak (fagyizó, kisbolt, fodrász stb.). Ezekre a szolgáltatásokra nagy szükség van a falvakban az életminőség szinten tartásához, ugyanakkor, ahogy az a pandémia helyzetben még nyilvánvalóbbá vált, éppen ezeket az önfoglalkoztató mikrovállalkozásokat nem támogatja semmilyen program.

„A kis falvakban nem tud életben maradni a bolt, nem tudnak új hűtőt venni pedig még spórolnának is a jobb technológián. Sok boltos nem tudja a saját 4 órás bérét sem kigazdálkodni és a mozgó boltok is betesznek ennek az ágnak, holott a kis falvakban fontos a bolt szerepe. Ugyanakkor, kisösszegű támogatás is hozhat jelentős változást a helyzetükben, szinten tarthatja, esetleg növekedési pályára is állíthatja őket. Az utóbbira konkrét példa, az egyik vállalkozó, aki először csak egy címke nyomtatóra pályázott, de most már rendes grafikai stúdiója van, 10 embert foglalkoztat, mi is velük csináltatjuk a táblákat és más grafikai anyagokat.” (Munkaszervezet-vezető)

Szinergia más foglalkoztatás-bővítést szolgáló jogcímekekkel, egyéb OP-ből finanszírozott projekkel, jó példák bemutatása

Erre, a többalapú finanszírozás elmaradása és a foglalkoztatási helyzet általános nehézségei miatt kevés példa van:

Más OP-kból finanszírozott projektekbe egyesületi szinten a HACS nem vett részt. A munkaszervezet-vezető a HACS gazdasági nehézségeinek idején, a bevételek növelése érdekében többször javasolta a HACS-nak, hogy hozzanak létre egy nonprofit kft-t projektmenedzsment céljából, de az elnökség nem támogatta, hogy egyesületi szinten ezzel foglalkozzanak. Ugyanakkor a térségből nagyon hiányzik az ilyen irányú szaktudás, aminek a munkaszervezet tagjai köztudottan a birtokában vannak. A munkaszervezet tagjai személy szerint különböző intézményektől, önkormányzatoktól, civilektől kaptak felkéréseket, számos esetben vállaltak pályázatírást, pályázati menedzsmentet, elszámolások elkészítését, különféle programok, jogcímekek keretében. (Pl.: Magyar Falu pályázatok, TOP 531 kistérségi rendezvény projekt, Gyerekesély program , VP horizontális jogcímekek – településképzés fejlesztés, útkarbantartó gépek, stb.)

A HACS támogatott egy induló vállalkozásokat segítő képzési programot, a térségi vállalkozói egyesület gesztorságával, 34 fő részvételével. A képzés hatása hosszú távú, az induló vállalkozásoknál nagy a lemorzsolódás, ennek csökkentése, az önfoglalkoztatás növelése, szinten tartása volt a cél. Az induló vállalkozások részben a LEADER programban, részben más programokban (GINOP) pályáztak támogatásokat, ami segítette a fejlődésüket.

A Barcsi városi CLLD létrehozásában, a pályázati kiírások elkészítésében partnerségi alapon segítséget nyújtottak. Ugyanakkor a helyi foglalkoztatási paktumban is részt vesznek HACS-ként (benne vannak az irányító testületben), bár szerepük nem jelentős, azt a projektet leginkább a megyei önkormányzat irányítja.

A fejlesztési források elérhetősége és követelményrendszere; a forrásfelhasználás mikéntje: HACS szerepe, HACS hozzáadott értéke (Forrás: interjúk)

Az előző programozási időszakban a HACS nagyon sikeres volt, fejlesztési forrásait többször bővítették, végül 3 milliárd Ft kihelyezésével jelentős helyi fejlesztési eredményeket értek el. A jelenlegi időszakban a fejlesztési forrás (és a munkaszervezet kapacitása is) a töredékére (ötödére-hatodára) csökkent. Ennél sokkal több forrást tudtak volna értelmesen, hasznosan elkölteni, elsősorban a vállalkozások fejlesztésére. Ha több forrást, nagyobb projektméretet tudtak volna kínálni, az jelentősen megnövelte volna a pályázatok számát és értékét egyaránt. A források elérhetőségével kapcsolatban problémát okozott a bizonytalanság és a nagyon hosszú átfutási idő, mivel egy vállalkozás nem tud éveket várni egy szükséges fejlesztésre.

A helyi felhívásokat a lehető legegyszerűbb, legmegengedőbb és legobjektívabb tartalommal készítették el, kivettek belőle minden plusz követelményt, előírást. (Pl.: az előző időszakban 10 kiírás volt, most csak 4; Nem kellett üzleti tervet készíteni, együttműködést, kommunikációt vagy egyéb vállalásokat tenni, stb.) Ennek két oka volt. Egyrészt minél egyszerűbb a kiírás, annál könnyebb lesz az elszámolás, kevesebb lesz a hibalehetőség a

„Sokkal részletesebb pályázatokat kell írni és főleg az elszámolásnál nem minden MVH-s kolléga kezeli egyformán a beadott bizonylatok elfogadását. Van, aki rugalmasabb, van aki mindenbe beleköt. Ezek nem áthidalhatatlan problémák, de néha nem egyértelműek. Rengeteg a papírmunka, amit be kell adni. Volt olyan pályázat, amihez 190 oldal volt a teljes beadandó papírmennyiség.” (Pályázati író, kedvezményezett)

kifizetési stádiumban. Másrészt minél kevesebb szubjektív elem van a bírálás során (pl.: az üzleti terv pontozása) annál kevésbé támadhatók az elnökségi (HBB) döntések helyben. *„Ha mindenki tudja a szabályokat előre, világos és átlátható a pontozás, akkor nincs támadási felület, sokkal kevesebb a konfliktus.”* A minimum és maximum (250 ezer és 5 millió Ft.) pályázati összegek ugyanakkor meglehetősen erős korlátot jelentenek. Az 5 millió forintos plafonnal azt szerették volna elérni, hogy minél több szereplőnek legyen hozzáférése, sok kicsi sokra megy alapon. Ez a viszonylag alacsony felső határ az előző időszakban néhány esetben fellépő 'járadékvadász problémát is megoldotta'. Az előző időszakban még a nagyobb támogatási összegnél voltak távolról érkező próbálkozók, akik csak azért alapítottak vállalkozást vagy telephelyet a térségben, hogy pályázhassanak. Ezekkel végül akkor is sikerült informálisan megállapodni, a gyanús pályázatokat visszavonták a pályázók, a jelenlegi időszak alacsonyabb forrása már nem vonzott ilyeneket. A bírálás során plusz pontot kaptak azok a pályázók, akik tagok voltak valamilyen HACS-ban (nem volt kötelező a Rinya-Drávában, lehetett máshol is). A cél nem a tagdíjából származó növelése volt, hanem a részvétel, a bevonás erősítése.

A LEADER HOZZÁJÁRULÁSA AZ EU 9. TEMATIKUS CÉLJÁNAK TELJESÜLÉSÉHEZ

A HACS által lefedett térség jellemzése a társadalmi befogás, szegénység, hátrányos helyzetű célcsoportok részletes elemzésén keresztül (Forrás: HFS, interjúk)

A barcsi térség LHH besorolású, a Nagyatád pedig HH (éppen, hogy csak nem LHH, épp a határon volt). Minden településen vannak cigányok, van, ahol szinte a teljes lakosságot jelentik, más falvakban 10%-20% a lakosságszámhoz viszonyított arányuk. A szegénység nem kifejezetten csak a cigányok körében jellemző, nagyon sok 'magyar' is van ebben a helyzetben. Mélyszegénység jellemző több helyen is, szegényes, romos lakáshelyzetek, infrastruktúra, ivóvíz nélkül.

„Barcson is található egy 1000 fős telep az északi részen, de máshol is laknak a településen. Léteznek a térségben belső perifériák, ahol az etnikai kisebbség nagy aránya jellemző, pl. Istvándi, Somogyaracs, Rinyabesenyő – ezek egy főre eső jövedelemben, munkanélküliségben is nagyon elmaradottak, és közel 100%-ban cigány lakosságúak. Rinyabesenyőben nincs is kisebbségi önkormányzat, mert alaptól kisebbségi a nagy önkormányzat. A vegyes lakosságú falvakban vannak konfliktusok a kisebbséggel: lopás, garázdaság, verekezés de azért viszonylag jó a kapcsolat, tudnak együtt dolgozni, megcsinálják a falunapot, jönnek a főzőversenyre csapattal, nincsenek kirekesztve.” (Munkaszervezet-vezető)

HACS TAGOK AKTIVITÁSA, EGYÉB PARTNERSÉGEK KIALAKÍTÁSA, HELYI IDENTITÁS, BIZALOM SZINTJÉNEK ELEMZÉSE

HACS tagság változása, aktivitása a pályázati ciklusok ütemében és ettől független okokból (Forrás: interjúk)

Az első programozási időszakban a HACS-nak 130 körüli tagja volt. A jelenlegi időszakban ez felment 200 tagra, főként annak következtében, hogy ebben az időszakban plusz pontot kaptak azok, akik tagok valamilyen LEADER közösségben. Nem kötelező a Rinya-Drávában tagnak lenni. Nem a tagdíjból származó évi 12 ezer Ft a cél, hanem a tagokat könnyebben meg tudja szólítani a munkaszervezet, könnyebben lehet nekik információkat adni.

„Most is töröltünk vagy húszat januárban. Ennek az az oka, hogy a nem fizetők torzítják elrontják a könyvelést, a be nem fizetett tagdíj behajthatatlan követelésként jelentkezik, ami nem mutat jól.” (Munkaszervezet-vezető)

A tagok többsége vállalkozó. Ugyanakkor több önkormányzati tagjuk van, mint amennyi település, mert minden települési önkormányzat mellett a kisebbségi önkormányzatok és a kistérségi társulás is tagok. Kisebbségek között főleg a roma nemzetiség képviselteti magát, de vannak horvát és német nemzetiségi kisebbségi önkormányzatok is. Jönnek-mennek a tagok, elég nagy a fluktuáció, évente törlik az inaktív tagokat, akik nem fizetik a tagdíjat. Nem egyből törlik őket, felhívják őket egyenként, kapnak türelmi időt is.

A közgyűlésekre kb. 50-60-an szoktak eljönni, ennyi az aktív tag. Már az előző időszakban kialakították azt a rendszert, hogy a közgyűlésen írásban szavaznak, hiszen a minősített többséget nem lehet soha elérni, nagy a térség, sosem jönnek el annyian, ahányan jelenléti döntéshez szükséges lenne. Az írásbeli döntéshozatal jó megoldás erre, és a Covid helyzetben ez kapóra is jött, nem kellett máshogy csinálniuk semmit. A vitakultúra nem túl fejlett a térségben, kevesen vállalják a megnyilatkozást nagyobb közönség előtt. Általános tapasztalat például, hogy közgyűléseken a részt vevők nem szívesen szólnak hozzá, bár sokaknak lenne mondanivalójuk. A szünetben és az ülés után aztán sorban állnak, hogy beszélhessenek a munkaszervezettel, az elnökkel és az elnökség tagjaival.

A HACS-on belül nincsenek komolyabb konfliktusok. Politikailag a polgármesterek általában függetlenek, a pártpolitikának nincs jelentősége. A két nagy térség, a barcsi és a nagyatádi járás között nincs rivalizálás. Eleinte kiemelt figyelmet fordítottak arra, hogy melyikből hány pályázat jön be, kik a képviselők az elnökségben, de sosem volt ebből probléma. Mostanra már nem kell erre külön figyelni. A lakossági fórumok tekintetében is figyelnek a területi kiegyenlítésre, egy Barcs térségi fórum után egy Nagyatád térségi következik, ezeken belül is mindig más falvakba viszik a fórumot. Mindez nagyon fontos, hiszen a térségen belül nagyok a távolságok (90 km is lehet) és rosszak az utak, két óra is lehet az utazás az egyik végéből a másikba.

Lehetséges konfliktusforrás lehetett volna a két térség között a LEADER iroda helyszínének kiválasztása, de ebből sem volt probléma. Az előző időszakban Barcs még beletartozott a kedvezményezett területbe, kézenfekvő volt, hogy itt legyen a központ. A város ugyan a térség legdélebbi pontján, a horvát határon fekszik, de viszonylag jó a közlekedése, itt van az egyetlen határátkelőhely, vasút stb. A LEADER térség közepén ugyanakkor csak kisebb falvak vannak, ezek infrastruktúrája nem lett volna alkalmas a vidékfejlesztési iroda helyszínéül, ezt mindenki belátta. Ugyanakkor a munkaszervezet vezetője, aki az indulás óta tölti be ezt a tisztséget, az iroda létrehozásakor Nagyatádon élt, jól ismerte a térségi szereplőket és különös figyelmet fordított a bevonásukra. Ez némileg kiegyensúlyozta a területi eltolódásból származó lehetséges egyenlőtlenségeket.

A HACS szerepe a térség fejlesztéspolitikájában, térségi együttműködések, pályázókkal és kedvezményezettek való kapcsolat, bizalmi viszony elemzése (Forrás: interjúk)

A térségben kevés az aktív humán erőforrás. Van néhány aktív szervezet, akik partnerségben működnek együtt: a Foglalkoztatási Paktum, a Vállalkozók Egyesülete, a Vállalkozói Központ, a Turisztikai Egyesület, a Kistérségi Társulás. Ezeknek jelentős súlyuk van és közéjük sorolható a HACS is, ami szintén jelentős, fontos szerepet játszik a térség életében. Ezekben a szervezetekben nagyjából ugyanaz a 20-30 fő vesz részt, akik a térség meghatározó szereplői, jól ismerik egymást és partnerségi alapon együttműködnek.

A HACS és a munkaszervezet munkájáról, szaktudásáról, kommunikációjáról mindenki elismerően nyilatkozott, térségi vezetőktől, polgármesterektől kezdve, vállalkozókon át a cigány kisebbség képviselőjéig. A HACS szakmaiságot, integráló erőt hoz a térségbe, magas a bizalmi szint a HACS irányába és a szervezetek között egymás irányába is.

A LEADER keretében létrehozott formális és informális hálózatok bemutatása (Forrás: interjúk)

A HACS helyi szinten tag a jelentős hálózatokban: a Foglalkoztatási Paktumban, a Közkincs Kerekasztalban, a Kistérségi társulás fejlesztési bizottságában és a Dráva-menti Turisztikai Egyesületben is. A HACS tagja továbbá a fontos országos szervezeteknek is, a FATOSZ-nak, a LESZ-nek, az MNVH-nak. Ezek mellett a munkaszervezet vezető tagja a Vidékfejlesztési Program monitoring bizottságának is.

Informális hálózatokat a HACS nem hozott létre, pártolói tagság sincsen. A nyertesek klubját – a támogatott pályázók összefogására – jó ötlet lenne létre hozni. Ilyen klub ugyan szervezetenként nem létezik, de a nyertesek a HACS adatbázisának segítségével így is minden információt megkapnak.

LEADER SEGÍTSÉGÉVEL LÉTREJÖTT EGYÜTTMŰKÖDÉSEK, INNOVATIVITÁS ÉS ÁGAZATOK KÖZÖTTI KOOPERÁCIÓ

Több szereplő együttműködésével létrejött fejlesztések, innovatív és ágazatok közötti fejlesztések bemutatása

Együttműködnek a szomszédos HACS-okkal. A munkaszervezet-vezető a regionális képviselő a Monitoring Bizottságban és más országos szervezetekben. Ennek révén mindenkivel személyes kapcsolatot is fenntartanak. Szomszédos horvát HACS-okkal is tartják a kapcsolatot. Nemzetközi együttműködésben egy horvát LEADER HACS-csal közösen kerékpárutakat és pihenőhelyeket alakítottak ki. Néhány szomszédos LEADER csoporttal közösen még most is folyamatban van egy Mária zárandokút pályázat végrehajtása. Ebben útjelzéseket, információs táblákat, készítettek, pihenőhelyeket építettek ki, kapcsolódik hozzá helyi termék katalógus honlap, és a Barcsi termelői piac. Emellett GPS-el bejárható lovastúra útvonalakat is kialakítottak.

2014-ban LEADER Nemzetközi együttműködés keretében volt egy projektjük „Magyar-francia-román együttműködés a vidék fejlődéséért” címmel. Három HACS vett részt ebben (magyarországi Rinya-és Dráva-mente, a franciaországi Auvergne-régió, valamint a romániai Mezőség területén működő HACS-ok). A projekt a Barcsi és a Nagyatádi gimnáziumokon keresztül valósult meg, dráma-csoportok csináltak, közös fellépéseket szerveztek mindegyik térségben. Csináltak előadást helyi termék témában is, 'kulináris kabaré' címmel. A tanulmányútra a diákcsoportok mellett (gasztronómiai, helyi termékben, vagy turizmusba érdekelt) helyi vállalkozókat is vittek, sok kapcsolat, későbbi projektötlet született ekkor. Az erdélyi LEADER HACS kapcsolat is a francia partneren keresztül született meg.

Egy másik hálózati, együttműködési pályázat az egyik jelentős erdészeti vállalkozás kezdeményezésére valósult meg. Ennek keretében oktatóteremet, műfüves sportpályát, tornapályát, szálláshelyeket építettek. Ide 4-500 helybeli és nyírségi hátrányos helyzetű gyerekeket hoztak hitéleti táborokba és 'erdei iskolába'.

„Ez nagyon nagy dolog volt. A társaságnak árbevétel volt, a gyerekeknek pedig tartalmas kikapcsolódás, egy nagy élmény volt, másrészt a térség turisztikai tevékenységét is fellendítette.”
(Kedvezményezett, vállalkozó)

Az együttműködéses projekteket adminisztratív akadályok miatt nem próbálták ösztönözni. Ha két (vagy több) kedvezményezett is lett volna egy-egy projekthez, az évekre visszavetheti a döntést az IIR felület hiányosságai és egyéb adminisztratív problémák miatt. Az első ciklusban még adtak erre plusz pontot, de most már nem. A több szereplős együttműködések így nem jellemzőek a térségben. Néhány példát azért találunk erre is, főleg egy családon belüli kapcsolt vállalkozások adtak be egymással némileg összefüggő pályázatokat, például erdészeti területen. Az egyik nagyobb faipari munkáltató kft. és egy társult magánvállalkozó pályázott együttműködésben. A Kft. fő profilja az oszlopgyártás, az egyéni vállalkozás anyagmozgatásra szakosodott, a gyakorlatban közösen viszik az üzemet. A pályázatok az anyagmozgatást korszerűsítették (új targonca) a kft a dolgozók munkakörülményeit javította (öltöző, melegedő, vizesblokk, stb.). További jó példa az a helyi asztalos, aki egy horvát vállalkozással közösen csinál projektet, Dráva menti bútormárka néven. A horvátok bútortárolt gyártanak, a barcsi asztalos pedig belemarja a mintát.

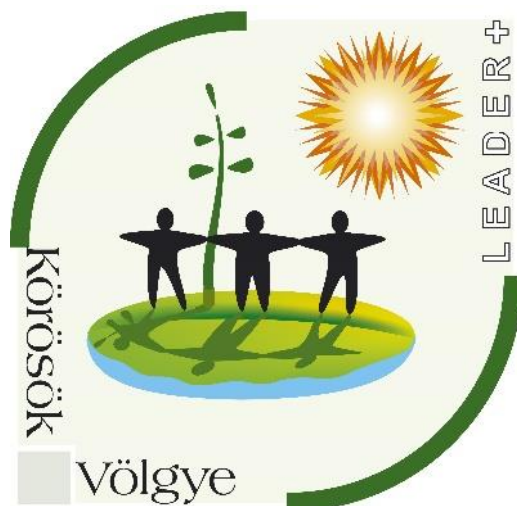
„Többet támogatással ösztönöztük az együttműködések, például, ha az egyik önkormányzat vesz egy ágaprító gépet, amit a szomszéd is használhat, akkor ő vehetett 2 MFT-ért, és nem csak 1-ért. Vagy pl. a Csokonyai foci pályát használják a Rinyaújlakiak is.” (Munkaszervezet-vezető)

Turizmus területén említhető kapcsolt vállalkozás a Csokonyavisontai fürdő körüli turisztikai klaszter: fürdő, étterem, szállások – ezeket apa és fia üzemelteti közösen, több különböző cégen keresztül, melyek több pályázatot is nyertek a két elmúlt programidőszakban. A helyi Turisztikai Egyesületnek az említett vállalkozó az elnöke. Ezzel az egyesülettel TDM-mé szerettek volna válni, csak nem sikerült, így végül egyesületként működnek tovább, tagdíjából és pályázatokból működve. Vásárokra mennek, rendezvényeket szerveznek és prospektusokat szednek össze a térségben található látnivalókról. Sörpadokra és sátrakra pályáztak, amelyeket kölcsön adják a tagoknak.

Az innovációk generálására nem fordított a HACS különös figyelmet. Az innováció 'nehéz ügy' ebben a kapacitás és tőkehiányos térségben, nem lehet 'kierőszakolni'. Az innovációt külön nem is definiálták a HFS-ben, bár szerepel értékelési kritériumként, mert kötelező valamennyire vizsgálni. Igazán innovatív termék, szolgáltatás a térségben a faiparban fordulhatna elő, de ezekhez nagyobb beruházás kellene, mint amit a LEADER tud nyújtani (pl. táblásított akácfa). Az innováció leginkább a meglévő dolgok, kapcsolatok, erőforrások új típusú kihasználásán, esetleg a térségben hiányzó új szolgáltatás létrehozásán tetten érhető (pl. fagyalt allergiásoknak).

20a. A CLLD megközelítés hozzáadott értékének értékelése, 20b. HACCS szintű értékelés

ESETTANULMÁNY – Körösök Völgye Vidékfejlesztési Közhasznú Egyesület

Tartalomjegyzék

<u>TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE</u>	3
<u>BEVEZETÉS</u>	4
<u>A tematikus értékelés célja</u>	4
<u>Az esettanulmányok illeszkedése a tematikus értékelési kérdések megválaszolásához</u>	4
<u>Módszertan</u>	7
<u>HACS RÖVID ISMERTETÉSE</u>	7
<u>A HACS története, változások az előző időszakhoz képest</u>	7
<u>Tagtelepülések bemutatása – általános gazdasági, demográfiai és infrastrukturális jellemzők</u>	8
<u>Jelenlegi működési keretek és a munkaszervezet ismertetése (szervezet, munkatársak létszáma, feladata, annak változásai.)</u>	9
<u>A HELYI FEJLESZTÉSI STRATÉGIA BEMUTATÁSA</u>	9
<u>HFS elkészítésének részletes leírása, a HFS-t befolyásoló körülmények, a pályázati kiírások előkészítésének és megjelenésének, kezelésének folyamatai</u>	9
<u>Fókuszterületek</u>	10
<u>Vállalások</u>	11
<u>Beavatkozási logika és cselekvési terv</u>	11
<u>Pályázati kiírások elemzése</u>	12
<u>A LEADER INTÉZKEDÉS MEGVALÓSULÁSÁNAK ELŐREHALADÁSA</u>	13
<u>Az előző időszakból a jelenlegi programozási időszakba történő átmenet bemutatása (szervezeti változások, finanszírozás, HR, makró- és mikroökonómiai változások, az azokra adott válaszok. Forrás: interjúk)</u>	13
<u>HACS humánerőforrásának alakulása: szerepek, feladatmegosztás, kapacitástervezés és -felhasználás módja</u>	14
<u>Eljárásrendi tapasztalatok</u>	15
<u>Animátori, közösségépítő szerep betöltése, a helyi szereplők forráshoz juttatása</u>	15
<u>A HFS specifikus céljainak megvalósulásának értékelése (Forrás: interjúk, szakmai beszámolók)</u>	18
<u>A LEADER HELYI FEJLESZTÉSEKBE TÖRTÉNŐ ELŐMOZDÍTÓ SZEREPE</u>	20
<u>A LEADER szerepe és eredményei a foglalkoztatás-bővítés területén: mennyire volt fókuszban, hogyan jelent meg a pályázati kiírásokban, hogyan reagáltak le a pályázók, milyen valós hatások diagnosztizálhatóak számszerűen és jó példákkal bemutatva. (Forrás: interjúk)</u>	20
<u>Szinergia más foglalkoztatás-bővítést szolgáló jogcímekkel, egyéb OP-ből finanszírozott projektekkel, jó példák bemutatása</u>	21
<u>A fejlesztési források elérhetősége és követelményrendszere; a forrásfelhasználás mikéntje; a HACS hozzáadott értéke (Forrás: interjúk)</u>	21
<u>A LEADER HOZZÁJÁRULÁSA AZ EU 9. TEMATIKUS CÉLJÁNAK TELJESÜLÉSÉHEZ</u>	22

<u>A HACS által lefedett térség jellemzése a társadalmi befogás, szegénység, hátrányos helyzetű célcsoportok részletes elemzésén keresztül (Forrás: HFS, interjúk)</u>	22
<u>HACS TAGOK AKTIVITÁSA, EGYÉB PARTNERSÉGEK KIALAKÍTÁSA, HELYI IDENTITÁS, BIZALOM SZINTJÉNEK ELEMZÉSE</u>	22
<u>A LEADER keretében létrehozott formális és informális hálózatok bemutatása (Forrás: interjúk)</u>	23
<u>LEADER SEGÍTSÉGÉVEL LÉTREJÖTT EGYÜTTMŰKÖDÉSEK, INNOVATIVITÁS ÉS ÁGAZATOK KÖZÖTTI KOOPERÁCIÓ</u>	24
<u>Több szereplő együttműködésével létrejött fejlesztések, innovatív és ágazatok közötti fejlesztések bemutatása</u>	24

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

<u>1. táblázat A HFS-ben tervezett intézkedések és az adott pályázatban támogatást nyert projektek által lekötött források (2020. december 31-ig)</u>	12
<u>2. táblázat A specifikus célokhoz kapcsolódó eredménymutatók</u>	18

BEVEZETÉS

A tematikus értékelés célja

Jelen esettanulmány az Agrárminisztérium megbízásából, a „20a. A CLLD megközelítés hozzáadott értékének értékelése 20b. HACS szintű értékelés” tematikus értékelési feladat keretében készült el.

Az értékelés célja a VP 2014-2020 program vonatkozó intézkedéseinek relevancia, hatékonyság, eredményesség és hatásosság szempontokat figyelembe vevő vizsgálata a VP végrehajtás, valamint a következő időszaki tervezés továbbfejlesztése érdekében.

Az értékelési feladat célja a VP értékelési terve alapján

1. annak bemutatása, hogy a téma szempontjából releváns 19. intézkedés (M19) - a „LEADER helyi fejlesztésre (közösségvezérelt helyi fejlesztésre) irányuló támogatás” - megvalósítása eredményezett-e és ha igen milyen mértékben és módon olyan hozzáadott értéket, amely hagyományos, központosan meghirdetett pályázati intézkedések megvalósítása során nem jött volna létre;
2. annak bemutatása, hogy milyen mértékben teljesülnek a LEADER helyi fejlesztési stratégiákban (HFS) meghatározott célok;

Az értékelési feladat további célja:

3. a LEADER intézkedés más kiemelt területekhez történő hozzájárulásának számszerűsítése;
4. az ex post értékelés 17-es értékelési kérdése megválaszolásának segítése;
5. a KAP stratégiai tervezés segítése a LEADER témájú kérdések vonatkozásában.

Az esettanulmányok illeszkedése a tematikus értékelési kérdések megválaszolásához

Az értékelés során az esettanulmányok a következő értékelési kérdések megválaszolásához járulnak hozzá, a következő adatkörökkel és – tartalmakkal.

1. A LEADER intézkedés megvalósításának előrehaladása
Mutató/adatkör: Az előrehaladást segítő és akadályozó tényezők
Adat tartalma: A projektmegvalósítást segítő és hátráltató tényezők

2. (CEQ17.) A vidékfejlesztési program keretében végrehajtott intézkedések milyen mértékben mozdították elő a vidéki térségekben a helyi fejlesztéseket?
Mutató/adatkör: R24 / T23: a támogatott projektek (LEADER) által létrehozott munkahelyek (6B kiemelt terület)
Adat tartalma: A foglalkoztatás-bővítés mennyire fontos szempontként jelent meg a fejlesztési ötletek és a pályázatok megvalósítása során, a foglalkoztatás ösztönzésének módja, akadályai, eredményei, nettó hatás árnyalása
Mutató/adatkör: A LEADER program szerepe a helyi fejlesztések előmozdításában

Adat tartalma: A LEADER program konkrét előnyei és eredményei a helyi fejlesztések generálásában, tervezésében és megvalósításában

3. Milyen mértékben és módon járult hozzá a LEADER az EU 9. Tematikus céljának - a társadalmi együttműködés erősítése és a szegénység, valamint a hátrányos megkülönböztetés elleni küzdelem - a teljesüléséhez?

Adatkör: A társadalmi befogadás erősítését, a szegénység újra termelődésének és a hátrányos megkülönböztetésnek a csökkentését szolgáló fejlesztések aránya

Adat tartalma: A társadalmi befogadás erősítésének és a hátrányos helyzet csökkentésének módja, akadályok, eredmények

Adatkör: A HACS-ok részvétele társadalmi befogadás erősítését, a szegénység újra termelődésének és a hátrányos megkülönböztetésnek a csökkentését szolgáló, más OP-ból finanszírozott fejlesztésekben

Adat tartalma: Egyéb OP-vel (TOP, GINOP, EFOP) való együttműködés mértéke, az azt elősegítő és akadályozó tényezők, konkrét eredmények

4. A HACS-ok közreműködésével könnyebbé vált-e a kedvezményezettek számára a forráshoz jutás? Olyan kedvezményezetteket is sikerült aktivizálni, forráshoz juttatni, aki egyébként nem pályázott volna, es/vagy akiknek a hagyományos, horizontális pályázati rendszerben nagy valószínűséggel nem lett volna erre lehetősége/esélye?

Adatkör: A kedvezményezettek körének specifikumai

Adatkör: HACS munkaszervezet humán kapacitásának alakulása

Adat tartalma: foglalkoztatottak számának alakulása, a HACS munkaszervezetében dolgozók szakmai tapasztalatai; az animációra fordított munkaidő aránya, a munkaszervezetben dolgozók társadalmi tőkéje

Adatkör: A HACS beágyazottsága, hasznossága, a HACS működésének és az alkalmazott eljárásrendnek a hatása a potenciális kedvezményezettek aktivizálására, a forráshoz jutására, illetve a helyi fejlesztési folyamatokra

5. Olyan helyi szükségletek kielégítésére nyújtott lehetőséget a LEADER (alulról jövő kezdeményezések), amelyeket más intézkedések vagy programok nem támogatnak?

Adatkör: A fejlesztési források elérhetősége és követelményrendszere

Adat tartalma: A fejlesztési forrásokról szóló információk, pályázati kapacitás elérhetősége a helyi közösségekben, pályázás akadályai

6. A HACS munkássága és a LEADER-ből finanszírozott fejlesztések milyen mértékben javították a helyi kormányzást, erősítették a helyi/térségi szerveződések és kapcsolatokat, a térséghez/közösséghez tartozást, az aktív, öntevékeny hozzáállást?

Adatkör: HACS tagok aktivitása, egyéb partnerségek kialakulása, helyi identitás, bizalom szintje

Adat tartalma: aktív HACS tagok számának, aktivitásának alakulása, HACS konzultációk száma, gyakorisága, együttműködésen alapuló társadalmi innovációk száma, közösségi kezdeményezések száma, jellege, szereplői, hatása

7. Hozzájárult-e a LEADER a vidéki térségekben a kormányzás és a többszintű kormányzás minőségének javulásához?

Adatkör: Az intézmények és a helyi társadalom közötti együttműködés minősége

Adat tartalma: intézmények közötti interakciók gyakorisága, minősége, a helyi közösség tagjainak helyi ügyekkel kapcsolatos döntési jogköre, a civil társadalom szerepének mértéke a helyi döntéshozatalban

8. A HACS hozzájárult-e tartós hálózatok kialakulásához?

Adatkör: A LEADER keretében létrehozott formális és informális hálózatok

Adat tartalma: hálózatok típusa, száma, részt vevő HACS-ok száma

9. A LEADER segítette-e életre hívni olyan fejlesztéseket, amelyek több szereplő együttműködésével valósulnak meg, vagy amelynek eredményéből a közvetlen kedvezményezett kivül más helyi szereplő is részesül (más gazdasági szereplő számára is bevételt teremt, életminőséget növel stb.)?

Adatkör: Addicionális indikátor: A LEADER keretében létrejött együttműködések száma, minősége

Adat tartalma: az együttműködés ösztönzésének módja, az azt elősegítő tényezők, akadályok, eredmények, az eredmények láthatósága az érintettek számára, hazai és nemzetközi együttműködések hozzáadott értéke, akadályai, eredmények

10. A LEADER hatására létrejöttek-e több ágazatot érintő fejlesztések, illetve segítette-e újszerű, innovatív megoldások fejlesztések megvalósulását?

Adatkör: Addicionális indikátor: Az innovatívnak minősített fejlesztések aránya a HFS-ek keretén belül megvalósuló fejlesztéseken belül

Adat tartalma: Az innovativitás fogalmának értelmezése az egyes szereplők szemszögéből, az innovativitás ösztönzésének módja, elősegítő tényezők, akadályok, konkrét eredmények
Adatkör: Ágazatok közötti integráció
Adat tartalma: Az ágazatok közötti integráció ösztönzésének módja, az azt elősegítő tényezők, akadályok, eredmények

11. Milyen módon segítették egyéb más programok a LEADER hozzáadott érték érvényre jutását?
Adatkör: Egyéb programok szerepe a LEADER hozzáadott érték érvényre jutásában
Adat tartalma: LEADER HACS-ok részvétele más programok által finanszírozott projektekben, projektek egymásra épülése, tevékenység típusok, hozadékok, akadályok.

12. Milyen mértékben teljesültek a helyi fejlesztési stratégiákban tervezett célok? Mely tényezők segítik és melyek akadályozzák a célok teljesülését? Milyen eszközöket alkalmaznak a HACS-ok a HFS-ek céljai teljesülésének mérésére?
Adatkör: HFS-ek specifikus céljai és a célok teljesülését mérő mutatók
Adat tartalma: HFS-ek céljai, számszerűsített eredmény- és kimeneti indikátorok; HFS-ek felülvizsgálatának módja (időrend, szereplők, eredményei)

Módszertan

A terepmunka 2021. március 05. és 2021. június 06. között valósult meg, a járványügyi veszélyhelyzet következtében online interjúk készültek a stakeholderekkel. Összesen 13 interjút készítettünk: két interjú készült a munkaszervezet munkatársával és a munkaszervezet-vezetőjével, kettő befolyással bíró HACS tagokkal (közülük egy polgármesterként, egy pedig vállalkozóként vesz részt a HACS munkájában). 5 db interjú készült kedvezményezettekkel, 1 db interjú olyan pályázóval, aki igényelt, de nem kapott támogatást, 1 db interjú LEADER projektekben is tapasztalt pályázatíróval, 1 db interjú a megyei kormányhivatal LEADER kapcsolattartójával, valamint egy db interjú a térség vidékfejlesztésében jelentős tapasztalattal bíró szereplővel.

HACS RÖVID ISMERTETÉSE

A HACS története, változások az előző időszakhoz képest

A Körösök völgye Egyesület által érintett települések 2004-ben csatlakoztak a LEADER mozgalomhoz, a 2014-2020-as időszakban 20 település összefogásával valósult meg a LEADER program a térségben. 2008-ban a Körösök völgye még nonprofit kft. keretében működött, de 2010-ben az új VM vezetés átalakította a szervezetet, a nyitottság lett a fő szempont, a szervezet jogutódlás nélkül egyesületté alakult. Gyakorlatilag minden, a munkaszervezeten kívüli interjúalany utalt arra, hogy az előző

munkaszervezet vezetéssel komoly gondok merültek fel, így került sor a mostani szervezeti felállásra, illetve az új munkaszervezet vezető kinevezésére.

Tagtelepülések bemutatása – általános gazdasági, demográfiai és infrastrukturális jellemzők

A tervezési terület Magyarország dél-keleti sarkában fekvő Békés megye középső részén helyezkedik el, kelet-nyugati irányban csaknem a román határtól Jász-Nagykun Szolnok megyéig gyakorlatilag átszeli a megyét. Az Akciócsoport illetékességi területe 20 településre terjed ki: *Békés, Békéscsaba, Békésszentandrás, Csabacsúd, Csabaszabadi, Csárdaszállás, Csorvás, Gerendás, Gyomaendrőd, Hunya, Kamut, Kardos, Kétsoprony, Kondoros, Mezőberény, Murony, Örménykút, Szarvas, Tarhos Telekgerendás*. (15 település teljes területtel, 5 település pedig (Békés, Békéscsaba, Gyomaendrőd, Mezőberény, Szarvas) külterülettel jogosult a részvételre). Az Akcióterület teljes területe 1756 km², a jogosult települések/településrészek **lakónépessége a 2015. évi KSH adatok alapján 31 ezer fő** (a teljes népesség 144 ezer fő), a külterülettel érintett **települések külterületi lakossága 6 373 fő**. Az egymással **szomszédos települések földrajzi egységet alkotnak**, és bár 5 város csak külterülettel jogosult részt venni a programban, egyrészt korábbi mezővárosi jellegük, másrészt kistérségi/járási szinten betöltött közigazgatási, oktatási, közlekedési és gazdasági szerepük révén meghatározóak a kistépülésen élők mindennapjai és az egész térség fejlődése szempontjából.

A terület koherenciáját gazdasági értelemben a mezőgazdasághoz való szoros viszony, valamint a Körös folyók (Kettős és Hármás Körös) és holtágaik mentén való elhelyezkedés határozza meg. A teljes Akcióterület mezőgazdasági térség, **a szántóföldi növénytermesztés dominál**, az állattenyésztés kevésbé meghatározó, de lassú növekedést mutat a szarvasmarha és sertésstartásban, a feldolgozóipar a 90'-es években leépült. A mezőgazdasági szektor helyzetéből eredő problémák révén a települések hasonló gazdasági-társadalmi kihívásokkal szembesülnek. A Körös folyók nemcsak a térség arculatát, az itt élők identitását is meghatározzák. Kulturális értelemben a mezőgazdasághoz kötődő létformák és hagyományok (melyek közül elsősorban a gasztronómiai értéket és attrakciót is jelentő ízvilág a legismertebb), és nem utolsósorban az itt élő nemzetiségek (szlovákok, németek/svábok) szokásai jelentenek közös pontot. A magyarországi szlovák kisebbség legnagyobb hányada Békés megyében él.

Az Akcióterület települései közül 17 a 2007-2013-as EMVA LEADER Programban is együttműködött egymással, 9 helység már a 2004-2007 közötti AVOP LEADER+ Programban is közösen lépett fel, így értékelhető tapasztalatokkal bírnak a kezdeményezést illetően. A LEADER mozgalmon túl a térségben több, a terület és vidékfejlesztést elősegítő, ahhoz szorosan kapcsolódó települési szintű együttműködésre volt/van példa. 2006 és 2010 között valamennyi kistérségben megalakultak a többcélú kistérségi társulások (Békési Kistérségi Társulás, Békéscsaba és Térsége Többcélú Kistérségi Társulás, Körös-szögi Kistérség Többcélú Társulása) az egyes kötelezően ellátandó közfeladatok megszervezése és finanszírozása céljából. A békéscsabai és szarvasi térségben ezek jelenleg is működnek, 2014 óta önkéntes társulásként, főként szociális feladatellátás céljából. Számottevő eredményeket mutathat fel a turizmus fejlesztési céllal megalakult Közép-Békési Centrum, mely Békés, Békéscsaba és Gyula városok együttműködésének adott intézményesített keretet. E szerveződés alapjain alakult meg 2015-ben a TOP terület-és településfejlesztési forrásainak hatékony felhasználását segítő KBC Békés Megyei Települések Fejlesztéséért Nonprofit Kft. A partnerséghez az Akciócsoport 19 települése csatlakozott. Természetvédelmi, fenntarthatósági és turisztikai témájú együttműködésnek tekinthető a Körösök völgye Natúrpark Egyesületben intézményesült kooperáció, mely az akcióterület 8 települését integrálja a tájegységi alapon szerveződő partnerséghez. Négy település szereplőit

tömöríti a 2012-ben alakult Körös-menti Turisztikai és Kulturális Egyesület (TDM). A települések egyes közfeladatok hatékony ellátása és a szükséges infrastrukturális fejlesztések elvégzése érdekében folyamatosan vesznek részt önkéntes társulások/konzorciumok létrehozásában (pl. hulladék gazdálkodás, ivóvíz minőségjavító projekt stb.), illetve a térszerkezeti adottságokból eredően van hagyománya a mikro térségek települései, különösen az adott térség városa és községei közötti együttműködéseknek.¹

Jelenlegi működési keretek és a munkaszervezet ismertetése (szervezet, munkatársak létszáma, feladata, annak változásai.)

A munkaszervezet vezetője 2012. óta Zsurzsucz Edina Klaudia, aki személyében biztosítja a LEADER program stabilitását és folyamatosságát a térségben. Ugyanakkor a munkaszervezet összetételében több változás történt az előző és a jelenlegi időszak között: „*az előző időszakban nagyon jó csapat jött össze*”, de a bizonytalanság a 2014-2020-as időszakba való átmenet során nem tette lehetővé, hogy a csapat meg is maradjon. Volt, amikor csak 1 fővel működött a munkaszervezet 2015. után, és olyan is, amikor a munkaszervezet vezetője 5 hónapig fizetés nélkül dolgozott (csak a járulékaira volt keret). Később is hullámzott az állományi létszám: amikor együttműködési projekt indult, akkor fel tudtak venni új kollégát, de megtartani a finanszírozási csúszások miatt nem tudták. Alapvetően a **2014-2020-as időszakban két fő volt az állományi létszám**, három fő nem fér bele a költségvetésbe, illetve nagy problémát jelent az is, hogy **határozott idejű munkaszerződéssel nem találnak jó munkaerőt a térségben**.

A HELYI FEJLESZTÉSI STRATÉGIA BEMUTATÁSA

HFS elkészítésének részletes leírása, a HFS-t befolyásoló körülmények, a pályázati kiírások előkészítésének és megjelenésének, kezelésének folyamatai

A munkaszervezeti interjúk alapján elmondható, hogy **az előző időszakhoz képest rosszabbak lettek a makro-körülmények a térségben**: erősödött a népességfogyás, megmaradt a pozitív vándorlási különbözet (megyei szinten sem sikerült változtatni ezen), és gazdasági szempontból sem volt komolyabb fejlődés. A 2016-os tervezés során a HACS a 2015-ös TEIR adatsorokat használta, de helyenként saját adatgyűjtést is végeztek, illetve beépítették a tanulmányutak tapasztalatait is a HFS-be. A HFS írása akkor kezdődött el, amikor már biztos volt, hogy a HACS működhet tovább, és körülbelül fél évig tartott. **A munkaszervezet és a HACS szándéka az volt, hogy ne húzódjon sokáig a tervezés, hanem kampányszerűen vigyék végig a folyamatot**, mivel így lehet fenntartani a szereplők motivációját. A tervezés keretében végig járták a HACS településeit, fórumokat tartottak, egy asztalhoz ültették az ágazati szereplőket. A településeken élők bevonása a tervezésbe nagyon jó gyakorlat, de sokszor fordul elő, hogy a fórumokon résztvevők lelkesek lesznek, ugyanakkor a stratégiába, vagy pályázatba nem kerül bele az elvárásuk, mert az útmutatók, elvárások miatt nem lehet érvényesíteni az igényeket, így a résztvevők (elsősorban a magánszemélyek, civilek) csalódtak lesznek.

---

¹ https://korosokvolgye.hu/adat/htmlfiles/Korosok_Volgye_HFS_modositas_tervezet_20200228.pdf

Bár a HFS elkészítése kényszer, mégis, hasznos, hogy több évre előre gondolkodva a szereplők közösen egyeznek meg a célokban és a módszerekben, „... van egy iránytű, amely mentén haladunk, az operatív munkát ehhez igazítjuk”. A HFS 2016 után is mindig alapköve volt a fejlesztésnek, több esetben például vita esetén a HFS-ben foglaltak döntő érvként szolgáltak, hiszen ez a dokumentum konszenzus, szakmai érvek eredményképpen jött létre, amelyet végső soron minden szereplő tiszteletben tart. A tervezés kiegyensúlyozottan zajlott, és a „HACS-on belül a nagyobb települések befolyásosabb polgármesterei nagyvonalúak a többiek felé, mivel ők csak külterülettel vesznek részt: benneteket jobban érint ez a program, ezért ne mi határozzuk meg, hogy mi legyen”.

Fókuszterületek

Az előző időszakhoz képest sokkal alacsonyabb forráskeretből gazdálkodhatott a HACS, így **priorizálni kellett**, kiválasztani azt a 4-5 legfontosabb célt, amelyre reagálni szeretnének a pályázatokkal. Ennek következtében az alábbi fókuszterületek kerültek kiválasztásra:

- **Helyi termék előállítás.** Ehhez a területhez sok forrást terveztek, de a tapasztalatok azt mutatják, hogy nem volt jó a pályázati felhívás abból a szempontból, hogy a kevés prioritáshoz kevés számú felhívást is jelentettek meg, több felhívásra lett volna szükség, a vállalkozások méretéhez igazítva. Ugyanakkor a pályázati felhívás nem volt alkalmas arra, hogy egy felhíváson belül több célterületet tudjon kezelni.
- **Turisztikai szolgáltatások** (aktív turizmus, agroturizmus, majd később szálláshely-szolgáltatás is).
- **Örökségvédelem** (természeti, épített értékek, tájértékek, szellemi értékek). Ez a terület a stratégiában hangsúlyos elemként jelent meg volt, de alig érkezett be támogatási kérelem, mivel a lehetséges pályázókat csak komoly animátori tevékenységgel lehetne ösztönözni a támogatási kérelem elkészítésére, amelyre ebben az időszakban a két fő munkaszervezeti munkatársnak nem volt kapacitása.
- **Közösségi terek** (sport stb.). Ezt a fókuszterületet nem lehetett kihagyni, mert a polgármesterek számára nagyon fontos, ugyanakkor más források is lennének rá (a Magyar Falu Programban kifejezetten erre a területre fókuszáló pályázatok meg is jelentek, csak ezt a tervezés idején még nem látták).
- **Szemléletformáló akciók, programok.** Bár ezen a területen volt támogatott projekt, nem hozta meg azt a sikert, amire számítottak.
- **Kistelepüléseken nem mezőgazdasági termelés / üzleti szolgáltatások fejlesztése.** Itt a cél az volt, hogy hiánypótló szolgáltatások létesüljenek. A HACS az első felhívásban direkt nem pontosította le a lehetséges szolgáltatásokat, hogy minél nagyobb teret hagyjon a helyi vállalkozások ötleteinek, ugyanakkor a tapasztalat azt mutatta, hogy így nem értették meg a potenciális kedvezményezettek, hogy számukra is lehetőség nyílik fejlesztésre. A második körben így készítettek egy konkrét felsorolást a szolgáltatási területekről, és minden településen terjesztették a kiírás szórólapját, megnőtt a kérelmek száma. A fodrászat, autósó, kisbolt stb. voltak a jellemző pályázatok témái. Fiatalok részéről is érkeztek innovatív ötletek, elő is készítették a pályázatot, de végül nem adták be, mert nem tudták volna vállalni a 3 éves fenntartási időszakot, ezért önerőből kezdtek bele a fejlesztésbe.

Az alacsonyabb keretnek a HACS döntése alapján áldozatul esett a fenntarthatósághoz kötődő minden téma, részben azért, mert más forrásokból lehetett pályázni, ugyanakkor értékelési szempontként majdnem minden felhívásba bekerült a fenntarthatóság. A másik kimaradó terület a klasszikus rendezvények, falunapok: ebben volt vita a HACS tagjai között, de konszenzussal zárult.

Vállalások

A **jogosultsági szempontok** kapcsán a kiírások nem voltak szigorúak, csak a központi előírás szerinti szempontokat, illetve a HFS-ben meghatározott szempontokat kérték (pl. a közösségi terekre 1000 fő alatti településeken már vannak IKSZT-k, ezért nem támogatott, hogy a LEADER-ből finanszírozzák ezek fejlesztését). Az **értékelési szempontok** kapcsán kvázi kényszer volt a kötelező 100 pontos értékelési skála, miközben a HACS-ot lehet, hogy csak 3 szempont érdekelte volna – így bekerültek „töltelék+ szempontok is. Összességében elmondható, hogy **a felhívások jók voltak, mert tág kereteket biztosítottak az egyéni ötletek számára**, ugyanakkor a másik oldalon, ha nincs konkretizálva a pályázat tartalma, a pályázók nem jelentkeznek jó ötletekkel – ezt az animációval lehet orvosolni.

Beavatkozási logika és cselekvési terv

A **HFS jövőképe** az alternatív jövedelemszerzési lehetőségek bővülése és a kistelepüléseken elérhető szolgáltatások fejlesztése, valamint az, hogy a helyi közösségek erősödése és kompetencia fejlődése révén javul a Körösök völgye térség élhetősége. Ehhez kapcsolódóan a következő **átfogó célok** kerültek beazonosításra:

1. Lokális gazdaság fejlesztése
2. A településeken elérhető életminőség javítása
3. A társadalmi tőke növelése

Az átfogó célokat összesen **6 db specifikus cél** segítségével tervezte elérni a HACS. Ezek:

1. A turisztikai potenciál kihasználása
2. A helyi termékek jobb piaci pozícionálása
3. A kistelepüléseken elérhető üzleti szolgáltatások és termékek mennyiségi és minőségi javulása
4. Településfejlesztés – települések infrastruktúrájának és közszolgáltatásainak mennyiségi és minőségi javulása
5. A vidéki örökség megőrzése
6. Aktív, innovatív, kooperatív helyi társadalom

A HFS által bemutatott cselekvési tervben a **következő intézkedések** szerepelnek:

1. Turisztikai szolgáltatások fejlesztése
2. Helyi élelmiszeripari és kézműipari termékek előállításának és értékesítésének támogatása
3. A lakosság szolgáltatásokhoz való hozzáférését javító vállalkozások kisléptékű fejlesztése
4. Épített és táji, természeti örökség megőrzését célzó komplex programok támogatása
5. Helyi közösségi kezdeményezések megvalósítását, sportolást, szabadidős kikapcsolódást, társadalmi nevelést szolgáló komplex projektek támogatása
6. Szemléletformáló programok, akciók támogatása

7. Az egymást erősítő, elmaradottságot konzerváló területi folyamatok megtörése (Helyi felzárkózást szolgáló tudás bővítése, helyi tudástőke növelése, a környezeti fenntarthatósági szempontoknak való megfelelés) – EFOP 1.7. (nem valósult meg)

8. Községi szinten irányított városi fejlesztések – TOP 7.

9. Térségi szálláshelyek fejlesztése

10. Községi tevékenységek, programok megvalósítását szolgáló komplex projektek támogatása

A fenti intézkedések mellett **térségek közötti és nemzetközi együttműködések**et tervezett a HACS.

Pályázati kiírások elemzése (Forrás: HFS és műveleti adatbázis)

A pályázati kiírások elemzése során a 2020. december 31-i műveleti adatbázisból lekért adatok elemzésére került sor. A 2A fókuszterülethez (elsődleges mezőgazdasági termék előállítását célzó fejlesztések) 6 db támogatott projektet soroltunk, a 6A fókuszterülethez (azok a fejlesztések, amelyek fő célja a nem mezőgazdasági jövedelemtermelő tevékenységek fejlesztése, beleértve a non-profit szervezetek jövedelemtermelő beruházásait (főként szálláshely fejlesztés) 14 db projektet, a 6B fókuszterülethez (rendezvények, táborok, nem jövedelemtermelő szolgáltatások, non-profit szervezetek eszközfejlesztése, települési és turisztikai infrastruktúra fejlesztés, kiadványok és értéktár készítése tartalmú fejlesztések) pedig 9 db projektet soroltunk. A 2A fókuszterülethez sorolt projektek a teljes lekötött forrás 14, 51%-át, a 6A-hoz sorolt projektek a teljes lekötött forrás 29,14%-át, a 6B-hez sorolt projektek pedig a fennmaradó 56,36%-ot teszik ki.

Az 1. táblázat a 2020. december 31-ig lekötött forrásokat, illetve a kapcsolódó intézkedésekhez tartozó irányértékeket mutatja be.

1. táblázat A HFS-ben tervezett intézkedések és az adott pályázatban támogatást nyert projektek által lekötött források (2020. december 31-ig)

Turisztikai szolgáltatások fejlesztése	
Tervezett forráskeret:	75 854 791
Támogatott kérelmek várható száma:	9
Támogatás mértéke:	500 000 -10M
Támogatás intenzitás:	50% - 60%
Lekötött forrás:	75 854 791
Helyi élelmiszeripari és kézműipari termékek előállításának és értékesítésének támogatása	
Tervezett forráskeret:	50 211 046 Ft
Támogatott kérelmek várható száma:	8-14 darab
Támogatás mértéke:	200.000 - 10M
Támogatás intenzitás:	50% - 60%
Lekötött forrás:	25 145 582
A lakosság szolgáltatásokhoz való hozzáférését javító vállalkozások kisléptékű fejlesztése	
Tervezett forráskeret:	23 071 931 Ft
Támogatott kérelmek várható száma:	9 darab
Támogatás mértéke:	500.000-4M
Támogatás intenzitás:	50% - 60%
Lekötött forrás:	23 071 931
Épített és táji, természeti örökség megőrzését célzó komplex programok támogatása	

Tervezett forráskeret:	23 071 931 Ft
Támogatott kérelmek várható száma:	5 darab
Támogatás mértéke:	500.000-10M
Támogatás intenzitás:	75%-85%
Lekötött forrás:	5 232 824
Helyi közösségi kezdeményezések megvalósítását, sportolást, szabadidős kikapcsolódást, társadalmi nevelést szolgáló komplex projektek támogatása	
Tervezett forráskeret:	40 442 443 Ft
Támogatott kérelmek várható száma:	5 darab
Támogatás mértéke:	1M-10M
Támogatás intenzitás:	75%-85%
Lekötött forrás:	40 442 443
Szemléletformáló programok, akciók támogatása	
Tervezett forráskeret:	3 829 776 Ft
Támogatott kérelmek várható száma:	5 darab
Támogatás mértéke:	200.000-1,6M
Támogatás intenzitás:	75%-85%
Lekötött forrás:	3 829 776
Térségi szálláshelyek fejlesztése	
Tervezett forráskeret:	75 000 000 Ft
Támogatott kérelmek várható száma:	7-10 darab
Támogatás mértéke:	500.000-10M
Támogatás intenzitás:	50%-60%
Lekötött forrás:	0
Közösségi tevékenységek, programok megvalósítását szolgáló komplex projektek támogatása	
Tervezett forráskeret:	51 888 943 Ft
Támogatott kérelmek várható száma:	5-8 darab
Támogatás mértéke:	1-10M
Támogatás intenzitás:	75%-85%
Lekötött forrás:	0

A LEADER INTÉZKEDÉS MEGVALÓSULÁSÁNAK ELŐREHALADÁSA

Az előző időszakból a jelenlegi programozási időszakba történő átmenet bemutatása
(Forrás: interjúk)

Az előző időszakból kilépve hosszan tartó átmeneti időszak vette kezdetét, 2015 év elejétől 2017 tavaszáig, gyakorlatilag két évig tartott.

Ez az időszak több ok miatt is nehézségeket hordozott: egyrészt **a HACS-hoz tartozó települések körében történt változás,** egy települést egy másik csoport „vitt el”. Ez érzelmileg is nehézséget jelentett a munkaszervezetnek, illetve az érintett településnek is, mivel egy település életében komoly jelentősége van annak, ha megszakad egy öt éve tartó fejlesztési folyamat, különösen, hogy a Körösök Völgye Egyesületben nagyon szoros szakmai (és emberi) kapcsolatok alakultak ki az előző programozási időszakban. Azok a HACS tagok, amelyek más HACS-hoz kerültek, még évekkel később is a Körösök Völgye Egyesülettől kértek információt, segítséget a LEADER program kapcsán, nem attól a

munkaszervezettől, akihez hivatalosan tartoztak, mivel „... *hosszú évek munkája telik el, mire eredmény látszik, a kapcsolatok felépítése hosszú idő és elengedni is nehéz őket*”.

A másik komolyabb változás az **új jogszabályokhoz történő igazodás** volt: a közszféra, a civil és az üzleti szféra közötti arányok bekerültek az alapszabály-módosításba, a működési szabályzatokba, és ennek a folyamatnak a határozatképességre is hatása volt. A Körösök Völgye HACS-nál jelenleg minden döntési szinten arányban vannak a különböző szférák.

A finanszírozást tekintve az előző és a mostani programozási időszak között óriási a különbség: 2007-2013 között 4 fő dolgozott a munkaszervezetben, és nagyon sok olyan feladatot tudtak ellátni, amely a LEADER program lényegét, velejét adja (tanulmányutak, kiadványok, animátori munka) – ehhez képest a jelenlegi 2 fős állomány feleakkora kapacitással oldja meg a kérelemkezeléssel és animátori teendőkkel járó feladatokat. Jelenleg a szervezet rendelkezik megtakarítással, illetve kiegészítő forrást is kaptak 2020. novemberében normatív alapon, de ezzel óvatosan gazdálkodnak, mivel nem világos, hogy 2021, vagy 2022 év végéig kell-e kitartania, de biztos, hogy ebben a keretben már benne van az átmeneti időszak első évének a finanszírozása is (az előző program egyheted része).

A LEADER életében a folyamatosság nemcsak a finanszírozási tekintetben kap szerepet, hanem a szakmai kapcsolatok terén is, hiszen **a hosszú évek alatt kiépített szakmai hálózat biztosítja a HACS helyi fejlesztési ökoszisztémájában való biztos szerepét**. Az átmeneti időszakban is megmaradtak a Körösök Völgye hálózati kapcsolatai, mindig van, akit egy-egy ügy kapcsán lehet keresni. Ugyanakkor **a partnerek szemszögéből nézve a LEADER nem stabil**: „*a HACS állandó szereplő, csak nem mindig cselekvőképes*”. A kiszámíthatatlan átmeneti finanszírozás és az eljárásrendi problémák miatt jellemzően hullámok vannak a partneri együttműködésekben is: vannak időszakok, amikor nagyobb munka zajlik, aztán ez elül, és sokáig nem történik semmi, ami akadályozza az együttműködések fenntartását. Erre jó példa, hogy a turisztikai munkacsoport 2015-ben elvégezte a tervezést, de kézzelfogható eredmény (pályázat) csak 2018-ban lett.

A Kormányhivatal új szereplőként való megjelenése (majd az ügyintézők körében történt változás) **sok tanulást, alkalmazkodást kívánt meg** a HACS részéről, „... *a kormányhivatal hivatali útja teljesen más közeg, mint amiben a LEADER-ek mozognak, rigid rendszer...*”.

HACS humán erőforrásának alakulása: szerepek, feladatmegosztás, kapacitástervezés és -felhasználás módja

A jelenlegi két fős munkaszervezetben a munkaszervezet vezetője tartja a kapcsolatot a HACS-csal, illetve az ő feladatkörébe tartozik a pályázati kiírások elkészítése, előterjesztése, a bíráló bizottsági ülések összehívása stb. E mellett animátori feladatokat lát el, és a pályázókkal való kapcsolattartásban, kérelemkezelésben is aktívan részt vesz. A munkaszervezet másik munkatársa felel az egyesület pénzügyi ügyintézéséért, illetve a pályázatok kezeléséért.

A munkatársak véleménye szerint ez a két fős állományi létszám a fenntartási időszakban elegendő, de amikor több pályázati kiírás készítése, megjelentetése, illetve a pályázói kérelmek kezelése

párhuzamosan fut, már megfeszített munka (és túlóra) árán tudják csak ellátni a feladatokat, illetve az **animátori munkára nem marad megfelelő kapacitásuk**. A pályázók, kedvezményezettek oldaláról nem érkezett olyan visszajelzés, amely azt mutatná, hogy részükről is érezhető a kapacitások szűkössége, sőt: a munkaszervezet munkájára vonatkozóan csak kiemelkedően pozitív értékelések érkeztek.

Eljárásrendi tapasztalatok

A vizsgált programozási időszakban a Megyei Kormányhivatal lépett be új szereplőként az eljárásrendbe.

A HACS véleménye szerint annyiban nem történt változás az előző időszakhoz képest, hogy az MVH-hoz hasonlóan a KH is hivatali struktúrában működik, ugyanakkor mivel a MÁK a felettes szerve, a kormányhivatal csak végrehajtó, „*megbízott*” szereplő, amelynek döntéseket nem kell hoznia, és sem a HACS, sem az ügyfelek felé nincs felelőssége, csak a MÁK-nak kell megfelelnie.

A kormányhivatalban 2-3 fő az állandó létszám, amelyet szükség esetén ki tudnak pótolni más kollégákkal is – **a kormányhivatal ezt a kapacitást elegendőnek tartja** a feladatellátáshoz. A kormányhivatal végzi a végső jogosultsági ellenőrzést, a kifizetési kérelmeket (melyek kapcsán az ügyfeleknek az elszámolás ütemezésével kapcsolatban van döntési jogkörük), a változásbejelentéseket (az igény ebben az esetben a HACS-tól érkezik be, aki dönt a kérelem tartalmát illetően, a kormányhivatal csak a támogatási kérelem javítása esetén lép be a folyamatba), illetve amennyiben az IIER felület javításában technikai változás van, hibajegyeket adnak fel, melyet néhány nap alatt elbírálják).

A kormányhivatal és a HACS közötti együttműködés mindkét fél szerint korrekt: a kommunikáció jellemzően emailben, a munkaszervezeti vezetővel, heti több alkalommal zajlik, és a hivatal gyorsan dolgozik (a végső jogosultsági szempontok ellenőrzését jellemzően egy héten belül elintézik). A munkaszervezet szerint **az ügyfelek is jó tapasztalatokról számolnak be**: barátságosabb a rendszer, mint a régi MVH volt, az ügyintézők „küzdnek a kérelmekért”, ha az ügyfél együttműködik, akkor a kormányhivatalon nem múlik a támogatás. A HACS arról számolt be, hogy a kifizetési kérelmek anyagai kapcsán csak a fő adatlapot látják, a mellékletek megnyitásához nincs jogosultsága, és ez megnehezíti a pályázatok előrehaladásának nyomon követését. A HACS további észrevétele azt volt, hogy a kormányhivatal nem rendelkezik önállósággal, mindenről az Államkincstár dönt, *„nem lehet vitatkozni, érvelni, ez nem előre vivő dolog”*.

Animátori, közösségépítő szerep betöltése, a helyi szereplők forráshoz juttatása

A munkaszervezeti interjúk alapján megállapítható, hogy **az animátori szerep a munkaszervezet tevékenységének középpontjában van**, *„így lehet ismereteket szerezni, felmérni a valós igényeket”* - ez már az előző ciklusban is így volt. Ugyanakkor **ebben a ciklusban a közösségépítés, a projektgenerálás nem tudott folyamatossá válni** - nagy részben a kapacitáshiány miatt, hiszen az összes munkaszervezeti tevékenység ellátása érdekében **priorizálni kellett a feladatokat**. *„Két fővel nem tudunk hálózatot építeni, fenntartani, csak kampányszerűen tudunk programokat végig vinni”*. A pandémia időszaka alatt volt ideje a munkaszervezet vezetőjének arra, hogy újra végig járja a településeket, és felhívja a figyelmet arra, hogy bizonyos helyi szükségletek kielégítésére éppen van forrás, és támogassa a potenciális pályázókat a kérelem összeállításában.

A pandémiától eltekintve jellemzően akkor zajlott kampányszerűen az animátori tevékenység, amikor volt konkrét pályázati kiírás, és az erről szóló információt juttatták el a HACS területén lévő települési

szereplőkhöz. Tapasztalat az is, hogy **akkor tudnak érdemben, eredményesen megszólítani potenciális pályázókat, amikor van konkrét cél (ez igaz mind a tervezési szakaszra, mind a pályázásra is).**

A HACS a projektgenerálás kapcsán a olyan jó gyakorlatot vezetett be, amely más HACS-ok számára is követendő példa lehet: már az előző ciklusban kiderült ugyanis az, hogy a potenciális pályázók legnagyobb része önmagától nem indul el egy-egy pályázati kiírásban, mivel nem követik folyamatosan nyomon a fejlesztési lehetőségeket. *„...Nem is arról szól a kérdés, hogy van-e más OP, hanem az, hogy szól-e valaki a pályázónak, hogy figy, neked ezt ebből kellene megcsinálni!”* A HACS folyamatosan, adatbázisban vezeti, tartja számon a térségben élők fejlesztési igényeit, így amikor olyan kiírás jelenik meg, amely illeszkedik egy-egy szereplő szükségleteihez, akkor felhívják, tájékoztatják, „noszogatják”, támogatják a kérelem elkészítésében.

A kedvezményezettekkel és egyéb szereplőkkel készült interjúk tapasztalatai szerint a munkaszervezet próbálja személyesen megszólítani és ösztönözni a potenciális pályázókat, de vannak, akik a bürokrácia miatt már kiábrándultak a LEADER programból, illetve sokan pályázatíró nélkül nem tudnak elkészíteni egy támogatási kérelmet, és a munkaszervezetnek is „szenvadás”, ha nem jó minőségű kérelmek érkeznek be. Egyöntetű vélemény az, hogy **a munkaszervezeten nagyon sok múlik, ha nem lennének ennyire proaktívok** (pályázók személyes megkeresése, nyüstölése), **akkor nem lenne ennyire sikeres a program.**

A kedvezményezetti interjúk határozottan megerősítik azt, hogy a munkaszervezet projektgeneráló tevékenysége, illetve a kérelem elkészítése és a megvalósítás során nyújtott támogatása kiemelkedő hozzáadott értékkel bír. A tervezési fázis általában hosszabb időt vett igénybe, és ha az ötlet, a szükséglet már régóta megvolt, és már a pályázat megírása előtt kidolgozásra került, maga a kérelem elkészítése az árajánlatok beszerzését, és a kapcsolódó dokumentáció elkészítését foglalta csak magában, így módon néhány hét alatt zajlott le. Olyan esettel is találkoztunk, amikor a pályázat teljes mértékben új ötlet megvalósítására jött létre, ilyenkor a kérelem elkészítése is hosszabb idő alatt zajlott le. **A megkérdezett sikeres pályázók mindegyike azt jelezte, hogy a fejlesztést más forrásból nem tudta volna megvalósítani,** és a munkaszervezet segítsége mindenki számára erős motiváló erőt jelentett a pályázat kidolgozása és a megvalósítás során is.

Ugyanakkor elhangzott olyan vélemény is, hogy **nem csak a pályázatok lennének fontosak a LEADER programon belül, mégis e felé tolódott a hangsúly az elmúlt években** – pedig a LEADER szerepköre ennél sokkal tágabb is lehetne: együttműködések generálása, egymástól vásárlás, helyi ökoszisztéma fejlesztése – közösségépítés, térségi belüli szinergiák, ismeretségek kialakítása. Kapacitáshiány, illetve a központi elvárások miatt ez az irány most már kevésbé jellemző. Olyan vélemény is szóba került, amely szerint **a közösségépítéshez szükség lenne új kommunikációs csatornák bevezetésére is** (például **aktív jelenlét a közösségi médiában**), amely a fiatalok mellett általában a helyi közösségek bevonásának alapvető feltétele lenne. *„Amiről az emberek a közösségi médiában nem értesülnek, az olyan, mintha nem lenne – a LEADER is ebbe a hibába esik most, nincs benne a köztudatban”.* Bár hatékony lehetne az online jelenlét, óriási feladatot róna a munkaszervezetre, amely szakmailag sincs felkészülve erre a

feladatra, mivel az aktív közösségi média-jelenlét professzionális tudást igényel. Ezt a hiátust online marketing szakértő biztosításával lehetne betölteni.

A helyi szereplők forráshoz juttatása tekintetében a **kistelepülésen lévő üzleti szolgáltatások fejlesztése kapcsán volt jellemző, hogy más forrásból** (pl. GINOP) **ők nem tudtak fejlesztéseket megvalósítani**: a helyi fodrásznak, kis bolt tulajdonosának, az autósosónak stb. csak a LEADER jelentett lehetőséget a fejlesztésre. **E mellett a civil szerelők támogatása kapcsán is hasonlóan hiánypótló szerepe van a LEADER-nek** – jó példa erre az állatmenhelyek támogatása. A munkaszervezet éveket várt arra, hogy betervezhessék ezt a pályázati célt, mivel az állatmentéssel foglalkozó civil szervezetek számára több év is szükséges volt ahhoz, hogy működési engedélyt kapjanak, ezáltal pályázhassanak működési támogatásra, illetve a LEADER programra is. Ebben a ciklusban két nyertes projekt is volt ebben a témában. A civil szervezetek forráshoz juttatása kapcsán több forrásból is hasonló véleményeket hallottunk. A civil szervezetek jellemzően minimális saját forrásból tudnak gazdálkodni (ezek jellemzően támogatásokból és tagdíjkból származnak), így csak kis programokat tudnak megfinanszírozni. Egy LEADER nagyságrendű, több millió forintos fejlesztés előfinanszírozása számukra óriási teher.

A civilek finanszírozási nehézségei kapcsán jó példa a fent említett állatvédelmi pályázati kiírás. Az egyik **állatmenhely fejlesztése** során a megvalósító szervezet önkormányzati feladatot lát el a gyepmesteri telep működtetése során, melyet 2017-ben, négy év már létező, önkéntes együttműködés után vettek át. A feladatokat jellemzően közfoglalkoztatottak és az egyesület önkéntesei látják el, működési költséget az adó 1%-okból tudnak fedezni, fejlesztésre – a kutya-kennelek szökéssbiztossá, kényelmesebbé tételét lehetővé tevő felújításra – önerő nem állt rendelkezésre. **Az önrészt az önkormányzat bocsátotta az egyesület rendelkezésére**: ebben, vagyis a pályázat megvalósíthatóságában a munkaszervezet vezető segítségével nélkül nem tudtak volna boldogulni, ugyanis a MSZ vezető javasolta nekik, hogy kérdezzék meg az önkormányzatot, aki végül biztosította a szükséges összeget. Az önkormányzat **a megvalósítás előfinanszírozásában is segített számukra**, és ezeket a „kölcönöket” a záró kifizetés után tudja majd az egyesület visszaadni az önkormányzatnak. Ahogyan az egyesület képviselője fogalmazott: *„... a civilek között az állatvédő szervezetek a periférián vannak... Ez egy nagyon drága hobbi”*.

A munkaszervezet projektgeneráló tevékenységére két érdekes példát említhetünk. Az egyik, mezőgazdasági szektorban dolgozó **kedvezményezett vállalkozás arról számolt be, hogy a LEADER volt számára az egyetlen megfelelő, elérhető lehetőség a fejlesztésre, és a munkaszervezet folyamatosan segített abban, hogy a vállalkozás fejlesztési lehetőségeit a pályázati kiírásokhoz hozzá lehessen illeszteni**. Bár az eredeti elképzelés nem a feldolgozóipar felé történő nyitás volt, mégis: **a LEADER pályázat által lehetővé vált termék-előállítás üzletág nagyon jó vállalkozási modellt generált**, amely azóta növekedésnek is indult saját húsbolt, illetve éttermekkel és vegyesboltokkal való együttműködések kialakításában.

Az egyetlen, örökségvédelmi projektet megvalósító – egyházi – szervezet szintén arról számolt be, hogy a LEADER volt az egyetlen pályázati lehetőség a kápolna felújítására, ugyanakkor a munkaszervezet

„**unszolása**” nélkül nem kezdtek volna bele a számukra egyébként fontos fejlesztésbe. Bár a projekt egyházi és nem civil megvalósítású, kivitelezése itt sem volt egyszerű. Magát a pályázatot a Szeged-Csanádi egyházmegye írta meg saját pályázati irodájának munkatársai segítségével, illetve a megvalósítás adminisztratív részét is ők bonyolították, az építési munkálatokat pedig a helyi plébános felügyelte. A kápolna felújítása a megvalósítók elmondása szerint nagyon komoly közöségfejlesztő hatással volt: „...önkéntes munkát rengeteget tettek bele a helyiek, meg se lehetett közelíteni, de a helyiek megcsinálták ligetesre, padokat csináltattak, hirdetőtáblát is tettek ki!”. „...senki nem bántja, virágokat visznek a hívők, sőt, a kerítés nem volt benne a köztudatban, de előkerült a régi kerítés, és valakik ismeretlenül odavitték a kápolnához a felújítás előtt (a mai napig nem tudják, hol volt), bele is tettük a beruházásba, fel kellett újtani, homokfúvóval, majd festeni (egy régi barát vállalta önköltségi áron), összerakást, kihelyezést ingyen csinálta meg egy helyi vállalkozó”. A megnyitó ünnepség több száz embert mozgatott meg, és évenkénti, rendszeressé váló rendezvényt indított útjára.

A sikeres pályázathoz több szereplő szerint is elengedhetetlen, hogy legyen egy jó ötlet, amelyet egyébként is meg kellene valósítani az előrejutás érdekében. A vállalkozások esetében a problémát az jelenti, hogy eredmény-kényszerben vannak, így nem biztos, hogy van türelmük, idejük kivárni, amíg számukra megfelelő konstrukció nyílik, még akkor sem, ha közben az ötlet érlelődni, fejlődni tud.

A HFS specifikus céljainak megvalósulásának értékelése (Forrás: interjúk, szakmai beszámolók)

A HACS a meghirdetett keretet 109%-ban lekötötte, a tavaly novemberben kapott kiegészítő keretet azonban még nem, az IH visszajelzésére várnak.

A 2020. III. negyedéves beszámolók adatai alapján a HACS által tett vállalások várhatóan teljesítésre kerülnek, a kedvezményezettek által TO szerint vállalt célértékek / a ténylegesen megvalósult értékek magasan túlteljesítik a HACS vállalásokat.

2. táblázat A specifikus célokhoz kapcsolódó eredménymutatók

Specifikus cél	Mutató megnevezése	HACS által vállalt célérték	Kedvezményezettek által vállalt célérték (TO szerint)	Ténylegesen megvalósult érték
A turisztikai potenciál kihasználása	Létrehozott munkahelyek száma (fő)	3,00	27,00	0,50
A turisztikai potenciál kihasználása	A térségben eltöltött vendégéjszakák számának emelkedése a 2017-es bázisévhez képest (%)	1,00	nem releváns	8,21
A kistélepüléseken elérhető üzleti szolgáltatások és termékek mennyiségi és minőségi javulása	Az érintett lakosok száma (fő)	4 000,00	nem releváns	20 206,00

Specifikus cél	Mutató megnevezése	HACS által vállalt célérték	Kedvezményezettek által vállalt célérték (TO szerint)	Ténylegesen megvalósult érték
A vidéki örökség megőrzése	A támogatott projektekbe / közösségi kezdeményezésekben bevont helyiek száma (fő)	700,00	2 576,00	1 568,00

A munkaszervezeti interjúk tanulsága szerint **volt néhány olyan felhívás, amely nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket.** Ilyen kiírás volt a helyi termék-pályázat, amelyre nem érkezett be annyi pályázat, amelyre számítottak; az örökségvédelmi fejlesztéseket támogató kiírásban a tervezett 50M forintos keret nagy része megmaradt, mert csak egy pályázat érkezett be, és őket is végig támogatni kellett.

A HACS tagok szerint alapvetően jól sikerült a specifikus célok meghatározása, mivel ennek indikátora a forrásfelhasználás, és ebben sikerült a maximumot elérni, így a célok nagy részét elérték. Ugyanakkor a HFS céljainak elérése *„...tökéletes nem lehet, mert folyamatosan változik a világ, a környezet, még akkor is, ha épp nincs pandémia, pláne, ha van”.*

A pandémia hatása több területen is megmutatkozott.

A munkaszervezet működését alapvetően befolyásolta, mivel a munkatársak home office-ban kezdtek el dolgozni, és felváltva járnak be az irodába. A veszélyhelyzet idején **nincs személyes ügyfélfogadás,** de ha ügyfél jött, nem küldték el. A pandémia a helyi bíráló bizottsági döntéseket három hónappal hosszabbította meg: 2020 márciusában lett volna HBB döntés, az elektronikus ülésvezést és az ülés megtartása nélküli döntést lehetővé tévő kormányrendelet megjelenéséig belassultak a folyamatok. 2020 nyarán érték be magukat, és ez év őszén a közgyűlésen **alapszabály módosítására került sor, hogy elektronikus ülésvezésre kerülhessen sor a személyes helyett.**

A kormányhivatal rugalmasan próbálta kezelni a problémákat, amelyek elsősorban a hiánypótlások terén jelentkeztek, ugyanakkor kiemelkedően gyors ügyintézésben részesültek a turizmusban érdekelt ügyfelek kifizetési kérelmei, amely komoly segítség volt az ágazatban dolgozó pályázóknak.

A másik nagyobb változás a kivitelezések területén jelentkezett. Szinte minden beruházás érintett volt abban, hogy – mivel a Kisfaludy Program és a Magyar Falu Program is ebben az időszakban zajlott – **nehéz volt megfelelő szakembereket találni** (a LEADER HACS-hoz tartozó 20 település csak a Kisfaludy pályázatokon 1 milliárd forintot nyert), illetve **később tudtak elindulni a kivitelezési munkák** is. Az „építési láz” következménye az **alapanyag-árak emelkedése** volt, amelyet vagy a pályázónak, vagy a kivitelező vállalkozónak kell „lenyelnie” – ez utóbbira is volt példa, aki a kedvezményezettel való baráti kapcsolata miatt vállalta be a költségnövekedést. Olyan esetről is beszámolt egy kedvezményezett, amikor az árajánlatot adó kivitelező egyszerűen elérhetetlenné vált, és akit helyette talált a megvalósító, csak magasabb áron tudta vállalni a munkálatokat (így a 60%-os támogatási arány helyett csak 50%-ot fedezett a projekt). Volt, aki arról számolt be, hogy a fentiek miatti likviditási problémákra az Agrár Széchenyi Kártya volt segítségére.

Elhangzott olyan megfigyelés is, hogy **sokan a járvány áldozatává váltak, mivel a meglévő tartalékok a működés maga felemésztette, így nem maradt pénz a fejlesztésre** – a turisztikai szereplők és beszállítók voltak a leginkább érintettek, de a helyi termelőket is érintette a járvány hatása, ugyanis a piacok 2020-as lezárása miatt az értékesítés akadályokba ütközött (2021-ben ez már javulásnak indult).

A LEADER HELYI FEJLESZTÉSEKBE TÖRTÉNŐ ELŐMOZDÍTÓ SZEREPE

A LEADER szerepe és eredményei a foglalkoztatás-bővítés területén: mennyire volt fókuszban, hogyan jelent meg a pályázati kiírásokban, hogyan reagáltak le a pályázók, milyen valós hatások diagnosztizálhatóak számszerűen és jó példákkal bemutatva. (Forrás: interjúk)

A központi munkahelyteremtési vállalásokat a HACS kényszerként, bizonytalansági faktorként élte meg. 500 főt vállalt maga a VP, így **a HACS 3 fő új foglalkoztatást vállalt**, de a teljes tervezési és pályázati kiírási folyamatban **kétséges volt, hogy fogják-e vállalni a kedvezményezettek 10M forintos támogatásért a foglalkoztatást**. Ezért a munkahelyteremtés minden felhívásba értékelési szempontként került be „*Rátelepszik az egész programra a foglalkoztatási kényszer...*” A tervezés során a forráskeret 60%-át gazdaságfejlesztésre kellett a HACS-nak allokálnia, így nyilván ebből kellett megoldani a foglalkoztatási vállalást is – ez indokolta, hogy nagyon sok pontot lehetett kapni érte a pályázóknak. „*A LEADER-rel kapcsolatos elvárások óriásiak, irreális elvárni tőle, hogy minden kihívásra válaszolni tudjon.*”

A munkaszervezeten kívüli szereplőkkel készült interjúk során elhangzott, hogy **a munkahelyteremtés továbbra is fontos szempont a megyéből történő elvándorlási ráta stagnálása miatt**. A legfontosabb szereplők, a nagy monokultúrás mezőgazdasági cégek a gépesítés miatt már csak nagyon alacsony munkavállalói létszámmal működnek, sok más ágazat pedig leépítésre került. A megoldás a kisvállalkozások és az önfoglalkoztatás erősítése lenne, amelyben a LEADER-nek fontos szerepe van, és kell, hogy legyen.

Egy interjúalany kritikát fogalmazott meg a foglalkoztatási vállalások kapcsán: „*Foglalkoztatást plusz pontért vállalni kell, sokan azt csinálják, hogy bevállalják, hogy nyerjenek, ezzel a többieket, akik a családtagokkal és egyszerűsített foglalkoztatással foglalkoztatnak, kiverik a versenyből – a valóságban vagy kamu a foglalkoztatás, vagy visszakerik az alkalmazottól a munkáltatók.*”

Az egyik interjúalany, aki több fejlesztési ciklust átívelően rendelkezik tapasztalattal, úgy látja, hogy a foglalkoztatási vállalásokat annak idején azért tették be a VP-be, mert akkor magas volt a munkanélküliség, azért minden pályázatnál kötelező vállalás lett a foglalkoztatásbővítés (és plusz pontot is ért), ez mindenkire nagyon erős ösztönzőként hatott. Ugyanakkor az önfoglalkoztatás is foglalkoztatásnak számít, mivel az államot mentesíti az ellátás fizetése alól. **A családi vállalkozásoknak nagy jövője lehetne, és ezt a szemléletet a pandémia is felerősítette**, nemcsak termelői, de fogyasztói oldalán is, mivel egyre többen a helyi termékek felé nyitnak. „*A családi gazdaságok a belföldi turizmussal összekötve nagyon jól tudnának működni*”, erre Gyula város példáját említette. Ugyanakkor az

interjúalany szerint a LEADER-nek nem a foglalkoztatás-bővítés az explicit célja, hanem olyan projektek támogatása, amelyek kimenete tud lenni a vállalkozások, önfoglalkoztatás támogatása.

Szinergia más foglalkoztatás-bővítést szolgáló jogcímeikkel, egyéb OP-ből finanszírozott projektekkel, jó példák bemutatása (Forrás: interjúk)

A LEADER program az interjúalanyok szerint nem volt átfedésben más operatív programmal, a VP-vel lehetett volna, de mivel a HACS alkotta meg a fejlesztési stratégiát, így ki tudták küszöbölni a párhuzamosságokat.

Más OP-kból megvalósuló szinergiáról kevés esetben számoltak be az interjúalanyok. A LEADER népszerűsítése kapcsán a paktum projektek és a CLLD került szóba, melyek platformot jelentettek a LEADER számára a pályázati lehetőségekről történő tájékoztatás számára, az évenkénti Irányító Csoport ülésekre mindig meghívást kapott a HACS is.

Önkormányzatok esetében gyakoribb, hogy a LEADER-es fejlesztések más forrásokat kiegészítve, azokra ráépülve valósulnak meg, példa erre a Csabacsüdi rendezvénytér, amelynek kialakítása TOP-forrásból valósul meg, az útburkolati javítás pedig LEADER-ből. A megkérdezett önkormányzatok számára a Magyar Falu Program sem a LEADER „vetélytársaként” jelent meg, de a MFP támogatási struktúrája nagyon kedvezőnek bizonyult számukra, és nagyon sok fejlesztést tudtak megvalósítani belőle.

A fejlesztési források elérhetősége és követelményrendszere; a forrásfelhasználás mikéntje: a HACS hozzáadott értéke (Forrás: interjúk)

Az interjúalanyok – mind a HACS, mind a külső szereplők, mind a pályázók részéről egyetértettek abban, hogy a LEADER pályázati rendszere a többi jogcímhez viszonyítva bonyolult, nehézkes, túlbürokratizált, sok időt vesz igénybe, és az utófinanszírozás miatt alapos felkészülést igényel. Ezt azonban az általunk megkérdezett pályázók „szükséges rosszként” fogták fel, és tisztában voltak vele, vagy azért, mert már ismerték a rendszert, vagy azért, mert a munkaszervezet előre felkészítette őket a rendszer sajátosságaira, illetve támogatta a pályázókat abban, hogy hogyan készüljenek fel erre és hogyan hidalják át a nehézségeket.

Az interjúk alapján az látszik, hogy a pályázók – akár civil, akár vállalkozói, akár önkormányzati szféráról van szó – tudatosan pályáznak, fejlesztéseiket valamilyen hosszabb távú stratégiára építik, bár voltak kivételek is. Az önkormányzatok, akik a legnagyobb forráslehívó szereplők a HACS területén, szintén arról számoltak be, hogy tudatosan keresik a lehetőségeket a szükségletek kielégítéséhez, egymásra fűzik a fejlesztéseket, összekapcsolják a különböző pályázati forrásokat, bár volt, aki szerint „kreativitás kell az önkormányzatok részéről a megvalósításokhoz”. Ami fontos eredménye volt az interjúknak, az az, hogy a lakosság aktívan jelzi szükségleteit: részben a hagyományos csatornákon (fórumok, közvetlen jelzések a polgármester vagy a képviselőtestületi tagok felé), részben, és egyre nagyobb mértékben a közösségi média csatornáin keresztül.

A LEADER mostani programozási időszakban elért konkrét hasznai között említésre került, hogy:

- maga a LEADER program az alulról építkező tervezés következtében bír közösségfejlesztő hatással;
- elindult a kisvállalkozások más irányba való gondolkodása, elindult az innováció, a fejlesztésekre való nyitottság;
- a program kiemelkedő hatással van a helyi értékek fejlesztésére, megmutatására, ezáltal a helyi identitás szintjének emelkedésére is - a saját helyi értékek magasabb szintre léptek, tudatosabbá váltak;
- a helyi pályázók (különösen a vállalkozók) fejlesztéseinek a vidék megtartó erejére is közvetlen hatása van;
- a „kisemberek” pályázati forrásokhoz való juttatása, a konkrét helyi igényekre való válaszadás egyedülálló tulajdonsága és hozzáadott értéke a LEADER programnak.

A LEADER hátrányaként a területi korlátozás került említésre, előnyként viszont kiemelésre került, hogy *„...a küldöttek a közgyűlésben tudták képviselni a helyiek érdekeit, szükségleteit, főleg a HFS kialakításánál, de menet közben is tudtunk alakítani a felhívásokon, átcsoportosítani pénzeket, mivel láttuk az igényeket, tudtuk a helyi potenciális pályázók irányába közvetíteni a lehetőségeket”*. A LEADER egyértelmű előnye tehát az alulról építkezés és a közvetlenség a helyi akciócsoporton belüli szereplők között, amelyet más jogcímek nem biztosítanak.

A LEADER HOZZÁJÁRULÁSA AZ EU 9. TEMATIKUS CÉLJÁNAK TELJESÜLÉSÉHEZ

A HACS által lefedett térség jellemzése a társadalmi befogás, szegénység, hátrányos helyzetű célcsoportok részletes elemzésén keresztül (Forrás: HFS, interjúk)

A társadalmi befogadáshoz való hozzájárulás egyáltalán nem volt a HACS munkásságának homlokerében. Ez részben köszönhető annak, hogy a **forráshiány** miatt a HFS tervezésekor nem kerül be a prioritások közé, másrészt annak, hogy a HACS két fős munkaszervezetének **nincs tapasztalata** ebben a témában, ezért nem is szorgalmazták, hogy felvállalják ezt – az egyébként EFOP és TOP forrásokból lefedett – témát. Az EFOP 1.7 konstrukcióval ennek ellenére kötelezően terveztek 2015-ben, és bár sok HACS nagyon örült ennek a lehetőségnek, a Körösök Völgye nem, nem értették, hogy miért a HACS legyen közvetlen szereplője ennek a témának, és mivel nem érezték úgy, hogy megvan a szakmai felkészültség, félték is tőle. A pályázat megjelenésekor a munkaszervezet elkezdte a kérelem kidolgozását, de olyan partnereket kerestek, akiknek megvan a tapasztalatuk az ilyen típusú projektekben, és aktívan részt tudnak vállalni a megvalósításban.

HACS TAGOK AKTIVITÁSA, EGYÉB PARTNERSÉGEK KIALAKÍTÁSA, HELYI IDENTITÁS, BIZALOM SZINTJÉNEK ELEMZÉSE

Az interjúk tapasztalatai alapján elmondható, hogy **a HACS fontos terepe a térségi közösségépítésnek**, - fejlesztésnek, az összefogások kialakításának és a szereplők egymás közötti kommunikációja erősítésének. Mivel kis területről van szó, összesen 20 település tagja a HACS-nak, kis közösség is alakult ki, amely jól menedzselhető, és amelynek részei nemcsak a HACS tagok, illetve a potenciális pályázók, de a pályázatírók, menedzserek, kivitelezők, bedolgozók is. Az érdekelt szereplők szerint viszonylag

sűrűn vannak tájékoztató fórumok, ahol mindig valamilyen cél érdekében találkoznak az érdeklődők, ezeknek a találkozóknak azonban a hivatalos része mellett a kötetlen beszélgetések, **networking** is fontos része, amely a közösségépítést is szolgálja. Említésre került például egy olyan fórum, amelynek egy kiemelkedő turisztikai szereplő adott helyet, és amelyet közös vacsora, tájház látogatás követett. *„Ez nagyon fontos, hogy a térségben érdekelt szereplők kötetlenebbül találkozhassanak, én is találkoztam olyannal, akivel egyébként nem szoktam.”* *„Megvannak azok az aktív emberek, akik sok mindenbe bevonhatóak, véleményt lehet tőlük kérni, segítenek valamiben”*. A tanulmányutak szintén a közösségépítést szolgálják, a mellett, hogy szakmai céljuk is van.

„A HACS munkájának alapvetően az összefogás az értéke, erősíti a helyi közösséget, hatása van arra, hogy kik hogyan állnak a fejlesztésekhez, minél több ember van bevonva a fejlesztésbe, annál jobban értékeli az adott produktumot”.

Az interjúk tapasztalatai szerint, amikor **a finanszírozás kapcsán voltak likviditási gondok, minden önkormányzat hozzájárult a pénzügyi likviditás megteremtéséhez**, egy emberként álltak az egyesület mellé, lakosságáranysosan biztosították a működési forrásokat, amit idővel majd visszakapnak. A HACS működése az érdekképviselő szempontjából is kiegyensúlyozott, minden tagtelepülés és szereplő egyenlő mértékben tudja érvényesíteni az érdekeit, *„...a HACS politika-semleges”*.

A HACS működésének kulcsa a szereplők egyöntetű véleménye szerint a munkaszervezet vezetőjének személyisége, szakmai felkészültsége és hozzáállása. Ahhoz azonban, hogy a munkaszervezet vezetője hatékonyan és eredményesen tudjon dolgozni, a HACS tagok együttműködése, elérhetősége szükséges, amely ebben az esetben példaértékűnek mondható. Többen említették, hogy menedzser-szemlélettel fogja össze a HACS-ot, amely kulcsa annak, hogy egyensúlyt tudjon tartani az önkormányzati, vállalkozói és civil szféra között, minden fél érdekeit ismerje és képviselni tudja. Az interjúalanyok szerint a jó munkaszervezet vezetőnek alapvető kompetenciái a rátermettség, szakmai felkészültség (pályázati rendszer és a LEADER program alapos ismerete), a nagy munkabírás, a szervezőképesség, precizitás, a határidők betartása, illetve a jó kapcsolatteremtő képesség és integráló személyiség. Kiemelték többen is, hogy különösen az előző MSZ vezetőhöz viszonyítva látszik a különbség szakmai és emberi oldalról is. A pályázók szintén arról számoltak be, hogy a munkaszervezettel kiemelkedően jó a kapcsolat, minden esetben lehet rájuk számítani, mert az ő érdekükben dolgoznak, és a teljes folyamat során biztosítják a támogatást, *„...este 9.30-kor írtam üzenetet, Edina válaszolt, irreálisan jó fej volt”*, ugyanakkor várják a pályázók visszacsatolását is, nyitottak a kritikára.

A HACS beágyazottsága a megkérdezett szereplők szerint megfelelő, akik ismerik a HACS-ot, azok elfogadják, *„szeretik”*. **A LEADER program ismertsége folyamatosan növekszik**, mindig vannak új pályázók, érdeklődők.

A LEADER keretében létrehozott formális és informális hálózatok bemutatása (Forrás: interjúk)

Maga a HACS tagja az MMVH-nak, az EU-hálózatnak. A LESZ-ből már kiléptek: már az indulásnál eltérő álláspontot képviseltek, mivel a Körösök Völgye MSZ szerint a LESZ-nek nem csak szakmai szervezetnek,

hanem érdekképviseleti szervnek is kellene lennie. A térségi szervezetekkel – paktum projekt, TDM-ek aktív, rendszeres kapcsolatot tart fenn a munkaszervezet, mivel a HFS kapcsán ezek a szervezetek is fontosak.

A HACS hálózatépítő szerepe erős, de magasabb kapacitás rendelkezésre állásával sokkal nagyobb hangsúlyt is kaphatna, és ehhez mind a szándék, mind a szakmai felkészültség megvan a munkaszervezet részéről. Az, hogy a munkaszervezet nem lehet ilyen típusú, dedikáltan a hálózatépítést szolgáló projektek esetében kedvezményezett, jelentősen csökkentette a hálózatépítésre fektetett kapacitásokat. *„Főként a 2014-ben majd 2015-ben az ausztriai Vulkanland akciócsoportnál bonyolított tanulmányutak után merült fel, hogy a HACS vállalja fel bizonyos témákban a térség szereplői közötti hálózatépítést (ezt persze tudtuk már korábban is, hogy kellene, jó lenne stb., de ezúttal a kezdeményezés nem tőlünk, mint munkaszervezettől, hanem a helyi szereplőktől érkezett, miután látták a saját szemükkel...) Nem konkrét projektekről volt szó (pl. nem akartak védjegyet bevezetni stb.), hanem arról, hogy segítsük a folyamatos kapcsolattartást, időnként juttassuk őket új információkhoz, biztosítsunk megjelenést országos jelentőségű rendezvényeken, pl. az OMÉK-on stb. A legaktívabb mozgolódás a turizmus – vendéglátás – helyi termék előállítók között indult el, alapvetően térségi szinten, de egyes helyeken szűkebb körben is (pl. a szarvasi kistérségben). Egyértelmű igény volt, hogy ezt a feladatot a HACS, ill. a munkaszervezet vállalja fel, mivel így biztosított lehet a folyamatosság, ill. a teljes térség lefedettsége megoldható anélkül, hogy valakinek „saját maga felé húzna a keze”. Közmegegyezés volt arról, hogy ha a HACS koordinálja ezt a dolgot, a kevés keretből is hajlandók erre 10-20 vagy akár 30 millió forintot áldozni 2-3 év alatt. A HFS kidolgozás második szakaszában viszont megtudtuk, hogy a LEADER pályázatokon maga a HACS nem lehet kedvezményezett.... Ez a szabály az eredeti terveket borította is, mivel bár nyilván igyekszünk ilyen típusú feladatokat is ellátni, csak működési forrásból több éven keresztül folyamatosan ez nem megoldható. Így maradtak a „kampány” szerű megmozdulások ill. a szarvasi térségben a TDM szervezet felkarolta az ötletek egy részét (pl. éttermek hálózata, helyi termék vásárok szervezése a turisztikai főszezonban stb.). Van, ami kudarc lett, de van ami ugyan döcögve, de megyeget”.*

LEADER SEGÍTSÉGÉVEL LÉTREJÖTT EGYÜTTMŰKÖDÉSEK, INNOVATIVITÁS ÉS ÁGAZATOK KÖZÖTTI KOOPERÁCIÓ

Több szereplő együttműködésével létrejött fejlesztések, innovatív és ágazatok közötti fejlesztések bemutatása

Ebben az időszakban nem volt jellemző, hogy kimondott innováció jelenjen meg egy-egy pályázatban (az előző ciklusban több ilyen is volt). A tanulmányutak, a személyes élmény szerzése az innováció generálása szempontjából kiemelkedő jelentőségű nemcsak a munkaszervezet, hanem a többi szereplő szerint is, ezekre több forrást és kapacitást lenne szükséges áldozni.

Az ágazatok közötti együttműködés alapvetően az önkormányzati és a civil szféra között jellemző, de turisztikai területen vállalkozói és civil szféra közötti együttműködésre is került sor – ez már az előző ciklusban indult el, amikor a szarvasi TDM a helyi termék-előállítókat összehozta a turisztikai szereplőkkel.

20a. A CLLD megközelítés hozzáadott értékének értékelése, 20b. HACCS szintű értékelés

ESETTANULMÁNY – HAJT-A CSAPAT EGYESÜLET

Tartalomjegyzék

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE.....	3
BEVEZETÉS.....	4
A tematikus értékelés célja.....	4
Az esettanulmányok illeszkedése a tematikus értékelési kérdések megválaszolásához	4
Módszertan.....	7
HACS RÖVID ISMERTETÉSE	7
A HACS története, változások az előző időszakhoz képest	7
Tagtelepülések bemutatása – általános gazdasági, demográfiai és infrastrukturális jellemzők	8
Jelenlegi működési keretek és a munkaszervezet ismertetése (szervezet, munkatársak létszáma, feladata, annak változásai.)	9
A HELYI FEJLESZTÉSI STRATÉGIA BEMUTATÁSA.....	9
HFS elkészítésének részletes leírása, pályázati kiírások előkészítésének és megjelenésének, kezelésének folyamatai	9
A HFS-ben rögzített célok (Forrás: HFS).....	10
Specifikus célok.....	10
Beavatkozási logika és cselekvési terv	11
Pályázati kiírások elemzése.....	11
HFS felülvizsgálatának ideje, módja, célja, eredménye (Forrás: interjúk, HFS).....	13
A LEADER INTÉZKEDÉS MEGVALÓSULÁSÁNAK ELŐREHALADÁSA.....	13
Az előző időszakból a jelenlegi programozási időszakba történő átmenet bemutatása (Forrás: interjúk)	13
Eljárásrendi kérdések.....	14
A LEADER HELYI FEJLESZTÉSEKBE TÖRTÉNŐ ELŐMOZDÍTÓ SZEREPE.....	16
A LEADER szerepe és eredményei a foglalkoztatás-bővítés területén (Forrás: interjúk).....	16
Animátori, közösségépítő szerep betöltése, a helyi szereplők forráshoz juttatása	17
Szinergia más foglalkoztatás-bővítést szolgáló jogcímekkel, egyéb OP-ből finanszírozott projekkel, a HACS szerepe a térség fejlesztéspolitikájában.....	18
A fejlesztési források elérhetősége és követelményrendszere; a forrásfelhasználás mikéntje: HACS szerepe, HACS hozzáadott értéke (Forrás: interjúk)	19
A LEADER HOZZÁJÁRULÁSA AZ EU 9. TEMATIKUS CÉLJÁNAK TELJESÜLÉSÉHEZ	21
A HACS által lefedett térség jellemzése a társadalmi befogás, szegénység, hátrányos helyzetű célcsoportok részletes elemzésén keresztül (Forrás: HFS, interjúk)	21
HACS TAGOK AKTIVITÁSA, EGYÉB PARTNERSÉGEK KIALAKÍTÁSA, HELYI IDENTITÁS, BIZALOM SZINTJÉNEK ELEMZÉSE	21

HACS tagság változása, aktivitása a pályázati ciklusok ütemében és ettől független okokból (Forrás: interjúk)	21
LEADER SEGÍTSÉGÉVEL LÉTREJÖTT EGYÜTTMŰKÖDÉSEK, INNOVATIVITÁS ÉS ÁGAZATOK KÖZÖTTI KOOPERÁCIÓ	21
Több szereplő együttműködésével létrejött fejlesztések, innovatív és ágazatok közötti fejlesztések bemutatása.....	21

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. táblázat A HFS-ben tervezett intézkedések és az adott pályázatban támogatást nyert projektek által lekötött források (2020. december 31-ig)	11
2. táblázat Átfogó és specifikus célok, eredménymutatók megvalósulásának összefoglaló táblázata ...	12

BEVEZETÉS

A tematikus értékelés célja

Jelen esettanulmány az Agrárminisztérium megbízásából, a „20a. A CLLD megközelítés hozzáadott értékének értékelése 20b. HACS szintű értékelés” tematikus értékelési feladat keretében készült el.

Az értékelés célja a VP 2014-2020 program vonatkozó intézkedéseinek relevancia, hatékonyság, eredményesség és hatásosság szempontokat figyelembe vevő vizsgálata a VP végrehajtás, valamint a következő időszaki tervezés továbbfejlesztése érdekében.

Az értékelési feladat célja a VP értékelési terve alapján

1. annak bemutatása, hogy a téma szempontjából releváns 19. intézkedés (M19) - a „LEADER helyi fejlesztésre (közösségvezérelt helyi fejlesztésre) irányuló támogatás” - megvalósítása eredményezett-e és ha igen milyen mértékben és módon olyan hozzáadott értéket, amely hagyományos, központosan meghirdetett pályázati intézkedések megvalósítása során nem jött volna létre;
2. annak bemutatása, hogy milyen mértékben teljesülnek a LEADER helyi fejlesztési stratégiákban (HFS) meghatározott célok;

Az értékelési feladat további célja:

3. a LEADER intézkedés más kiemelt területekhez történő hozzájárulásának számszerűsítése;
4. az ex post értékelés 17-es értékelési kérdése megválaszolásának segítése;
5. a KAP stratégiai tervezés segítése a LEADER témájú kérdések vonatkozásában.

Az esettanulmányok illeszkedése a tematikus értékelési kérdések megválaszolásához

Az értékelés során az esettanulmányok a következő értékelési kérdések megválaszolásához járulnak hozzá, a következő adatkörökkel és – tartalmakkal.

1. A LEADER intézkedés megvalósításának előrehaladása
Mutató/adatkör: Az előrehaladást segítő és akadályozó tényezők
Adat tartalma: A projektmegvalósítást segítő és hátráltató tényezők

2. (CEQ17.) A vidékfejlesztési program keretében végrehajtott intézkedések milyen mértékben mozdították elő a vidéki térségekben a helyi fejlesztéseket?
Mutató/adatkör: R24 / T23: a támogatott projektek (LEADER) által létrehozott munkahelyek (6B kiemelt terület)
Adat tartalma: A foglalkoztatás-bővítés mennyire fontos szempontként jelent meg a fejlesztési ötletek és a pályázatok megvalósítása során, a foglalkoztatás ösztönzésének módja, akadályai, eredményei, nettó hatás árnyalása
Mutató/adatkör: A LEADER program szerepe a helyi fejlesztések előmozdításában

Adat tartalma: A LEADER program konkrét előnyei és eredményei a helyi fejlesztések generálásában, tervezésében és megvalósításában

3. Milyen mértékben és módon járult hozzá a LEADER az EU 9. Tematikus céljának - a társadalmi együttműködés erősítése és a szegénység, valamint a hátrányos megkülönböztetés elleni küzdelem - a teljesüléséhez?

Adatkör: A társadalmi befogadás erősítését, a szegénység újra termelődésének és a hátrányos megkülönböztetésnek a csökkentését szolgáló fejlesztések aránya

Adat tartalma: A társadalmi befogadás erősítésének és a hátrányos helyzet csökkentésének módja, akadályok, eredmények

Adatkör: A HACS-ok részvétele társadalmi befogadás erősítését, a szegénység újra termelődésének és a hátrányos megkülönböztetésnek a csökkentését szolgáló, más OP-ból finanszírozott fejlesztésekben

Adat tartalma: Egyéb OP-vel (TOP, GINOP, EFOP) való együttműködés mértéke, az azt elősegítő és akadályozó tényezők, konkrét eredmények

4. A HACS-ok közreműködésével könnyebbé vált-e a kedvezményezettek számára a forráshoz jutás? Olyan kedvezményezetteket is sikerült aktivizálni, forráshoz juttatni, aki egyébként nem pályázott volna, es/vagy akiknek a hagyományos, horizontális pályázati rendszerben nagy valószínűséggel nem lett volna erre lehetősége/esélye?

Adatkör: A kedvezményezettek körének specifikumai

Adatkör: HACS munkaszervezet humán kapacitásának alakulása

Adat tartalma: foglalkoztatottak számának alakulása, a HACS munkaszervezetében dolgozók szakmai tapasztalatai; az animációra fordított munkaidő aránya, a munkaszervezetben dolgozók társadalmi tőkéje

Adatkör: A HACS beágyazottsága, hasznossága, a HACS működésének és az alkalmazott eljárásrendnek a hatása a potenciális kedvezményezettek aktivizálására, a forráshoz jutására, illetve a helyi fejlesztési folyamatokra

5. Olyan helyi szükségletek kielégítésére nyújtott lehetőséget a LEADER (alulról jövő kezdeményezések), amelyeket más intézkedések vagy programok nem támogatnak?

Adatkör: A fejlesztési források elérhetősége és követelményrendszere

Adat tartalma: A fejlesztési forrásokról szóló információk, pályázati kapacitás elérhetősége a helyi közösségekben, pályázás akadályai

6. A HACS munkássága és a LEADER-ből finanszírozott fejlesztések milyen mértékben javították a helyi kormányzást, erősítették a helyi/térségi szerveződések és kapcsolatokat, a térséghez/közösséghez tartozást, az aktív, öntevékeny hozzáállást?

Adatkör: HACS tagok aktivitása, egyéb partnerségek kialakulása, helyi identitás, bizalom szintje

Adat tartalma: aktív HACS tagok számának, aktivitásának alakulása, HACS konzultációk száma, gyakorisága, együttműködésen alapuló társadalmi innovációk száma, közösségi kezdeményezések száma, jellege, szereplői, hatása

7. Hozzájárult-e a LEADER a vidéki térségekben a kormányzás és a többszintű kormányzás minőségének javulásához?

Adatkör: Az intézmények és a helyi társadalom közötti együttműködés minősége

Adat tartalma: intézmények közötti interakciók gyakorisága, minősége, a helyi közösség tagjainak helyi ügyekkel kapcsolatos döntési jogköre, a civil társadalom szerepének mértéke a helyi döntéshozatalban

8. A HACS hozzájárult-e tartós hálózatok kialakulásához?

Adatkör: A LEADER keretében létrehozott formális és informális hálózatok

Adat tartalma: hálózatok típusa, száma, részt vevő HACS-ok száma

9. A LEADER segítette-e életre hívni olyan fejlesztéseket, amelyek több szereplő együttműködésével valósulnak meg, vagy amelynek eredményéből a közvetlen kedvezményezett kivül más helyi szereplő is részesül (más gazdasági szereplő számára is bevételt teremt, életminőséget növel stb.)?

Adatkör: Addicionális indikátor: A LEADER keretében létrejött együttműködések száma, minősége

Adat tartalma: az együttműködés ösztönzésének módja, az azt elősegítő tényezők, akadályok, eredmények, az eredmények láthatósága az érintettek számára, hazai és nemzetközi együttműködések hozzáadott értéke, akadályai, eredmények

10. A LEADER hatására létrejöttek-e több ágazatot érintő fejlesztések, illetve segítette-e újszerű, innovatív megoldások fejlesztések megvalósulását?

Adatkör: Addicionális indikátor: Az innovatívnak minősített fejlesztések aránya a HFS-ek keretén belül megvalósuló fejlesztéseken belül

Adat tartalma: Az innovativitás fogalmának értelmezése az egyes szereplők szemszögéből, az innovativitás ösztönzésének módja, elősegítő tényezők, akadályok, konkrét eredmények

Adatkör: Ágazatok közötti integráció
Adat tartalma: Az ágazatok közötti integráció ösztönzésének módja, az azt elősegítő tényezők, akadályok, eredmények

11. Milyen módon segítették egyéb más programok a LEADER hozzáadott érték érvényre jutását?

Adatkör: Egyéb programok szerepe a LEADER hozzáadott érték érvényre jutásában
Adat tartalma: LEADER HACS-ok részvétele más programok által finanszírozott projekteknél, projektek egymásra épülése, tevékenység típusok, hozadékok, akadályok.

12. Milyen mértékben teljesültek a helyi fejlesztési stratégiákban tervezett célok? Mely tényezők segítik és melyek akadályozzák a célok teljesülését? Milyen eszközöket alkalmaznak a HACS-ok a HFS-ek céljai teljesülésének mérésére?

Adatkör: HFS-ek specifikus céljai és a célok teljesülését mérő mutatók
Adat tartalma: HFS-ek céljai, számszerűsített eredmény- és kimeneti indikátorok; HFS-ek felülvizsgálatának módja (időrend, szereplők, eredményei)

Módszertan

A terepmunka 2021. január 26. és június 20. között zajlott. a járványügyi veszélyhelyzet következtében online interjúk készültek a stakeholderekkel. Összesen 12 interjút készítettünk: két interjú készült a munkaszervezettel (egy interjú a munkaszervezet vezetőjével, egy interjú pedig a teljes munkaszervezettel), két interjú HACS tagokkal, öt db interjú kedvezményezettekkel, egy interjú olyan pályázóval, aki nem nyert támogatást, egy interjú olyan pályázóval, aki nyert, de visszalépett, egy interjú a térség egyik, a LEADER-ben is tapasztalt pályázatíróval, és egy interjú a megyei kormányhivatal képviselőjével.

HACS RÖVID ISMERTETÉSE

A HACS története, változások az előző időszakhoz képest

LEADER Helyi Akciócsoport, a HAJT-A Csapat Egyesület 2008 óta az európai uniós LEADER program helyi koordinálásával, a kapcsolódó fejlesztési források lehívásának segítségével szolgálja a térséget vidékfejlesztési céljainak elérésében. A szervezetet alkotó huszonhat település a Közép-Magyarország régió keleti, döntően periferikus részén helyezkedik el. A Helyi Vidékfejlesztési Stratégia megvalósítása során - mintegy 2,24 milliárd forint fejlesztési forráshoz segítették a térségi szereplőket: vállalkozókat, civileket, önkormányzatokat. A 2007-2013-as időszak tapasztalatai egyértelművé tették, hogy Helyi Fejlesztési Stratégiát a helyi gazdaság dinamizálása, a térségi társadalom megújítása, a globális

társadalmi, gazdasági, éghajlati kihívások hatékony kezelése és a települések vonzó- és megtartó képességének növelése célrendszerében kell a HACStak megfogalmaznia¹.

Az előző időszakból a jelenlegi történő átmenet során komoly probléma lépett fel, amikor az előző munkaszervezet vezetőjével kapcsolatban probléma merült fel. Az interjúalanyok legtöbbször nem látta világosan, hogy mi történt, egy interjúalany mondta azt, hogy a munkaszervezet-vezető komoly anyagi nehézségbe hozta a HACStot, és erről a HACSt elnöksége sem tudott. Szerinte ma is folynak még perek, és évek teltek el, mire működőképes lett a szervezet, mely részben annak köszönhető, hogy az önkormányzatok plusz forrást biztosítottak, részben annak, hogy egy menedzser-szemléletű munkaszervezet vezető lépett a régi helyére, aki képes volt talpra állítani a szervezetet. Az egyesületbe új belépőknek nem igazán okozott a kialakult helyzet akadályt, azok a tagok pedig, akik kiváltak, az előző vezetőség körébe tartoztak, és új vezetőség is jött létre. A tagok kiesése egyben a társadalmi tőke csökkenését is okozta, ami a meglévő és maradó HACSt tagok számára okozott kellemetlenséget.

Tagtelepülések bemutatása – általános gazdasági, demográfiai és infrastrukturális jellemzők

Az akciócsoport a Budapesti agglomerációtól keletre eső Pest megyei területet fedi le, amelynek a kedvezményezett besorolású Nagykáta és Ceglédi járást érintő része társadalmi, gazdasági és infrastrukturális mutatók tekintetében a Közép-Magyarország régió sereghajtói közé tartozik. A HAJT-A Csoport Egyesület akcióterülete Pest megye (Közép-Magyarország régió) keleti részén található, 26 település alkotja. Népsége 85 008 fő. Területe: 1001,55 km².

Tervezési és működési területe három járást érint. A Nagykáta járást teljes egészében, a Monori járást jelentős mértékben, míg a Ceglédi járást két község tekintetében. A 290/2014.(XI.26.) Korm. rendelet alapján a Ceglédi és a Nagykáta járás kedvezményezett járás. Az akciócsoporthoz szervesen kapcsolódó, külterülettel jogosult város Monor, Nagykáta és Pilis, emellett teljes területtel két kisváros is idetartozik, Süllyás és Tápiószék.

A térség földrajzi fekvése sajátos, a Duna-Tisza köze és az Északi-középhegység találkozik itt, ami változatos, ritkaságokban gazdag élővilág kialakulását tette lehetővé. Meghatározó kistájai: a Tápióvidék, a Hatvani-sík és a Monor-Irsai-dombság. A térség nemzeti park területét nem érinti. A táj legértékesebb élőhelyeit a Tápió-Hajta Vidéke Tájvédelmi Körzet foglalja magába, amely az Európai Jelentőségű Madárélőhelyek Jegyzékében is szerepel.

A gyenge talaj kevésbé alkalmas gabonanövények termeléséhez, viszont így alakulhatott ki a zöldség- és gyümölcsstermesztés és az ahhoz kapcsolódó kultúra. A homokos talajnak a megfogásához korábban erdőket telepítettek, amelyek ma is érintetlenek, tehát nemcsak a növénytermesztés, de az erdőgazdálkodás is jelentős a térségben. Az Alföld északi részén elhelyezkedve nyomokban megtalálható a tanyaörökség, de a korábban legendákkal rendelkező tanyavilág újbóli felvirágoztatásához, új funkcióval való ellátáshoz összefogásra van szükség.

A térség gazdasági mutatói szinte minden tekintetben jelentősen rosszabbak a megyei és az országos értékeknél. Az adatok területi eloszlás szerinti elemzése azt mutatja, hogy kedvezményezett járási

---

¹ Forrás: Helyi Fejlesztési Stratégia 2014-2020

terület nemcsak megyei, hanem országos tekintetben elmaradott, ahol az alacsony vállalkozási kedv, az általános tőkeszegénység, illetve bizalmatlanság nehezíti a versenyképesség fokozását.

A stratégia egyik eleme a részben a főváros közelségére építő, vagy a főváros attrakcióit kiegészítő turisztikai fejlesztés, amely elsősorban a helyi adottságokat veszi figyelembe. Nem a tömegturizmus a kívánatos, amelyre egyébként sem lenne esély, hanem a célcsoportok idevonzása a megfelelő háttérkultúra és infrastruktúra kialakításával, fejlesztésével. A HVS mentén elindultak turisztikai fejlesztések, azonban még mindig nincs megfelelő minőségű és mennyiségű fogadóbázis. Célterület-közeli táborok, falusi szálláshelyek fejlesztésével növelhetőek a helyi bevételek. Cél a főváros-közeli rekreációs lehetőségek megteremtése, illetve a meglévők minőségi fejlesztése, amelynek során ösztönözni szükséges, hogy helyi fiatalok és/vagy hátrányos helyzetű csoportok is bevonásra kerüljenek.

Az akciócsoport területi összetartozását megalapozza a 2012-től már ugyanezen a földrajzi területen működő LEADER HACS által kialakított térségi kapcsolatrendszer, együttműködésre építő projektek.

Jelenlegi működési keretek és a munkaszervezet ismertetése (szervezet, munkatársak létszáma, feladata, annak változásai.)

A jelenlegi munkaszervezet három fővel működik: a munkaszervezet vezetője mellett egy ügyintéző és egy ügykezelő dolgozik. A feladatmegosztásban elsődlegesen azt veszik figyelembe, hogy kinek a személyéhez illik az adott feladat, az ügyfelekkel mindhárman egyeztetnek, az animációs munkában is részt vesznek mindannyian.

A munkaszervezet gazdasági végzettséggel és vezetői tapasztalattal rendelkező vezetőjének nem volt LEADER, illetve pályázati tapasztalata, ugyanakkor az egyik munkatárs a LEADER program indulásától kezdődően részt vett az iroda munkájában, így szakmai tudása, illetve kapcsolatrendszere a munkaszervezetben rendelkezésre állt, amíg az új szervezeti vezető elsajátította az új feladatokat, de előző munkatapasztalata a szervezet menedzsmentjében nagyon sokat segített számára.

Az iroda a munkatársak – illetve az ügyfelek, HACS tagok szerint – részben hivatali feladatkört, részben közösségfejlesztő funkciót lát el. A szervezet munkatársai szerint bár az előző vezetés komoly hibákat követett el, mégis, „... lett hírnevünk, az eredmények is ezt igazolják”.

A HELYI FEJLESZTÉSI STRATÉGIA BEMUTATÁSA

HFS elkészítésének részletes leírása, pályázati kiírások előkészítésének és megjelenésének, kezelésének folyamatai

A helyi igények kapcsán az előző tervezési időszakhoz képest az interjúalanyok szerint gyökeresen új dolgok nem jelentek meg, hasonló problémák voltak 2014-ben is. A megoldások/intézkedések esetében sincsen nagy változás. A tervezés során kérdőíves felmérést végeztek, illetve a központi statisztikai adatbázisokból lekért adatok segítségével (ideértve a demográfiai adatokat, bűnügyi statisztikákat stb.) átvizsgálták a térség társadalmi-gazdasági helyzetét, a bekövetkezett változásokat. Magát a HFS-t a munkaszervezet írta meg. A tervezés során projektadatlapokat minden szereplő adhatott be a saját önkormányzatához, akik aztán továbbították azokat a HACS-hoz, illetve minden település polgármestereivel személyesen ültek össze, és egyeztettek arról, hogy milyen fejlesztést, beruházást lehetne a LEADER-en keresztül megvalósítani, de a HACS alapelve az volt, hogy inkább sok kis projektet tudjanak támogatni.

Ezek az igények aztán nagyrészt meg is jelentek a kiírásokban, hiszen így lehet biztosítani a helyi szereplők szükségleteire való válaszadást, illetve a forráslekötés maximalizálását is. Egy interjúalany jelezte, hogy az egyházak kimaradtak a támogatotti körből, és ez a HACS döntése volt. A tervezés egy szűk évig zajlott, 2016. júniusáig tartott az írás, és 2018 elején nyílt meg az első pályázat, amelyről a honlapról és fórumokról tudtak tájékozódni a potenciális pályázók (a HACS a közösségi média felületeit nem használja kommunikációra).

2018-ban az elhúzódó tervezés miatt egyszerre több kiírás is megjelent, később már kevésbé volt dömping-szerű a kiírások megjelentetése.

A HFS-ben rögzített célok (Forrás: HFS)

A stratégia jövőképe

A HAJT-A Csoport Egyesület területén a 2020-as években:

- fékeződnek a periferikus irányba mutató tendenciák,
- a térség ökoturisztikai és rekreációs kincseit egyre többen fedezik fel,
- együttműködő, megerősödött közösségek ápolják és fejlesztik a helyi értékeket,
- a színvonalasabb mezőgazdasági és ipari termelési struktúra meghonosodásával, a versenyképesség növekedésével a képzett és vállalkozó kedvvel rendelkező fiatalok aránya nő, a lakosság megélhetési lehetőségei, életkörülményei javulnak,
- a térségi tudásszint emelkedésével a globális folyamatokkal szembeni kiszolgáltatottság csökken.

A jövőképhez kapcsolódóan a HFS-ben a következő stratégiai cél kerültek megfogalmazásra:

Élhető vidék erős közösségekkel, dinamizálódó gazdasággal, összhangban az egészséges környezettel

Átfogó célok

1. Helyi gazdaság dinamizálása
2. Térségi társadalom megújítása
3. Globális társadalmi, gazdasági, éghajlati kihívások hatékony kezelése
4. Települések vonzó- és megtartó képességének növelése

Specifikus célok

Az egyesület öt specifikus célt jelölt ki:

1. Helyi gazdaság jövedelemtermelő képességének növelése, vállalkozói kedv fokozása, gazdálkodói együttműködések és helyi termékek piacra jutásának támogatása, helyi szolgáltatások fejlesztése
2. Környezettudatos technológiák alkalmazása
3. Civil közösségek és együttműködések támogatása, hagyományőrzés, a helyi identitástudat megerősítése
4. Természeti értékek megőrzése, az aktív-, az ökoturizmus fejlesztése

5. Községek, családok, egyének életminőségének javítása, kiszolgáltatottságának csökkentése, munkaerő-potenciáljának erősítése, egészségmegőrzésének segítése

Beavatkozási logika és cselekvési terv

A HFS 8 db beavatkozási területet azonosított be.

1. Helyi vállalkozások komplex fejlesztése
2. Turisztikai attrakciók, fejlesztések támogatása
3. Településvédelmi kamerarendszer kiépítésének, bővítésének támogatása
4. A HAJT-A Csapat Akciócsoport területén működő civil szervezetek támogatása, kulturális értékeink fenntartása, hagyományőrzés
5. A HAJT-A Csapat Akciócsoport területén megvalósított kulturális és egészségmegőrző rendezvények támogatása
6. Sportlétesítmények felújítása, korszerűsítése, kialakítása
7. Települések arculatának fejlesztése, élhetővé tétele, bel- és külterületének gazdasági és infrastrukturális fejlesztése
8. Felzárkóztató vagy munkavállalói kompetenciák fejlesztését szolgáló programok, képzések támogatása

Pályázati kiírások elemzése

A pályázati kiírások elemzése során a 2020. december 31-i műveleti adatbázisból lekért adatok elemzésére került sor. A 6A fókuszterülethez (gazdaságfejlesztés) 20 db támogatott projektet, a 6B fókuszterülethez (helyi szolgáltatások, infrastruktúra fejlesztés) 49 db projektet soroltunk. A fenti időpontig lekötött, összesen 536 003 183 forint 42%-a a 6A, míg 58%-a a 6B fókuszterülethez tartozó projektek által került lekötésre.

Az 1. táblázat a 2020. december 31-ig lekötött forrásokat, illetve a kapcsolódó intézkedésekhez tartozó irányértékeket mutatja be.

1. táblázat A HFS-ben tervezett intézkedések és az adott pályázatban támogatást nyert projektek által lekötött források (2020. december 31-ig)

Helyi vállalkozások komplex fejlesztése	
Tervezett forráskeret:	248 000 000 Ft
Támogatott kérelmek várható száma:	50 db
Támogatás mértéke:	1,5M – 15M
Támogatás intenzitás:	50% - 60%
Lekötött forrás:	190 441 573
Turisztikai attrakciók, fejlesztések támogatása	
Tervezett forráskeret:	60 000 000 Ft
Támogatott kérelmek várható száma:	12 darab
Támogatás mértéke:	500.000 - 10M
Támogatás intenzitás:	60% - 85%
Lekötött forrás:	66 792 451
Településvédelmi kamerarendszer kiépítésének, bővítésének	

támogatása	
Tervezett forráskeret:	24 000 000 Ft
Támogatott kérelmek várható száma:	50darab
Támogatás mértéke:	1,5M - 4M
Támogatás intenzitás:	75-85%
Lekötött forrás:	0
A HAJT-A Csapat Akciócsoport területén működő civil szervezetek támogatása, kulturális értékeink fenntartása, hagyományőrzés	
Tervezett forráskeret:	30 000 000 Ft
Támogatott kérelmek várható száma:	30 darab
Támogatás mértéke:	500.000-3M
Támogatás intenzitás:	75%-85%
Lekötött forrás:	20 344 981
A HAJT-A Csapat Akciócsoport területén megvalósított kulturális és egészségmegőrző rendezvények támogatása	
Tervezett forráskeret:	139 827 093 Ft
Támogatott kérelmek várható száma:	20 darab
Támogatás mértéke:	500.000-3M
Támogatás intenzitás:	75%-85%
Lekötött forrás:	70 204 735
Sportlétesítmények felújítása, korszerűsítése, kialakítása	
Tervezett forráskeret:	38 000 000 Ft
Támogatott kérelmek várható száma:	12 darab
Támogatás mértéke:	500.000 – 5M
Támogatás intenzitás:	75%-85%
Lekötött forrás:	39 408 388
Települések arculatának fejlesztése, élhetővé tétele bel- és külterületének gazdasági és infrastrukturális fejlesztése	
Tervezett forráskeret:	127 950 000 Ft
Támogatott kérelmek várható száma:	13 darab
Támogatás mértéke:	1M – 15M
Támogatás intenzitás:	75%-85%
Lekötött forrás:	152 553 395

2. táblázat Átfogó és specifikus célok, eredménymutatók megvalósulásának összefoglaló táblázata

Mutató megnevezése	HACS által vállalt célérték	Kedvezményezettek által vállalt célérték	Tényleges érték	Kapcsolódó specifikus cél
A kedvezményezetteknel létrehozott, új munkahelyeken foglalkoztatottak száma (fő)	5,00	14,00	7,00	Helyi gazdaság jövedelemtermelő képességének növelése, vállalkozói kedv fokozása, gazdálkodói együttműködések és helyi termékek piacra jutásának támogatása, helyi szolgáltatások fejlesztése

Mutató megnevezése	HACS által vállalt célérték	Kedvezményezettek által vállalt célérték	Tényleges érték	Kapcsolódó specifikus cél
Környezettudatos technológiák alkalmazása a kedvezményezett mikroállalkozások körében (%)	3,00	22,00	11,00	Környezettudatos technológiák alkalmazása
Támogatott rendezvényeken résztvevők száma (fő)	8 000,00	19 050,00	15 600,00	Civil közösségek és együttműködések támogatása, hagyományőrzés, a helyi identitástudat megerősítése
Kulturális értékek fenntartása, hagyományőrzés terén kedvezményezett nonprofit szervezetek által érintett vidéki népesség (fő)	5 000,00	35 706,00	26 101,00	Civil közösségek és együttműködések támogatása, hagyományőrzés, a helyi identitástudat megerősítése
Turisztikai kedvezményezettek által érintett vidéki népesség (fő)	5 000,00	33 697,00	10 118,00	Természeti értékek megőrzése, az aktív-, az ökoturizmus fejlesztése
Létrehozott vagy felújított sportlétesítmények száma (db)	3,00	5,00	2,00	Civil közösségek és együttműködések támogatása, hagyományőrzés, a helyi identitástudat megerősítése
Települések arculatának fejlesztése, élhetővé tétele, bel és külterületének gazdasági és infrastrukturális fejlesztése projekt által érintett vidéki népesség (fő)	10 000,00	55 858,00	18 820,00	Természeti értékek megőrzése, az aktív-, az ökoturizmus fejlesztése

HFS felülvizsgálatának ideje, módja, célja, eredménye (Forrás: interjúk, HFS)

A Helyi Fejlesztési Stratégiát évente vizsgálják felül, az egyesület közgyűlése kezdeményezi ezt, de komolyabb változás nem történt a stratégiában az elmúlt években, jellemzőbbek az operatív módosítások árfolyam-változások, illetve jogszabályi változások következtében. Arra is van példa, amikor az IH kezdeményezi a módosítást, például kötelező indikátor beépítése miatt.

A felülvizsgálat során sor kerül az indikátorok teljesülésének vizsgálatára is. Ezzel kapcsolatban nem merült fel komoly gond, a munkaszervezet és a HACS tagok szerint azért, mert mindig párhuzamosan dolgoztak a célokon, így mindegyikre elegendő figyelem jutott, és folyamatosan tudtak előre haladni az indikátorok teljesítésében.

A jövőbeni célok között a lakosság aktivitásának növelését említették, mivel „... a terület nagyon értékes, hiszen központi, de közben periférikus, rengeteg rejtett érték tárható fel”.

A LEADER INTÉZKEDÉS MEGVALÓSULÁSÁNAK ELŐREHALADÁSA

Az előző időszakból a jelenlegi programozási időszakba történő átmenet bemutatása (Forrás: interjúk)

Az egyesület pénzügyi válsága árnyékolta be az átmeneti időszakot, de mindenki előnyként értékeli, hogy maga a munkaszervezet megmaradt. Létszámváltozás volt, az előző időszakban magasabb

létszámmal működött a szervezet, de a **kapacitás-csökkentés** minden más HACS-ot is érintett. Elsősorban technikai változások történtek a munkaszervezetben, de különösebb változásokkal nem járt az átmenet.

A munkamennyiség a jelenlegi kapacitással hullámzóan alakult, voltak nehezebb időszakok, amikor több kiírás egyszerre jelent meg, de a munkaszervezet munkatársai úgy érzik, elbírnak a feladatokkal. A pályázók szerint a munkaszervezet kapacitása a kérelmek átnézésére és ellenőrzésére különösen az első időszakban – amikor sok pályázat került egy időben kiírásra – nem volt elegendő, és szerintük részben e miatt húzódtott el a támogatási döntés, ugyanakkor ezt nem a HACS munkaszervezet hibájának tartják, hanem rendszerszintű problémának.

Eljárásrendi kérdések

A kormányhivatal képviselőjével készült interjú alapján a **KH a következő feladatokat látja el**:

- elvégzik a jogosultsági feltételek ellenőrzését - minden felhíváshoz megvannak a vizsgálandó szempontok,
- feladatuk a támogatási kérelmek esetében a tulajdoni lapok lekérése, felcsatolása, a kettős finanszírozás kizárása,
- a támogatott kérelmekhez kapcsolódó kifizetési kérelmek feldolgozását, előleg kérelmek kezelését végzik, hiánypótlást írnak ki
- a TO-k visszanyitását, a változásbejelentések kezelését is ők látják el,
- kapcsolatot tartanak a HACS-okkal és az ügyfelekkel.

Döntést ők hoznak, de nem ők szerepelnek aláíróként, átruházott feladatként látják el a fenti tevékenységeket.

A feladat 2014-ben, a VP felhívások kiírása után került a kormányhivatalhoz, ugyanakkor a HFS-ek elfogadása lassan ment, így az első kifizetési kérelem 2019-ben került hozzájuk. Jelenleg 34 különböző felhívás tartozik hozzájuk, a LEADER pályázatokat három fő ügyintéző kezeli. Összesen 5 db HACS-csal dolgoznak együtt, kb. 24 db kiírást kezelnek. A KH szerint nem minden HACS munkatárs rendelkezik kellő felkészültséggel, a HAJT-A CSAPAT munkatársai ugyanakkor szakmailag megfelelő tudással és gyakorlattal rendelkeznek a sikeres együttműködéshez.

Az ügyfelek kereshetik őket telefonon is, de a hivatal csak email-ben kommunikál az ügyfelekkel. A HACS-okkal telefonon és email-ben is zajlik egyeztetés, azt választják, amelyik könnyebb, és az adott problémát egyszerűbben meg lehet általa oldani. A kérelmek kapcsán kérdések mind a HACS, mind a KH részéről fel szoktak merülni. Állapotváltozást a HACS indít, hibabejelentést a KH. A kormányhivatal képviselője szerint nekik is az az érdekük, hogy sikeres projektek szülessenek, így érdekük az együttműködés a HACS-csal és az ügyféllel egyaránt. Az interjúalany ugyanakkor elmondta, hogy valójában **jobb lenne mindkét félnek, ha a kifizetési kérelmeket is a HACS dolgozhatná fel, és nem a kormányhivatal, mivel úgy egy kézben lenne minden, és könnyebben követhetővé válna a folyamat** – most ugyanis nem egységes a terület, sőt, nincs is tisztában azzal, hogy az IIER-ben a HACS-oknak mihez van hozzáférésük. Hiánypótlás esetén nem a HACS-csal, hanem az ügyféllel szoktak kommunikálni, mert a HACS nem látja a hiánypótlás részleteit, csak másodkézből, az ügyféltől hallott információkra tud támaszkodni.

Az eljárásrendet illetően az interjúalanyok – különösen a kedvezményezettek és a több pályázatra is rálátással rendelkező szereplők – sok kritikát fogalmaztak meg.

Egyrészt alapvető problémaként merült fel, hogy a LEADER pályázatok nem azoknak a nagy cégeknek szólnak, ahol megvannak a pályázatok kapcsán kompetens pénzügyi szakemberek, jogászok, hanem kisvállalkozásoknak, civileknek, akik általában nem is értik a kiírásokat. Másrészt a követelményrendszer a források méretéhez viszonyítva túl van bonyolítva, ezáltal hosszabb lett az eljárásrend is, miközben a HACS-ok állományi létszáma lecsökkent.

Nagyon sok hatósági dokumentumot kér be a rendszer, ami az ügyfeleknek óriási teher – sokkal hatékonyabb lenne, ha nem minden igazolást az ügyfélnek kellene egyenként összeszedni, hanem a hatóságok egymás között átjárhatóan, átláthatóan tárolnák ezeket az információkat, és meg tudnák osztani dokumentumokat. Ezáltal sokkal ügyfélbarátabb rendszert lehetne felállítani, ami az ügyintézési időt le tudná rövidíteni. Ez több potenciális pályázót motiválna arra, hogy belevágjon a fejlesztésbe, mivel most sokan a vállalkozásuk mellett nem tudnak utána járni az elvárt dokumentumoknak, sem idejük, sem apparátusuk nincs rá, és sokszor nem is tudják, mit hol kell keresni, lekérni. A kötelező mellékletek között vannak a tulajdoni lapok, engedélyek, nyilatkozatok, NAV-os igazolások (köztartozásmentesség, árbevétel). A problémát az jelenti, hogy **a magánszemélyek, a kis cégek, civilek nem tudják használni az ügyfélkaput, a webes ügysegédet**, ezeket a rendszereket gyakorlatilag csak a könyvelőjük használja, így amikor szükség van a fenti dokumentumokra, akkor nem tudják, hogyan jussanak hozzá. Bár meg lehetne tanítani a potenciális pályázókat e rendszerek használatára, és a HACS hirdetés is erre fórumokat, van, aki nem tud rá elmenni, vagy nem érti ennek a jelentőségét.

A dokumentumok mellett **a jogosultsági kritériumok és azok hiánypótolhatósága** a másik nehézség, amellyel az ügyfelek találkoznak. Sok HACS a VP sémát követte, és az alapvető három kritériumot kérte be nem hiánypótolhatóként, míg a HAJT-A CSAPAT – többek szerint az előző időszak problémái miatt, a szabálytalanságokat elkerülendő – sokkal szigorúbb volt, és 15 nem hiánypótolható kritériumot kértek, amelyből, ha egy is lemarad, akkor ki lett zárva az ügyfél a pályázatból. *„Iszonyat mennyiségű dokumentáció van, mindenről nyilatkozni kell, és ez nem arányos a pénzzel – ezt egy vállalkozó vagy civil csak pályázattíróval tudja megcsinálni, mert agyvérzést kap”*.

Egy további bürokratikus elem, amelyet egyszerűsíteni lehetne az, hogy a fejlesztési összefoglalót wordben kell megírni az ügyfélnek, ezt a HACS leigazolja, és az ügyfélnek kell feltöltenie a rendszerbe, miközben minden, a fejlesztési összefoglalóban található adat megtalálható az elektronikus kérelemben is. Felmerült olyan probléma is, hogy a dokumentum mintában szereplő költségvetési minta nem egyezett a kérelemkezelőben lévő költségvetési táblával, ami sok, egyébként elkerülhető nehézséget okozott.

Az első pályázatok esetében a kérelem leadása után a TO-ig jellemzően 9-12 hónap telt el, a következő körökben azonban már jelentősen lerövidült az idő, akár 3 hónap alatt is megszületett a támogatási döntés.

Kisvállalkozásoknál az is probléma, hogy sokan annak a hatására kezdenek el fejlesztésbe, mert van rá pályázat, miközben több vélemény szerint is **csak akkor lesz sikeres a projekt, ha a pályázó mindenképp meg akarja valósítani, és a pályázati forrás „csak talált pénz” mellé**. Kis cégeknél nincs annyi tőke, hogy

önmagától belevágjon egy nagyobb fejlesztésbe, ezért azt a pályázattól teszik függővé. Egy nyomdaipari vállalat például megvenne egy nagyobb gépet, de ha a pályázat engedi, venne még mást is hozzá, nagyobb léptékű fejlesztésbe kezdene – vagyis, **ha nem pályázik**, marad a „*kicsi dolgaival*”, **elkerüli a nagyobb beruházásokat, ezáltal hosszú távon lemarad a versenyben.**

A **költségek tervezésénél és elszámolásánál** felmerült több alkalommal is, hogy a játszótér fejlesztésénél eszközbeszerzést vállaltak, de menet közben kiderült, hogy építési projektnek minősül az elemek kihelyezése, ami nem várt költségeket és plusz adminisztrációs feladatokat rótt a pályázóra. A költségek kapcsán elhangzott az is, hogy **az alapanyagok és eszközök ára az elmúlt években hatalmas mértékben növekedett**, így a kedvezményezett vagy visszaadja a pályázatot, vagy további önerőt fektet a beruházásba (amennyiben erre van lehetősége), vagy hosszabbítást kér, és próbál kiegészítő forráshoz jutni. Arra is volt példa, hogy a pályázat benyújtásától a támogatási kérelem megérkezéséig és a projekt elkezdéséig olyan sok idő telt el, hogy a tervezett eszközt már nem gyártották, ezért a pályázatot módosítani kellett, de az eredetileg tervezett eszköz helyettese sokkal magasabb áron volt csak elérhető, a különbözetet azonban az ügyfélnek kellett fizetnie, mivel a támogatási összeg már nem volt módosítható.

Több interjúalany is kiemelte, hogy **a civil szervezetek számára az utófinanszírozás óriási nehézségeket okoz**, mivel nekik nem áll rendelkezésre önerő: így **vagy magánszemélytől** (esetenként a település személyesen ismert vezetőitől) **szükséges kölcsönkérniük, vagy** – ritkábban – **az egyesületi tagok adják össze az előfinanszírozáshoz szükséges összeget.** „*Csak magánvagyon kockáztatása árán tud megvalósítani az ember ilyen projektet, miközben épp a civileknek kellene leginkább az ilyen típusú forrás*”.

Az ÉNGY rendszere kapcsán is érkezett kritika: például a változó, vagy megszűnő tételek esetében műszaki ellenőri indoklás szükséges a változásbejelentéshez, és új árajánlatokat kell bekérni, ami meghosszabbítja a megvalósítás folyamatát, mert mire mindennek utána jár az ügyfél, sok időt igényel, illetve az elbírálás a hiánypótlási folyamat miatt meghosszabbodik – az ügyfél pedig azt érzi, hogy bár önhibáján kívül történt változás a megvalósításban, a rendszer nem rugalmas, és akadályozza a fejlesztés kivitelezését (főleg, ha közben a kivitelezési árak is nőnek).

Az elszámolás, zárókifizetés a tapasztalatok szerint már gyorsan lefut: ha nincs valami gond, a helyszíni szemle 30 napon belül meg szokott történni. A COVID miatt ugyanakkor a helyszíni szemlék nem tudtak megvalósulni, így a kifizetés megtörténik, a szemlére pedig utólagosan került sor.

A LEADER HELYI FEJLESZTÉSEKBE TÖRTÉNŐ ELŐMOZDÍTÓ SZEREPE

A LEADER szerepe és eredményei a foglalkoztatás-bővítés területén (Forrás: interjúk)

A munkaszervezet képviselői elmondták, hogy eddig 7 db új munkahely teremtésére került sor, és még folyamatban van 5 db új munkahely kialakítása – így összességében 12 db új munkahely teremtésére kerül sor, amellyel túlteljesítik a vállalásokat. A pályázatok során a foglalkoztatási vállalások többletpontot jelentettek, ami van, aki szerint **jó, mert a helyben maradást ösztönzi, ugyanakkor kérdés,**

hogy mennyiben valós ez a vállalás – sok pályázó csak a plusz pontért vállalta be. A **munkahelyteremtési vállalástól sokan elrettentek**: azért is, mert 2018-2019-ben nehéz volt olyan munkaerőt szerezni, aki ki is termeli a bérét, **hiszen ekkor volt a munkaerőhiányos időszak**, és azért is, mert az 5 éves fenntartási kötelezettséggel kiszámolva azt, hogy mennyibe kerül egy új alkalmazott, nem biztos, hogy megéri. **Egy 15 millió forintos beruházás esetén**, 60% támogatási intenzitással a körülbelül **15 millió forintba kerülő új munkaerőt** – évi 3 millió forintos költséggel számolva – **sokan nem vállalták**. Ugyanakkor ebben a pályázatban **az új munkahely teremtése nagyon sok pontot ért, így szinte muszáj volt bevállalni**. Most a COVID hatására más a munkaerőpiac, de ezt nem lehetett előre látni, és azoknál a cégeknél, ahol hiányszakmákban alkalmaznak munkatársakat, továbbra is nehéz jó szakembert találni (különösen az építőipari, szakipari területeken).

Az interjúk tanulsága szerint **a LEADER-nek feladata a munkahely-bővítés, mivel a kisvállalkozások támogatásával a helyi foglalkoztatást növeli, így a munkaerő helyben maradását segíti elő**, illetve a bejelentett munkahelyek számának emeléséhez is hozzá tud járulni.

A **COVID helyzet elsősorban a turizmusban működő vállalkozásokat hozta nehéz helyzetbe** a foglalkoztatási vállalás teljesítése kapcsán, amelyek a működési költségeket is nehezen tudták kitermelni, az új munkaerő költségeire pedig nem maradt forrásuk. Volt olyan szálláshely-fejlesztésben érdekelt kedvezményezett, aki 1 fő 8 órás alkalmazottat vállalt, de a COVID miatt az új foglalkoztatottat fizetés nélküli szabadságra küldte, ő úgy tudja, hogy ez vis major helyzetnek fog minősülni, és nem jár majd szankciókkal. **A nem turizmusban dolgozó vállalkozásokat is érintette a COVID hatása**: volt, aki a megrendelések csökkenése, és az árfolyam-változás miatt úgy látta, hogy ha megvalósítja a projektet és a foglalkoztatási vállalást, akkor óriási veszteséget fog termelni, „*mindenemet elvesztem*”, ezért inkább lemondott a projekt megvalósításáról.

Animátori, közösségépítő szerep betöltése, a helyi szereplők forráshoz juttatása

Az interjúalanyok szerint a Munkaszervezet hivatali teendői mellett az animációra is meglehetősen komoly kapacitásokat fordít. Az animációs tevékenységek közé tartozik:

- a tagtelepülések meglátogatása, a helyi szereplőkkel történő találkozások, egyeztetések, az igények szükségletek közvetlen felmérése,
- fórumok tartása, melynek során a hivatalos program előtti kötetlen beszélgetés, networking, információcsere nagyon fontos közösségépítő hatással bír. A fórumok programja jellemzően az aktuális pályázati kiírások ismertetéséből, kiegészítő információk átadásából áll, majd a résztvevők kérdéseire válaszolnak a munkaszervezet képviselői (többben az ügyintéző státuszban dolgozó, régi munkatárs nevét említették), gyakorlati tanácsokat kapnak a résztvevők a pályázatok kapcsán. Minden új kiírás esetén sor kerül fórum megtartására – a járványügyi helyzet miatt ezt az email-es tájékoztatás váltotta fel, illetve telefonos tanácsadásra folyamatosan van lehetőség. A fórumokra a munkaszervezet maximálisan felkészülve érkezik, de volt, aki szerint csak az első néhány fórumon volt érdeklődés, a későbbi kiírásoknál már jóval kevesebben vettek részt a rendezvényeken, pedig a HACS minden potenciális pályázót személyesen keres és hív meg ezekre az alkalomokra. Elhangzott olyan vélemény is, hogy „*nem biztos, hogy a potenciális pályázók értik, amiről szó van, az egyszerű pályázó nem érti az egész pályázati kiírást. Őt az érdekli,*

hogy kap-e pénzt, vagy nem. Jogosultság, értékelési kritériumok, dokumentáció – nem is értik az egészet! Mi az, hogy innovatív tartalom...?”.

- Emailben mindenkinek minden információt kiküldenek, a honlapra is mindent feltesznek, biztosítják a kiírásokhoz szükséges nyilvánosságot.

Minden pályázó, kedvezményezett és pályázati író kiemelte, hogy **a munkaszervezet maximálisan segíti őket a kérelmek kidolgozásában, illetve a teljes megvalósítási folyamatban.** Az egyik civil szereplő kiemelte, hogy a munkaszervezet **projektgeneráló szerepe nélkül nem tudtak, mertek volna pályázni:** *„...már a pályázati szakaszban is segítettek, ötletekkel, konkrét támogatással, nélkülük nem menne semmi előre a 2000 forintos tagdíjból, 270 fős tagságból, nem is mertük volna megcsinálni, ha a HACS nem biztat bennünket! Sem beadni, sem elszámolni nem tudtuk volna, egy ilyen pályázatot megcsinálni amatőr szinten nagyon nehéz”.* Minden pályázó hangsúlyozta, hogy a teljes megvalósítás során is mellettük állnak, mindennek utána járnak, amit az ügyfél nem ért, vagy ami nem világos számára, és mindig megnyugtató eredményt, megoldást sikerült találni a problémákra. A pályázók a munkaszervezetben felgyűlt tudást, kompetenciákat pótolhatatlannak látják, *„...volt olyan, hogy a MSZ dolgozóinak sem volt bérére pénz, ez vicc, hogy az önkormányzatok segítsenek a Leader irodának működni – ezt központilag kell segíteni, meg kell tartani ezeket a tapasztalt munkatársakat, mert pótolhatatlan a tudásuk, szakértelmük”.*

Volt olyan pályázó, aki szerint a megvalósítási szakaszban **a HACS segítségét egy pályázati író nem váltotta volna ki**, mivel a HACS-ban az összes kollégától lehet kérdezni, minden kérését, kérdését megválaszolták, illetve szükség esetén kapcsolati tőkéjük segítségével megfelelő szakembert is tudtak ajánlani. *„Volt, amikor kiakadtam a hiánypótlási nehézségek miatt, de a HACS mindig megnyugtattott.”*

Egy interjúalany azt jelezte, hogy *„az információáramlás egy bizonyos szinten mozgott, célzott szereplőknek szóltak a szervezők”*, de más szereplőtől nem érkezett ilyen jellegű kritika.

Szinergia más foglalkoztatás-bővítést szolgáló jogcímekekkel, egyéb OP-ből finanszírozott projektekkel, a HACS szerepe a térség fejlesztéspolitikájában

Maga a munkaszervezet nem vett részt más operatív programból megvalósított pályázatban.

A többi operatív program kapcsán többen hangsúlyozták, hogy **a térség elhelyezkedése miatt nagyon sok, a konvergencia régiók számára elérhető konstrukció nem érhető el számukra**, csak VEKOP-os programok valósulnak meg – **így a LEADER még nagyobb jelentőséggel bír, mert nagyon sok vállalkozásnak ez volt az egyetlen forráslehetőség a programozási időszak során.** E mellett több település azt is kiemelte, hogy a Magyar Falu programba a település lakosságának száma miatt nem férnek bele. *„Egy 6000 fős településnek ugyanazok a problémái, mint egy 5000 fősnek... Rosszul vannak elosztva a lehetőségek, ez a nagyságrend kimaradt a szórásból.”*

Ugyanakkor az önkormányzatok jól ki tudják használni az elérhető forrásokat, sokan hosszú távú stratégiai tervben lefektetett prioritások, célok megvalósítására egymásra építve, szinergiában aknázzák ki a pályázati lehetőségeket, és jelentős fejlődést tudtak elérni a pályázatok segítségével.

A munkahelybővítés kapcsán jellemzően bizonytalanok voltak az interjúalanyok, mert a COVID olyan makroszintű változásokat hozott a gazdaságban és a munkaerőpiacon egyaránt, amelynek még nem

látszanak a hosszú távú hatásai. Az önkormányzati szereplők szerint alapvetően a COVID első hullámában, a munkanélküliség növekedésében tapasztalt folyamat lassult, egyre többen térnek vissza a munkaerőpiacra. Mind az önkormányzatok, mind a vállalkozók megerősítették azonban azt, hogy egy-egy nyitott álláshelyre jóval többen jelentkeznek, mint a járvány előtt.

A fejlesztési források elérhetősége és követelményrendszere; a forrásfelhasználás mikéntje: HACS szerepe, HACS hozzáadott értéke (Forrás: interjúk)

Az interjúk tapasztalatai alapján a HACS jól áll a források lekötésében, a forrásfelhasználásban, és ez elsősorban a munkaszervezeti dolgozók elkötelezettségének és szervezethez tartozásának köszönhető.

Mind a munkaszervezeti, mind a pályázói interjúk egyértelműen megerősítik azt, hogy a LEADER sikeresen ért el olyan szereplőket, akik más forrásra nem tudtak volna pályázni. A munkaszervezet elsősorban a mikrovállalkozásokat emelte ki, a megkérdezett civil szereplők azonban szintén a LEADER hiánypótló szerepét hangsúlyozták ki.

A HACS tevékenységének az interjúk tanulsága szerint mindenképp van hozzáadott értéke, erre a következő példák emelhetők ki:

- egy, a helyi értékek megmutatását szolgáló fejlesztés következtében nagyon sok visszajelzés érkezett a lakosságtól azzal kapcsolatban, hogy a kiadványok hozzájárultak a helyi identitás, „büszkeség” növeléséhez, illetve ahhoz is, hogy új belépő tagokkal bővüljön a kiadványt megvalósító egyesület köre. Mind a helyi identitás fejlesztésében, mind a közösségépítésben volt tehát hatása a fejlesztésnek.
- Az egyik önkormányzat a buszmegálló fejlesztését csak LEADER forrásból tudta megvalósítani, a fejlesztés pedig hozzájárult a lakosság életminőségének növeléséhez.
- Szálláshely kialakítása is csak ebből a forrásból volt lehetséges (a fejlesztésre már a Kisfaludy programból sikerült forráshoz jutnia a kedvezményezettnek), így egy ma nagyon sikeres – külföldi és céges vendégeket kiszolgáló profilú, a járványt is sikeresen átvészelő, turisztikai - vállalkozás megalapozásához járult hozzá a program.
- A népzenei örökség védelmét célzó projekt során (melyet projektadatlapon a pályázó már a tervezés során benyújtott a HACS felé, és igényére érkezett is pályázati kiírás) mozgalom indult el a Tápió mentén a népzenei örökség felkutatására, több község is pályázott a forrásra, térségi közösségi mozgalommá nőtte ki magát a kezdeményezés.
- Van olyan vállalkozó, aki teljes mértékben a HACS-ra hagyatkozik a pályázati lehetőségek tekintetében, olyan bizalmi kapcsolat alakult ki közöttük, amely során a munkaszervezet jelzi, ha az igényeknek megfelelő kiírás érkezik, így már két sikeres pályázatot is meg tudott valósítani a pályázó.
- Az egyik pályázó, aki KRESZ parkot szerzett be a támogatásból, minden iskolába és óvodába térítésmentesen, önkéntesen visz el, illetve rendezvényeket szervez, ahol a gyerekek megismerhetik a KRESZ alapvető szabályait. Ezáltal a fejlesztés hozzájárul a fiatal generáció tudásbővítéséhez, tudatos közlekedéséhez. A pályázat nélkül, önerőből csak fele annyi eszközt vett volna meg, mint amennyit végül be tudott szerezni a támogatással – így egyszerre több helyszínre is ki tudnak. Az első pályázatban irodai nyomtatót is vett, biztos nem vett volna ilyen

drága és sokat tudó eszközt, ami most sokkal nagyobb lehetőséget biztosít sokszorosításra stb. Ha nem lett volna a LEADER, 5-10 év múlva valósította volna meg a beszerzéseket.

Elhangzott olyan vélemény, amely szerint **próbálja a LEADER a program szellemiségének megfelelő közösségépítést végezni** (pl. helyi termékeknek honlapon reklámot biztosít), **de a lakossághoz, akiket közvetetten érint, nem jut el a LEADER híre**, csak az önkormányzatokhoz és a pályázókhoz. Szerinte nem ismerik a LEADER fogalmát az emberek, miközben az lenne a célja, hogy a helyi értékeket, szereplőket összehozza. Ez jelenleg nem működik, és nem a HACCS hibájából, hanem azért, mert a rendszer alapvetően a projekteket támogatja, nem a közösségfejlesztést, ez utóbbira nem is biztosít elég kapacitást, *„ekkora állománnyal nem tud mit csinálni a HACCS, több ember kellene ahhoz, hogy ne csak a pályázatokkal kapcsolatos ügyeket intézzék”*.

Más szerint a LEADER alulról jövő kezdeményezés lenne, de ez nem így igaz, mert csak a célterületekre lehet pályázni. Ugyanakkor a vidéknek nagy lehetőség, jó vidékfejlesztési program, ha van olyan célterület, amely megfelel a pályázó szükségleteinek, és van energiája az adminisztrációra. **Abban, hogy a környező települések fejlődnek, szépülnek, óriási szerepe van a LEADER-nek**, különösen, mivel a nagyobbak a Magyar Falu programba nem férnek bele. Volt, aki a LEADER programot még az induláskor, külföldi példákon keresztül ismerte meg – az alulról építkezés, a helyi igényekhez való igazodás mellett szerinte a LEADER lényege az, hogy *„az mondja meg, mi kell oda, aki ott él.”* Az interjúalany szerint a hazai program sem az előző időszakban, sem most nem illeszkedett ehhez a modellhez, erősen érződik a minisztérium hatása, miközben csak felügyeleti funkciót kellene ellátnia. *„Akár a tervezetek kidolgozásánál, akár a végrehajtásnál ez nagyon nem a Leader szelleméről szól. Agyrém, hogy mit csinál az ország ezzel a lehetőséggel – látszólagos a helyi demokratikus eljárás, mert az IH megöli az egészet a túlszabályozással. De más pályázatoknál is ez van, nem csak ennél...”*.

Az egyik pályázatból visszalépett kedvezményezett elmondta, hogy alapvetően **a bírálati idő hosszú mivolta miatt adta vissza a pályázatot, pedig komoly árbevétel emelkedést várt a fejlesztéstől**. Egy már sikertelen, az előző ciklusban beadott pályázata után ezt sokáig készítette elő, nagyon várta a kiírást, ehhez képest a bírálati időszakban sok „hercehurca” volt, körülbelül egy évet várt a támogatási okiratra. **Mindeközben a piaci környezet annyira gyorsan változott meg, hogy bár elkezdte a beszerzéseket, végül nem fejezte be a pályázatot, és inkább önerőből vállalta a már beszerzett eszköz költségét**. Szerinte *„ebben a szférában nem azok pályáznak, akiknek zsebben meglenne e pénze a fejlesztésre, hanem akinek tényleg szüksége lenne rá, miközben az a lassúság, ami a rendszer üzemeltetőit jellemzi, mintha nem tudnák, milyen a piaci környezet, nem tudnák, hogy óriási áremelkedések vannak a piacon. Aki arra számít, hogy az önrészt valahogy előteremti, és majd a pályázatból kiegészíti, az pofára esik”*. Szerinte soknak tűnhet a 60%-os finanszírozása ráta, de a gazdasági környezet változásai miatt könnyen lehet, hogy az alapanyagárak és az eszközök árainak emelkedése miatt az egész projekt elúszik és végül 100%-os saját finanszírozás lesz belőle.

A LEADER HOZZÁJÁRULÁSA AZ EU 9. TEMATIKUS CÉLJÁNAK TELJESÜLÉSÉHEZ

A HACS által lefedett térség jellemzése a társadalmi befogás, szegénység, hátrányos helyzetű célcsoportok részletes elemzésén keresztül (Forrás: HFS, interjúk)

A társadalmi befogadás kapcsán a térségben nincs kiemelkedően nagy probléma, alapvetően a jövedelmi egyenlőtlenség, valamint bizonyos településeken a roma lakosság magas száma került említésre. A térségből nagyon sokan a fővárosba ingáznak, és jobb életszínvonalat tudnak biztosítani, mint a helyben munkát vállalók.

A szegénység, a társadalmi befogadás kérdése a HFS-ben szerepelt, de a munkaszervezeti munkatársak szerint végül nem igazán tudtak hozzájárulni a problémák enyhítéséhez. A felhívásokban szerepelt a hátrányos helyzetűek bevonása (vagy plusz pontszámért, vagy alapfeltételként), így figyelemfelhívás történt a témában, de a vállalások betartását nem a HACS fogja ellenőrizni.

HACS TAGOK AKTIVITÁSA, EGYÉB PARTNERSÉGEK KIALAKÍTÁSA, HELYI IDENTITÁS, BIZALOM SZINTJÉNEK ELEMZÉSE

HACS tagság változása, aktivitása a pályázati ciklusok ütemében és ettől független okokból (Forrás: interjúk)

A HACS tagságában az előző ciklus végétől induló átalakulás során történt változás, több szereplő is kilépett az egyesületből. Jelenleg a legaktívabbak az önkormányzatok, a 26 polgármester teljes mértékben támogatja a LEADER létjogosultságát. A vállalkozók is viszonylag aktívnak mondhatóak, civil szervezetekből kevés van, és közülük is kevés az aktív. Az aktivitás, a motiváció leginkább a pályázati kiírások megjelenésének időszakában emelkedik meg, utána lecseng. A térségben a HACS elnökét és alelnökét jelölték meg többen, akik sokat tesznek a HACS-ért. A jelenlegi vezetőségben mindhárom szférából vannak képviselők, az egyesület elnöke a közszférából érkezett.

LEADER SEGÍTSÉGÉVEL LÉTREJÖTT EGYÜTTMŰKÖDÉSEK, INNOVATIVITÁS ÉS ÁGAZATOK KÖZÖTTI KOOPERÁCIÓ

Több szereplő együttműködésével létrejött fejlesztések, innovatív és ágazatok közötti fejlesztések bemutatása

Több szereplő együttműködésére több példa is volt a jelen időszakban: egymás reklámozása, gazdasági együttműködések egyre több pályázatban jelentkeznek.

Az **innováció** kapcsán a HACS „**változtatott a hagyományos értelmezési kereten**”, mivel a célcsoport helyzetéből adódóan nem tud „hatalmas” innovációt alkotni. Az innováció ugyanakkor minden kiírásban megjelent, sőt, a fejlesztés innovativitását alátámasztó dokumentum például a VP6-19.2.1.-41-7-17 *Települések arculatának fejlesztése, élhetővé tétele, bel- és külterületének gazdasági és infrastrukturális fejlesztése* kiírásban nem hiánypótolható dokumentumként szerepel.

20a. A CLLD megközelítés hozzáadott értékének értékelése, 20b. HACCS szintű értékelés

ESETTANULMÁNY - „A BAKONYÉRT” Vidékfejlesztési Akciócsoport Egyesület

Tartalomjegyzék

BEVEZETÉS	4
A tematikus értékelés célja.....	4
Az esettanulmányok illeszkedése a tematikus értékelési kérdések megválaszolásához	4
Módszertan.....	7
HACS RÖVID ISMERTETÉSE	7
A HACS története, változások az előző időszakhoz képest	7
Tagtelepülések bemutatása – általános gazdasági, demográfiai és infrastrukturális jellemzők	8
Jelenlegi működési keretek és a munkaszervezet ismertetése (szervezet, munkatársak létszáma, feladata, annak változásai.)	9
A HELYI FEJLESZTÉSI STRATÉGIA BEMUTATÁSA.....	9
HFS elkészítésének részletes leírása, pályázati kiírások előkészítésének és megjelenésének, kezelésének folyamatai	9
A HFS-ben rögzített célok (Forrás: HFS).....	10
Fókuszterületek	10
Beavatkozási logika	11
Cselekvési terv	12
Pályázati kiírások elemzése.....	12
HFS felülvizsgálatának ideje, módja, célja, eredménye (Forrás: interjúk, HFS).....	15
A LEADER INTÉZKEDÉS MEGVALÓSULÁSÁNAK ELŐREHALADÁSA.....	16
Az előző időszakból a jelenlegi programozási időszakba történő átmenet bemutatása (szervezeti változások, finanszírozás, HR, makró- és mikro ökonómiai változások, az azokra adott válaszok. Forrás: interjúk)	16
Eljárásrend részletes bemutatása.....	16
Animátori, közösségépítő szerep betöltése: animátori tevékenységek bemutatása, aktivitás időrendi változásai, külső és belső tényezők	17
A HFS specifikus céljainak megvalósulásának értékelése (Forrás: interjúk, beszámolók).....	18
A LEADER HELYI FEJLESZTÉSEKBE TÖRTÉNŐ ELŐMOZDÍTÓ SZEREPE.....	22
A LEADER szerepe és eredményei a foglalkoztatás-bővítés területén: mennyire volt fókuszban, hogyan jelent meg a pályázati kiírásokban, hogyan reagáltak le a pályázók, milyen valós hatások diagnosztizálhatóak számszerűen és jó példákkal bemutatva. (Forrás: interjúk)	22
Szinergia más foglalkoztatás-bővítést szolgáló jogcímekekkel, egyéb OP-ből finanszírozott projektekkel, jó példák bemutatása	22
A fejlesztési források elérhetősége és követelményrendszere; a forrásfelhasználás mikéntje: HACS szerepe, HACS hozzáadott értéke (Forrás: interjúk)	23
A LEADER HOZZÁJÁRULÁSA AZ EU 9. TEMATIKUS CÉLJÁNAK TELJESÜLÉSÉHEZ	24

A HACS által lefedett térség jellemzése a társadalmi befogás, szegénység, hátrányos helyzetű célcsoportok részletes elemzésén keresztül (Forrás: HFS, interjúk)	24
HACS TAGOK AKTIVITÁSA, EGYÉB PARTNERSÉGEK KIALAKÍTÁSA, HELYI IDENTITÁS, BIZALOM SZINTJÉNEK ELEMZÉSE	24
HACS tagság változása, aktivitása a pályázati ciklusok ütemében és ettől független okokból (Forrás: interjúk)	24
A HACS szerepe a térség fejlesztéspolitikájában, térségi együttműködések, pályázókkal és kedvezményezettek való kapcsolat, bizalmi viszony elemzése (Forrás: interjúk).....	24
A LEADER keretében létrehozott formális és informális hálózatok bemutatása (Forrás: interjúk).....	25
LEADER SEGÍTSÉGÉVEL LÉTREJÖTT EGYÜTTMŰKÖDÉSEK, INNOVATIVITÁS ÉS ÁGAZATOK KÖZÖTTI KOOPERÁCIÓ	25
Több szereplő együttműködésével létrejött fejlesztések, innovatív és ágazatok közötti fejlesztések bemutatása.....	25

BEVEZETÉS

A tematikus értékelés célja

Jelen esettanulmány az Agrárminisztérium megbízásából, a „20a. A CLLD megközelítés hozzáadott értékének értékelése 20b. HACS szintű értékelés” tematikus értékelési feladat keretében készült el.

Az értékelés célja a VP 2014-2020 program vonatkozó intézkedéseinek relevancia, hatékonyság, eredményesség és hatásosság szempontokat figyelembe vevő vizsgálata a VP végrehajtás, valamint a következő időszaki tervezés továbbfejlesztése érdekében.

Az értékelési feladat célja a VP értékelési terve alapján

1. annak bemutatása, hogy a téma szempontjából releváns 19. intézkedés (M19) - a „LEADER helyi fejlesztésre (közösségvezérelt helyi fejlesztésre) irányuló támogatás” - megvalósítása eredményezett-e és ha igen milyen mértékben és módon olyan hozzáadott értéket, amely hagyományos, központosan meghirdetett pályázati intézkedések megvalósítása során nem jött volna létre;
2. annak bemutatása, hogy milyen mértékben teljesülnek a LEADER helyi fejlesztési stratégiákban (HFS) meghatározott célok;

Az értékelési feladat további célja:

3. a LEADER intézkedés más kiemelt területekhez történő hozzájárulásának számszerűsítése;
4. az ex post értékelés 17-es értékelési kérdése megválaszolásának segítése;
5. a KAP stratégiai tervezés segítése a LEADER témájú kérdések vonatkozásában.

Az esettanulmányok illeszkedése a tematikus értékelési kérdések megválaszolásához

Az értékelés során az esettanulmányok a következő értékelési kérdések megválaszolásához járulnak hozzá, a következő adatkörökkel és – tartalmakkal.

1. A LEADER intézkedés megvalósításának előrehaladása
Mutató/adatkör: Az előrehaladást segítő és akadályozó tényezők
Adat tartalma: A projektmegvalósítást segítő és hátráltató tényezők

2. (CEQ17.) A vidékfejlesztési program keretében végrehajtott intézkedések milyen mértékben mozdították elő a vidéki térségekben a helyi fejlesztéseket?
Mutató/adatkör: R24 / T23: a támogatott projektek (LEADER) által létrehozott munkahelyek (6B kiemelt terület)
Adat tartalma: A foglalkoztatás-bővítés mennyire fontos szempontként jelent meg a fejlesztési ötletek és a pályázatok megvalósítása során, a foglalkoztatás ösztönzésének módja, akadályai, eredményei, nettó hatás árnyalása
Mutató/adatkör: A LEADER program szerepe a helyi fejlesztések előmozdításában
Adat tartalma: A LEADER program konkrét előnyei és eredményei a helyi fejlesztések generálásában, tervezésében és megvalósításában

3. Milyen mértékben és módon járult hozzá a LEADER az EU 9. Tematikus céljának - a társadalmi együttműködés erősítése és a szegénység, valamint a hátrányos megkülönböztetés elleni küzdelem - a teljesüléséhez?

Adatkör: A társadalmi befogadás erősítését, a szegénység újra termelődésének és a hátrányos megkülönböztetésnek a csökkentését szolgáló fejlesztések aránya

Adat tartalma: A társadalmi befogadás erősítésének és a hátrányos helyzet csökkentésének módja, akadályok, eredmények

Adatkör: A HACS-ok részvétele társadalmi befogadás erősítését, a szegénység újra termelődésének és a hátrányos megkülönböztetésnek a csökkentését szolgáló, más OP-ból finanszírozott fejlesztésekben

Adat tartalma: Egyéb OP-vel (TOP, GINOP, EFOP) való együttműködés mértéke, az azt elősegítő és akadályozó tényezők, konkrét eredmények

4. A HACS-ok közreműködésével könnyebbé vált-e a kedvezményezettek számára a forráshoz jutás? Olyan kedvezményezetteket is sikerült aktivizálni, forráshoz juttatni, aki egyébként nem pályázott volna, es/vagy akiknek a hagyományos, horizontális pályázati rendszerben nagy valószínűséggel nem lett volna erre lehetősége/esélye?

Adatkör: A kedvezményezettek körének specifikumai

Adatkör: HACS munkaszervezet humán kapacitásának alakulása

Adat tartalma: foglalkoztatottak számának alakulása, a HACS munkaszervezetében dolgozók szakmai tapasztalatai; az animációra fordított munkaidő aránya, a munkaszervezetben dolgozók társadalmi tőkéje

Adatkör: A HACS beágyazottsága, hasznossága, a HACS működésének és az alkalmazott eljárásrendnek a hatása a potenciális kedvezményezettek aktivizálására, a forráshoz jutására, illetve a helyi fejlesztési folyamatokra

5. Olyan helyi szükségletek kielégítésére nyújtott lehetőséget a LEADER (alulról jövő kezdeményezések), amelyeket más intézkedések vagy programok nem támogatnak?

Adatkör: A fejlesztési források elérhetősége és követelményrendszere

Adat tartalma: A fejlesztési forrásokról szóló információk, pályázatírói kapacitás elérhetősége a helyi közösségekben, pályázás akadályai

6. A HACS munkássága és a LEADER-ből finanszírozott fejlesztések milyen mértékben javították a helyi kormányzást, erősítették a helyi/térségi szerveződéseket és kapcsolatokat, a térséghez/közösséghez tartozást, az aktív, öntevékeny hozzáállást?

Adatkör: HACS tagok aktivitása, egyéb partnerségek kialakulása, helyi identitás, bizalom szintje
Adat tartalma: aktív HACS tagok számának, aktivitásának alakulása, HACS konzultációk száma, gyakorisága, együttműködésen alapuló társadalmi innovációk száma, közösségi kezdeményezések száma, jellege, szereplői, hatása

7. Hozzájárult-e a LEADER a vidéki térségekben a kormányzás és a többszintű kormányzás minőségének javulásához?

Adatkör: Az intézmények és a helyi társadalom közötti együttműködés minősége
Adat tartalma: intézmények közötti interakciók gyakorisága, minősége, a helyi közösség tagjainak helyi ügyekkel kapcsolatos döntési jogköre, a civil társadalom szerepének mértéke a helyi döntéshozatalban

8. A HACS hozzájárult-e tartós hálózatok kialakulásához?

Adatkör: A LEADER keretében létrehozott formális és informális hálózatok
Adat tartalma: hálózatok típusa, száma, részt vevő HACS-ok száma

9. A LEADER segítette-e életre hívni olyan fejlesztéseket, amelyek több szereplő együttműködésével valósulnak meg, vagy amelynek eredményéből a közvetlen kedvezményezettten kívül más helyi szereplő is részesül (más gazdasági szereplő számára is bevételt teremt, életminőséget növel stb.)?

Adatkör: Addicionális indikátor: A LEADER keretében létrejött együttműködések száma, minősége
Adat tartalma: az együttműködés ösztönzésének módja, az azt elősegítő tényezők, akadályok, eredmények, az eredmények láthatósága az érintettek számára, hazai és nemzetközi együttműködések hozzáadott értéke, akadályai, eredmények

10. A LEADER hatására létrejöttek-e több ágazatot érintő fejlesztések, illetve segítette-e újszerű, innovatív megoldások fejlesztések megvalósulását?

Adatkör: Addicionális indikátor: Az innovatívnak minősített fejlesztések aránya a HFS-ek keretén belül megvalósuló fejlesztéseken belül
Adat tartalma: Az innovativitás fogalmának értelmezése az egyes szereplők szemszögéből, az innovativitás ösztönzésének módja, elősegítő tényezők, akadályok, konkrét eredmények
Adatkör: Ágazatok közötti integráció

Adat tartalma: Az ágazatok közötti integráció ösztönzésének módja, az azt elősegítő tényezők, akadályok, eredmények

11. Milyen módon segítették egyéb más programok a LEADER hozzáadott érték érvényre jutását?

Adatkör: Egyéb programok szerepe a LEADER hozzáadott érték érvényre jutásában

Adat tartalma: LEADER HACS-ok részvétele más programok által finanszírozott projektekben, projektek egymásra épülése, tevékenység típusok, hozadékok, akadályok.

12. Milyen mértékben teljesültek a helyi fejlesztési stratégiákban tervezett célok? Mely tényezők segítik és melyek akadályozzák a célok teljesülését? Milyen eszközöket alkalmaznak a HACS-ok a HFS-ek céljai teljesülésének mérésére?

Adatkör: HFS-ek specifikus céljai és a célok teljesülését mérő mutatók

Adat tartalma: HFS-ek céljai, számszerűsített eredmény- és kimeneti indikátorok; HFS-ek felülvizsgálatának módja (időrend, szereplők, eredményei)

Módszertan

A 'terepmunka' 2021 március 13. és április 22.-e közt zajlott, a vírushelyzet miatt online interjúk formájában. A HACS munkaszervezet támogatta, segítette a munkánkat, szervezéssel, kapcsolatokkal, kontaktokkal. Interjúkat készítettünk a munkaszervezet-vezetővel. Beszéltünk egy befolyásos polgármesterrel, aki nagyobb települést irányít, illetve két kisebb település polgármesterével is. A térség legjelentősebb civil szervezetének alapító tagja is válaszolt a kérdéseinkre. Interjút készítettünk mindemellett egy másik civil szervezet képviselőjével, aki a szomszédos Leader csoport munkaszervezet-vezetője és pályázatíró is egy személyben. Megkérdeztük a MÁK Veszprémi irodájában a Leader HACS-okkal foglalkozó ügyintézőt is. Interjút készítettünk összesen 7 kedvezményezettrel.

HACS RÖVID ISMERTETÉSE

A HACS története, változások az előző időszakhoz képest

A HACS 2008 óta működik, 75 rendes és 110-120 fő hálózati tagja van. A 75 rendes tagból kb. 25-30 az igazán aktív, ők a közgyűlések rendszeres résztvevői is. Az egyesület 2015.05.26-án közhasznú egyesületté alakult.

Az elnökség a kezdetektől fogva szinte változatlan és mind az 5 kistérség képviselteti magát. Magas bizalmi szint és rutin alakult ki ezekben az években, „fél szavakból is lehet egymást érteni”, mindent meg tudnak oldani. Az utóbbi 4-5 évben nem tartottak havonta gyűlést, mindent megfelelően végez a munkaszervezet. Jó példa a munkaszervezet és az elnökség közötti bizalom szintjére, hogy „nem ellenőrizgették” a Korona-vírus időszak alatt a munkaszervezetet, hogy home-office-ban rendszeren dolgoznak-e. Az elnökség jelenleg 7 főt számlál, (civil szféra (2 fő)- vállalkozói szféra (3 fő)- közszféra (2 fő)).

Változás az előző 2007-13-as időszakhoz képest, hogy az egyesülethez tartozó települések száma 3-mal növekedett. Bakonykúti, Moha, Iszkaszentgyörgy a székesfehérvári járásból és Németbánya a pápai járásból csatlakozott a tagsághoz, viszont Mór városa, amely korábbi ciklusban külterületi jogosultsággal rendelkezett, a jogszabályok által előírt 10 ezer fős korlát miatt jelenleg „csak” együttműködő partnerként vehet részt a munkában.

Tagtelepülések bemutatása – általános gazdasági, demográfiai és infrastrukturális jellemzők

Az egyesület térségének területe: 786.69 km². Két megyéből (Veszprém, Fejér) és öt járásból (veszprémi, móri, zirci, pápai, székesfehérvári) összesen 32 település jogosult (3 város és 29 község). A 105/2015. (IV.23.) Kormányrendelet alapján kiemelten kedvezményezett település Lókút, Németbánya pedig átmenetileg került e besorolás alá. A Bakonyért országon belüli fekvése, közlekedési kapcsolatai kedvezőek, nagy forgalmú főutak határolják: 8-as főút, 82-es, 81-es főutak, jelentős vasútvonalak. Kevés az elkerülő szakaszok száma, emiatt nagy a tranzitforgalom, ami levegő és zajszennyezést és más problémákat is okoz.

Veszprém megye földterülete változatos, az országos átlagnál alacsonyabb a szántó aránya (32%). A Bakony területén az országos átlagnál magasabb az erdőszültségi arány (K-i és a D-i Bakonyban 39-39 %, Magas Bakonyban 52 %), az éghajlat hűvösebb, csapadékosabb, a talajadottságok mezőgazdasági hasznosításra kedvezőtlenebbek. A Bakony területe országosan kiemelkedő biodiverzitású terület, a hazai védett növény- és állatfajok 47%-a megtalálható a térségben. A területen két tájvédelmi körzet és több természetvédelmi terület van (Duna–Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság, Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság), nagy része tájképvédelmi övezet és az országos ökológiai hálózat része. Bakonybélben, Csesznekben a bakancsos túrázás, Eplényben télen a síelés, tavasszal és a nyári időszakban a Bringarénában a kerékpározás vonzza a turistákat.

A térség lakónépességének száma 43.964 fő (TEIR, 2018), amely 2009 és 2016 között csökkenő tendenciát mutatott, azonban 2016-tól kezdve emelkedni látszik (TEIR). A gazdasági mutatók is biztatók, a 15-64 éves korosztályban a foglalkoztatottak aránya a 2011-es adatok alapján 60,1%, ami a Veszprém megyei 60,2%-kal nagyjából megegyezik, az országos átlagot (57,9%) pedig meghaladja (TEIR, 2011). A

„Óriási munka volt behívni az embereket... 260-70 taggal jöttünk létre, nagy ereje volt a programnak. Nagyon sok adminisztráció volt, éjjel nappal csináltam, jó volt, de kicsit bele is szakadtunk. Minden kész lett időre, bosszantott, hogy a végére mindenkit elfogadtak végül, de mi büszkék voltunk, hogy ilyen átláthatósággal, nyitottsággal mindenkit sikerült bevonni... Nagyon jól működő együttműködés alakult ki.”

„Jó emberek, nyitottság, összehozta a 3 szférát a közösen végzett munka a kezdettől, mi magunktól találtuk ki hogy ezek a területek képviselete megfelelő arányú legyen, megtaláltuk azokat az embereket akik a kezdettől is elnökségben vagyunk, pár változás pl. valaki polgármester lett.”

(Civil szervezet képviselő, HACS-alapító)

térség munkanélküliségi adatait¹ tekintve 2018-ban 2%-os volt a munkanélküliek aránya, ami jelentősen kedvezőbb a Veszprém megyei (2,4%), és az országos átlagnál (3,6%) is. Ezt a (nagy)városok közelsége pl. Győr, Veszprém, Székesfehérvár, illetve Mór közelsége magyarázza, a lakosság jelentős része ezekre a településekre ingázik naponta. A dolgozó lakónépesség 68,8%-a naponta ingázott a munkahelyére a 2011-es foglalkoztatottsági adatok alapján (TEIR, 2011). A térségben 1 000 lakosra 119,9 vállalkozás jut, ami elmarad az országos 173,4-es számtól (2014). Vendégéjszakák számát vizsgálva 2011 és 2013 között a kereskedelmi szálláshelyek vonatkozásában csökkenés (33332 db-ról 24720 db-ra), a falusi szálláshelyek vonatkozásában azonban növekedés (9424 db-ról 11411 db-ra) tapasztalható.

Jelenlegi működési keretek és a munkaszervezet ismertetése (szervezet, munkatársak létszáma, feladata, annak változásai.)

A munkaszervezet-vezető a kezdetektől fogva Hutvágnerné Kasper Judit. 2015-ig négy főből állt a munkaszervezet, az év nyarán egy kollégával kevesebben lettek. 2016 elején távozott egy másik munkatársuk is, akinek a „kiesése nagy csapás volt”, sokat dolgozott és jó kapcsolata volt az ügyfelekkel. 2016-17-ben két főből állt a munkaszervezet (a HACS indulása óta dolgoznak itt). 2018 januártól új kollégával bővült a csapat, akit 2020-ig foglalkoztattak, azonban jelenleg szülési szabadságon van. Őt a kérelemkezelések intézése miatt vették fel, eredetileg csak arra az időszakra, amikor ez aktuális. Mivel csúsztak a kérelemkezelések, ezért tovább is kellett foglalkoztatniuk. A működés során összességében a felére csökkent a munkaszervezet létszáma, a bevállalt saját projektek csökkentek, a helyi hálózatok szervezése, (pl. Vidék minősége védjegy, Közösségi Videózás, stb.) a projektgeneráló tevékenység is jelentős mértékben lecsökkent, ugyanakkor a 2 munkatárs terhelése a kérelemkezelés és más 'hivatalos feladatok' következtében nagymértékben nőtt.

„A kollégák elmentek, a megmaradt két ember munkája a duplájára nőtt. Azok mentek el, akik a hálózatokat működtették, már nem volt kolléga arra, hogy a Védjegyes termelőket napi 8 órájában tutujgassa. A 4-5 év szép volt, amikor ez kiépült, de a termelők sem annyira igénylik már a heti találkozót. Nem haltak el a dolgok, aktív a vidék minősége csapat (20 fős kemény mag volt, most inkább már csak 10 fő) de ők kitartanak.” (Munkaszervezet-vezető)

A HELYI FEJLESZTÉSI STRATÉGIA BEMUTATÁSA

HFS elkészítésének részletes leírása, pályázati kiírások előkészítésének és megjelenésének, kezelésének folyamatai

Az előző, 2007-13-as programidőszak HFS-ét az akkori TKCS (tervezés koordináló csoport) írta, ebben a jelenlegi munkaszervezet-vezető még nem vett részt. A program elindulása után hamar nyilvánvalóvá vált, hogy az eredeti program írásakor partikuláris érdekek jelentős hangsúlyt kaptak, olyan pályázati kiírások születtek, amelyek nem találtak a potenciális pályázók igényeivel. A jelenlegi munkaszervezet vezető érkezésével újra értelmezték a célkitűzéseket. A HFS-t ugyan nem változtatták meg, de jelentős helyi részvétel, bevonás segítségével teljesen új helyi felhívásokat fogalmaztak meg 2010-ben, azóta is ezek mentén dolgoznak.

Az új HFS-hez 2014-ben az egyik volt kollégájuk elkezdte az adatokat gyűjteni, amit később az akkor már két fős munkaszervezet fejezett be. A TEIR-ben elérhető, a Lechner Nkft. által kialakított, direkt a HACS-ok számára készített adatbázissal nem voltak elégedettek, volt, amikor nem működött a felület és

¹ Nyilvántartott álláskeresők a munkaképes korú népesség százalékában, azaz nyilvántartott álláskeresők száma száz 15-64 éves állandó lakosra.

úgy érezték, hogy „ősrégi” adatból nem tudnak friss helyzetértékelést csinálni. A TKCS tagok nem folytak bele mélyen a stratégia elkészítésébe, az elnökség, közgyűlés megnézte az anyagokat és rábólintott.

A tervezési folyamat elindítását a taggyűlésükön, a honlapukon, a hírlevelükben, kábel TV interjúbán, illetve az ágazati, térségi, tematikus fórumaikon is közzétették. A személyes konzultációk és fórumok mellett lehetőség volt projektgyűjtő adatlapok kitöltésére, emailen, faxon, telefonon is lehetett javaslatokat, hozzászólásokat tenni. Egyeztetést folytattak szakmai szervezetekkel is (Magas-bakonyi, Móri, Bakony-Balaton TDM, Balatonfelvidéki Nemzeti Park). képviselőjével. Minden elhangzott javaslatot bele is építettek a HFS-be. A folyamat eredményeként megszületett az új stratégia, ami az előző HFS fő irányait vitte tovább és a pályázati kiírásokon sem változtatott lényegesen a 2010-ben megalkotottakhoz képest.

A HFS-ben rögzített célok (Forrás: HFS)

Az egyesület stratégiája két lábon áll, az egyik az „Adottságokon alapuló, fenntartható gazdasági fejlődés”, azaz a gazdaságfejlesztés, a másik a „Településeink fejlesztése – értékőrző megtartó települések”, azaz a közösségfejlesztés. A stratégia szerint a 2014-20-as időszakban a gazdaságfejlesztésre a keret 55%-át, közösségfejlesztésre pedig a 45 %-át tervezték elkölteni. A mikro-vállalkozások erősítése a HFS fő fókusza. Ezek a vállalkozások nagyon gyakran küzdenek forráshiánnyal, a valódi együttműködések gyengék, továbbá alig van lehetőségük a LEADER kiírásukon kívül más vállalkozásfejlesztési pályázaton indulni. A HFS gazdaságfejlesztési irányát egy 2010-ben indított saját projekt, a Bakonyi Helyi Márka védjegy fogja össze. Az egyesület egyik legfontosabb célja az új helyi termékek és szolgáltatások előállításának, illetve a már minősített vállalkozók további fejlesztéseinek elősegítése.

„Az egyesület szakmai kiállításokon jelenik meg, rakjuk ki a dolgainkat, együttműködés, ismertség...Bakony helyi márka, a Bakony jó hívószó, komplexen jelenik meg a Bakony, az köszönhető ennek az együttműködésnek...A Leader kellett Magyarországnak és kellett nekünk, összerázta az embereket, mennek előre hogy magukat is erősítsék, és így a közösség is erősödik, megérte az a rengeteg munka...” (Civil szervezet képviselő, HACS-alapító)

A gazdaságfejlesztés specifikus ágaként a turisztikai fejlesztések támogatása is fontos, azonban a forráskeret szűkössége miatt kiegészítő jelleggel az aktív turisztikai tevékenységekre fókuszálnak. Az önkormányzatok számára települési szolgáltatások, közösségi terek fejlesztését tűzték ki célul, mert ezek is nehezen valósíthatók meg más kiírásokból (pl. TOP, VP). A nagy beruházások részben már megvalósultak, illetve más forrásból kell őket megvalósítani (p. VP, önerő, TOP). Fontos lenne a további együttműködések, hálózatok kialakítása, előmozdítása (pl. BMP kapcsolódással). A bakonyi identitás erősítése, az örökség megőrzése is céljuk, aminek megvalósításához a rendezvények, képzések, társadalmi aktivitást elősegítő egyéb tevékenységek (pl. hálózati tevékenységek) megvalósítását célozzák.

Specifikus célok összefoglalóan:

- Térségi gazdaság élénkítése együttműködések ösztönzése által
- Települések megújítása, vonzó közösségi élettér és szolgáltatások fejlesztése
- Erősebb helyi identitás és társadalmi aktivitás

Fókuszterületek

1. Prioritás: a tudásátadás és az innováció előmozdítása a mezőgazdaságban, az erdőgazdálkodásban és a vidéki térségekben

1A fókuszterület: az innovációnak, az együttműködésnek és a tudásbázis gyarapításának az ösztönzése a vidéki térségekben;

1B fókuszterület: a kapcsolatok erősítése a mezőgazdaság, az élelmiszer-termelés és az erdőgazdálkodás, valamint a kutatás és az innováció között, egyebek mellett a környezetgazdálkodás és a környezeti teljesítmény javítása céljából

3. Prioritás: az élelmiszerlánc szervezésének – többek között a mezőgazdasági termékek feldolgozásának és forgalmazásának, az állatjólétnek és a mezőgazdaság terén alkalmazott kockázatkezelésnek – az előmozdítása

3A fókuszterület:

- az elsődleges termelők versenyképességének javítása, mégpedig azáltal, hogy megfelelőbb módon integrálják őket az agrár-élelmiszeripari láncba a minőségrendszerek révén,
- a mezőgazdasági termékek értékének növelése, valamint a helyi piacokon, a rövid ellátási láncokban, továbbá
- a termelői csoportokban és szervezetekben és a szakmaközi szervezetekben folytatott promóció;

6. Prioritás: a társadalmi befogadás előmozdítása, a szegénység csökkentése és a gazdasági fejlődés támogatása a vidéki térségekben, különös tekintettel a következő területekre:

6A fókuszterület: a diverzifikálásnak, kisvállalkozások alapításának és fejlesztésének, valamint a munkahelyteremtésnek a megkönnyítése;

6B fókuszterület: a helyi fejlesztés előmozdítása a vidéki térségekben;

6C fókuszterület: az információs és kommunikációs technológiák hozzáférhetőbbé tétele, használatuk előmozdítása, és minőségük javítása a vidéki térségekben

Az egyesület azokra a mikro-vállalkozásokra és civil szervezetekre fókuszál a stratégiában, amelyek méretüknél fogva kiszorulnak az egyéb EU-s támogatások rendszeréből (GINOP, TOP, EFOP stb.). A stratégiában ehhez fő eszközként kis összegű, 5 millió Ft-os vissza nem térítendő beruházási támogatást választottak, hogy a támogatások hosszú távon szolgálják a támogatott szervezetek tevékenységét, ugyanakkor viszonylag sok szereplőnek jusson a szűkös forrásokból. A pályázat értékhatárát hamarosan 10 millió Ft-ra emelték a pályázói igények alapján. A közösségi célú fejlesztések az önkormányzati és a civil pályázatokban jelennek meg. Mindezek mellett, sokkal kisebb volumen képvisel a képzések (egyetlen projekt), illetve a rendezvények támogatása, bár társadalmi szempontból ezek is nagyon fontosak és valós közösségi igényt elégítenek ki.

Beavatkozási logika

A stratégia jövőképe egy mondatban: „Prosperáló Bakony: fejlődő helyi gazdaság, erős és együttműködő közösségek, megtartó települések”. Ezt a jövőképet a HACS a 1) Adottságokon alapuló, fenntartható gazdasági fejlődés és a 2) Településeink fejlesztése – értékőrző, megtartó települések átfogó célokon keresztül szeretnék elérni. Specifikus célokból 6 db-ot állapítottak meg, amelyek egy korábbi fejezetben olvashatóak (A HFS-ben rögzített célok).

1. táblázat: A HACCS cselekvési terve

Intézkedések	Forráskeret m Ft	Max Támogatás/ projekt m Ft	Intenzitás %	Szociális fejlesztés m Ft	Gazdaság- fejlesztés m Ft
1. Bakonyi helyi termék előállítás, fejlesztése a Vidék Minősége program jegyében	61	5	60-65	0	61
2. Bakonyi mikroállalkozások fejlesztése	399	10	60-65	0	399
3. Bakonyi települések megújítása, közösségi élettér és szolgáltatások fejlesztése	110	3	85-95 vagy	110	0
4. Bakonyi aktív turisztikai szolgáltatás fejlesztések	14	3	60-65 vagy 85-95		14
5. Bakonyi rendezvények, képzések, hálózati tevékenységek támogatása	20	1-2	85-95	20	0
6. Bakonyi nonprofit szervezetek fejlesztése	14,5	1	85-95	14,5	0
Összesen:				144,5	474
Megoszlás:				23,5	76,5
Teljes forráskeret:				618,5	

Pályázati kiírások elemzése

A HACCS 6 db. pályázati kiírást tervezett, amelyeket 2-3 hónap különbséggel terveztek kiírni. Sajnos a kérelemkezelésre szánt elektronikus felület, illetve a szükséges útmutatók, mellékletek csak nagyon jelentős késéssel készültek el, így 2018 végére 150 db. kérelem csúszott össze, amelyek kezelését nem tudták megkezdeni. Új kiírásokat az előző időszakhoz képest nem készítettek.

A pályázati kiírások a következők voltak:

1. Bakonyi helyi termék előállítás, fejlesztése a Vidék Minősége program jegyében

Specifikus cél: Térségi gazdaság élénkítése együttműködések ösztönzése által.

A Bakonyban megtermelt, előállított termékek és szolgáltatások népszerűsítését a HACs már a 2007-2013-as EU-s pályázati időszakra vonatkozó Helyi Vidékfejlesztési Stratégiájában is egyik kiemelkedő célként, feladatként határozta meg. Azóta az egyesület a térség vállalkozóinak aktív részvételével létrehozta a Bakonyi Helyi Márka védjegyet és csatlakozott a Vidék Minősége ernyővédjegyhez. Ennek területi minősítési rendszere jelenleg négy fő szakmacsoportot fog közre. Az élelmiszert előállító, a kézműves, boros és turisztikai téren működő vállalkozásokat, szolgáltatókat, termelőket. A teljes védjegy program, együttműködési jellegénél, közösségi marketing lehetőségeinél fogva kiemelten alkalmas a helyi termékek és szolgáltatások népszerűsítésére, értékesítésére, a minőségi és erre alapuló mennyiségi termelés növelésére. Jelenleg azonban több okból kifolyólag sem lehet ezekkel a lehetőségekkel megfelelően élni (pl. ismertség hiánya, eszközök hiánya, stb.)

*„Itt csak minősített védjegyesek pályázhattak a korábbi tevékenységeik fejlesztésére. A kiírás kerete 80 millió forint, jelenleg 75 millió körül költöttünk el belőle. Itt a mezőgazdasági vállalkozók is kaptak lehetőséget, például fokhagyma gépre pályázhattak. A közös termékfejlesztés benne volt külön ebben a kiírásban, ilyen meg is valósult: az egyik mezőgazdasági integrátor vállalkozó a két gyermekével egymásra alapozva vásároltak eszközöket és együtt hoztak létre bio fokhagyma ültetvényt.”
(Munkaszervezet-vezető)*

A Vidék Minősége hálózat 61 taggal rendelkezik, közülük 14 nyújtott be pályázatot erre, a számukra megnyitott kiírásra, több, mint 60 millió Ft támogatási igénnyel.

2. Bakonyi mikro vállalkozások fejlesztése

Specifikus cél: Térségi gazdaság élénkítése együttműködések ösztönzése által.

A térségi vállalkozók forráshiányosak, nincs köztük valódi együttműködés. A regisztrált és működő vállalkozások számának tekintetében az elmúlt időszakban csökkenés tapasztalható, a megyei és országos átlagoktól is jócskán elmarad a terület. A vállalkozások nagy része mikro vállalkozás, nem ritka az önfoglalkoztatás. Alacsony a helyben történő foglalkoztatás, a munkaképes korú lakosság jelentős része ingázik. Alacsony a hozzáadott érték a termelésben, ezért korszerű, hatékony, termelési és feldolgozási technológiák alkalmazására, a piacra jutást segítő fejlesztésekre nagy az igény. Gyenge a belső piac, nagyok a vállalkozások terhei, nincs egységes joggyakorlat (SWOT GY20,21,22).

*„Klasszikus mikro-vállalkozás fejlesztési kiírás, eszközbeszerzésre és építésre. Ez a legpopulárisabb kiírásunk, felső határa jelenleg 10 millió forint (korábban 5 millió volt, de nem volt rá igazán kereslet, így megemeltük az összeget). A 10 millió forintos határral ki tudtuk zárni a pesti vállalkozókat nem valós projektekké, mert ez az összeg számukra még nem vonzó.”
(Munkaszervezet-vezető)*

3. Bakonyi települések megújítása, közösségi terek és települési szolgáltatások fejlesztése

Specifikus cél: Települések megújítása, vonzó közösségi élettér és szolgáltatások fejlesztése

Kevesebb pénz jut az önkormányzatoknak a közfeladatokra és a településszépítésre, az önkormányzati épületek egy részének felújítása megtörtént, azonban feladataik megfelelő minőségű ellátásához szükséges eszközparkjuk még hiányos. A településszerkezetből adódóan a kistelepülések magas arányban vannak jelen. Több településen szegényes a szabadidő eltöltésére, sportolásra, különböző közösségi események megrendezésére alkalmas helyszín és hozzá tartozó eszközpark. Emellett településeink nem rendelkeznek közösségi terek karbantartását ellátó eszközparkkal sem. Több településen nagy problémát okoz a temető, ravatalozó leromlott állapota (SWOT GY10).

„A települési szolgáltatásfejlesztést, településképfeljavítást szolgáló kiírás önkormányzatok részére. Itt is 3 millió volt a maximálisan pályázható összeg, a keret pedig 51 millió forint volt. Egy településről csak egy pályázatot fogadtunk el. Nagyon sokfajta pályázat érkezett be, pl. kistraktor, tornaöltöző, mobil színpad, utcanévtáblák cseréje. Ez a kiírás nagyon jól sikerült, hamar ki is merült a keret. A Magyar Falu program a jövőben konfliktusba kerülhet ezzel a kiírással.” (Munkaszervezet-vezető)

4. Bakonyi aktív turisztikai szolgáltatás fejlesztések

Specifikus cél: Térségi gazdaság élénkítése együttműködések ösztönzése által.

A területen vonzó a természeti és épített környezet, országos hírű műemlékek találhatóak. Kedvező feltételek, sokszínű turisztikai kínálat várja az aktív kirándulókat. Eplény Magyarország egyik meghatározó téli sí központja. Értékes tájképi a környezet, magas az erdősültség. Tiszta a levegő, rendezett a város- és falukép. Aktív turisztikai beruházások valósultak meg a korábbi időszakban, azonban hiányzik a megfelelő marketing tevékenység, gyenge az együttműködési hajlandóság. Hiányosnak mondható a szálláshelystruktúra. A szolgáltatást nyújtók kínálati palettája szűkös, alacsony a külföldi vendégéjszakák száma. A túraútvonalak (gyalogos, kerékpáros, lovas) hiányosak és karbantartásuk nem megfelelő, ezek fejlesztésére, új útvonalak kialakítására, összehangolására, csomagba rendezésére van szükség. A túra utak használata a magánbirtokok miatt korlátozott. A térségben jelentős a horgász- és vadászturizmus, ezek fejlesztése is indokolt.

„Több mint 100 milliót különítettünk el erre a kiírásra, 3 millió forintos kerettel. Vendégházak, szauna, és ehhez hasonló objektumok már vannak a térségben, így inkább az aktív turisztikát szerettük volna támogatni, pl. bicikli vásárlás, via ferrata, játszótér, stb. A beérkezett projektek azonban gyakran nem bizonyultak olyannak, amelyek előre viszik a térség aktív turisztikai fejlődését, illetve a mikro vállalkozásoknak szóló keretbe jobban illettek volna sokszor. Ezt a kiírást az említett okok miatt inkább lezártuk.” (Munkaszervezet-vezető)

5. Bakonyi rendezvények, képzések, hálózati tevékenységek támogatása

Specifikus cél: Erősebb helyi identitás és társadalmi aktivitás

A közösségi programokat szervezők munkája aktív és jelentős. Több országos hírű rendezvénynek van hagyománya a területen. A lakosság lokálpatrióta és vendégszerető. Erősödtek a nemzetiségi csoportok (pl. szlovák, német), saját rendezvényekkel jelennek meg. Magas a non-profit szervezetek aktivitása, erős helyi közösségek működnek. Rendezvények hatására közvetetten emelkedik az érintett és környező településeken a vendégéjszakák száma. A rendezvények állandó forráshiánnyal küzdenek. Fontos lenne a civil szervezetekben rejlő potenciál kiaknázása, együttműködések továbbfejlesztése,

„Szintén sikeres kiírás, 1 millió forintot lehetett pályázni egy rendezvényre, 2 millió forintot pedig rendezvénysorozatra (valamilyen tematika mentén). A Covid miatt sokan nem tudták megvalósítani a rendezvényüket.” (Munkaszervezet-vezető)

hagyomány őrzése, fenntartása a helyi önkormányzatokkal együttműködve. A területen vannak működő hálózatok (Vidék Minősége, KöVi, Polgármester és Gyógynövényes Hálózat), de ezek még nem elég erősek.

Ebben a kiírásban az Egyesület hálózatainak működtetésére is lehet pályázni (pl. Polgármester, Községi Videó, Vidék Minősége és Gyógynövény), ezzel hozzájárulva a helyi problémák újszerű megoldásaihoz, elsősorban a szereplők közötti kapcsolatok kialakítása, konkrét közös cselekvés alakítása révén. A hálózatok működtetésére lehet forrást szerezni, bár kicsit bonyolult, hogy az akciócsoport nem tud saját magához pályázni, ezért egy másik szereplőt (pl. külsős egyesületet, vállalkozót) kell bevonni.

6. Bakonyi nonprofit szervezetek fejlesztése

Specifikus cél: Erősebb helyi identitás és társadalmi aktivitás

A nonprofit szervezetek tőkehiányosak eszközparkjuk szegényes ugyanakkor jelentős a nonprofit szervezetek aktivitása, erős helyi közösségek működnek. Viszonylag sok civil szervezet működik a területen, szerepük mégis korlátozott, közülük sok inaktív, mivel a felmerülő költségek forrásigényét nagyon nehezen tudják megteremteni. Nagy lehetőségek vannak a civil szférában, azonban ezek kihasználása az elmúlt időszak tapasztalatai alapján szűkös és eseti. Évről-évre erősebb a civil szektor és az önkormányzatok egyre jobban támaszkodnak tudásukra, kapacitásaikra, pl. egy rendezvény megszervezésében, különböző fejlesztéseknél. A korábbi LEADER kiírásoknak köszönhetően több bakonyi civil szervezet fejlesztését kezdhették meg, azonban e tevékenység folytatása szükséges.

„Civil szervezeteknek szóló kiírás, 1 millió forintot lehetett pályázni eszközvásárlásra, 85%os támogatással. Sok egyesület vett eszközöket, pl. dzsúdó, néptánc, stb. Az első ciklusban nagyon jól ment a pályázat, most a 'visszatérők' pályáztak, és csak 11-2 pályázó volt. Ennél sokkal többet vártunk. A civileknek jelentős nehézség Leader pályázatot írni és a 15% önrész, illetve az előfinanszírozás is sokakat eltántorított. Ehhez jön még hozzá a NEA és a Magyar Falu pályázat is, ami elviszi a potenciális kuncsaftokat ettől a kiírástól.”
(Munkaszervezet-vezető)

HFS felülvizsgálatának ideje, módja, célja, eredménye (Forrás: interjúk, HFS)

A HFS rendszeres felülvizsgálatot a munkaszervezet végzi, és az elnökség hagyja jóvá. Az aktualizálás rendszeresen megtörténik. A 2014-2020-as HFS készítése során alapul vették a korábbi 2007-13 időszak HVS-ét, hiszen az ott megkezdett folyamatokat sikeresnek értékelték, ezeket folytatják tovább (2010-ben készítették új felhívásokat).

A LEADER INTÉZKEDÉS MEGVALÓSULÁSÁNAK ELŐREHALADÁSA

Az előző időszakból a jelenlegi programozási időszakba történő átmenet bemutatása (szervezeti változások, finanszírozás, HR, makró- és mikro ökonómiai változások, az azokra adott válaszok. Forrás: interjúk)

A munkaszervezet létszáma csökkent, a 4 főből már csak 2 maradt, emellett egy kolléga van szülési szabadságon. Ebben az időszakban a társadalmi animációra fordított idő jelentősen csökkent, illetve alig volt finanszírozás, és eközben kellett csinálni a HFS-t is. Ebben az időszakban a munkába nem került bevonásra a MÁK, ami jelentős problémákhoz vezetett. A helyi felhívásokban sok helyen (ennél a HACS-nál is) hibák, anomáliák maradtak, melyek sokszor csak az elszámolás idején derültek ki. Ugyanakkor az IH nem segített, nem koordinált, a 2 év átmeneti időből egy évig nem kommunikált a HACS-okkal. A magárahagyatottság érzése tovább nehezítette a HACS dolgát, nem volt információ, iránymutatás. Ebben az időszakban a munkaszervezet feleződése miatt nehézségbe ütközött a már elindult saját projektek végrehajtása, a hálózatok aktivitása lecsökkent.

„Az első időszak sokkal jobb, eredményesebb volt, egyszerűen azért mert sokkal több volt a pénz. Ebben a ciklusban nagyon meghúzták a forrásokat. Azoknak jó, akiknek fontos és nagyon csinálják, le a kalappal, jó pénz ha a sok kis települést nézzük, látszik is mert pl. nekem a művház épületemen napelemek vannak, játszótér is lett, templomfelújítások, sokan tudtak olyan eszközt venni amiből a települést tudják szépíteni, kis küszködésekkel, de talpon van a Leader.”
(Civil szervezet képviselő, HACS-alapító)

Eljárásrend részletes bemutatása

A pályázati kiírások 2017-ben, központilag a MÁK-on keresztül lettek meghirdetve. Ez egy újítás, hogy nem az ő honlapjukon, hanem a MÁK honlapján jelenik meg. Ezt az IH és a MÁK közösen intézték, felrögzítette a felhívások végleges verzióját, onnan kikerült a kezükből és már nem lehetett rajta változtatni. A közös meghirdetés a munkaszervezet-vezető véleménye szerint egy politikai döntés lehetett, hiszen az egész országosan elcsúszott majdnem 3 évet, és papíron meg kellett lennie ennek a nyitásnak. Anélkül történt mindez, hogy azt átgondolták volna, hogy majdnem egy évig nem lesz hozzá kész az informatikai rendszer. Azt szerették volna politikai oldalról, hogy kezdjenek el dolgozni az ügyfelek, adják be a pályázataikat, „aztán majd valami lesz”. Központilag sem várták valószínűleg, hogy az IIER fejlesztése ennyire sok időt fog igénybe venni.

Miután megnyíltak a kiírások, az ügyfelek elkezdtek érdeklődni, hogy adhatják-e már be a pályázatokat. Mindenkinél el kellett magyarázni (telefonon, fórumokon), hogy ez a 6 kiírás egyszerre lett ugyan meghirdetve, de nem egyszerre kell beadni, elcsúsztatva voltak a beadási időpontok. Meg is nyugodtak az ügyfelek és a pályázatók is, hiszen így tudták ütemezni a munkáikat. 2017-ben csak az első felhívást lehetett még beadni.

2018 végéig 150 pályázat érkezett be, de még csak az első 1-2-t tudták elkezdni intézni. Szeptember körül lehetett elkezdni a kezelést. Kötelező volt az első értéknapi kiírással kezdeni az ügyintézés, időrendben haladni. Aminek volt 2017 december 31. volt pl. a határideje, annak az összes pályázatával kellett kezdeni. Az első félévben ezt nagyon kellett tartani, utána lazult mindez, már csak az volt az elvárás az IH részéről, hogy haladjon a munka. Volt olyan eset is, hogy az egyik kiírásnál a 3 hónappal később beadottakat is éppen csinálták, a másik kiírást pedig el sem lehetett még kezdeni.

Következő nagy hiba, hogy nem volt meg az informatikai rendszer. Emellett a legnagyobb hibát az jelentette, hogy a MÁK nem nézte meg a felhívásokat, ami által okozott problémákat utána végig kellett

vinnie a munkaszervezetnek az egész cikluson. A MÁK akkor szembesült vele, hogy esetenként rossz felhívásokat írtak a HACS-ok, amikor bejöttek a pályázatok, meg az IER-ben próbálták feldolgozni. Akkor derült ki, hogy olyanok is benne maradtak a pályázatokban, ami miatt jogosulatlanok egyes pályázatok, ki se írhatta volna az adott HACS, mert volt egy másik VP kiírásban ugyanaz (tilos, mivel párhuzamosság).

A MÁK a sokféle kiírás miatt nem tudott segédleteket előállítani. Az előző ciklusban olyan kiírások jelentek meg, amiket ától cettig elolvasott a MÁK a legjobb tudása szerint, és együtt kiszűrték a hibának 90%-át. Emellett, amikor a munkaszervezet kezelte a kérelmet, még egyszer leellenőrizte az ügyintéző. Most ennek az ellenkezője történt, a MÁK nem nézett meg semmit sem, sok hiba maradt a kiírásokban. Még ki is nyilvánították, hogy nem hajlandóak részt venni a HACS kérelemkezeléseinek ellenőrzésében. Ez azt eredményezte, hogy nem tudta a munkaszervezet sokszor, hogy mit kell csinálniuk, nem kaptak semmi segítséget. Ezt követően a pályázatok beadása után az ügyintéző a jogosultság vizsgálaton jött rá, hogy neki mégiscsak az elejétől a végéig kell nézni, amit a munkaszervezet igényelt volna. Visszadobtak egész pályázatokat, lehetett kb. előről kezdeni őket. Sokszor úgy, hogy az ügyfélnek már volt HBB nyilatkozata.

A civil szervezet képviselőjének véleménye alapján az egyik legnagyobb probléma a Leader pályázatokkal az utófinanszírozás. Mint civil szervezet, a kétféle pályázatukat hitelből kellett finanszírozniuk. Továbbá gond a hosszú lebonyolítási időszak, illetve a pályázat összeállítása - mindenről három árajánlatot kell kérni, ami nagyon problémás a zenekarok esetében. Sok apróságra kellett figyelni, amit a munkaszervezet jelzett nekik, annak érdekében, hogy a pályázat rendben átmenjen az MVH-nál. A TEÁOR számokkal is voltak gondjaik, már nem kellett elvileg, de az MVH továbbra is kérte. Voltak azonban olyan elvárások is, amik hozzátekettek a tevékenységükhöz, például a közönségszámlálás, marketing, együttműködés civil partnerekkel és önkormányzatokkal, stb.

További probléma, hogy a HBB sorrendisége is eltűnt az előző ciklushoz képest. Most ez egy köztes döntés, régen a HBB döntés után lehetett mondani az ügyfélnek, hogy nyert. Most a HBB után még a pályázat elment a MÁK-hoz, aki közölte, hogy az ügyfél jogosulatlan. 1,5 évvel később találták ki, hogy az ügyfél nem is mikro-vállalkozás, hanem kisvállalkozás. Két ilyen eset is volt. Ez viszont az APEH rendszerében volt egy adminisztrációs hiba, amit nem tudtak kijavítani. Az APEH adatbázisában az alapadatokat nem lehet megváltoztatni. Az ügyfélnél a létszámhoz pedig rosszul volt beírva egy adat, aminek következtében ők sosem tudnak majd mikro pályázaton indulni, pedig a gyakorlatban azok. Plusz kellemetlenség, hogy az ügyfél megvette a saját kockázatára a 10 milliós gépet.

A civil szervezet másik rendezvénysorozat pályázatával olyan probléma merült fel, hogy nem tudtak minden költséget elszámolni. Egyrészt 2010-ben volt a rendezvény és 2012-ig húzódtott az elszámolás, mert rengeteg hiánypótlást kellett benyújtaniuk. Az Artisjus valamiért nem volt elszámolható, és az útiköltség számlák sem voltak jók egyes partnerektől, de ezekkel 2 évre visszamenőleg nem lehet mit csinálni. Emellett 2 civil számláját is nettósították, akik nem volt ÁFÁ-sok, ezekkel a bakikkal jött össze a 334 ezer Ft nem elszámolható összege.

Animátori, közösségépítő szerep betöltése: animátori tevékenységek bemutatása, aktivitás időrendi változásai, külső és belső tényezők

Az előző programozási időszakból jól kiépített hálózatokat, saját kezdeményezésű projekteket, nemzetközi és hazai kapcsolatrendszerrel hozott magával a HACS. A Bakonyért aktív tagja volt a NATURAMA szövetségnek (7-11 HACS alulról építkező, önkéntes együttműködése), nemzetközi tapasztalatcserékben, együttműködési projekteken vettek részt. A munka egyik legfontosabb eredménye a Bakonyért Helyi Védjegy rendszer felépítése volt, ami a térségi gazdaságfejlesztési stratégia és a mikro vállalkozások támogatásának gerincét is jelentette. Egy másik fontos hálózat volt a Közösségi videós kezdeményezés, ami némi külső segítséggel a helyi közösségnek az audio-vizuális

eszközök illetve a közösségi média használatához kapcsolódó készségeit fejlesztette nagyon jelentős mértékben.

Az átmeneti időszakban alig volt finanszírozás, a fő feladat a HFS elkészítése volt. A munkaszervezet az önkormányzatokkal, civilekkel, vállalkozókkal való kapcsolattartásra, a pályázati tanácsadásra és a kérelemkezelésre mindig nagy figyelmet fordított, ezt a tevékenységet soha 'nem engedte el'. A munkásszervezet létszámának csökkenése elsősorban az animációs

Az egyesület az egyik civil szervezet képviselője szerint ismert, beágyazott a térségben, aminek oka leginkább a védjegy hálózat, amely egy jó marketingfogás, aminek köszönhetően a HACS „lerakta a névjegyt”, bár nem minden helyi kisvállalkozó, de a legtöbben hallottak róla.

tevékenységet veszélyeztette, hiszen a távozni kényszerülő kollégák elsősorban a hálózatok működtetésével illetve a Vidék Minősége Védjegyes termelőkkel foglalkoztak napi 8 órában. „Az a 4-5 év szép volt amikor ez kiépült és nagyon élő kapcsolat volt a HACS és a termelők között. Mára idő sincs és a védjegyesek sem igénylik már annyira a heti találkozókat.” Nem haltak el a folyamatok, továbbra is aktív a Védjegyes csapat (10 fős keménymag). Megszűnt ugyanakkor a gyógynövényes hálózat, amely az azt megelőző fél éves képzés után aktív volt, de a gyógynövényes mérnök, aki összefogta elköltözött. A korábbi időszakokban több napos csapatépítő kirándulásokat, összejöveleteket rendeztek a térség polgármestereinek, azonban sajnos erre nincs már meg a keretösszeg.

A kapcsolattartást, kommunikációt mindazonáltal folyamatosan végezték, nagyon sokáig volt hírlevél, de a honlapot is folyton frissítették. A taggyűléseket mindig komolyan vették, olyan nem volt soha, hogy csak a „papírozás miatt” találkoztak. A székház megújult, tanács- és rendezvényterem, közösségi iroda jött létre, sokkal alkalmasabb lett a társadalmi animáció céljára. Kezdetben minden héten rendezvényt tartottak, ez az idők folyamán csökkent (vannak még rendezvények, csak nem akkora intenzitással). A szokásos rendezvényeik a székházban: közgyűlés, védjegy tanács, karácsonyi parti, beszámolás, stb., védjegyesekkel 4-5 találkozó van évente, videósokkal 2-3 az elérhető forrásoktól függően, vállalkozói fórum, polgármestereknek fórum. Kérésre mennek kisebb településre is, pl. Herendre, Bodajk környékére szoktak menni kihelyezett fórumra a környező települések számára.

A fórumokon túl ugyanakkor a projektgenerálásra már nem tudnak jelentős energiákat fordítani. A felhívásokat közzéteszik a honlapon, de külön nem hirdetik, mert reklám nélkül is nagyon nagy igény van a forrásokra. A Korona-vírus nem rontotta el a pályázókkal való kapcsolattartást, hamar át tudtak állni online találkozókra.

„A sok negatív hozadék mellett (rendezvények elmaradása, bezárkózás, iroda home-office üzem módja) pályázóink, ügyfeleink megtanulták az online életet, tudnak küldeni anyagokat, tudunk tartani online értekezletet, online fórumot és online ügyfélfogadásra is van lehetőség. Még az idősebb ügyfeleink is (némi segítséggel) fel tudtak csatlakozni az online fórumra és tudunk haladni annak érdekében, hogy sikeres elszámolást tudjanak benyújtani. Ez is egy fontos eredmény a sok-sok negatívum mellett.”
(Munkaszervezet-vezető)

Összességében az animátori és közösségépítő szerep változásairól elmondható a HACS tekintetében, hogy 2014-ig nagyon sok energiát tudtak ebbe fektetni, viszont az óta az aktivitásuk lecsökkent ezen a téren. Megteszik amit tudnak, de ez jóval kevesebb, mint régebben.

A HFS specifikus céljainak megvalósulásának értékelése (Forrás: interjúk, beszámolók)

A 3. táblázat alább részletesen bemutatja a legfontosabb eredménymutatók HACS által vállalt, a támogatott pályázatok révén várható, illetve a 2020 végéig ténylegesen megvalósult értékeit. A HACS fő fókuszterülete a 'térségi gazdaság élénkítése' a bakonyi mikro-vállalkozások megerősítésén keresztül, a települések megújítása, vonzó közösségi élettér és szolgáltatások fejlesztése és az erősebb helyi

identitás és társadalmi aktivitás segítése. A kitűzött célokat ezeken a területeken csak részlegesen sikerült elérni.

Gazdaságfejlesztés, mikro-vállalkozások erősítése

A HACS fő célcsoportja a mikro-vállalkozók, három kiírásban 20-80-15 (összesen maximum 115) projekt megvalósítását és ugyanennyi vállalkozás támogatását tűzték ki célul. A kiírások hatékonysága meglehetősen nagy különbségeket mutat.

- A Bakonyi helyi termék – Vidék Minősége program iránti érdeklődés a vártnak megfelelően alakult. A HVS-ben előirányzott 20 helyett 14 pályázat került támogatásra, ezek közül az adatfelvétel végéig 2-t valósítottak meg és fizettek ki.
- A Bakonyi aktív turisztikai szolgáltatás fejlesztések' című kiírás gyengébben szerepelt, mindössze 7 sikeres pályázat érkezett és ezek közül eddig még egyet sem valósítottak meg.
- A legsikeresebb gazdaságfejlesztési kiírás egyértelműen a 'Bakonyi mikro-vállalkozások fejlesztése' című, általában a mikro-vállalkozásokat célzó, főleg eszközvásárlásra, esetleg kisebb építési beruházásokra fordítható támogatás volt. Erre 48 sikeres pályázat érkezett, közülük tizenháromat valósítottak meg eddig teljesen. Jelenleg 17 kérelem áll értékelés alatt és folyamatos az új pályázatok benyújtása is.

Az alacsonyabb hatékonyság okait a világvárványban, a kérelemkezeléssel és a felhívásokkal kapcsolatos problémákban és a HACS munkaszervezet humán erőforrásának jelentős csökkenésében kereshetjük. A védjegyes kiírásra például többek között azért érkezhettek a vártnál némileg kevesebb kérelem, mert az a kolléga, aki az előző programozási időszakban teljes állásban szervezte, segítette a védjegyes vállalkozókat, hálózatot, eseményeket szervezett, projekteket generált, stb., a jelenlegi időszakban, a források csökkenése miatt már nem állt rendelkezésre. Így az ezen a területen kifejtett társadalmi animációs tevékenység jelentősen csökkent. A turisztikai projektek elmaradása leginkább a világvárványhoz köthető, a bizonytalanság miatt a vállalkozók kivártak, nem kezdtek fejlesztésekbe. A pályázati és adminisztrációs környezet bizonytalanságaiból adódó csúszások és egyéb problémák ugyanakkor sok vállalkozót elriasztottak a pályázástól.

A Bakonyi rendezvények, képzések, hálózati tevékenységek felhívásra kevesebb pályázat jött be, részben a Covid járvány miatti rendezvényi tilalom miatt, részben pedig a jobb, gyorsabb konstrukcióban kiírt Magyar Falu vonatkozó kiírása miatt. A Bakonyi nonprofit szervezetek támogatása felhívásra kevesebb pályázat érkezett be, részben a szükséges önerő, az utófinanszírozás miatt, valamint a Magyar Falu hasonló (jobb) kiírása miatt. A Bakonyi aktív turisztikai szolgáltatás fejlesztése kiírásra is kevesebb igény érkezett be. Ennél a kiírásnál nem sikerült olyan "kínálatot" kialakítani, amely elég vonzó lett volna. Nem szerettünk volna több szálláshelyfejlesztést támogatni, mivel rengeteg ilyen finanszíroztunk korábban, a szolgáltatásfejlesztés pedig ezek szerint nem volt elég jó húzóerő. Ezt a kiírást a jövőben már nem fogjuk tovább vinni, le is zártuk.

Foglalkoztatási helyzet javítása

- Foglalkoztatási helyzet javítása érdekében a HVS-ben 4 új munkahely létrehozását vállalták. A nyertes pályázatokban ugyanakkor, megvalósulásuk esetén, ettől jóval több, összesen 11 fő munkahelyteremtést vállaltak a pályázók, ami e fontos indikátor két és félszeres teljesítését jelenti. A munkahelyteremtés indikátora folyamatosan nő, hiszen a mikro-vállalkozás kiírásra jelenleg is folyamatosan érkeznek a pályázatok és a vállalások.

Közösségi élet fejlesztése

A közösségi élet fejlesztésével kapcsolatos kiírások szintén a vártnál jóval alacsonyabb érdeklődést keltettek a potenciális pályázók körében.

- A legtöbb sikeres kérelem, szám szerint 18 db. a 'Bakonyi települések megújítása, közösségi terek és települési szolgáltatások fejlesztése' című kiírásra érkezett (a célérték 25 db. volt). Ezek közül 9 db-ot már meg is valósítottak a pályázó önkormányzatok, ami 50%-os értékkel a legmagasabb megvalósítási arányt jelenti. Jelenleg 3 új pályázat vár értékelésre és tervezzük újra feltölteni a keretet, valamint lehetővé tenni az 2. pályázatok benyújtását is, mert jelentős az igény a települések részéről.
- 'A Bakonyi rendezvények, képzések, hálózati tevékenységek támogatása' kiírásra 25 db. pályázatot vártak, 16 db. érkezett, amiből 5 db. valósult meg.
- A 'Bakonyi nonprofit szervezetek fejlesztése' kiírásra 15 db pályázatot vártak, amiből eddig 11 db. érkezett. Az adatfelvétel végéig ezek közül egyet sem sikerült még megvalósítani.

Az alacsonyabb aktivitás ezen a területen is komplex okokra vezethető vissza. A rendezvények, illetve a rendezvénypályázatok elmaradása egyértelműen a társadalmi távolságtartás követelményére vezethető vissza. Az alacsony civil szervezeti érdeklődés elsősorban szintén a COVID következménye, hiszen a civil szervezetek túlnyomó része 'alapjáraton' működött az elmúlt másfél évben, nem szerveztek, nem találkoztak, nem pályáztak. Ugyanakkor közülük sokan pályáztak a NEA különböző kiírásaira, ezek megpályázása és elszámolása is jóval egyszerűbb a LEADER-énél. Az önkormányzatok részére készült kiírás viszonylag sikeres volt (50% teljesült), itt a legnagyobb problémát az jelentette, hogy a Magyar Falu kiírások megjelenésével ugyanarra a célterületre egy jóval kedvezőbb pályázati konstrukció jelent meg (jelentősebb keret, előfinanszírozás, egyszerű pályázati és elszámolási rendszer, stb.)

A Bakonyi települések megújítása, közösségi élettér és szolgáltatások fejlesztése kiírás megvalósításánál problémát okozott a kérelmek nagy számú visszavonása. A pályázók kb. 85%-a elfelejtett csatolni nem hiánypótolható mellékletet, emellett a pályázati dokumentációk csapnivaló minőségűek voltak annak ellenére, hogy az önkormányzatok több, mint 10 éve pályáznak a Leader forrásokért, tehát elvileg nagy gyakorlatuk van a pályázatok összeállításában. A visszavonások tehát csak technikai eszközök voltak annak érdekében, hogy ne kelljen elutasítani a pályázatot. Klasszikus visszavonás a 145 kérelem (ebben a számban a visszavontak és az idei évben még feldolgozás alattiak is benne vannak) közül kb. 2-3 db volt, a többség "tűzőn-vízen" át kitarat és megvalósítja a projektjét.

2. táblázat: Átfogó és specifikus célok, eredménymutatók megvalósulásának összefoglaló táblázata

Átfogó célok	Specifikus célok	Eredménymutatók megnevezése	Célértékek	Támogatott	Eddig megvalósult
Gazdasági környezet fejlesztése	Térségi gazdaság élénkítése együttműködések ösztönzése által	Bakonyi helyi termék előállítása, fejlesztése a Vidék Minősége program jegyében	12-20	14	2
		Bakonyi mikro-vállalkozások fejlesztése	45-80	48	13
		Bakonyi aktív turisztikai szolgáltatás fejlesztések	10-15	7	0
Közösségi élet fejlesztése	Települések megújítása, vonzó közösségi élettér és szolgáltatások fejlesztése	Bakonyi települések megújítása, közösségi terek és települési szolgáltatások fejlesztése	17-25	20	9
		Bakonyi rendezvények, képzések, hálózati tevékenységek támogatása	14-25	15	5
	Erősebb helyi identitás és társadalmi aktivitás	Bakonyi nonprofit szervezetek fejlesztése	10-15	10	0

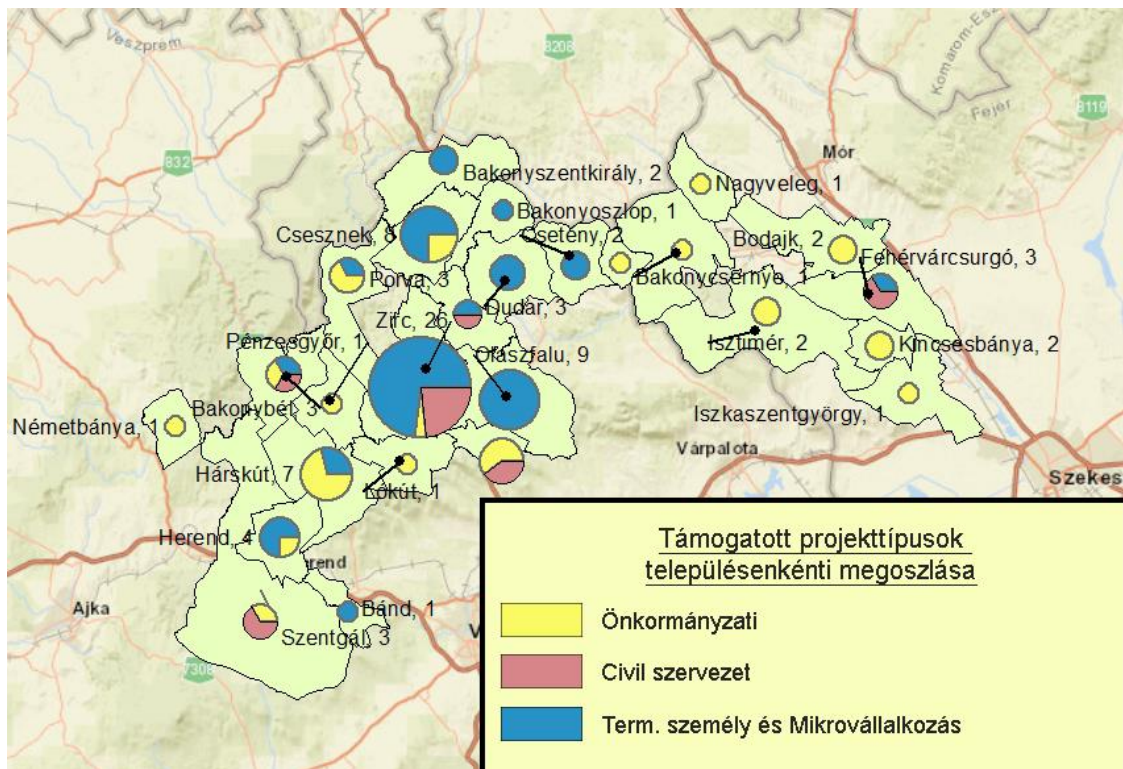
A pályázatok területi eloszlása

Megvizsgáltuk a különböző szektorokban beérkező pályázatok pénzbeli értékének területi eloszlását. Összességében a legtöbb sikeres kérelem sorrendben Zircről (65 millió), Olaszfaluból (325 millió) és Bakonyoszlopról (205 millió) érkezett be. Zirc a legnagyobb település, sok vállalkozással, erős önkormányzattal és civil szervezetekkel, térségi vezető szerepe egyértelmű. Olaszfalu a térségben hagyományosan a krumpli és zöldségtermesztés központja, ez az utóbbi időben néhány vállalkozó és a védjegy rendszer következtében tovább erősödött. Innen elsősorban élelmiszertermeléshez kapcsolódó gazdaságfejlesztési pályázatok érkeztek. Jól látható, hogy a HACS Fejér megyéhez tartozó településein (még a gazdaságilag aktív falvakban is) jóval alacsonyabb volt a pályázati aktivitás. Ezek Székesfehérvár vonzáskörzetébe tartozó, gyakran jómódú, iparosodott települések, 'nem szorultak rá a LEADER támogatásra'.

Megvizsgáltuk az egyes települések között a pályázatok számának arányát, illetve a településeken belül a különböző szektorok egymáshoz viszonyított arányát is. A kép nagyon hasonló az előzőhöz. Zircen és általában a Bakony/ Magas Bakony településein túlnyomó többségben vannak a vállalkozásoktól érkező, gazdaságfejlesztést célzó pályázatok. Jó példa erre Olaszfalu, a maga 9 gazdaságfejlesztési projektjével. Ugyanakkor a Zircről távolabb eső, Fejér megyei területeken leginkább csak az önkormányzatok pályáztak.

1. ábra: Támogatott projekt típusok településenkénti megoszlása

A LEADER HELYI FEJLESZTÉSEKBE TÖRTÉNŐ ELŐMOZDÍTÓ SZEREPE

A LEADER szerepe és eredményei a foglalkoztatás-bővítés területén: mennyire volt fókuszban, hogyan jelent meg a pályázati kiírásokban, hogyan reagáltak le a pályázók, milyen valós hatások diagnosztizálhatóak számszerűen és jó példákkal bemutatva. (Forrás: interjúk)

A foglalkoztatás bővítés területén HACS szinten két munkahely teremtését volt kötelező bevállalni, azonban vizsgálatunk idejére ennél jóval több, tíz feletti új munkahelyet tudtak teremteni. A mikro vállalkozásokat támogató pályázat hasznosnak bizonyult ebből a szempontból is, hiszen bővült a foglalkoztatás. A felhívásokban már egy új félállás létrehozására is járt pont, amit viszonylag sok pályázó bevállalt plusz 20 pont reményében. Ugyanakkor sokan voltak, akik a felülvizsgálatnál végül kivették ezt a vállalatot és olyan is akadt, akit maga a munkaszervezet beszélt le arról, hogy ezt is beveggyék a pályázatba. Főleg a szolgáltató-szektor, az építő ipar, de a turisztikai vállalkozók közül is többen hoztak létre új munkahelyeket, illetve vállalták ezt a feltételt.

Nemrég Zirc városa elnyert egy TOP programot, ahhoz kérték a munkaszervezetet, hogy a marketinget, nyilvánosságot valósítsák meg. A munkaszervezet emberi erőforrás hiány miatt nem tudta ezt vállalni, a jelenleg alkalmazásban álló 2 főnek nem volt erre kapacitása. Ehhez fel kellett volna venniük egy turisztikai szakembert.

Szinergia más foglalkoztatás-bővítést szolgáló jogcímekekkel, egyéb OP-ből finanszírozott projektekkel, jó példák bemutatása

Más OP-kből finanszírozott projektekben egyesületi szinten a HACS nem vett részt. VEKOP pályázaton a HACS tudomása szerint a térségi vállalkozók közül sokan indulnak, ez a mikro vállalkozások számára

könnyen elérhető pályázat. A GINOP pályázatokban a mikro vállalkozóknak nincs esélyük részt venni, ott még 100 milliós tőkével is nehéz labdába rúgni. A térségi vállalkozók így „rá vannak szorulva” a Leader támogatásokra, hiszen a projektméret és a térbeli elhelyezkedés következtében a többi forrás nagyon nehezen elérhető a számukra.

[A fejlesztési források elérhetősége és követelményrendszere; a forrásfelhasználás mikéntje:](#)

[HACS szerepe, HACS hozzáadott értéke \(Forrás: interjúk\)](#)

A HACS eredetileg az előző ciklushoz hasonlóan, viszonylag nagyobb projekteket szeretett volna támogatni ebben a ciklusban is, de ehhez nem volt elegendő a forrás mennyisége (400 millió forint). Minden felhívásuk a jelenleg pályázható maximum összeg felével indult, de muszáj volt emelni a pályázható összegeket, mert egy-két millió forint támogatásra nem jöttek az ügyfelek. A munkaszervezet-vezető szerint a mikrovállalkozásoknak szóló kiírás értékhatárán érdemes lenne még tovább emelni. A jövőben is kevés lesz a keret várhatóan, a következő ciklusban biztosan nem akarnak ilyen sok különböző kiírást, legfeljebb 3-4-et.

„Sokan nem értik, miért szigorúbbak Juditék akár a hatóságnál is... hogy mindenki célba érjen...A Leader az egyik legmacerásabb pályázat a világon...mindent igazolni kell, van akiket ez vissza is vesz a pályázat megvalósításától.”
(Civil szervezet képviselő, HACS-alapító)

A HACS-ra jutó támogatási összeg lekötésében körülbelül 80%-on állnak, még 20% forráskihelyezésén dolgoznak.

Az alacsony költségnek több oka is van. Az egyik, hogy sok ügyfél a járvány, az azt kísérő gazdasági válság és más okok következtében csak nagyon lassan kezdett, kezd neki a megvalósításnak. Sokan 1,5 évet „ültek a projekten”, nem sietnek. Olyan is volt, aki eközben eladta az ingatlanát is. 2020 év végén egyenként felhívták a 150 ügyfelet, hogy mit terveznek, megvalósítják-e a pályázatot. A nyilatkozatok szerint mindenki meg szeretné csinálni, csak még nem kezdték el. A HACS nemrég kapott 89 millió Ft kiegészítő forrást, korábban is kaptak 14 milliót és voltak lemondott pályázatok következtében visszacsorgó pénzek is. A rendezvény és non-profit, illetve az aktív turizmus kiírásokra nem sokan jelentkeztek, a többi viszont mind kimerült.

A pályázati feltételeket az időszak elején meglehetősen szigorúan határozták meg, sok saját, nem kötelező feltételt, indikátort szabtak meg. Arra számítottak, hogy megmarad az előző ciklus során kialakult pályázati és ellenőrzési gyakorlat. Az előző ciklusban ugyanis egyszerűen lehetett igazolni a különféle vállalásokat (pl.: az együttműködéseket, közös célkitűzések megvalósulását, stb.) egy-egy nyilatkozattal. Most azonban ennél sokkal szigorúbbak lettek a MÁK elvárások, mindent dokumentumokkal, fényképekkel, aláírt jelenléti ívekkel kellett igazolni (például az esélyegyenlőség, vagy a fórumokon való részvétel tekintetében), fotódokumentációt kértek 2 évvel ezelőtti beszerzésekről (pl. szelektív szemetes), és a fórumokról ráadásul úgy, hogy ezt sem a pályázók, sem a munkaszervezet nem tudta előre. További probléma volt a feltételek teljesítésével kapcsolatban, hogy a munkaszervezet a korábbi évekhez hasonló színvonalú pályázatokat várt. A színvonal érdekében képzést is szervezett, a pályázókat és a pályázatírókat is nagyon aktívan segítette, támogatta. Mégis, a beadott pályázatok jelentős része meglehetősen gyenge volt, „még a kötelező dolgokat sem tudták rendesen beküldeni”. Mindezek következtében a komplex kiírások és pályázati feltételek rengeteg gondot okoztak a munkaszervezet és a pályázók számára már a kérelemkezeléskor és később az elszámolás időszakában újra. Az IH kérésre több esetben is visszanyitotta a pályázatokat, ezzel az ügyfelek egy része 'menthetővé vált', ugyanakkor nagyon lelassult a folyamat, közben a többi kérelem kezelése is állt, a csúszások összeadódtak és súlyos gondokat okoztak a megvalósításban.

A LEADER HOZZÁJÁRULÁSA AZ EU 9. TEMATIKUS CÉLJÁNAK TELJESÜLÉSÉHEZ

A HACS által lefedett térség jellemzése a társadalmi befogás, szegénység, hátrányos helyzetű célcsoportok részletes elemzésén keresztül (Forrás: HFS, interjúk)

A térségben egy hátrányos helyzetű település van, így az addicionális társadalmi befogadást elősegítő EFOP pályázat-részre nem is jogosultak. A HFS-ben sem jelent meg ez a szempont külön, a falvak legtöbbje jó helyzetű, gazdagnak mondható. Lókút az egyetlen hátrányos helyzetű település, az ő részükre külön voltak célok. Volt, amikor „*támogatni kellett őket*”, hogy megírják, beadják a pályázatokat. A társadalmi befogadás elősegítését az esélyegyenlőség megteremtéseként fogalmazták meg és a 30 év alatt, vagy 50 év feletti nők, illetve roma munkavállalók foglalkoztatását tűzték ki célul, erre plusz pontokat is adtak a kérelemkezelés során. Ugyanakkor az ezzel a lehetőséggel élő vállalkozók számára gyakran problémát jelentett a megfelelő munkavállalók (pl. roma nő) megtalálása és alkalmazása.

HACS TAGOK AKTIVITÁSA, EGYÉB PARTNERSÉGEK KIALAKÍTÁSA, HELYI IDENTITÁS, BIZALOM SZINTJÉNEK ELEMZÉSE

HACS tagság változása, aktivitása a pályázati ciklusok ütemében és ettől független okokból (Forrás: interjúk)

A HACS-nak 75 rendes és 110-120 fő hálózati tagja van. A 75 rendes tagból kb. 25-30 az igazán aktív, ők a közgyűlések rendszeres résztvevői is. Emellett vannak még aktívak, akik jelzik, ha nem tudnak részt venni az üléseken. Hálózati tagságból kétféle van, egyik a Vidék Minősége Védjegy hálózat, aminek 61 fő minősített tagja van. Közülük vannak, akik már nem fizetik a tagdíjat, őket ki fogják zárni. A hálózati tagság számára a pályázati pénz a más-más összeg. A civil szervezetektől 10.000 Ft -ot, a vállalkozóktól 20.000 Ft-ot, az önkormányzatoktól pedig 30.000 Ft-ot kérnek.

A HACS szerepe a térség fejlesztéspolitikájában, térségi együttműködések, pályázókkal és kedvezményezettek való kapcsolat, bizalmi viszony elemzése (Forrás: interjúk)

A munkaszervezetnek nagyon jó, konfliktusmentes kapcsolata van a térségi szereplők túlnyomó részével. A bizalom megmaradt a nehézségek, csúszások ellenére is. „Normális, emberi hangon” kommunikál a munkaszervezet, mindenki számára érthetően magyarázzák el a pályázók számára a központ kéréseit. A HACS és a munkaszervezet munkájáról, szaktudásáról, kommunikációjáról mindenki elismerően nyilatkozott, térségi vezetőktől kezdve, a polgármesterektől át vállalkozókig. A HACS szakmaiságot, integráló erőt hoz a térségbe, a bizalmi szint nemcsak a HACS irányában, hanem a szervezetek között is magas.

Az előző programozási időszakról eltérően ugyanakkor más szervezetekkel és projektekkal nem igazán működnek együtt. Kistérségi társulás is elzárkózott, a Leader csoportokat nem engedték be politikai okokból. Az előző HACS elnök benne volt még, de most nincs kapcsolat a társulással. A megyei önkormányzatokkal szoktak építési ügyekben együttműködni. A veszprémi és a móri önkormányzattal jó a viszony, felkérlik dokumentumok véleményezésére a munkaszervezet-vezetőt és a SECAP programot is együtt csinálták.

A Nyugat-dunántúli HACS Akadémiában is aktív résztvevők, programfelelősök. Visszaadott térségek együttműködésével megvalósuló pályázatról is beszélhetünk, aminek a témája 'Kerékpáros fejlesztése a Bakony, Vértes, Gerecse területén' lett volna.

A LEADER keretében létrehozott formális és informális hálózatok bemutatása (Forrás: interjúk)

A HACS helyi szinten tag meghívásos alapon a Nyugat-Dunántúli HACS-ban, illetve a régiós értekezleten is mindig részt vesznek. A Nyugat-dunántúli régió által szervezett műhelymunkákban (szomszédosak), melynek célja a ciklus eredményeinek, nehézségeinek feldolgozása, valamint a következő ciklus előkészítése. A műhelymunka egyes blokkjait vezette az egyesület munkaszervezet-vezetője. Ezzel a régióval már több, mint 7 éve szorosan együttműködnek, közös projektek is vannak, a régiós rendezvényekre is eljárnak. Emellett részt vesznek a közép-dunántúli régió rendezvényein, munkájában is. Országos szinten pedig tagok az MNVH-ban, a LESZ-ben és a NATURAMA-ban is. Részt vettek a LESZ által szervezett 2019.06. havi rendezvényen, műhelymunkában. A Nyitott Porták munkacsoportban is tevékenyek, amely éssz példa alapján szervezné meg a hazai kistermelők, agrár és turisztikai szereplők bevonásával ezt az országos rendezvényt alulról szerveződve, a LEADER alapelvek mentén. Aktívak az országos levelezőrendszer által felvetett problémák megoldásában is.

A HACS létrehozta a Vidék Minősége Védjegyet, amelynek fő célja a saját védjegy, logó márka rendszer kialakítása, az együttműködés fontosságának hangsúlyozása és a térségi szemléletformálás. Kezdeményezésükkel felkutatják a bakonyi helyi termelőket, szolgáltatásokat, összefogják őket. Az együttműködés 2009-ben indult, amikor megismerkedtek A Vidék Minősége nemzetközi védjegy projekttel, annak spanyol elindítóival. A kezdeményezés az európai szintű közös Európai Területi Védjegyhez, mint „ernyővédjegyhez” kapcsolódik. Az európai Területi Védjegy tulajdonosa az Európai Területi Minőség Védjegy Szövetség. A hálózat négy alcsoportra oszlik: boros, kézműves, élelmiszer és turisztikai szektor².

Másik hálózatuk a KöVi, ami olyan facilitációs technikák készlete, melynek segítségével minden résztvevő közösség saját filmeket készít. A KöVi ugyanakkor nem elsősorban filmkészítési technika. A film inkább mellékterméknek mondható, a lényege a közösségfejlesztés, kapacitásépítés, a lehetőségek, erőforrások megismerése és kihasználása. A KöVi fő innovációja abban rejlik, hogy a legfejlettebb technológiát használja a hátrányos helyzetben lévő közösségek és területek fejlesztésére. A vizuális technológia (videó, digitális fényképezés, hangrögzítés) és az Internet alapú közösségi videós portálok hihetetlen ütemű fejlődése jól mutatja a téma jelentőségét³.

LEADER SEGÍTSÉGÉVEL LÉTREJÖTT EGYÜTTMŰKÖDÉSEK, INNOVATIVITÁS ÉS ÁGAZATOK KÖZÖTTI KOOPERÁCIÓ

Több szereplő együttműködésével létrejött fejlesztések, innovatív és ágazatok közötti fejlesztések bemutatása

Az ágazatközi kooperáció és az innovatív megoldások támogatása fontos szempontok voltak a HACS számára. Így nagyon várta a munkaszervezet a Vidék minősége védjeggyel kapcsolatos helyi felhívásra

A pályázatió által kiemelt, innovatívnak számító projektek:

- *Térségre épülő új szolgáltatás bevezetése: Csesznek várában büfé kialakítása, ahol 30 ezer vendég fordul meg évente. Mini falatozót alakítanak ki, székekét, bútorokat, berendezést vásárolnak, marketing kiadvány készítenek, honlapot hoznak létre. Ez egy több lábbon álló, komplett projekt.*
- *Egy erdészeti vállalkozó helyben ad 4 embernek munkát, eszközfejlesztést is végez a jobb minőségű munka és a költségek csökkentése érdekében.*

² Forrás: <https://www.abakonyert.hu/page/menu/131>

³ Forrás: <https://www.abakonyert.hu/page/menu/130>

érkező, együttműködésekben alapuló, konzorciumban beadott pályázatokat, de végül csak egyetlen ilyen érkezett be. Az is valójában egy családi vállalkozáscsoport különböző tagjaitól (az egyik fontos termelő és két gyereke) érkezett. Ők szoros együttműködésre alapozva vettek eszközöket és együtt hoztak létre biofokhagyma ültetvényt. Még meg lehet említeni, hogy az egyik helyi szálláshely és az egyik vendéglő is palackoztatott bort, azt adják el. Az innovativitásra külön definíciót nem határoztak meg. Innovatív marketing eszközök alkalmazására viszont adtak plusz pontot, 5-öt a mikrovállalkozásoknak.